

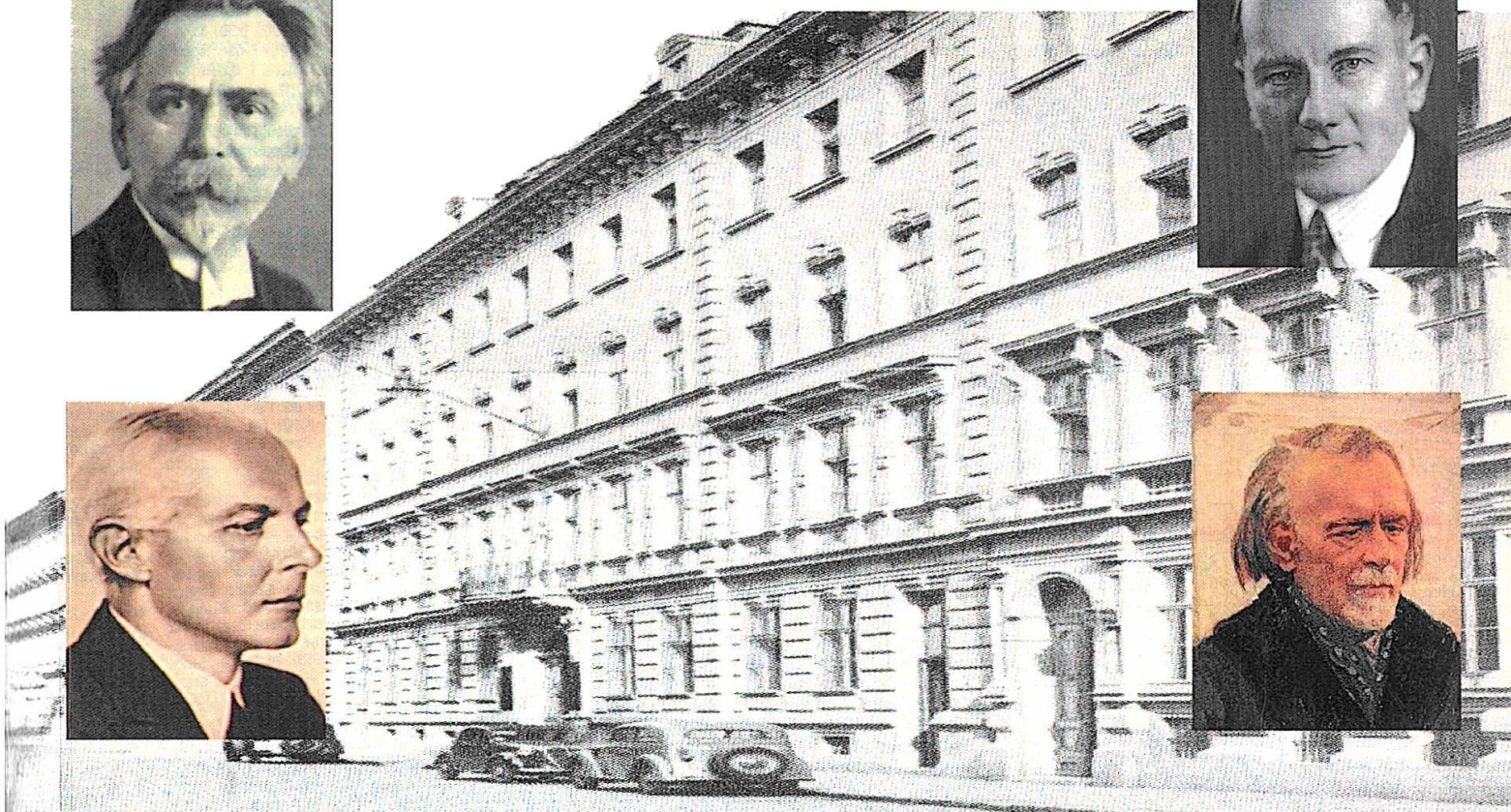
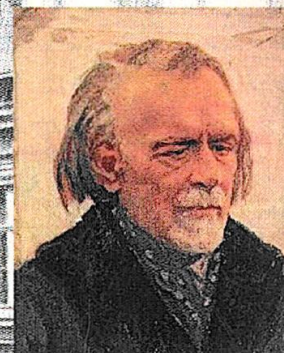
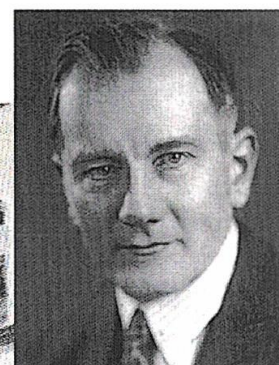
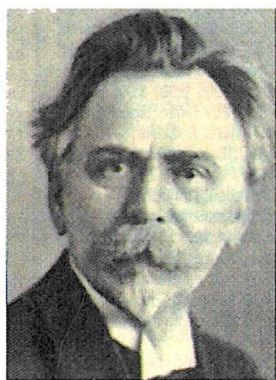
RÁDIÓFÓNIA

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925 – 2000)

A rádiósorozat rövidített, írásos változata

Összeállította: Bieliczky Éva

1.kötet : 1925 – 1944.

Rádiófónia

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925 – 2000)

Bevezetés

A rádiózás varázsa és a zenetörténet iránti érdeklődésem hozta létre a **Rádiófónia** című sorozatot. 1925, a Rádió megindulása óta a magyar történelemnek több korszakát is átéltük. A mindenkori kulturális élet egyik lenyomata, hogy a Rádió mikor, milyen műsort sugárzott. 1992. december 1-jén, a magyar rádiózás 67-ik évfordulóján kezdődött el a sorozat a Kossuth adón. Havonta egy alkalommal mutattam be a rádiózás hazai hőskorától kezdve milyen eseményeken, változásokon ment keresztül a Rádió zenei műsora. A szövegírás alapja a mindenkori műsorújság volt, esetenként idéztem az aktuális kritikákból is.

Ha megkérdeznénk az embereket, hogy a médiumok közül melyiket tartják a legfontosabb *közvetítő* eszköznek, azt hiszem, legtöbben a rádióra szavaznának. Hiszen ébredéstől elalvásig hallgatjuk. Mindenki megtalálja azt a műsort, ami érdeklődésének leginkább megfelel: a gyerekek a mesét, az ifjúság a könnyűzenét, az érettebbek a politikát, a zenét, az irodalmat, a hívők az egyházi műsorokat. A választékot még hosszan sorolhatnám. A rádió hangja tehát fontos mindnyájuknak, ezért jutott eszembe a **Rádiófónia** kifejezés. A görög eredetű latin szó jelentése: rádióval történő hangtovábbítás, hangközlés. A hang az éteren keresztül oly sok gondolatot, érzést, örömet és szomorúságot visz el minden ember otthonába, munkahelyére, életébe. Így lett a műsor címe a rádió által közvetített emberi és zenei hang, azaz **Rádiófónia**.

1992 és 2007 között 185 adást készítettem, összesen 1850 oldalnyi szöveggel.

Most, 2009-ben szeretnék egy rövidített, írásos változatot készíteni a Magyar Rádió 75 esztendejéről. Tudom persze, hogy az utóbbi években óriási változások történtek azáltal, hogy újabb és még újabb rádióadók keletkeztek. És bizony az átlagember, különösen, ha fiatal, azokat hallgatja. Érdekes lehet-e még a rádiózás története, amely arról számol be, hogy mennyi erőfeszítés árán sikerült *egyetlen* rádiót megteremteni. De mint tudjuk, minden út az első lépéssel kezdődik. Most, az 1925-től 2000-ig tartó út lépéseiről fogok beszámolni.

Egy év, egy lépést fog jelenteni. Visszatekintve, hátha érdekes lesz. Kezdődjön tehát a sztori, azaz a magyar rádiózás története, kiemelve a zenei aktualításokat.

Az előzmények

A magyar rádiózás 1925. december 1-jei hivatalos adásnapját hosszú, nehéz munka előzte meg. Tekintsük át röviden ezt a történetet is.

A műsornak egy központból való adása az előfizetők számára: magyar gondolat, **Puskás Tivadaré**.

Puskás Tivadar

Puskás Tivadar 1844. szeptember 17-én született Pesten, erdélyi nemesi családban. Tivadar és Ferenc nevű öccse Bécsben a híres Theresianumban tanultak. Tivadar feltűnően tehetséges diák volt. A művelt, elegáns megjelenésű, jó modorú magyar fiatalember a társaság kedvence lett.

Kiválóan sportolt és zongorázott. Ő azonban beleszeretett a fizikába, a technikába, és a jogi akadémiáról átiratkozott a bécsi műegyetemre. A szülők halála után Ferenc a császári hadseregbe lépett, Tivadar pedig Angliában vállalt munkát. Hogy megfelelő angol tudással utazzon oda, félig leborotválta a haját, és amíg az ki nem nőtt, addig nem ment ki a lakásból, hanem csak az angol nyelv tanulásával foglalkozott. Meg is tanult remekül angolul. Ez a kis példa is jellemzi Tivadar nagy akaraterejét. Angol munkaadói Erdélybe küldték, hogy az ott folyó vasútépítésben segítsen. Több éves munkával jelentős tőkét gyűjtött és önálló vállalkozásba is kezdhetett. 1873-ban Bécs világkiállításra készült. Tivadar jó érzéssel ismerte fel az idegenforgalomban rejlő lehetőségeket és utazási irodát szervezett. Ám maga is kíváncsisággal és hozzáértéssel figyelte a bemutatott technikai újdonságokat. Akkoriban az újságok tele voltak az amerikai *korlátlan lehetőségekről* szóló hírekkel. 1874-ben az Egyesült Államokba, a feltalálók és a találmányok országába hajózott, mert fellobbant benne a műszaki kérdések iránti szenvedély. *Alexander Graham Bell* 1876-ban mutatta be az új találmányt, a *telefont*.

Tivadar találkozott **Thomas Alva Edison**nal (1847-1931), aki a 19. századi technikai forradalom jelképe volt. Edison sok más találmánya mellett foglalkozott a fonográf, a távírógép, majd a telefon fejlesztésével.

Puskás Tivadar Edison laboratóriumában kezdett hozzá a telefonközpont tervének műszaki kidolgozásához, de mielőtt elvére szabadalmat váltott volna ki, 1877-ben Edison megbízottjaként Európába utazott. Edison azonban írásban is megerősítette: „Puskás Tivadar volt a világon az első ember, aki a telefonközpont gondolatát felvetette.”

A **párizsi telefonközpont** létrehozásában azonban meghatározó szerepe volt. Majd, Ferenc öccsét kérte meg, hogy Budapesten is szervezze meg a telefonközpontot, ezt 1881-re sikerült megvalósítani. Puskás Ferenc önpusztító megszállottsággal dolgozott, a heroikus munka felőrölte erejét és 1884-ben meghalt.

Tivadar ezután maga vette át a budapesti telefonvállalatot. Bár a magyar viszonyokat illetően nem voltak illúziói, mégis hazajött, hogy tudását, tapasztalatát, nemzetközi tekintélyét, vállalkozói kedvét itthon hasznosítsa, hogy szakterületén hazája haladását szolgálja. Budapest ekkor a leggyorsabb ütemben fejlődő európai főváros volt. Ezt bizonyítja pl. az új Sugár út (ma Andrassy út), a már befejezés előtt álló gyönyörű Operaház, a francia Eiffel-cég által felépített Nyugati pályaudvar. A Duna parton pedig már ásták az új Parlament alapjait.

Puskás Tivadar 1890-ben kezdett hozzá a telefonvonalakon keresztül történő rendszeres műsorkészítés műszaki megoldásának kidolgozásához.

1893. február 15-én szólalt meg először az általa létesített **Telefonhírmondó**, a Magyar u. 6. számú házban. Az előfizetőknek akkor még telefonközponton keresztül kellett kérni a kapcsolást, önálló hálózata csak később alakult ki. A Telefonhírmondó először csak híreket, elsősorban tőzsdei jelentéseket továbbított. A zenei átvitelt később Szvetics Emil mérnök fejlesztette ki.

Puskás Tivadar már évek óta nem volt egészséges. Az utóbbi két év megfeszített munkája és izgalmai nagyon kimerítették. Először 1893. március elején lett rosszul. De néhány nap múlva még felkelt a betegágyból, hogy rész vegyen a telefonhírmondó sikere alkalmából tiszteletére rendezett baráti vacsorán. Március 16-án azonban szívroham végzett vele. Nem volt még 49 éves. A Telefonhírmondó **1893. március 16-án** a gyász hírrel kezdte az adást:

„**Puskás Tivadar**, a Telefonhírmondó megteremtője, ma reggel fél kilenckor **meghalt** Hungária szállóbeli lakásán.”

A halála után megjelent egyik méltatásból idézek:

„Puskás Tivadar hazánkfia volt, testestül-lelkestül magyar ember, s annak dacára, hogy a legnevezetesebb emberek egyike, kik e században éltek, neve legkevésbé ismeretes, s ha igazán tudni akarjuk ténykedését, kénytelenek vagyunk az angol, francia és amerikai lapokat átolvasni, hogy őt némileg is megismerhessük. Tevékenységével a világot hódította meg részünkre. Jelleme, becsülete fényesebb volt a gyémántnál.”

1894-ben a **Rákóczi út 22.** szám alatti bérház IV. emeletén rendeztek be egy olyan stúdiót, amely már az operaházi közvetítéseket is lehetővé tette. A műsorokat kezdetben Virágh Béla hírlapíró, majd pedig a Pesti Napló szerkesztősége állította össze. A sikeres vállalkozás az I. világháború miatt visszaesett. A részvényeket 1922-ben a Magyar Távirati Iroda vette meg, azzal a céllal, hogy a Telefonhírmondóból fejlesszék ki a rádiót.

1924.

1924. március 1-jén **Szóts Ernőt** bízták meg a Telefonhírmondó vezetésével. Ettől kezdve a rádió gondolatának gyakorlati megvalósítása nagy lendületet vett.

1924. március 15-én volt az első kísérleti műsor közvetítése a Magyar Távirati Iroda Városház utcai székházából. A nemzeti ünnepre való tekintettel **Apponyi Albert** gróf intézett beszédet a *Mélyen tisztelt láthatatlan közönséghez*. Ez év elején indult meg a **Magyar Rádió Újság**, amely széleskörű tájékoztatást fejtett ki a rádiózás és az amatőr mozgalom érdekében.

1925.

1925-ben felgyorsultak az események. Május 1-jén üzembe helyezték a 2 kw-os adóberendezést Csepelen. Júniusban nagy átalakítási munkák kezdődtek a Telefonhírmondó Rákóczi úti helyiségeiben, mert itt akarták berendezni a rádióstúdiót. Szeptember 25-én közvetítették az első próbahangversenyt. November 10-én megjelent a *Rádiórendelet*, amely a rádiózást egyértelműen állami monopóliummá nyilvánította.

November 30-án sajtóbemutatót rendeztek. A Telefonhírmondó és egyben Rádió Hírmondó helyiségeiben Szóts Ernő ügyvezető-igazgató fogadta a vendégeket. Házigazdai teendői mellett fáradhatatlan buzgalommal igyekezett a kérdések özönére felvilágosítást adni.

A *Magyar Rádió Újság* így tudósított az eseményről: „Régen láttunk annyi újságírókat egy helyen összegyűlve, mint ezen a bemutatón. Ami egyrészt azt bizonyítja, hogy a rádióügy ma az érdeklődés középpontjában áll, másrészt, hogy a magyar zurnalisztika már a kezdet kezdetén pártfogásba vette a rádióügyet, hiszen itt nem politikáról, hanem olyan kultúrintézményről van szó, melyet támogatni s az objektív kritika eszközével naggyá fejleszteni mindnyájunk kötelessége”.

A sajtóbemutató résztvevőinek egy csoportja: a művészek között balról a második Kern Aurél zenei tanácsadó, szemben áll Kozma Miklós vezérigazgató, jobb oldalt, a karosszékekben a nagy hatalmú sajtócézár: Rákosi Jenő

Végre eljött a nagy nap! **1925. december 1-jén**, kedden, felavatták az új létesítményt. **Kozma Miklós**, a Magyar Távirati Iroda vezérigazgatója az ünnepségen többek között ezt mondta: „A magyar kultúra fegyvertára egy erős fegyverrel gyarapodott. Mindenki tudja, mit jelent, különösen Magyarország mai helyzetében az, hogy a hullámokon keresztül minden határon túl eljut a magyar szó. Fogadalmat teszek arra, hogy minden üzleti szempontot háttérbe szorítva, tisztán csak a magyar kultúra szempontjait szem előtt tartva fogjuk ezt a fegyvert kezelni.” **Demény Károly**, a Posta vezérigazgatója már a mikrofon előtt tudatta a világgal, hogy Magyarországon **megindult a műsorszóró rádiózás**. Ezután **Vass József** miniszter indította **légi útjára a magyar gondolatot Isten nevében**.

A megnyitó szavakat ünnepi hangverseny követte:

- 1./ Donizetti: Linda di Chamounix c. operájából Linda áriáját, és
Richard Tauber: Erdei madár c. dalát **Sándor Erzsi** énekelte.
- 2./ **Hubay Jenő**: Csárdajelenet. Hegedűn előadta a szerző.
- 3./ Poldini: Farsangi lakodalom c. vígoperájából Kálmán diák dalát
Dr. Székelyhidý Ferenc énekelte
- 4./ Kern Aurél feldolgozása: Régi magyar dalok, **Dr. Molnár Imre** előadásában
- 5./ **Kerntler Jenő** Liszt és Bartók műveket játszott zongorán

Az első hangverseny művészei:

Dr. Székelyhidý Ferenc dalokkal szórakoztatta a megnyitőelőadás hallgatóit

Dr. Kerntler Jenő, a megnyitőelőadás zongoraművésze

Dr. Molnár Imre a XVII. századból énekelte magyar nótákat a XX-ik század csodáiban

Hubay Jenő a megnyitő előadás fényét emelte hegedűjátékával.

A Rádió ünnepélyes megnyitásán megjelent Horthy Miklós kormányzó és felesége.
Mögöttük állnak: Kozma Miklós, Kern Aurél és a kormányzó két fia.

Ma már nehéz elképzelni, hogy 1925-26-ban a Magyar Rádió működését csupán néhány ember hite, megszállott munkaszeretete és erőfeszítése tette lehetővé. Tisztelettel emlékezünk meg mindazokról, akik e hőskorban a Rádió személyi állományát képezték.

Szóts Ernő

Kern Aurél

Scherz Ede

Szöts Ernő volt az igazgató. Katonatiszti pályafutás után lett a Telefonhírmondó, majd a Rádió vezetője. A jó szervező, nagy munkabírású ember sikerének titka az volt, hogy minden hasznos elképzelést, tanácsot készséggel elfogadott főnökétől és barátjától: **Kozma Miklóstól** éppúgy, mint beosztottjaitól, ismerőseitől, sőt ismeretlenektől is. Olyan munkatársakat gyűjtött maga köré, akik az ötletek gyakorlati megvalósításában is támogatták.

Kern Aurél lett a Rádió zenei és művészeti tanácsadója. Mint zenekritikus, komponista, korábban az Operaház igazgatója, majd a Nemzeti Zenede vezetője, évtizedek óta munkálkodott a főváros zenei életének fejlesztésén. Személyében tehát a muzsikusz világban otthonos, jó képességű szakember vette kezébe a Rádió zenei műsorainak irányítását.

A fiatal **Polgár Tibor** volt a Rádió állandó zongorakísérője, majd amolyan *zenei mindenese*. Sokoldalú tehetsége jól érvényesült, sokat szerepelt a rádióban mint karmester, de a szerzeményei is igen népszerűek voltak.

A munkatársak között meg kell említenünk **Scherz Ede** bemondót, akit még a század elején alkalmaztak a Telefonhírmondó felolvasójaként. A kellemes, bariton hangú, választékos megjelenésű, öszes úr az egész ország kedvence lett.

A prózai műsorok első szerkesztője **Somogyváry Gyula**, népszerű nevén **Gyula diák** volt. Működése kezdetén nagy energiával fogott hozzá a prózai rádiós műfajok megteremtéséhez.

1926.

Március 15-én, a nemzeti ünnep alkalmával **Kodály Zoltán** szerzői estjét rendezték meg a Rádióban. A műsorfüzet tanúsága szerint a koncerten előadott dalok és kórusok először hangzottak el. Sőt, még nyomtatásban sem jelent meg mindegyik. A cím mellé zárójelbe írt *Kézirat* szó utal erre.

Április 8-án **Bartók Béla** *A csodálatos mandarin* című táncjátékából az *Üldözési jelenetet* a zeneszerző és Kósa György adták elő, a négykezes zongorakivonatból. A mű részletének ez volt az első, nyilvános megszólalása.

Május 16-án **Kacsóh Pongrác János vitéz** című daljátéka hangzott el, a 34 főből álló operett-együttes előadásában, Koltay László vezényletével.

A műsor végén számos előfizető telefonon köszönte meg a Rádióknak a szép előadást.

Augusztus 9-én a Budapest Székesfővárosi Állat- és növénykert fennállásának 60. évfordulóján ünnepi hangversenyt rendeztek, amelyet a Rádió is közvetített. A hirdetés szerint: *Az újszülött Magyar Rádió az állatkertből sugároz!* A népszerű Zenepavilonban

a Filharmóniai Társaság tagjaiból alakult zenekar Erkel, Liszt, Hubay és Dohnányi műveket játszott Szikla Adolf és Komor Vilmos vezényletével.

Október 16-án volt **Kodály Zoltán** *Háry János* című daljátékának bemutatója a Magyar Királyi Operaházban, amelyet a Rádió is közvetített. Az ősbemutatón Háry János szerepét

Palló Imre, Örzsét pedig **Nagy Izabella** énekelte, vezényelt: Rékai Nándor.

Október 29-én a Rádió előadó művészgárdájának első jubileumára is sor került:

Kerpely Jenő gondokaművész ötvenedszer szerepelt a stúdióban. „Nemcsak mint szóló művész gyönyörködtette a Rádió hallgatóságát, hanem egyik legnagyobb erőssége a kamarazene előadásoknak és állandóan részt vesz az opera és operett előadások zenekarában is.”(Rádió Újság)

Bartók Béla a Rádióban 1926-ban

Bartók Bélának 1926-ban öt alkalommal volt zongorahangversenye és egyszer szerzői estje.

A zongoraesteken Beethoven, Mozart, Liszt, Debussy, Chopin zongoraművei mellett Kodály és saját kompozíciói hangzottak el. Ezekon kívül feltűnően sok Bach előtti barokk zongoramuzsikát játszott. Igen jelentős volt a *december 3-án* megrendezett koncertje. Bartók ekkor mutatta be néhány új szerzeményét Basilides Mária, a Magyar Királyi Operaház művésznőjének közreműködésével. Először hangzottak el: a *Kis zongoradarabok*, a *Falun* c. szlovák népdalok (énekhangra, zongora kísérettel), a *Zongoraszonáta* és a *Szabadban* ciklus 3 részlete.

1927.

A Rádió műsorában a szimfonikus zenét főleg két zenekar szolgáltatta. A *Zeneművészeti Főiskola zenekara* Unger Ernő karnagy, főiskolai tanár vezényletével csaknem minden vasárnap, de hétköznapokon is játszott a Főiskola kupolatermében. Ezeket a Rádió is közvetítette. A másik sokat szereplő zenekar a Magyar Királyi Operaház tagjaiból alakult *Filharmóniai Társaság zenekara* volt. Ők is szinte hetenként adtak hangversenyt a Rádióban.

Így történhetett, hogy 1927 *februárjában* már azt ünnepelték, hogy századszor szerepeltek a Stúdióban. Műsorukban szimfonikus darabok, versenyművek, opera- és klasszikus operett-részletek, valamint zenekari kíséretes dalok voltak. A századik hangverseny alkalmából a Rádió vezetői (a hallgatók nevében is) köszöntötték a zenekar tagjait és **Komor Vilmos** karnagyot.

Kern Aurél, a Rádió zenei és művészeti tanácsadója a következőket mondta:

„A hivatalos zenepolitikusok, élükön **Apponyi Albert** gróffal, évtizedek óta azon törik a fejüket, miképpen lehetne megvalósítani azt, hogy a kevésbé tehetős fővárosi középosztály, de főképp a vidék megismerhesse a szimfonikus zene csodálatos alkotásait, egy teljes zenekar színpompájában. Nem tudták megoldani a problémát. Íme, itt a probléma megoldása. A rádió, ez a kis csodagép viszi a szimfonikus zene csodáit. Hallgatja a város, hallgatja a falu, az elhagyott vidéki kastély ... És ennek a művészi hivatásnak a szolgálatába szegődtek két legelső zenei intézetünk, az Opera és Filharmónia kitűnő művészei, Komor Vilmos, a kitűnő fiatal karnagy vezetésével. A feladat méltó az ő idealizmusokhoz, de ők viszont érdemesek arra, hogy a mai századik jubiláris estén köszönetet mondjak nekik a magyar művészet, a Rádió és a rádió minden hallgatója nevében.”

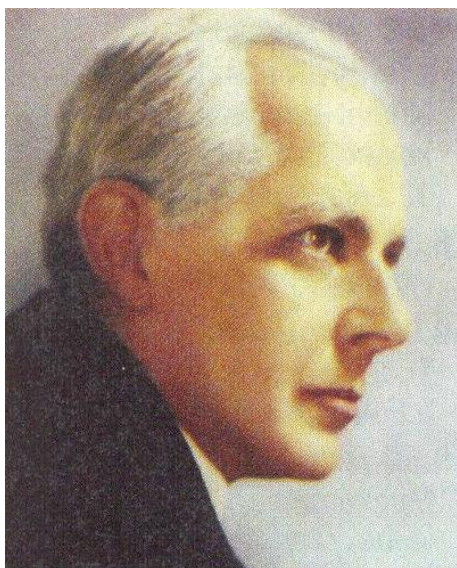
Március 26-án Beethoven halálának 100. évfordulójára emlékezett a zeneszerető emberiség. Az évforduló estjén a *Missa Solemnis* hangzott el reprezentatív előadásban. „A Palestrina Kórus, a szólókat éneklő Tihanyi Vilma, Basilides Mária, dr. Székelyhidy Ferenc és Vencell Béla operaházi művészek, valamint az Operaház hivatása magaslatán álló zenekara, és a vezénylő **Dohnányi Ernő**, a Filharmóniai Társaság elnök-karnagya titáni feladatukat úgy oldották meg, hogy arról írni is csak a legnagyobb elragadtatás hangján lehet.”

„Beethoven halálának 100. évfordulóján a világ összes rádiói hatalmas és megható ünnepekkel áldoznak a lánglelkű muzsikusz emlékének. Most láthatjuk a rádió csodálatos hatalmát és erejét, mellyel távolságot és országhatárokat áthidalva testvéri láncba kapcsolja az egész világon elszórt emberiséget. Hallgassuk áhitattal és szeretettel a rádió Beethoven ünnepét. Olyan ez, mintha fáradt, szomorú lelkünket egy ima felemelő és üdítő szépségében fűrésztlenék meg.” (Rádió Újság.)

Április 15-én Nagypénteken a Stúdióból 70 szereplő részvételével *passiót* közvetített a Rádió, melynek célja: „A lelkek megnevelése, az emberben lakó jó felébresztése, közönyének megtörése.” Az emberiség már évszázadok óta megjeleníti a keresztre feszítés és a feltámadás misztériumát, különböző körülmények közé illesztve. Teljesen újszerű változat volt a rádió-bemutató, amely különösen kifejezte a passiójáték misztikumát. „Mert ez az előadás eltakarta a művészek testi valóját, és csupán az emberi hangokat, az orgona bűgását, a hívek énekét, a biblia szavait küldte a rádióhallgatók lelkébe.”

Bartók Béla a Rádióban 1927-ben

Március 9-én: műsorán kevésbé ismert barokk szerzők (Farnaby, Pescetti és Paradisi), majd

Mozart, Beethoven és Chopin egy-egy műve után saját kompozíciói közül a *Vázlatok* c. sorozat

4. darabját, a *Három szlovák népdalt* és az *Improvizációkat* játszotta el.

Április 27-én, majd *május 23-án* is koncertezett a Rádióban. Scarlatti, Mozart, Beethoven és Chopin darabjain kívül Kodály Op. 11-es *Zongoramuzsika* c. darabjait is eljátszotta.

Bartók Béla zeneszerző

A *szeptember 13-i* hangversenyen ritkán hallott Ferscobaldi, Rossi, Zipoli, majd Beethoven és Chopin darabokat, valamint saját művéből a *Kilenc kis zongoradarabból* hatot játszott el, különlegességként pedig Kodályné Emma asszony szerzeményével a *Két magyar paraszt tánc*cal zárult a műsor. Az *október 28-án* megtartott rádiós zongoraestjén Schubert és Beethoven szonátákat adott elő, ezután saját darabjai közül a *Szabadban* c. ciklus részleteit, valamint kéziratból, a november 19-i hangversenytermi bemutató előtt a *Két kis rapszódia*t.

Az utóbbi két koncert előtt megkülönböztetett módon hívták fel a figyelmet a világjáró zeneszerző-zongoraművész szereplésére. Büszkeséggel írtak arról, hogy Bartók Béla a rádióhangversenyek után Angliába, illetve Amerikába utazik.

A Rádió több (mára már feledésbe merült) magyar zeneszerzőnek is alkalmat adott, hogy szerzői est keretében mutakozzék be. *Március 1-jén* volt **Tarnay Alajos** szerzői estje. „Hangulatos, finom dalainak művészi tolmácsolói: Basilides Mária és Molnár Imre öregbítették a szerzői est sikerét.” *Március 10-én* **Lányi Ernő** szerzői estje hangzott el a Rádióban. (Lányi színházi karmester, zenetanár és templomi karnagy volt.) A koncerten közreműködött: Marschalkó Rózsi, Dr. Székelyhidy Ferenc, a Magyar Királyi Operaház tagjai, Kerpely Jenő gordonkaművész, Polgár Tibor zongorakísérő és az Acélhang Dalkör, Noseda Károly vezényletével.

Május 24-én **Turry Peregrin** dalszerzőként mutatkozott be. „Szerzői estjének sikerében Szabó Lujza opera-énekesnő és az Operaház kamarazenekara méltán osztoztak”.

Júliusban a művészeti intézményekben elkezdődött a nyári szünet. A szórakozni vágyó fővárosi közönség és a rádió hallgatói részére azonban továbbra is gondoskodni kellett megfelelő műsorról. A hangversenyek színhelye átkerült a szabadterre. A hetenként többször is megrendezett állatkerti és margitszigeti zenekari koncertek mellett újdonság volt az Angol Parkban esténként rendszeresített katona-zenekari műsor. Nagy sikerrel szerepelt itt az *I. honvéd gyalogezred zenekara*, **Fricsay Richárd** vezényletével. Hangversenyeiket a Rádió is közvetítette.

Augusztus 20-a alkalmából **Szent István hetet** rendeztek Budapesten.

A Rádióújság a következő sorokkal köszöntötte az ünnepet: „A magyar föld népe Szent István napjára helyezi az év tengelyét. Az áldott nyár ekkorra már eléje ontotta minden kincsét. Ez a nap az öröm és a munka után való mosolygó megpihenés ünnepe. Ekkor valami különös láz reszket fel a föld munkásaiban, a falvak egyszerű embereiben. Ilyenkor csomagolnak, ünneplőbe öltöznek és megindulnak minden felől az ország fővárosába.”

Az esemény rendezői számítottak erre. A város feldíszítve, kiállításokkal, ünnepi játékok sorával, hangversenyekkel, szórakoztató műsorokkal várta a vidék lakosságát. Az iparcsarnok területén a kiállítók között ott volt a helyszínen felállított Rádió-stúdió is. Az ünnepre való tekintettel a műsorban főleg magyar szerzők művei szerepeltek.

November 21-én **Földesy Arnold** gordonkaművész koncertjében gyönyörködhetek a rádió hallgatói. A világjáró művész élete is különleges volt: már 10 éves korában fellépett, mint csodagyermek, 16 éves korától pedig főleg külföldi hangversenyeken szerepelt.

(1940-ben halt meg, 58 éves korában.) A róla szóló egykori írások szerint a virtuozitásnak, az előadás csillogó eleganciájának és a költői szépség kifejezésének méltán ünnepelt mestere volt. Mivel kevés időt töltött itthon, azért nagy érdeklődéssel várták Rádió-hangversenyét.

1927-ben mutatta be az Operaház **Siklós Albert** *A hónapok háza* című egyfelvonásos operáját, amelyet december 21-én a Rádió is közvetített. Siklós Albert is az elfeledett zeneszerzők közé tartozik. A Zeneakadémia elvégzése után külföldi tanulmányutakon képezte magát. Hazatérve előbb a Fodor zeneiskolában tanított, majd a Zeneművészeti Főiskolán a hangszerelés, partitúra-olvasás, zeneelmélet és a zeneszerzés tanára lett.

Konzervatív zeneszerző volt: színpadi és szimfonikus műveket, kamaradarabokat, dalokat és kórusokat komponált. Jelentősek a több nyelven is megjelent zeneelméleti és esztétikai írásai. A **Zene** című folyóiratot is ő szerkesztette. Siklós Albert műveinek nagy része a Rádióban került bemutatásra, de felvétel nem maradt róluk. A Rádióújságban megjelent két kis történet kedves emberi tulajdonságára mutatott rá. „Az egyik alkalommal a hangszerek fejlődéséről tartott előadást és 15 oldalnyi kéziratot szándékozott felolvasni. A kitűzött órára Siklós meg is jelent a Stúdióban, leült a felolvasóasztal elé, egyet köhintett (minden felolvasás köhintéssel kezdődik), Scherz bácsi bekonferálta, Siklós önkéntelen a zsebébe nyúlt, hogy kivegye a kéziratot. A kézirat azonban sehol nem volt, sajnos, otthon felejtette. Ijedt pillantást vetett Scherz bácsira, aki néma jelekkel sürgette, kezdje már meg az előadást. Siklós nagyot fohászkozva valóban beszélni kezdett. Kiderült, nem is volt szükség jegyzetekre. Folyékonyan, simán elmondta kívülről mindazt, ami a 15 sűrűn gépelt oldalon írva volt.”

Siklós Albert másik mulatságos esete szerzői estjén történt: „Mielőtt hozzáfogott volna zongoradarabjainak előadásába, valami jegyzetet írt le. Közben az adás megkezdését jelző csengettyű berregni kezdett, a vörös lámpa kigyulladt és Siklós Albert zongorázni kezdett. Legnagyobb rémületére azonban azt vette észre, hogy a zongora sehogy sem engedelmeskedik úgy, amint szokott. El sem tudta képzelni, mi baja lehet az idegen zongorának, miért oly nehéz rajta a futamokat játszani. Alig várta, hogy vége legyen az első tételnek. Ekkor vizsgálni kezdte a baj okát és megdöbbenve állapította meg, hogy egész odáig a középső és mutatójja között tartott egy kis ceruzát! ... Ennek ellenére nagy sikere volt!”

1928.

1928. január 20-án szomorú napja volt a Rádiónak. Meghalt **Kern Aurél**, a Rádió zenei és művészeti vezetője. A Rádió működésének kezdetén jó kapcsolatot alakított ki az előadóművészekkel. Rokonszenves egyénisége, nagy tekintélye magához vonzotta a magyar zenei élet kiválóságait és rávette őket, hogy a Rádió műsorának állandó szereplői legyenek. Ő maga is számos esetben állt mikrofon elé, hogy zenei témákról előadást tartson.

A Rádió vezetősége Kern Aurél egyéniségéhez méltó emlékműsort rendezett.

Lajtha László zeneszerző, a Nemzeti Zenede tanára méltatta érdemeit: „Kern Aurél kitűnően képzett gyakorlati zenész volt. Zeneszerzői pályája jelentős sikerekkel indult. Ennek ellenére felcserélte a komponista hivatását az újságíróéval. Zenekritikáit minden szakszerűségük mellett franciás világosság és könnyedség jellemezte. Zenei, irodalmi és általában művészi műveltsége igen széleskörű volt.

Társaságban élvezet volt hallgatni szellemes és minden tárgyban egyaránt ötletes beszélgetéseit. Népszerűsítő munkájával nagy érdemeket szerzett. Élete fő törekvésének tekintette a magyar zenekultúra kiépítését.”

Az Emlékműsorban felcsendültek Kern Aurél szerzeményei is:

Reviczky Gyula verseire komponált *dalait* Relle Gabriella, az Operaház művésznője énekelte Polgár Tibor zongorakíséretével. A kamarazenekarra írt *Moliere-szvitet* Komor Vilmos vezényelte. A *84. zsoltárt* és az *Erzsébet himnusz*t a Madrigál Énekkar tolmácsolta Hammerschlag János vezényletével. Molnár Imre is előadott néhányat dalai közül. Ezek különösen szívhez szólóak voltak, mivel közös munkájukra emlékeztettek. Ugyanis, *Daloskert* címen 1927-ben jelent meg az a régi magyar dalokból álló gyűjtemény, amelyet Kern Aurél válogatott és látott el zongorakísérettel, Molnár Imre, a kor neves énektanára és dalénekes pedig jegyzetekkel egészítette ki.

Hubay Jenő, a világhírű hegedűművész, zeneszerző, a Zeneakadémia tanára és igazgatója 1928. szeptember 15-én töltötte be 70. életévét. Az ünnepi hangversenyek sorát azonban már hónapokkal előbb elkezdték.

Január 22-én mutatták be Hubay *Dante szimfóniáját* a Zeneakadémia nagytermében.

A Filharmóniai Társaság zenekarát Dohnányi Ernő vezényelte. Közreműködött: Székelyhidny Ferenc, az Operaház művésze, a Sztojanovich-tercett, a Palestrina kórus és Borus Endre gyermekkora. Hubay ezt a művét 1921-ben, Dante halálának 600-ik évfordulója alkalmára komponálta. Alighieri Dante, a nagy olasz költő *Vita nuova*, *Új élet* címmel jelentette meg fiatalkori költeményeit. A versekben Beatrice alakját örökítette meg, akit 9 éves korában látott meg először. Ez a pillanat az eszményi, örök szerelem kezdete volt Dante számára.

Hubay ebből az *Új élet* c. kötetből válogatta ki azokat a szonetteket, amelyeket művében felhasznált. A *Dante szimfónia* műfaji tekintetben inkább oratórium, tenorszólóval, három női szólistával, vegyes-karral, fiúkórossal és zenekarral. A mű két részből áll: az elsőben Beatrice életét mutatja be hat tételben, a másodikban pedig Beatrice megdicsőüléséről szól.

Hubay Jenő egyik nyilatkozatában ezt mondta művéről: „*Dante szimfóniám* tematikusan fölépített, két hang az alapja, amely szerelmi motívummá egyesül. A második részben ebből fejlesztem ki a kánont és a fűgát. Egész idő alatt, amíg e művemem dolgoztam, az az érzés élt bennem, hogy felsőbb hatalom vezeti kezemet.”

Hubay zenedélutánjai

Hubay Jenővel kapcsolatban még egy fontos kulturális-, társadalmi eseményt említünk meg: az otthonukban rendezett *zenedélutánokat*. A Hubay palota 1898-ban épült fel Budán, a Margit rakpart és a Fő utca között. A négyemeletes, renaissance stílusú épület központja a nagy, fehér zeneszoba volt, amelyet a mahagóni fából készült fehér Bösendorfer zongora és Beethoven márványszobra díszített.

A Hubay palotában 1920 és 1937 között 67 alkalommal rendeztek zenedélutánát. Hubay tanártársaival, volt növendékeivel, fiatal tehetségekkel és sokszor híres külföldi művészekkel adta elő a zeneirodalom legszebb darabjait. A műsor rendszerint három számból állt. Az első és az utolsó kamaramuzsika, a kettő között pedig énekszám, néha szavalat vagy előadás szerepelt. A meghívott vendégek között ott voltak az ország társadalmi előkelőségei és a művészvilág legjelesebb képviselői is. Zenedélutánjairól Hubay egyszer ezt mondta: „A 150 főnyi közönség közt, mely látogatásával megtisztel, mindenki ott van, aki az igazi zenei kultúra iránt érdeklődik. Mindenki, rang és felekezeti különbség nélkül. Zenedélutánjaimat éppúgy kitünteteti megjelenésével a kormányzói pár és a főhercegi család, mint akármelyik polgár, aki szereti Beethovent. Tudjuk, hogy missziót teljesítünk. Ezért fáradunk feleségemmel együtt oly szívesen. Boldogság látni, hogy vendégeink milyen örömmel hallgatják az igazán nemes muzsikát. S a hangverseny után, egy csésze tea mellett, mint feledkeznek meg arról a falról, mely társadalmilag elválasztja őket egymástól. A zene a jóság, a békülékenység és a szeretet isteni ajándéka.”

Hubay Jenő hegedűművész a Zeneszobában

Eljött az idő, amikor a legendás híru hangversenyeket nemcsak a meghívott közönség, hanem a rádió hallgatói is élvezhették: **1928. március 4-től** kezdve a Rádió is közvetítette a Zenedélutánokat a Hubay palotából.

(Sajnos, az épületet a II. világháború idején lebombázták.)

Január 25-én Kerpely Jenő gordonkaművész hangversenye volt a Rádióban. Kerpely korának egyik legnevesebb gordonkaművésze, a Rádió művészgárdájának pedig állandó, sokat szereplő tagja volt. Hangversenyének műsorát magyar zeneszerzők műveiből

állította össze. Ekkor hangzott el először a Rádióban **Kodály Zoltán** *Szólószonátája*

Op. 8. A szerző ezt a művét 1915-ben komponálta. Ajánlása Kerpely Jenőnek szólt, aki 1918. május 7-én Kodály szerzői estjén mutatta be a Zeneakadémián. A virtuóz igényű darab technikai megoldása igen nehéz feladat elé állítja az előadót, de a művészi, zenei élmény kárpótolja az erőfeszítésekért.

Bartók Béla 1926-ban komponálta az *I. zongoraversenyét*. Az ősbemutató 1927. július 1-jén volt a frankfurti Operaházban, Wilhelm Furtwängler vezényletével. Majd Bartók amerikai körútja alkalmával 1927. december 18-a és 1928. március 10-e között többször is eljátszotta a mű szólóját. Például a New York-i Carnegie Hallban Reiner Frigyes, a bostoni Symphony Hallban pedig Serge Koussevitzky vezényletével.

Bartók I. zongoraversenyének magyarországi bemutatójára *1928. március 19-én* került sor a Zeneakadémia nagytermében, Dohnányi Ernő vezényletével. A Filharmóniai Társaság hangversenyét a Rádió is közvetítette. Bartók egyik levelében ezt írta a hangversenyről: „A pesti zenekar és Dohnányi nagyon igyekeztek, európai mértékkel mérve kitűnő előadás volt.”

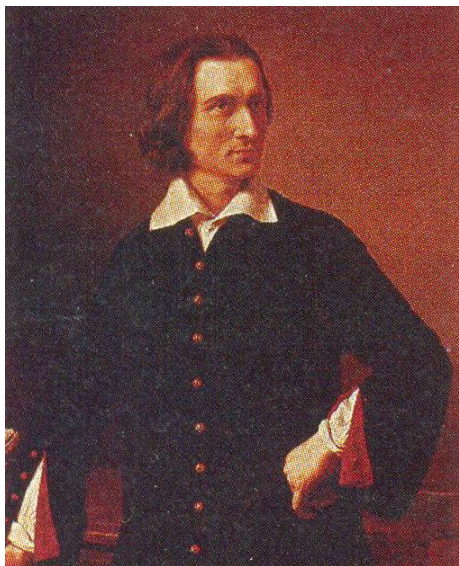
1928. április 1-jén szólalt meg először a **déli harangszó** a Magyar Rádióban.

Az ötlet dr. Borzsák József monori tanártól származott, aki gyermekkorában egy vasútállomás mellett lakott. Megszokta, hogy az állomás jelzőharangjához igazította az órát az egész család. Amikor a Rádió délben bement a pontos időjelzést, eszébe jutott, mennyivel szebb volna, ha harang szólalna meg. Ötletét megírta Szóts Ernőnek, a Rádió igazgatójának, aki egykor iskolatársa volt. A válaszban hálásan megköszönték a jó ötletet, amelyet hamarosan meg is valósítottak. Az Egyetemi templom harangozását választották, mivel a közvetítést technikailag innen lehetett könnyen lebonyolítani.

Szeptember 15-én ünnepelte a zenei világ **Hubay Jenő** 70. születésnapját. Természetesen a Magyar Rádió is köszöntötte a mestert, Hubay-művekből összeállított zenekari műsorral. Maga Hubay a köszöntők elől Mosócon lévő nyaralójába vonult vissza. Egyik fia így emlékezett erre a napra: „A születésnapon érdekes volt a rádiót ide-oda csavargatni. Hiszen alig volt Európában olyan zenei központ, ahonnan ne adtak volna Hubay-műsort. Kölnben a *II. Háborús* szimfónia hangzott el, Hamburgban, Bremenben német nyelvű dalokat énekeltek. De Drezda, Lipcse, München, Nürnberg, Berlin, Oslo és Stockholm szintén Hubay-estet közvetített. Koppenhágában pedig Telmányi Emil hegedűművész mesteri játékán keresztül szólalt meg apám múzsája.”

Liszt Ferenc

A magyar zene tündöklő mesterei: Liszt Ferenc, Thomán István, Dohnányi Ernő és Bartók Béla.

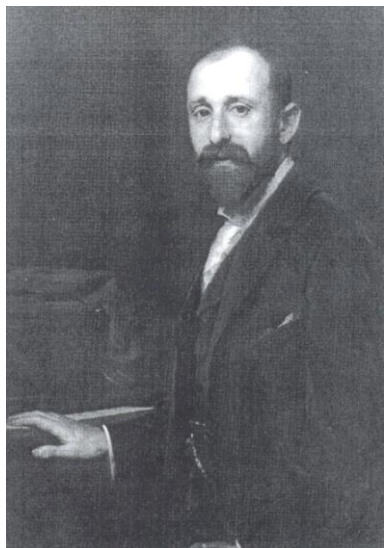
Liszt Ferenc

Láthatatlan szál köti össze őket: a zongoratanár és tanítvány kapcsolata. Érdemes felvillantani e fényes pályák egymással összefüggő történetét.

1875-ben nyitották meg a Zeneakadémiát a mai Irányi utca helyén lévő Hal téren, egy akkor a Duna partra néző bérelt házban. Öt év múlva elkészült az új Sugár úti, ma Andrassy úti épület. Liszt Ferenc alapítója, elnöke és 11 éven keresztül, 1886-ban bekövetkezett haláláig, tanára volt a Zeneakadémiának. Megosztotta életét Budapest, Weimar és Róma között.

Ebben az időben Erkel Ferenc, Gobbi Henrik, majd Erkel fia, Gyula tanítottak a zongora-szakon. Az ő legjobb növendékeikből választotta ki Liszt azokat, akiket tehetségesnek talált.

Liszt tanítványai *megjelölt* emberek voltak. Hiszen ők látták a mestert, hallották a hangját, gyönyörködtek páratlan zongoraművészetében. Felkutatott tanítványainak száma 427 volt. Liszt magyar tanítványai közül kiemelkedik **Thomán István**, aki később zongoratanárként leghívebben őrizte meg és legeredményesebben adta tovább mestere pedagógiai szellemét.

Thomán István zongoraművész

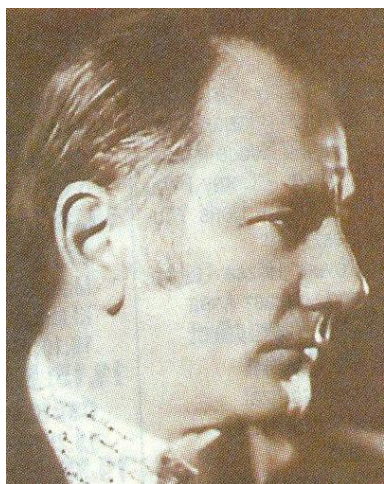
(1862-1941)

Egyszer így nyilatkozott: „Zenei pályám legfőbb büszkesége, hogy a zenészek legnagyobbja, Liszt Ferenc volt a mesterem, a másik büszkeségem, hogy Dohnányi Ernő és Bartók Béla voltak a tanítványaim.”

Október 22-én a Rádióban is megemlékeztek Liszt Ferenc születésének évfordulójáról. Thomán István, Liszt egykori tanítványa mondta az ünnepi beszédet, majd a zongorán játszotta el mesterének néhány művét.

Dohnányi Ernő

Dohnányi 1877-ben született Pozsonyban. Már fiatal korában feltűnt rendkívüli zenei tehetségével. A budapesti Zeneakadémián zongorára a már említett Thomán István, zeneszerzésre Koessler János tanította. 1899-től kezdve néhány évig mint zongoraművész szerepelt Amerikában, Angliában és Európa több országában. Művészi zongorajátékával mindenütt nagy sikert aratott. 1905-ben a berlini Zeneművészeti Főiskola tanára lett. A Berlinben töltött tíz év alatt mint zeneszerző is igen termékeny volt. Ebben a romantikus periódusában komponálta a *Pierrette fátyola* c. pantomimját Arthur Schnitzler szövegére.

Az ősbemutatót Drezdában 1910. január 27-én tartották meg. A drezdai premier után néhány hónappal a budapesti Operaházban is bemutatták, és sokáig műsoron tartották a darabot. 1910 és 1937 között többszöri felújítással, vagy új betanulással összesen 56 alkalommal adták elő az Operaház színpadán. Az 1928. november 11-i előadást a Rádió is közvetítette. Ekkor Bajor Gizit játszotta a némajáték főszerepét, a Rádió hallgatói azonban csak a zenében gyönyörködhettek.

Dohnányi Ernő zeneszerző - zongoraművész

Bartók Béla 1918 és 1924 között írta *A csodálatos mandarin* című táncjátékát Lengyel Menyhért szövege alapján. Az Operaházban elkezdődtek ugyan a mű próbái, bemutatója azonban elmaradt. Ez nem csak a zeneszerző és az Operaház rossz kapcsolatának volt a következménye. A darab témája, cselekménye nem egyszer okozott fejtörést a különböző kultúrpolitikusoknak is az idők folyamán. Végül Kölnben mutatták be 1926 novemberében. Dohnányi Ernő azonban fontosnak tartotta, hogy legalább a balettzene rövidített változatát, a *szvitet* megismertesse a budapesti közönséggel, ezért 1928. október 15-én a Budapesti Filharmóniai Társaság hangversenyének keretében elvezényelte *A csodálatos mandarin* szvitet. A hangversenyt a Rádió is közvetítette.

1928-ban ünnepelte a **Budapesti Filharmóniai Társaság** alapításának **75.** évfordulóját.

Tekintsük át röviden a nagy múltú együttes történetét. 1853. november 20-án, a Nemzeti Múzeum dísztermében mutatkozott be Pest-Buda közönségének a Filharmóniai Társaság zenekara. Alapítója és első elnökkarnagya **Erkel Ferenc** volt. Vezetői közé tartozott később Erkel Sándor, Kerner István, Dohnányi Ernő, Ferencsik János, Kórodi András. Tagjai a Nemzeti Színház, majd az Operaház muzsikusai voltak. Ápolták a klasszikus zenei hagyományokat és élen jártak az új zene megismertetésében. A hangversenyeket kiváló hazai és külföldi karmesterek vezényelték és világhírű szólisták működtek közre.

Dohnányi Ernő 1919-től 1941-ig volt a Budapesti Filharmóniai Társaság elnök-karnagya.

Összesen 333 hangversenyt vezényelt. Elsősorban a klasszikus és romantikus szerzők műveit dirigálta, de missziót töltött be a kortárs magyar zene szolgálatában is. A számadatok is impozánsak: Dohnányi 195 hangversenyén 37 magyar zeneszerző 89 új művét mutatta be, illetve tartotta műsorán. Többek között Bartók 15 műve 52 alkalommal, Kodály 8 műve 30 alkalommal és Kósa György 6 műve 12 alkalommal hangzott el. Természetesen Dohnányi saját kompozícióit is vezényelte a Filharmóniai Társaság hangversenyein. 16 Dohnányi mű 120 előadást ért el a 22 esztendő alatt.

1928. november 5-én díszhangversennyel ünnepelte a zenekar 75 éves fennállását. A műsort Liszt Ferenc műveiből állították össze, amelyet a Rádió is közvetített. Ebben az időben tették közzé a következő hírt: „Örömmel értesítjük tisztelt hallgatóinkat, hogy a Filharmóniai Társasággal történt megegyezésünk alapján, ezentúl a filharmonikusok minden hangversenyét közvetíteni fogja a Rádió.”

A Rádió új palotája a Sándor utcában

A Rádió 1925. december 1-i megindulása óta eltelt három év alatt a fejlődés miatt szűk lett a Rákóczi úti stúdió. Új, nagyobb, önálló székházat kellett építeni. Hosszabb előkészítés és munkálatok után **1928. október 25-én** avatták fel a Magyar Rádió új palotáját a Főherceg Sándor utca 7. szám alatt. Az ünnepségen megjelentek a politikai, társadalmi és művészeti elit tagjai. Az intézmény hivatalos felavatása után, este az egész ország hallgathatta az új stúdió megnyitó ünnepségét és a díszhangversenyt. A Stúdió előcsarnokában fehér márványtáblát helyeztek el, amelyre **Somogyváry Gyula** a Rádió dramaturg-igazgatója, költői nevén **Gyula diák** versének részletét vésték fel a Rádió céljáról, feladatáról:

Csak hang vagyok, csak szikra, gondolat / Millió mérföld, nékem pillanat
 Atyám a villám: pusztít, öldököl / De engem markol emberi ököl.

S most hordom szét, hűséges szolgamód / A magyar dalt, a tudást és a szót,
 Hogy akit sorsa szétszórt, szétzavart: / Eggyé forrasszak minden szál magyart!”

Az októberi Rádió Újságban személyi változásokról is hírt adtak.

„A Rádió igazgatósága elhatározta, hogy a Kern Aurél elhunytával megüresedett zenei tanácsadói állást nem tölti be, hanem **Zenei Tanácsot** állít fel, amelynek tagjaiul **Szabados Béla** és **Stefániai Imre** zeneművészeti főiskolai tanárokat kérte fel, valamint **Papp Viktor** író és zenekritikust, akik a meghívásnak készséggel tettek eleget. Egyidejűleg a Stúdió első karnagyául szerződtette **Berg Ottót**, a magyar királyi Operaház karnagyát, az eddigi állandó zongorakísérőként működő **Polgár Tibor** ugyanakkor a második karnagyi címet kapta.”

A zenei tanács tagjai ismertették elképzeléseiket:

Szabados Béla: Az egyes zeneszerzők műveiből önálló estéket rendezünk, és a zenei nevelés céljából bevezető ismertetéssel rámutatunk a művek sajátosságaira és a szerző jelentőségére. Megszerettetni a zenét és ezzel nemesíteni a lelkeket: ez lesz a mi legfőbb törekvésünk.

Stefániai Imre: Szeretnénk bevezetni ciklusokat és előadásorozatokat. Egyik kedves tervem, hogy népszerű műsorral, olcsó belépőjeggyel nyilvános rádiókoncerteket rendezzünk. Másik törekvésem, hogy minél többet foglalkoztassuk a tehetséges fiatalokat.

Papp Viktor: Huszonnyolc éves zenekritikus működésem legnagyobb elismerésének tartom, hogy a Rádió vezetősége meghívott a Zenei Tanács tagjának. A Rádió vezetőségét ötletekkel segítjük a közérdekű zenei feladatok teljesítésében, valamint a feltett szakkérdésekre válaszolunk.

Berg Ottó karmester is lelkesen készült új feladatára: A Stúdió nagy terme tulajdonképpen nekünk, zenészeknek épült, joggal mondhatom, hogy ez a mi speciális birodalmunk. A hang teljes szépséggel és erővel érvényesül benne. Karmesteri ideálom a 40 tagú rádiózenekar, amelyben a vonós hangszerek mellett az eddig háttérbe szorult fúvós hangszerek is méltó szerephez jutnak. Műsorjavaslataimat igyekszem változatossá tenni, lesz benne zenekari, kamaramű, opera és operett egyaránt. A legnagyobb örömmel mégis a Stúdióból közvetített operaelőadásokra készülök.

Polgár Tibor, a Rádió állandó zongorakísérője a második karnagyi címet kapta. Vele kapcsolatban egy anekdotát idézünk: A Rádió új épületében különösen felerősödött a szerepelni akarók tömegének ostroma. Polgár Tibor megadással kísérte a rengeteg énekest és énekesnőt, akik próbát énekeltek. Egyszer egy idősebb hölgy jelentkezett, aki a legerősebb fortissimókat is alig hallhatóan suttogta. Bocsánat művésznő, mondta végül Polgár, igazán zavarban vagyok. Nem tudom, hogy a művésznő takarékoskodik-e a hangjával, vagy pedig megtakarított hangjával énekel?

Bartók Béla és Kodály Zoltán szereplései a Rádióban

Bartók Béla a Rádió új székházának megnyitása után két nappal, 1928. október 27-én már hangversenyt adott régi olasz szerzők műveiből. Legközelebb december 28-án szerepelt a Rádióban. Az akkori műsorához azt az információt írták, hogy 17. és 18. századbeli csembalózenét játszik, zongorára átírva, illetve zongorán előadva. Ennél többet tudhatunk meg a részletes műsorról **ifjabb Bartók Béla** *Apám életének krónikája* c. könyvéből:

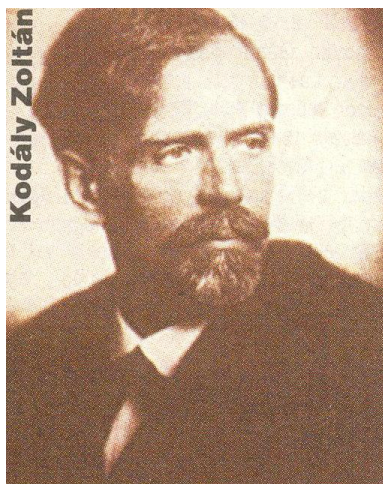
„Farnay, Couperin, Rameau, Rossi, Durante, Loeillet, Daquin, Martini, Antonio Soler és Robson egy-egy műve szerepelt a műsoron. Robson darabjának a címe *Rühes lány*. De ezt a magyar címet nem engedték elmondani, hanem csak az eredeti francia címét *La galeuse*, gondolván, hogy azt úgy sem érti meg a tisztelt rádió közönség.

Kodály Zoltán életcélja a nemzeti zenekultúra megteremtése volt, azaz:

a zeneileg művelteket magyarabbá, a magyarságot zeneileg műveltebbé tenni!

Kodály felismerte, hogy a közönség zenei nevelését gyermekkorban kell elkezdni.

Például a kórusénekléssel. Éppen ezért már 1925-től kezdve komponált gyermekek számára, és ezzel új korszakot nyitott a magyar ifjúsági kóruséneklés történetében. Az első darabok megalkotásához az ösztönzést többek között a Wesselényi utcai polgári fiúiskola 120 tagú énekkara adta. Ők énekeltek ugyanis 1925-ben a *Psalmus Hungaricus* gyermekkari részét, és a frissen csengő gyermekhangok megragadták Kodály képzeletét.

1925 és 1928 között komponálta a következő remekműveket: *Villő, Túrót eszik a cigány, Gergelyjárás, Lengyel László, Jelenti magát Jézus, Juhásznóta, A süket sógor, Cigány sirató* és az *Isten kovácsa*.

1928. december 7-én az Országos Magyar Dalosszövetség hangversenyt tartott a Pesti Vigadóban, amit a Rádió is közvetített. Wesselényi utcai polgári fiúiskola énekkara Borus Endre karnagy vezényletével nagy sikerrel adta elő Kodály Zoltán *Lengyel László* és a *Süket sógor* című kórusait.

Kodály Zoltán zeneszerző

1929.

Az év eleji megnyilvánulások jólesően nyugtázták, hogy az 1928-as esztendőben elkészült a Lakihegyi nagyadó, amely messzebbre sugározta a Rádió műsorát. És felavatták a Sándor utcai új székházat is, ahol korszerűbb, tágasabb környezetben tudták a műsorokat készíteni.

A Rádióújság újévi jókívánságokkal köszöntötte a hallgatókat:

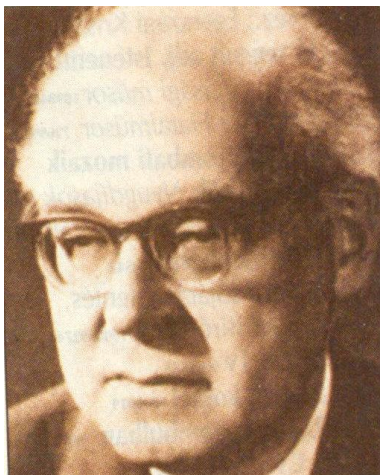
„Az építés nagy munkája megtörtént, a templom készen áll, most már csak jó papokra és lelkes hívőkre van szükség. Legyen a Rádió szép palotája a magyar reménynek, tudásnak és művészetnek a vára, mondjon a Rádió az 1929-es évben minél több örömhírt hallgatóinak.”

Farkas Ferenc zeneszerző első rádiós közvetítése

1929. január 22-én a Zeneakadémiáról közvetített hangverseny jóvoltából első alkalommal hangzott el a Rádióban egy fiatal magyar zeneszerzőnek: Farkas Ferencnek *Bevezető zene egy vígjátékhoz* című zenekari darabja Komor Vilmos vezényletével.

Farkas Ferenc 1905-ben született, 8 éves korában kezdett zongorázni, de 14 évesen már komponált is. Zeneszerzést 1922-től 1927-ig tanult a Zeneakadémián. Tanárai Weiner Leó és Siklós Albert voltak. Ezután a Városi Színházhoz szerződött, mint korrepetitor és karmester. Nagy hatással volt rá a színház világa.

Farkas Ferenc zeneszerző később így emlékezett erre a művére: „A *Bevezető zene egy vígjátékhoz* c. darabot Vaszy Viktor biztatására komponáltam 1928-ban.

Az Ezeregyéjszaka meséinek egyik mulatságos történetéből írott színdarabhoz készült. Célja az volt, hogy a vígjáték hangulatát előkészítse anélkül, hogy a darabban történt eseményeket illusztrálná. Ez volt az első zenekari kompozícióm és ezzel léptem elsőként a nagy nyilvánosság elé. A Vigadóban hangzott el először 1928. március 4-én, majd június 6-án a Margitszigeten Unger Ernő vezényletével.

Farkas Ferenc zeneszerző

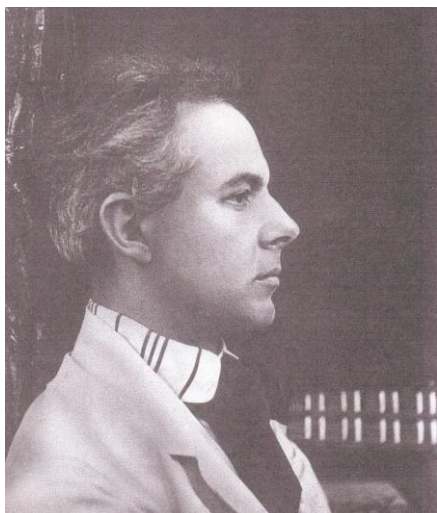
Az 1929. január 22-én megtartott zeneakadémiai hangversenyen már harmadik előadása volt a darabnak, amit a Rádió is közvetített. De a Rádióban valóban első alkalommal hangzott el.”

Bartók Béla vonzódása Ady Endre költészetéhez

1929. január 27-én volt tíz éve annak, hogy Ady Endre meghalt. A Rádióban Sík Sándor költő és Alszegehy Zsolt egyetemi tanár emlékeztek meg róla. A Rádióújság így vezette be az előadásokat: „Ady Endre sokak által félreértett és meg nem értett magyar génuszát a mai nemzedék, a tíz év adta távolban, tárgyilagosan tudja már értékelni,”

Ady halálának tizedik évfordulójára emlékezve, költészetének Bartók Bélára gyakorolt hatását foglaltuk össze a Rádiófónia műsorában. Kevés jel mutat arra, hogy Ady és Bartók között lett volna tartós személyes kapcsolat.

Megismerkedésük közös képzőművész barátainak köszönhető. Bartókot már a 10-es évektől kezdve nagy tisztelettel és megbecsüléssel vették körül a kortárs festők. Bartók szívesen látogatta kiállításait, többször zongorázott is a megnyitókön. Különösen jó barátságban volt az úgynevezett *Nyolcak csoportjába* tartozó Berény Róbert festőművésszel. Ezt azért említem, mert a Nyolcak egyik tárlatán, valószínűleg 1912 novemberében történt meg Bartók és Ady első és talán egyetlen találkozása.

Bartók Béla 1916-ban

Ady Endre 1912-ben

Demény János zenetudós Bartókról szóló tanulmányában így írt róla:

„Márffy Ödön festőművésznek jutott osztályrészül az a szerencse, hogy e két rendkívüli embert megismertesse egymással. Ady és Bartók találkozása azonban csupán szívélyes üdvözlésre és néhány baráti szóra szorítkozhatott a kiállítás nyüzsgő emberáradatában.”

Bartók 1912-ben elküldte *Busitia János* román népzenekutatónak *Ady Illés szekerén* c. kötetét. Levélben pedig idézte a *Magyar jakobinus dalának* a dunavölgyi népek összefogására buzdító versszakát, majd többek között ezt írta Adyról: „Sohasem volt még olyan költőnk, akinek lett volna bátorsága hasonlót írni. Legfiatalabb, de a legkiválóbb költőnk Petőfi és Arany után.”

Hogy Bartók mennyire vonzódott Ady költészetéhez, bizonyítja, hogy könyvtárának leggyakrabban használt példányai az Ady-kötetek voltak. Demény János tanulmányából idézek:

„A budapesti Bartók Archívumban őrzik Bartók hagyatékának könyv anyagát is, az egész életében olvasott, szeretett, kapott és őrzött könyvei töredékükben is megragadó együttesét. A Bartók-bibliotékában kilenc Ady-kötet található: hét verses kötet, egy novellás kötet és egy esszégyűjtemény. E kötetek zöme erősen jelzett, magán viseli Bartók érdeklődésének nyomát. Ennyi ceruzahúzás egyetlen más szerző műveiben sem található, egyetlen más szerzőt sem méltatott ekkora figyelemre.

Bartók találkozása Adyval lényegében itt, könyvei között *érhető* tetten, és ez piros, kék, fekete ceruzavonások, aláhúzások, egyéb kiemelések, széljegyzetek sokaságával is lemérhető.”

Ady Endre és Bartók Béla művészete közt, bár különböző közegben alkottak, bizonyos szellemi, lelki rokonság fedezhető fel. Egy kortársi vélemény szerint Bartók fantázia-birodalma hasonlított Ady Endrééhez. A Bartók-zene és az Ady költészet kompozícióba foglalt találkozása az *Öt dal*, amely 1916 első hónapjaiban készült, a *Zongoraszvittel* egy időben.

Bartók a következő öt Ady verset zenésítette meg: *Három őszi könnycsepp*, *Az őszi lárma*, *Az ágyam hívogat*, *Egyedül a tengerrel* és *Nem mehetek hozzád*. Az Ady-dalok a magányról, ösről, szerelemről, elmúlásról szólnak. Kifejezi Bartók első világháború utáni nyomasztó lelkiállapotát. Ugyanakkor mintegy folytatja *A kékszakállú herceg vára* c. operájára jellemző *lélek éjszakájának* nevezhető zenéjét.

A dalokat Bartók szerzői estjén 1919. április 21-én mutatták be. Durigó Ilona énekelte a zeneszerző zongorakíséretével. Ekkor Ady Endre már közel három hónapja halott volt.

A sors is úgy hozta, hogy Bartók az Ady-dalokkal búcsúzott nagy költő kortársától.

A *Nyugat* folyóirat Babits Mihály által szerkesztett Ady-émlékszámába Bartók a *Három őszi könnycsepp* c. dal kottáját adta. A teljesség kedvéért még megemlítem, hogy 1920-ban az Universal kiadónál megjelent *Öt Ady-dalt*, Bartók tüntetően Reinitz Bélának ajánlotta, aki a Tanácsköztársaság bukása után emigrálni kényszerült.

Az Ady-dalok későbbi, ihletett előadását, népszerűsítését **Basilides Máriának** köszönhetjük, aki 1926. december 8-án Bartók szerzői estjén énekelte azokat először. A Rádió ezt a hangversenyt már közvetítette.

Kodály Zoltán a *Psalmus Hungaricus* vezényli

1929. február 4-én *szenzációs* hangversenyre került sor. Kodály Zoltán maga vezényelte *Psalmus Hungaricus* című művét a Filharmóniai Társaság zenekara élén. Ez volt Kodály budapesti bemutatkozása karmesterként. A koncertet, amely a mű sikeres történetének fontos állomása volt, a Rádió is közvetítette. Tekintsük át röviden az előzményeket is.

1923-ban a főváros méltóképpen kívánta megünnepelni Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 50. évfordulóját. Ebből az alkalomból a három legjelentősebb zeneszerzőt, Dohnányi Ernőt, Bartók Bélát és Kodály Zoltánt kérték fel egy-egy mű komponálására. Dohnányi *Ünnepi nyitánya*, Bartók *Táncszvitje* mellett Kodály *Psalmus Hungaricus*a született ekkor. Kodály e legjelentősebb művét mintegy két hónap alatt írta meg. Szövegét a 16. századi költő-prédikátor Kecskeméti Vég Mihály *55. zsoltár*ából vette, amelyet az Eötvös kollégiumi időkben, irodalmi tanulmányai közben fedezett fel.

1923. november 19-én díszhangversenyen mutatták be az új műveket. A Filharmóniai Társaság zenekarát és a Palestrina kórust Dohnányi Ernő vezényelte. A tenorszólót Székelyhidy Ferenc énekelte. A művek sikeres előadását 15 budapesti napilap kommentálta, ami szinte példátlan hazai vonatkozásban.

A bemutatón Kodály műve még az *55. zsoltár* címet viselte, de az 1924. november 30-i és december 1-i előadásokon már a *Psalmus Hungaricus*, azaz *Magyar zsoltár* végleges címet kapta.

Néhány sikeres budapesti Psalmus koncert után elkezdődtek a mű külföldi előadásai is.

Az amszterdami Oratórium egyesület karnagya arra kérte Kodályt, hogy vezényelje saját maga a Psalmus hollandiai bemutatóját. Kodály ekkor még azt felelte, hogy nem tud dirigálni, de hamarosan vezényelni tanult. Strasser István, a nála hét évvel fiatalabb karmester volt ebben segítségére, miközben Szabolcsi Bence zongorán játszotta a zenekar, szólista és vegyeskar szólamait. 1927. április végén már Kodály vezényelte a művet a világhírű Concertgebouw zenekar élén. A Psalmus Hungaricust számos külföldi hangversenyteremben bemutatták, például Németország több városában, Angliában, New Yorkban és 1928-ban Toscanini vezényletével a milánói Scalaban. Ilyen előzmények után *1929. február 4-én* került sor arra, hogy Kodály Budapesten is bemutatkozzék, mint karmester. Fogadtatása kedvező volt. Csupán néhány mondatot idézek a Budapesti Hírlapban, a Magyarságban és a Pesti Naplóban megjelent kritikák közül: „Kodály kitűnően dirigál, az együttes abszolút biztonsággal működik a keze alatt.”

„Ez a dirigensi bemutatkozás volt az est külön szenzációja.”

„Kodály biztos és világos mozdulatokkal vezényel. Szigorúan, határozottan, parancsolóan. Kórus és zenekar szemmel-láthatóan odaadással követte vezére parancsait.”

Dohnányi Ernő *A tenor c. operájának bemutatója*

1929. február 9-én mutatta be az Operaház Dohnányi Ernő *A tenor c.* új vígoperáját.

Az előadást a Rádió is közvetítette.

Érdemes említést tenni az Operaház akkori, kortárszenét támogató műsorpolitikájáról.

1925-től 1935-ig *Radnai Miklós* volt az igazgató. Maga is zeneszerző lévén, feladatának tekintette, hogy a hagyományos repertoárt kortárs operák bemutatásával gazdagítsa. Radnai korszakának modernizmusa az 1928-29-es évadban érte el a csúcspontját. Ekkor mutatták be Szatravinszkij: *Oedipus rex*, de Falla: *A háromszögletű kalap*, Hindemith: *Oda-vissza*, Zandonai: *Francesca da Rimini* című darabját. Ezekhez társult magyar bemutatóként Dohnányi Ernő: *A tenor* című háromfelvonásos vígoperája.

Dohnányinak már két műve: a *Pierrette fátyla c.* pantomimja és a *Vajda tornya c.* balladai témájú operája szerepelt az Operaház színpadán.

A *tenor c.* vígopera szövege egy német vígjáték alapján készült. Rékai Nándor karmester így nyilatkozott az operáról: „A zene Dohnányi legjobban pergő, szellemes, fordulatokban és melódiákban gazdag muzsikája. Az I. felvonás kiemelkedő zenei része a *tenorista próbaéneke*. Nagy hatásra számíthat az I. felvonást befejező *keringő*. A II. felvonásban a szerző nagyszerűen oldotta meg az egyidejűleg énekelt *próba kvartett* és *szерelmi kettős* összhangzását és zenei szenzáció a *veszekedő négyes*, mely valóságos bravúrja a komponálás művészetének. A III. felvonás újabb meglepetést hoz: *Tekla dala, a tenorista szólója*, és egy régi német népdallal átszőtt *fúga* számíthatnak nagy sikerre.”

A bemutatót nemcsak a közönség, hanem a sajtó is elismeréssel fogadta. Az akkori vélemények szerint a címszereplő **Laurisin Lajos** pályája legjobb alakítását nyújtotta.

Dohnányi Ernő: c-moll zongoraötös Op. 1.

Az 1928-as év végén kinevezett Zenei Tanács mindhárom tagja feladatának tekintette a magyar zeneművek bemutatását, műsorra tűzését. A nemes terv keretében 1929. február 27-én Magyar kamaraestet rendeztek a Rádióban. Goldmark Károly *Zongora-kvintettje* mellett Dohnányi Op. 1-es *c-moll zongoraötösét* is előadták. A művekről Papp Viktor zenekritikus, a Magyar Rádió zenei tanácsosa tartott bevezető ismertetést. A darabokat a kiegészített *Hubay vonósnégyes*, azaz Hubay Jenő és Gábrriel Ferenc hegedűn, Zsolt Nándor brácsán, Zsámboky Miklós gordonkán és Stefániai Imre a Magyar Rádió zenei tanácsosa zongorán szólaltatta meg.

Ez alkalommal a Dohnányi műre hívom fel a figyelmet. Dohnányi Ernő 1894-től kezdve a Zeneakadémián tanult zeneszerzést Koessler Jánostól. Az első tanévben komponálta a *c-moll zongoraötöst*, amelyet elég fontosnak érzett ahhoz, hogy *Op. 1.* felirattal lássa el. Ezt megelőzően vagy 70 kisebb-nagyobb darabot írt már. 1895. június 16-án hangzott el először, az év végi vizsgahangversenyen. Koessler János, a Zeneakadémia német származású tanára, tehetséges tanítványának kompozícióját meg akarta ismertetni Johannes Brahmsal is. Erre hamarosan alkalom kínálkozott. Brahms a nyári hónapokat a Bécs-közeli üdülőhelyen, Bad Ischlben töltötte. Körülötte művésztársaság gyűlt egybe, ide tartozott Koessler János is. Brahms átnézte a Dohnányi mű kottáját és mindjárt hallani is akarta. Az éppen Bad Ischlben tartózkodó bostoni vonósnégyes és Nikisch Artur meg is szólaltatták. Brahms javaslatára aztán még abban az évben, 1895. november 25-én Bécsben is műsorra tűzték, akkor Dohnányi közreműködésével. Az ifjú komponista végre személyesen is találkozhatott nagy példaképével: Brahmsal.

Néhány sort idézek erről *Vázsonyi Bálint* Dohnányi Ernőről szóló könyvéből:

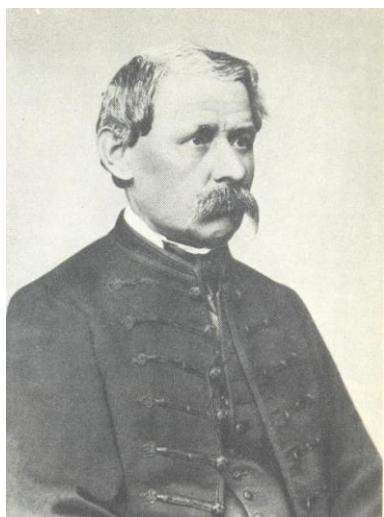
„A mindössze 18 éves fiatalember türelmetlensége alig fékezhető: Brahms immár négy hónapja ismeri a művet, s még egyetlen szóra sem méltatta. Egy kolléga végül is észreveszi a szerző borongós hangulatát és határozott kérdéssel fordul Brahmshez a darab érdemeit illetően. S Brahms szenvtelenül, szinte mogorván válaszolja: *Magam sem tudtam volna jobban megírni.*”

Arany János dalai

1929. március 3-án Arany János dalait énekelte a Rádióban Toronyi Gyula, a Magyar Királyi Operaház művésze, Polgár Tibor zongorakíséretével.

Hogyan? Arany János nemcsak költő és műfordító, tehát irodalmár volt, hanem dalszerző is?

Ha így van, akkor érdemes sorra venni Arany János életének zenei vonatkozásait is.

Arany János költő

A nagyszalontai kis iskolás jól ismerte a zsoldárokat. Társaival együtt gyakran énekelt temetéseken és ünnepeken. Az akkori magyar családok kedvelt hangszere a hegedű, fuvola és a gitár volt. Arany János gitáron kezdett játszani. Később a Debreceni Református Kollégium főiskolai tagozatán tanult tovább, ahol a zenei képzés igen magas színvonalú volt.

Biztosan énekelt a híres debreceni Kántusban is. Aztán egy évig Kisújszálláson tanítószkodott. Itt már egy zongora is rendelkezésére állt. Mivel tudott kottát olvasni, önmagától kezdett el a zongorán gyakorolni.

Vándorszínész korában muzikalitása arra is alkalmassá tette, hogy ő tanítsa be társainak a színdarabokban előforduló zenei betéteket. Önéletrajzában azt írta, hogy akkor még szép csengő hangja volt. Az éneklésben és gitározásban ezután hosszú szünet következett.

Arany János csak idős korában, az *Őszikék* költőjeként vette kezébe újra a gitárt, hogy aztán élete végéig, 1882-ben elkövetkezett haláláig, ez legyen kedvenc időtöltése. Üdülés, vigasztalás, valóságos jótétemény volt a hangszer a nyilvánosságtól visszavonult, betegeskedő költőnek.

A fia, Arany László írta: „Mintha az édes anyanyelv géniusza, kit egész életen át híven és kegyelettel igyekezett szolgálni, egyesült volna a költészet és zene múzsájával, hogy aggság és kór által tétlenségre kárhoztatott napjaiban foglalkozást és időtöltést adjanak neki.”

A *Tamburás öreg úr* c. költeményében meghatóan írta le gitározását:

Az öreg úrnak van egy tamburája: / S mikor az ihlet s unalom megszállja,
Veszi a rozzant kopogó eszközt / S múlatja magát vele négy fala közt.

Nem figyel arra deli hallgatóság, / Nem olyan szerszám, divatja is óság:
Az öreg úr (fél-süket és fél-vak), / Maga számára és lopva zenél csak.

Arany János számára a gitározás oda vezetett, hogy eredeti dallamokat kezdett komponálni, saját és Petőfi Sándor költeményeire. Ezeket betanította feleségének, kinek énekét maga kísérte. De erről a családon kívül évekig senki sem tudott. Úgy látszik, Arany János magának akarta megőrizni ezt a titkos kedvtelését. Halála évének tavaszán mégis kipattant a titok. Arany János ekkor átadta a dalok kéziratát Bartalus János zenetörténésznek. Bartalus a dalokat ellátta zongorakíséréssel, és a költő halála után, 1883. január 31-én a Kisfaludy Társaság ülésén egy tanulmány keretében mutatta be azokat, nagy meglepetést keltve. Egy évvel később, 1884-ben *Arany János dalai* címmel, Gyulai László illusztrációival, díszkiadásban jelentek meg.

Weiner Leó: Csongor és Tünde – kísérőzene

1929. március 9-én hangzott el a Rádióban Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde* c. színműve, amelynek kísérőzenéjét Weiner Leó komponálta.

Weiner Leó a 20. század egyik legjelentősebb magyar zeneszerzője volt. Klasszikus kultúrán nevelkedett, de a magyar zene hagyományait is ösztönösen befogadta. Műveit a bravúros, színes hangszerelés és a lírai érzelmvilág jellemzi. Kifejezési skálája leggazdagabban a *Csongor és Tünde* kísérőzenéjében jutott kifejezésre, amelyet a Nemzeti Színház megbízásából komponált 1913-ban. A kísérőzene 1916-ban szólalt meg először, mégpedig az Operaházban. A színpadon a Nemzeti Színház művészei adták elő Vörösmarty mesejátékát.

A kísérőzene nagyobb része a színpadtól függetlenül is önálló életet kezdett élni és szvit formájában a koncerttermek egyik népszerű darabja lett.

Egressy Béni zeneszerző és operaszöveg író

Az 1929-es esztendőben március idusát ünnepelve a Rádió több műsort is szentelt az izzólelkű magyar hazafi: Egressy Béni életének, munkásságának és dalainak.

Ki is volt Egressy Béni? Teljesebb nevén Egressy Galambos Béni 1814-ben született Borsod megyében, református lelkészcsaládban. Őt testvére közül Egressy Gábor kimagasló tehetségű színész volt. Béni iskolai tanulmányait Miskolcon és Sárospatakon végezte. Atyja korai halála után kezdődött életének kalandokban, küzdelmekben, örömeiben és csalódásokban oly változatos korszaka. Volt segédtanító és kardalos színtársulatokban. Tenorista szeretett volna lenni. Azért, hogy az olasz énekművészet technikáját elsajátítsa, 1838-ban Milánóba gyalogolt. Itt nélkülözések közepette is szorgalmasan tanult, de *ezüstcsengésű* hangja egyszer csak megfakult. A szóló énekesi karrierről le kellett mondania.

Milánóból hazatérve a Nemzeti Színház kardalosa lett és kisebb szerepeket is játszott. Szabad idejében pedig zeneszerzéssel és szövegírással foglalkozott. A Nemzeti Színházban ekkor már Erkel Ferenc volt a karnagy, aki Egressyt pártfogásába és barátságába fogadta.

Egressy operaszövegeket kezdett írni Erkel számára. Közös munkájuk eredménye a *Báthory Mária* és a *Hunyadi László* című opera. De ő írta 1850-ben az operalibrettót Katona József *Bánk bán* című drámájából is. Egressy íráskészségével, ideális művészi együttérzéssel segítette Erkelt az alkotásban.

Egressy Béni több hangszeren is tudott valamennyire játszani, bár zenei műveltsége igen hiányos volt. De mivel dallamalkotó tehetséggel, a magyaros zene iránti érzékkel, költői ihlettel volt megáldva, maradandó értékeket hagyott hátra. Rendkívül termékeny volt: népies műdalokat, kórusokat, nótákat és színdarabokhoz, népszínművekhez zenei betéteket komponált. Ezeken kívül orgonaátiratokat készített mintegy 80 zsoltárból illetve dicséretből.

A hazafias lírában egyik legnagyobb dalnokunk volt. Kompozícióinak koronája Vörösmarty Mihály *Szózat* c. versének megzenésítése. 1843-ban egy pályázaton első díjat nyert vele. Azóta a *Szózat* hazánk egyik zenei szimbóluma: „Fájdalmaink enyhítője, örömeink gyarapítója, a nemzet béke- és hadi-dala és imádsága.”

Egressy Béni az 1848-as szabadságharcban főhadnagyként vett részt. Az egyik csatában annyira megsérült, hogy betegségéből nem is épült fel. 1851-ben, 37 éves korában halt meg.

Zenedélután a Hubay-palotában

Korábban már említettem, hogy Hubay Jenő hegedűművész Duna parti palotájában vasárnaponként hangversenyeket rendeztek. Így volt ez 1929. március 17-én is, amikor a Rádió jóvoltából nemcsak a meghívott előkelő vendégek élvezhették a muzsika remekműveit, hanem valamennyi zenekedvelő hallgató is.

A házi hangversenynek ezt a nemes hagyományát emelte ki a Rádióújságban megjelent cikk is: „Hubay Jenő előkelő budai palotája a zenei fejedelmek találkozóhelye. Mindenki szívesen és készségesen siet részt venni Hubay híres zenei délutánjain, melyek színvonalban a legmagasabb, legkifinomultabb művészetet jelentik. Bent a palota gyönyörű hangversenytermében a politikai és társadalmi élet vezető személyiségei ülnek és gyönyörködnek a művészek játékában.

De Hubay Jenő úgy érezte, hogy a művészi élvezet nem lehet egy zártkörű társaság kiváltsága. A művészet mindenkié, ahhoz mindenkinek van joga, a nagy mesterek alkotása éppen úgy nemzeti közkinccs, mint a múzeumba rakott értékes festmények, vagy műkincsek. Ezért zeneszobájában felállították a Rádió mikrofonját. Azóta Hubay Jenő és művésztársai muzsikájukkal szereznek örömet az ország közönségének.”

Hubay Jenő: *A cremonai hegedűs* című operája

1929. május 1-jén a Rádió közvetítette a Zeneművészeti Főiskola operanövendékeinek vizsgaelőadását. Ekkor elhangzott Hubay Jenő *A cremonai hegedűs* c. operája is.

Érdeemes felidézni Hubay talán legsikeresebb operájának történetét 1894-től kezdve.

Hubay Jenő számára az 1894-es esztendő sorsdöntő volt, hiszen magánéletében és zeneszerzői pályafutásában egyaránt a csúcspontot jelentette. Sokévi várakozás után júliusban kötött házasságot Cebrián Róza grófnővel. Cebrián gróf ugyanis korábban nem járult hozzá a házassághoz. Úgy vélte, hogy a lánya nem mehet férjhez rangján alul. Ezért kellett megvárni, amíg Róza nagykorú lett, és 24. születésnapján már akadály nélkül örök hűséget fogadhattak egymásnak. Hubaynak ettől kezdve nemcsak szerény fizetéséből és a művészi tiszteletdíjből kellett megélnie, hanem tekintélyes vagyonra is támaszkodhatott, amely lehetővé tette azt is, hogy főúri életmódot folytasson. Művészi pályáján pedig az hozta a változást, hogy 1894. november 19-én a Magyar Királyi Operaházban bemutatták élete legsikeresebb művét, *A cremonai hegedűs* c. operát. A darab története a következő: Cremonában a hegedűkészítők versenyre készülnek. A győztes a díjon kívül még Gianninát, a mester szép leányát is elnyerheti.

Ez a konfliktus alapja. Hiszen a legjobb hegedűkészítő a púpos Filippo. Giannina viszont a csinosabb, ám kevésbé tehetséges Sandrot szereti. A győztes Filippo nagylelkűen lemond a lány szerelméről. Elhagyja a várost, hogy azután csak a hegedűkészítés művészetének szentelje életét. A bemutató előadáson Nikisch Artur vezényelt, a hegedű szólót pedig maga Hubay játszotta a színpad mögött. Idézzük fel az est hangulatát Hubay fiának apjáról írott könyve alapján:

„Róza a páholyban, összetett kézzel, büszkén és boldogan gondolt arra, hogy ez az opera, ez a siker és diadal az ő jegy ajándéka. Ezt kapta ő a férjétől, és ez mennyivel több, mint rang és cím, mint ékszer és gazdagság. *Ugye papa, most már belátod, hogy igazam volt!* Cebrián gróf felelet helyett tenyereit vörösre tapsolta. Ő már megadta magát, teljesen és tökéletesen!

Amikor aztán az opera végén Filippo, hegedűjével a hóna alatt búcsút int Gianninának, hogy világgá menjen, a közönség felállva ünnepelte a szerzőt, aki azonban csak miután az előadóművészek és a karmester már vagy tízszer a függöny elé léptek, jelent meg a rivalda fényében.”

A budapesti bemutató után az operát mintegy 70 operaházban tűzték műsorra Magyarország és Európa szinte valamennyi nagyvárosában, sőt még New Yorkban is.

Lajtha László és a református énekkar

1929. március 24-én és május 12-én a Goudimel énekkar református egyházi énekeket adott elő a Rádióban, Lajtha László vezényletével. A kórus névadója Claude Goudimel 16. századi francia zeneszerző volt, aki a református zsoltárok dallamát négyszólamú énekkarra dolgozta fel. A Kálvin téri templom Goudimel kórusát Lajtha László zeneszerző alapította és vezette, a 20-as évek közepétől körülbelül tíz éven át. Lajtha ilyen irányú tevékenységéről igen keveset lehet tudni. Berlász Melinda zenetörténész, a Lajtha életmű kutatója többek között ezt írta a *Confessio* című református folyóiratban: „Mai nemzedékek már aligha őrizhetik emlékét Lajtha Kálvin téri templomhoz fűződő kapcsolatának. Mi már nem hallhattuk az általa szervezett Goudimel kórus énekét, nem hallhattuk fáradságos próbáit, betanító munkáját és a vasárnaponként megszólaló kóruséneklést, ezeket a saját lelki igényére végzett feladatokat, amelyekkel mint személyes adalékokkal gazdagította az Úr ünnepeinek méltóbb dicséretét.

Életét igen sokfelé irányuló munkaterületek töltötték be, olyan feladatok foglalkoztatták, amelyeknek teljesítését sohasem érezhette kielégítőnek és befejezettnek, hiszen zeneszerzői kibontakozásának keresésében, valamint népzene-kutatói munkájában, melyet intézményhez kötötte a Néprajzi Múzeumban végzett, nem érkezhett el egyik nap sem az elvégzett feladat megnyugtató érzéséhez. Tanársága hasonlóképpen belső intenzitást igényelt.

A Nemzeti Zenedéből toborozta növendékeinek kisebb csoportját, akik kérésére részt vállaltak a Goudimel kórus keretében a Kálvin téri templom istentiszteletein.”

Scherz Ede humoros történetei

1929. április 1-jén a Rádióban vidám műsoros estet rendeztek. A közreműködő művészek: Hegedűs Gyula, Berky Lili, Gózon Gyula és mások biztosították a jó hangulatot.

„Az est sztárja mégis Scherz bácsi volt!” írta az akkori beszámoló. Scherz Ede a Rádió első bemondója, az ország kedvence lett. Karakteres mély hangját, közvetlen stílusát mindenki szerette. És vele mindig történt valami, ami aztán szájról szájra terjedt, mint a népmese. Emlékeit, történeteit maga Scherz Ede írta le és a *Rádió humora* címmel könyvben is megjelentette. Íme néhány részlet belőle: „Scherz annyit jelent magyarul, mint tréfa. Hát akkor tréfáljunk. Vagy ne tréfáljunk? Bizony egy idő óta elég okom van rá, hogy ne tréfáljak. Beteg vagyok. Az erdélyi turnén kezdtem berekedni. Temesvárott egy hölgy fel is kiáltott a színpadra: „*Mi az, Scherz bácsi, hol hagyta a hangját?*” Azt válaszoltam, hogy: „*Bizony serc-egek!*” Óriási taps. Rekedt ember még nem kapott színházban akkora tapsot, mint én. Galli Curci például biztos tudomásom szerint nem kapott. Azért mondom, hogy kitalál az ember egyet és mást, ha rekedt is. Érzem, hogy a hallgatók szeretnek. Nemcsak a beszédemet értik meg, de mintha az érzéseimet is *fognák*, tudják, rossz kedvem van-e, vagy jó. Talán azért szeretnek, mert igyekszem közvetlen lenni. Egyszer Szegedre utaztam. A mozdonyvezető megtudta, hogy a vonaton ülök, letörölte magáról a szénport, aztán odajött hozzám, hogy kezet szorítson velem. Másik alkalommal, mikor a Stúdióban az időjárás bemondására került sor, történetesen azt jelentettem ki: a hosszú szárazság után végre esőzés következik. Ennek az egyik gazda úgy megörült, hogy egy hordó bort küldött a következő felírással: *Ezennel bort küldök a vízért!* Sok ilyen esőzést kívánok a szárazság után minden jó emberemnek. Esőzés után borozgatást.”

Mihalovich Ödön emlékezete

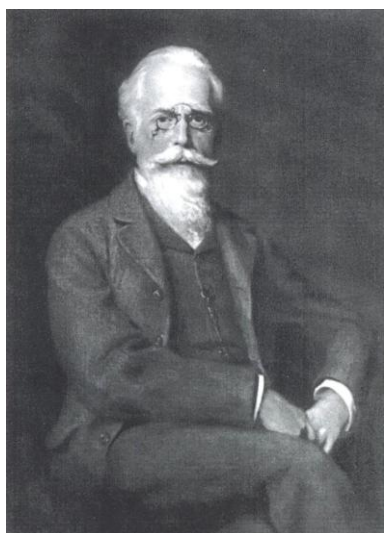
1929. április 22-én elhunyt Mihalovich Ödön zeneszerző és pedagógus, aki a budapesti Zeneakadémiának több mint három évtizeden keresztül volt igazgatója. A *Zenei Szemle* 1929-es számában Tóth Aladár zenetörténész többek között ezt írta róla: „Mihalovich életének műve nem volt kezdeményezés és nem volt betetőzés sem. Mihalovich pályája kezdetén: Liszt, Erkel, Mosonyi már felébresztették a magyarságban egy európai nívójú zenekultúra ábrándját, a pálya végén: már Bartók és Kodály művészete hirdette az első teljes győzelmet.

Mihalovich munkássága arra a közbülső útszakaszra esett, melyről legkevesebbet beszélnek az emberek, melynek küzdelmeiről, fáradalmairól leghamarabb megfeledkeznek az utókor.”

Most azonban emlékezünk Mihalovich Ödönre, aki 1842-ben született Szlavóniában.

A zenei mesterséget Budapesten Mosonyi Mihálytól, külföldön Corneliustól tanulta. Később egyike volt azoknak, akiket Liszt Ferenc őszinte barátságával tüntetett ki. Élethivatását kettős úton valósította meg. Egyrészt a zeneszerzésben: operákat, dalokat, szimfonikus műveket, kórusokat, zongoradarabokat komponált. Emlékét mégis inkább a magyar zenei életben betöltött vezető szerepéért őrizzük. 1887-ben nevezték ki a Zeneakadémia igazgatójának és 32 éven

keresztül végezte ezt a feladatot. Mihalovich zenei ízlése Wagner és Liszt zenéjével lezárult. Ezért méltányolhatjuk, hogy támogatta és segítette az új zenei utakon járó magyar tehetségek pályáját. Ő nevezte ki a Zeneakadémia tanárának Dohnányi Ernőt, a fiatal Bartók Bélát, Kodály Zoltánt, Weiner Leót és másokat. 1919-ben nyugdíjba ment, és még tíz évig élt visszavonultan, magányosan, 1929-ben, 87 éves korában bekövetkezett haláláig. Életét a magyar zenei ügyek szervezésére, tanításra áldozta. Mivel nem volt családja, végrendeletében emléktárgyait is kedves ismerőseinek, volt tanítványainak ajándékozta.

Mihalovich Ödön (1842-1929)

Dohnányi Ernő: *Változatok egy gyermekdalra*

1929. április 22-én Dohnányi Ernő műveiből összeállított hangverseny hangzott el a Rádióban.

Az Operaház tagjaiból alakult zenekart Berg Ottó vezényelte. A műsorban felcsendült a *Változatok egy gyermekdalra* c. kompozíció is. A zongoraszólót a zeneszerző játszotta.

Dohnányi ezt a zongorára és zenekarra írott versenyszerű művét Berlinben komponálta 1914-ben. Vázsonyi Bálint így írt a darabról *Dohnányi Ernő* c. könyvében:

„A mű keletkezésének történetében megfordult a szokásos sorrend. Dohnányi már régen felvázolta az egész kompozíciót: a bombasztikus bevezetést, az azt követő nevelésesen egyszerű témát, a variációk stílusát és sorrendjét, tudta, hogy lesz a darabban valcer és korál, zenélő doboz és fűga. Csak éppen ezt nem tudta, hogy mi legyen a téma.

Ekkor jutott eszébe a francia eredetű és Mozart révén irodalmi értékre emelkedett gyermekdal. Attól kezdve gyorsan ment a munka. A variációk előadása hálás feladat mind zongoristák, mind karmesterek számára.”

A *Variációk egy gyermekdalra* Dohnányi humorának meggyőző bizonyítéka. A darab mottója szerint ugyanis „a humor barátainak öröme, másoknak bosszúságára” íródott. S mivel a zenekedvelők között a humor barátai vannak többségben, talán azért is lett ez a 11 variációból álló darab Dohnányi legnépszerűbb, leggyakrabban előadott kompozíciója.

Bartók Béla zongorázott az első külföldre sugárzott műsorban

A Magyar Rádió 1929-ben kapcsolódott be a nemzetközi műsorcserebe. Az érdeklődő rádióhallgatók megismerhették a bécsi, berlini, prágai, varsói rádió Magyarországnak szánt műsorát. Cserébe a Magyar Rádió is bemutathatta kultúránk képviselőit több európai országnak. Erre első alkalommal 1929. április 29-én került sor. Az ünnepi est műsorában többek között Bartók Béla saját művei közül az *Este a székeleyknél* és az *Allegro barbaro* c. darabokat játszotta el zongorán. A koncert után a Berlinben megjelenő *Der Deutsche Rundfunk* című lapban a következő sorok jelentek meg: „Bartók Béla nemcsak a magyar zenei élet vezető embere, hanem úttörője a mai modern zenének. Műveit különös, szinte barbár szépség, varázsos egyéni stílus jellemzi.”

Kerner Istvánt, az Operaház főzeneigazgatóját köszöntötték

1929. május 20-án közvetítette a Rádió az Operaház és a Filharmóniai Társaság díszelőadását, ahol Kerner István főzeneigazgatót, az Operaház örökös tagját köszöntötték művészi pályafutásának 40. évfordulója alkalmából. Bevezetésül Papp Viktor, a Magyar Rádió zenei tanácsosa méltatta Kerner István szerepét a magyar zeneművészet fejlődésében.

Kerner István 1867-ben született Baranya megyében, ahol édesapja kántortanító volt.

Tanulmányai elvégzése után az Operaházba került és különböző beosztásokban hűségesen szolgált az intézményt egészen haláláig. Először a zenekarban játszott mint brácsás, később korrepetitorként és karmesterként működött, majd 1919-től az Operaház igazgatója volt.

Tevékenységének másik területe a Filharmóniai Társaság, ahol 1900-ban lett karmester.

1903-tól pedig Erkel Sándor utódja a zenei testület elnök-karnagyi tisztében, amit 1919-ben önként adott tovább Dohnányi Ernőnek. Kerner István művészi eseményekben gazdag élete 1929 nyarán véget ért. Alig néhány hónappal élte csak túl pályája 40 éves jubileumát.

Kodály Zoltán *Háry János* c. daljátéka Csákváron

1929. július 27-én nem a szereplők jöttek a Rádióba műsort adni, hanem a Rádió közvetítő kocsija ment el egy dunántúli faluba, a Vértes hegység tövében épült Csákvárra, hogy az egész ország tanúja lehessen egy érdekes vállalkozásnak. Csákvár lakossága ugyanis elhatározta, hogy előadja Kodály Zoltán *Háry János* című daljátékát. Az ötletadásban része lehetett Paulini Bélának, a darab egyik szövegírójának, Csákvár szülöttének. Az akkori írások szerint a csákvári Bozory vendéglőt zsúfolásig megtöltötte a közönség. A szereplők iskolázatlan hangon, de tisztán énekelték a Kodály melódiákat. Egy-egy ízes mondás után felcsattantak a nyílt-színi tapsok. A Rádióújság így kommentálta az eseményt: „Ha vitéz Háry János legragyogóbb meséje elevenednék meg, az sem lehetne meglepőbb, kedvesebb és meghatóbb, mint az a valóság, hogy Csákvár magyar község földműves legényei és lányai összeálltak, és Bozory Endre betanításával megtanulták a Magyar Királyi Operaház egyik klasszikus veretű daljátékát. Majd a mikrofon előtt is eljátszották és elénekelték. Minden szeretetünk és elismerésünk az övék, de ugyanakkor meghajtjuk fejünket a Rádió igazgatósága előtt is, mert nagy áldozatkészséggel, az aktualitás megérzésével és a magyar népművészet iránti rajongással sietett műsorába illeszteni ezt a példátlanul érdekes előadást.”

Közvetítések a Salzburgi Ünnepi Játékokról

A Magyar Rádió vezetőinek tervszerű munkája komoly eredményt hozott:

1929 augusztusában sor kerülhetett a világhírű Salzburgi Ünnepi Játékok operaelőadásainak és hangversenyeinek közvetítésére. A Rádióújság a következőket írta az eseményekről:

„A rádió világának egyik legnagyobb és legörvendetesebb eseménye a Salzburgi Ünnepi Játékok közvetítése. Hányan vannak, akik fájó szívvel, sóvárogva gondolnak minden évben arra, hogy milyen jó lenne végig hallgatni a salzburgi zenei előadásokat, amelyeket joggal lehet világraszóló eseményeknek nevezni. Hiszen odatódul a világ minden neves művésze, zeneértője, színingazgatója és rendezője. Nemcsak Európából, hanem Amerikából és Ausztráliából is elzarándokolnak a zene rajongói, hogy közvetlen részesei legyenek a kivételes élvezetnek. Nekünk magyaroknak külön örömünk és büszkeségünk az idei salzburgi sorozat, mert augusztus 10-én adják elő Mozart *Don Giovanni* című operáját, amelyben Németh Mária énekli *Donna Anna* és Pataky Kálmán pedig *Don Ottavio* szerepét. A magyarságot képviseli még Dohnányi Ernő, aki az egyik zenekari hangversenyt fogja vezényelni és a Melles vonósnégyes is bemutatja műsorát.”

Bartók Béla és Dohnányi Ernő fiatalkori művei a Rádióban

1929. szeptember 13-án Bartók Bélának zongoraestje volt a Rádióban: Purcell, Bach, Scarlatti, Beethoven, Ravel és Chopin-műveket adott elő. Három nap múlva, szeptember 16-án a közép európai országokba is közvetített műsor hangzott el. A Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarát Dohnányi Ernő vezényelte. A hangverseny programján Dohnányi *d-moll szimfóniája* és Bartók *I. szvitje* szerepelt.

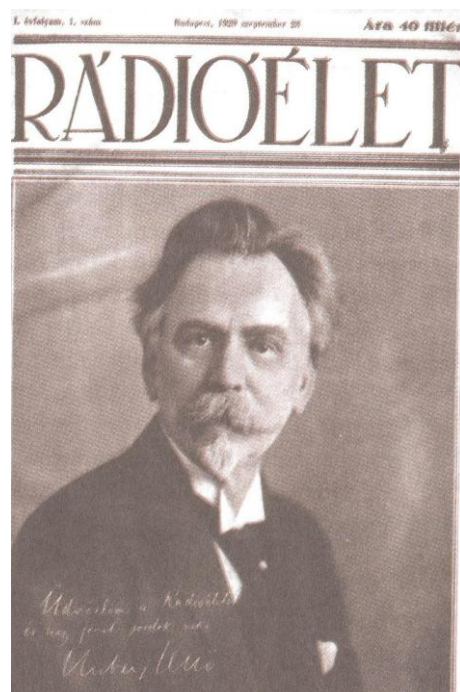
Ha elgondolkozunk a műsor összeállításán, érdekes egybeeséseket vehetünk észre. Mindkét szerző 24 éves volt, amikor darabját komponálta, Dohnányi 1901-ben, Bartók 1905-ben. Mindkét mű 5 tételes, nagy részben külföldön íródtak, és bemutatójuk is külföldön volt. Dohnányi 1901 körül nagyon sokat koncertezett, mint zongoraművész. Hét hónap alatt 59 koncertet adott Észak Amerikában, Angliában és Nyugat Európa több országában. Zeneszerzői ihletét és törekvését azonban a gyakori fellépések sem gátolták. Ezt bizonyítja az Op. 9-es *d-moll szimfónia* is.

Bartók Béla az Op. 3-as nagy-zenekari *Szvit* komponálása idején, 1905-ben szintén játszott zongoraművészként Bécsben és Londonban, bár szerényebb mértékben, mint Dohnányi. Nyáron pedig Párizsban részt vett a nemzetközi *Rubinstein* zongoraművészi és zeneszerzői versenyen. Ez a szereplés nem hozott elismerést számára. Sikerral járt viszont az *I. szvit* néhány tételének bécsi bemutatója 1905 novemberében.

Az új műsorújság: a *Rádióélet* megjelenése

A Magyar Rádió Újság 1924 elején jelent meg, és hat évig szolgálta a rádióamatőröket, majd a Rádió 1925. december 1-jei megindulása után a rádióhallgatókat is. A műsorok bővülése azonban szükségessé tette mind a forma, mind a tartalom változását.

1929. szeptember 28-án jelent meg az új műsorújság: a **Rádióélet** első száma. A címlapon

Hubay Jenő fotója és szavai: „Üdvözlöm a Rádióéletet és nagy jövőt jósolok neki.”

És íme a beköszöntő program: „A **Rádióélet** tisztelettel jelentkezik. Itt vagyok! Szórakoztatni, gyönyörködtetni, tolakodás, nagyképűség nélkül tanítani szeretnék, szerényen kiegészíteni azt a csodás, felbecsülhetetlen értékű adományt, amit a Stúdió a rádió útján eljuttat mindenhová, szegényhez, gazdaghoz, kicsinyhez, nagyhoz egyaránt. Lelkes szolgája akarok lenni a Stúdió nagyszerű kultúrmunkájának, hűséges barátja minden rádiózónak.”

A **Rádióélet**ben megjelenő cikkekből néhány gondolat: Szabados Béla, a Zeneművészeti Főiskola tanára: „Azt hiszem, hogy nincs távol az az idő, mikor a Rádió nyelvtanítási óráinak mintájára a zene tanítását is elkezdjük. Természetesen egyszerű és népszerű formában. A Rádió nyújtotta zenei ízelítő a nagyközönség érdeklődésének felébresztésére fog szolgálni.”

Szőts Ernő igazgató a szeptemberrel kezdődő új idényről tájékoztatta a Rádió hallgatóit:

„Hosszas tárgyalásokat folytattunk az Operaház igazgatóságával az előadások rádióközvetítése és zenekarának a Stúdióban való szereplése ügyében. Közvetíteni fogjuk a Városi Színház egyes előadásait és a Filharmóniai Társaság valamennyi bérleti hangversenyét. Házi zenekarként az új idényben is az Operaház zenekarának részlege fog szerepelni, felemelt létszámmal.

A házi triót pedig kvartetté szerveztük át. Tagjai: Temesvári János, Hannover György, Kerpely Jenő és Polgár Tibor. Meg fogjuk honosítani a kamarazenét, melynek műsorát külföldi és magyar zeneművekből állítjuk össze.”

(Temesváry János, Kerpely Jenő,
Hannouer György, Polgár Tibor)

A Rádió házi kvartettje

Hubay Jenő, a magyar zeneművészek doyenje is nyilatkozott a Rádióélet első számában: „Szívesen hallgatom a Rádió műsorában Zeneakadémiánk egykori növendékei közül Kósa Györgyöt, Koncz Jánost, Hütter Pált, Kentner Lajost, Székely Júliát, valamint a Stúdió tehetséges karnagyát: Polgár Tibort. Amikor pedig én magam hegedülök a mikrofon előtt, akkor egészen új, és eddig ismeretlen érzések lepnek meg. Mert mérhetetlen dimenziójú a távolság, ahova a rádió hangja eljut, és megszámlálhatatlan az a sokaság, amely *most engem hallgat*. Nem csoda hát, ha a hallgatóság és az előadó érzi és tudja, hogy a lélek rezeg ilyenkor az éter hullámain és ölelkezik a művészet jegyében.”

A **Rádióélet** október 11-i számának címlapján Dohnányi Ernő fényképe volt látható.

A lap interjút is közölt a művésszel, amely így kezdődött: „A Magyar Rádió Stúdiójának mindig szívesen látott, hallgatóságának pedig közkedvelt vendégművésze Dohnányi Ernő. A magyar zeneművészet büszkesége ő, hiszen Liszt Ferenc után a világ minden részében ismert és elismert legkiválóbb magyar zongoraművészünk. De mint komponista és karmester is egyike azon keveseknek, akik külföldön is nagy megbecsülést szereztek és szereznek a magyar névnek.”

Majd Dohnányi szavai következtek: „Amikor még Európában híre sem volt a rádióknak, én már akkor is rendszeresen koncerteztem az amerikai rádióban. Aki sokat játszik a mikrofon előtt, az minden figyelmét arra a mechanikai munkára összpontosítja amit végez, így a legjobbat nyújtja, amire csak képes. Öröndetes, hogy a Magyar Rádió mind jobban teljesíti hivatását, amihez hozzátartozik az is, hogy az új magyar tehetségeket megszólaltassa és nevüket ismertté tegye az elképzelhető legszélesebb körben.”

Ünnepi hangversenyek közvetítése Sopronból

1929-ben még nagyon is közeli volt az 1920-as trianoni határozat Magyarország új határaitól. Sopron volt az egyetlen magyar város, amely akkor szabadon dönthetett jövőjéről. Népszavazáson döntött el, hogy a város és a környékén lévő falvak lakosai Ausztriához, vagy Magyarországhoz akarnak-e tartozni. A többség Magyarországot választotta továbbra is hazájának. Így ez a nyugati határvidéken lévő patinás, kulturált, szép város a mienk maradt. Az 1929-es év folyamán hangversenyek, ünnepi misék, kamarazene estek rendezésével ünnepelték a *Soproni Zeneegyesület* alapításának 100 éves évfordulóját. A hangversenysorozat kimagasló eseménye az *október 21-i és 22-i* hangverseny volt. Mindkettőre az ország legnevesebb zeneszerzőit és előadóművészeit hívták meg. A Rádió helyszíni közvetítése által az ország zenekedvelői is részesei lehettek az emlékezetes koncerteknek. Az *október 21-i* jubileum műsorában elhangzott Bartók Béla *Rapszódia zongorára és zenekarra* c. műve, a zeneszerző zongoraszólójával. A másik műsorszám Dohnányi Ernő *fisz-moll szvitje* volt a komponista vezényletével. Nagyszabású volt Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*ának előadása is: a Soproni Zeneegyesület és a budapesti Filharmóniai Társaság tagjaiból alakult zenekar játszott, a soproni és a budapesti Bazilika egyesített kórusa énekelt, a tenor-szólót pedig Székelyhidny Ferenc, az Operaház művésze szólaltatta meg.

Október 22-én Liszt Ferenc születésnapjára emlékeztek. A nagy magyar zeneművész emlékét mindig nagy gonddal őrizték Sopronban, hiszen a közeli Doborjánban született és 9 éves korában éppen e városban lépett először közönség elé. A zeneértő közönség számon tartotta, hogy innen indult el a zongoraművész-zeneszerző fényes pályafutása. A soproni koncerteken jelen volt Molnár Jenő Antal zenekritikus is. Az ő írásából idézek: „A Liszt Ferenc emlékhangverseny volt a jubileumi ünnepek búcsúestje. A hangverseny műsorán Magyarország két legnagyobb zongoraművészenek Bartók Bélának és Dohnányi Ernőnek neve került egymás mellé. Hosszú idők óta először történt meg, hogy együtt, egy hangverseny keretében léptek fel, mint zongoraművészek. Bartók Liszt Ferenc *Weinen und Klagen* változatait adta elő. A krisztusi tragédiát ecsetelő robusztus, megrázó hangzatok klasszikus tökélyvel mintázódtak meg keze alatt. Feledhetetlen volt a művet záró fölséges korál megkapó áhítata. Dohnányi a *h-moll szonátát*, a romantikus mondanivalók gyönyörű költeményét játszotta, amelyet senki nálánál beszédesebben tolmácsolni nem tud. A két nagy művészhez harmadiknak Stefániai Imre csatlakozott, aki Liszt *Assisi Szent Ferenc legendáját* adta elő. Petőfi Sándor híres soproni katonáskodásához kapcsolódó aktualitással Hubay Jenő *Petőfi-dalai* szerepeltek még a műsoron Székelyhidny Ferenc előadásában, Herz Ottó zongorakíséretével.”

Bartók Béla és Kerpely Jenő gordonkaművész szonátaestje

1929. október 31-én Bartók Béla és Kerpely Jenő gordonkaművész szonátaestjét sugározta a Rádió. A műsorban Benedetto Marcello *Szonátája*, Bartók *I. rapszodiájának* gordonka-zongora változata, Kodály *Szonátája gordonkára és zongorára* és Beethoven *C-dúr szonátája* hangzott el.

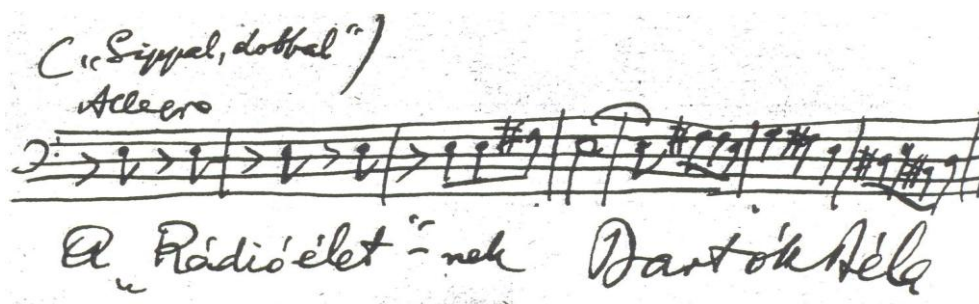
Látogatás Bartók Bélánál

A művész nyilatkozik a modern zenéről, a rádióról

A rádióhangverseny alkalmából Polgár Géza újságíró (Polgár Tibor karnagy édesapja) otthonában kereste fel Bartók Bélát, aki többek között a következőket mondta el a Rádióélet számára: „A Rádió fontos és nagyszerű eszköze a zene és általában minden kultúra terjesztésének. Anyagi okok, azután a földrajzi elszigeteltség és még sok minden, egyszerűen lehetlenné tette eddig a komolyzene olyan méretű elterjedését, mint amilyenhez éppen a Rádió juttatja az emberiséget. Más kérdés az, hogy vajon hogyan hangzik az előadott zenemű a rádión? Én úgy találom, hogyha például partitúrával a kezemben hallgatom az előadott művet, nem azt kapom teljesen, amit a partitúra nyomán várok. De nem is hiszem, hogy valamikor odáig tökéletesedjék a technika, hogy az eredetinek a hatását hiánytalanul tudja visszaadni. Szólóknál még hagyján, de ha nagy zenekar játszik, mondjuk dupla kórusokkal, még ha a stúdióban különválasztva helyezik is el azokat, az összehatás a hallgatóknál mégis csak egy helyre koncentrálódik s így a zenei színhatások némi veszteséggel érkeznek el a hallgatóközönséghez. Ez azonban, azt hiszem tisztán technikai kérdés és szerintem mit sem von le a Rádió nagyszerűségéből és nagyra hivatottságából.”

Az újság cikkben második részében Bartók kifejtette nézeteit a Rádióval és a modern zene hallgatóival kapcsolatban: „A nagyközönségtől nem lehet zokon venni, ha zeneileg iskolázatlan. Minden kor közönsége előtt idegenszerű volt minden újítás és sokszor évszázadok elmúlása kell ahhoz, hogy a valóban jó zene megmaradjon. Egyes vélemények szerint az én úgynevezett diszsonáns akkordjaim, vagy akár másokéi, a rádión rosszabbul hangzanak, mint eredetiben, azaz nem rádión. Ez lehetséges, aminek valószínűleg akusztikai okai is lehetnek. Egy időben (a stúdióhangversenyem után) névtelen fenyegető leveleket kaptam. Azután gondoltam arra, hogy a saját műveimet nem játszom rádión, csak a régi klasszikusokét, de aztán nehogy azt higgyék, hogy ezt talán a levelek miatt teszem, újra fölvettem a saját darabjaimat a műsoromba. Az utóbbi időben már nem is jönnek ilyen levelek.

Én egyébként szeretem a stúdióbeli játék kényelmét, mert sokkal kellemesebb, mint a hangversenyterem ünnepélyes ki- és bevonulása. Két okból tartom kitűnőnek a Rádiót. Az egyik, hogy szinte eddig elképzelhetetlen könnyedséggel viszi a nagyközönséghez a zeneművészet gyönyörűségeit, a másik, hogy a tehetséges fiatalok érvényesülését játszva oldja meg. Végezetül még egy kis történetet mesélek el. A nyáron, amikor ott bent játszottam az elfüggönyözött stúdióban, a nagy melegben a kertre nyíló ablakot kinyitották. Örültem neki, hogy egy kis szellő hűsített, csak akkor döbbsentem meg, amikor egy macska ugrott az ablakpárkányra. Csendesen ült egy darabig, de amikor darabom leghalkabb részéhez értem, egyszerre csak belenyárogott a játékomba. Nem lehetetlen, hogy akkor íródtak azok a névtelen levelek ...”

Bartók Béla IV. vonósnégyesének bemutatója a Rádióban

Bartók Béla szerzői estjén, 1929. március 20-án volt a IV. vonósnégyesének hangversenytermi bemutatója, november 25-én pedig a Magyar Rádió műsorán hangzott el először.

A szerzői est után, mint a hangversenyidény legnagyobb eseményéről számoltak be a kor jelentős kritikusai. Jemnitz Sándor a Népszava hasábjain a következőket írta:

„Először is Bartók Béla IV. vonósnégyeséről, erről a remek alkotásról szeretnénk hírt adni, mert az est legfőbb élményével ez a mű ajándékozott meg minket. Öt tétele hallatlanul változatos, de egymástól elütő hangulataik alá szerzőjük éles arcélú egyénisége vonja meg a közös nevezőt. A szépségdíjat mégis az első tételnek adományozzuk, amely a legpozitívabb értelemben uralja a pattanásig nekifeszült energiát. Telivér erők ágaskodnak itt, de mesterük az egyiket a másikkal egyensúlyozza ki. A három középső tétel az új klasszicizmus kötöttebb világából az új romantika megoldottabb világába vezet minket: a második és negyedik tétel egy-egy scherzo, színre alapozott, közérthetően világos hangkép. Mindkettő legott megtette a maga hatását: a lelkesedő közönség egyiket is, másikat is megújráztatta.

A lassú harmadik tétel a magyar hegedűszo apoteózisa: illatos pusztai levegővel telített ábránd, amely ugyancsak kiérdemelné a *Szabadban* alcímet. E tökéletesen sikerült négy tétel után az ötödik, mintha némi esést mutatna kissé halmozott zárataival.”

Péterfi István kritikájából is idézek: „A negyedik Bartók-kvartett a legutóbbi opusa a mesternek. Pár hónappal követi testvérét, a harmadikat. A mű öt tételre tagozódik. Az első tétel erőteljes szenvedélye, a második misztikus hangulata, a harmadik meleg érzelmessége, a negyedik tétel humora és a befejező rész kitörő energiája csak hozzávetőleges meghatározása a kompozíció csodálatosan gazdag tartalmának. A kompozíció a modern zeneirodalomnak kétségkívül egyik legjelentősebb alkotása és Bartók Béla ezzel a remekművével ismét beírta nevét, mint már annyiszor, a zenetörténet legfényesebb lapjaira. Nem lehet elég dicsérő szavunk a Waldbauer-Ország-Temesváry-Kerpely vonósnégyes előadására. Illusztris kvartett-együttesünk ideális művészi magaslapon bravúrosan közvetítette a művet.”

Hubay Jenő *Karenina Anna* című operájának közvetítése

1929. november 14-én Hubay Jenő *Karenina Anna* c. operáját közvetítette a Rádió az Operaházból.

Az 1923-ban bemutatott művet az Operaház sokáig műsorán tartotta. Íme egy részlet Péterfi István kritikájából, amelyet a bemutató előadás után írt:

„Hubay Jenő, a világhírű virtuóz, bámulatosan eredményes hegedűpedagógus, legfontosabb zenei pozíciók birtokosa, évtizedek óta az egész magyar zeneéletre kiterjedő munkálkodásával jogosan érdemelhet figyelmet, a *Karenina Anna* operaházi bemutatója alkalmából is.

Tolsztoj, Jasnaja-Poljana nagy írója apostoli tanításaiban a jövő zenéjét intonálja.

Medek Anna *Karenina Anna* szerepében

Karenina Anna operapremierjén a múlt muzsikája szól. Hubay hangulatos dalainak, biztos hangszeres érzéssel szerkesztett, sokat játszott hegedű-darabjainak, *A cremonai hegedűsnek* a maga stílusában való értékeit és eredményeit nem akarjuk elvitatni, de ez a stílus ma már nem él.

Hubay érzi ezt, de a modern drámai zenének csak külsőségét tudja átvenni, és az új zenei nyelven csak közhelyeket mond. A zárt formákat kerüli, vezérmotívumokat használ, szereplőit sokat deklamáltatja, de elemében csak ott van, ahol régebbi munkamódszerét érvényesítheti. Hubay Jenő, a zenei főiskola igazgatója fiatalos energiával az utóbbi években csaknem kizárólag komponálással foglalkozik. Mi azonban úgy érezzük, hogy Hubay életműve inkább a nagyszerű magyar hegedülés tradícióinak megteremtésében fog tovább élni.”

Emlékünnepély Vörösmarty Mihály születésnapján

Vörösmarty Mihály költő

1929. december 1-jén a Rádióban Vörösmarty-émlékünnepélyt rendeztek a költő születésének évfordulója alkalmából.

A bevezetőt Kosztolányi Dezső mondta. Ebből következik egy részlet:

„Vörösmarty Mihályt idézzük. December elsején mindig eszünkbe jut. *1800. december elseje.*

Ez a dátum a maga tömör kerekességével úgy áll a múlt század zárt könyve előtt, mint egy címlap. Egy élet kezdődött ekkor. Ez az ő születésnapja. De születésnapja újabb költészetünknek is. Idézzük a titokzatos alkotóerőt, mely megmutatta, hogy mire képes a magyar nyelv.

Idézzük a művészt, aki magasabb, tisztultabb értelmet adott művészetünknek. Idézzük az embert is, aki milliók helyett szenvedett, a magyart. Az ifjú nagyravágyó álmai s a férfi bizakodó munkája után, öregen, betegen a kétségbeesés égbekiáltó hangjait hallatta. Petőfi a mi csodagyermekünk, Vörösmarty a mi csodaaggastyánunk. Öregkori költeményei líránknak Shakespearei remekei. A *Szózatban* nem egy ember, hanem egy nép veti föl a lét és nemlét hamleti kérdését, s a *Vén cigányban* egy mindenből kitagadott, mindenkitől megalázott fejedelem pöröl a céltalan világmindenséggel. Magyarsága éppen azért megrázó, mert általános, emberi. A rádión, mely a villamos szikra erejével röpti tova ismeretlen messzeségbe hangunkat, idézzük emlékét és hódolunk a 19. század nagy fiának, Vörösmarty Mihálynak.”

1930.

Bartók Béla zongorahangversenye a Rádióban

1930. január 1-jén, Újév napján, a Rádió ünnepi műsora Bartók Béla zongorahangversenye volt. A műsorújság tanúsága szerint Bach, Mozart, Beethoven, Liszt és Kodály művei után Bartók saját darabjaiból is zongorázott. A műsor befejező száma az *I. román tánc* volt.

Most erről szólok részletesebben. Bartók életében fontos szerepet kapott a népzene gyűjtés. Érdeklődése nemcsak a magyar, hanem a szomszéd országok népzenejéhez is elvezette. Az erdélyi románság népzenejét 1909-ben, a Bihar-megyei Belényesen kezdte gyűjteni. A gyűjtés Bartók zeneszerzői munkájára is hatással volt. A *Két román táncot* 1910-ben komponálta, saját témákra, de a román népzene szellemében. Molnár Antal zenetörténész, Bartók Béla hangversenyeinek szem- és fültanúja, egy későbbi rádiósorozatában így emlékezett a *Két román tánc* előadására: „Feledhetetlen, hogyan adta elő a mester ezeket a messze előre mutató darabokat: szigorú, éles komolysággal, a lehető legszélsőségesebb dinamikával, pattanósan rugékonny ritmikával, úgy hogy a természetes hangverseny-zongora szinte megkínzott, megtépázott, jajgató törpének tűnt a keze alatt. Bartók pedig, a sovány-vézna, alacsony termetű ember: sziklahajító óriássá nőtt. S mikor fölhangzott az első *Román tánc* végső, csúcspontos harsogása, éreztük: ez az új ember harci riadója.”

Greguss-jutalom Dohnányi Ernőnek

1930. január 18-án a Kisfaludy Társaság műsora hangzott el a Rádióban. Ekkor jelentették be, hogy ebben az évben a Greguss-jutalmat Dohnányi Ernő kapta, akinek érdemeit Papp Viktor méltatta. De mi is ez a Greguss-jutalom? A Rádióélet ismertetéséből idézek: „A Greguss-jutalmat Greguss Ágoston író, esztéta, egyetemi tanár, a Kisfaludy Társaság egykori főtitkára alapította, még a múlt század 80-as éveiben. Vagyonának tekintélyes részét arra a nemes célra hagyományozta, hogy belőle, illetve annak kamataiból évenként más-más irodalmi, vagy művészeti munkásságot jutalmazzanak meg. Hatféle jutalomról van szó az alapítólevélben és pedig: irodalomtörténeti, zeneművészeti, festészeti, szobrászati, építészeti és színművészeti jutalomról. Eszerint hat-hat év elmúlása kell ahhoz, hogy ugyanazon területen való írói, vagy művészeti alkotással valaki elnyerhesse a Greguss-jutalmat.

A jutalom megítélésére hivatott bizottság a kérdéses alkotás művészi, vagy kulturális értékét koszorúzza meg a Greguss-jutalommal.

A színművészeti díjat eddig Jászai Mari, Márkus Emília, Szentgyörgyi István és Odry Árpád kapta. A zeneművészeti díjat pedig Hubay Jenő, Szendy Árpád és most Dohnányi Ernő nyerte el.”

A Mátyás templom énekkarának stúdióhangversenye

A Mátyás templom

1930. január 31-én a Budavári Koronázó Főtemplom énekkarának stúdióhangversenyét közvetítette a Rádió, Sugár Viktor karnagy vezényletével.

Ez alkalomból a *Rádióélet*ben megemlékeztek a Mátyás templom énekkarának több száz esztendő történetéről is.

A karcsú tornyos templom az 1400-as évek óta Budavár egyik ékessége. Mennyi fényt és mennyi pusztulást láttak e falak az évszázadok alatt. Elmúlt korok egyházi zenéjéről kevés adat áll rendelkezésünkre, de azt feljegyezték az egykori krónikások, hogy 1458 január 24-én, amikor Mátyást királlyá választották:

„A templom harangjai meghúzottak, s harsona, orgona és zeneszó dicsőíté az Istent!” Mátyás király idejében a Budavári Koronázó Főtemplomnak már volt ének- és zenekara. A török megszállás alatt azonban elnémult minden egyházi zene, a templom török mecsetként működött, s talán ennek köszönhetjük, hogy megmaradt az utókornak. 1686. szeptember 2-án végre visszafoglalták Budavárát a töröktől. 1688 Húsvét Vasárnapján zengett fel újból a kórus és azóta megszakítás nélkül működik.

A történeti áttekintés után a Mátyás templom ének- és zenekarának vezetője, Sugár Viktor nyilatkozott a *Rádióélet*nek. Többek között ezt mondta: „Az 1919-es kommün alatt a Mátyás templom volt az egyetlen, ahol rendszeresen megtartották az énekes, zenés nagymiséket.

Ma száznál több tagot számlál a templom ének- és zenekara.

Ötven év után felújítottuk Liszt *Esztergomi miséjét* és állandóan énekeljük Beethoven, Mozart egyházzenei műveit, Vavrincez Mór, Sztojanovits Jenő, Harmat Artúr és mások miséit, Demény Dezső *Missa Hungaricáját*, s számtalan zenei betétet.”

Elfeledett Liszt-mű Hubay Jenő átíratában

1930. február 3-án magyar zeneművekből összeállított műsort sugárzott a Magyar Rádió, s ezt több külföldi adóállomás is közvetítette. A hangverseny meglepetése egy Liszt-szerzemény bemutatása volt. Címe: *Három cigány, Lenau költeménye, parafrázis hegedűre és zongorára*. Közismert, hogy Lenau: *Die drei Zigeuner* (A három cigány) c. versére Liszt 1860-ban zongorakíséretes dalt komponált. A vers ihlette témából a szerző hegedűre és zongorára is írt egy darabot. Ennek elfeledett kéziratát találta meg Hubay Jenő.

Íme a *Rádióélet* tudósítása: „A mű nem ismeretlen, hiszen 1864-ben nyomtatásban is megjelent. De ezt a szerzeményt soha senki sem játszotta, még talán Reményi Ede, a nagy magyar hegedűművész sem, akinek a művet Liszt írta és ajánlotta. Liszt Ferenc nem ismerte annyira a hegedűt, hogy a virtuózok igényeinek megfelelő technikával írta volna meg a szólamot, mint azt kápráztató zongorarapszódiaiban tette. Valószínű, hogy korrigálás nélkül nyomtatták ki a kottát, hiszen lejátszhatatlan részek vannak benne. Ezért ment feledésbe a zenei szépségekben gazdag kompozíció.”

Hubay Jenő ifjú korában találkozott Liszt Ferencsel, sőt többször együtt léptek fel hangversenyeken. Amikor az elfeledett Liszt-mű kottája Hubay kezébe került, úgy érezte, mintha maga a mester sugalmazná neki a darab életre keltését. A hegedűművész-zeneszerző módosította a technikailag megoldatlan részeket, átformálta, kibővítette és a dallamokat több helyen tovább szőtte. Az átírt mű új címe: *Három cigány, Lenau költeménye, magyar hegedű rapszódia* lett. A Rádióhangversenyen az új Liszt-Hubay szerzemény hegedűszólamát maga Hubay Jenő játszotta.

Húsz éves a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes

1930. február 26-án közvetítette a Rádió a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes hangversenyét, és ekkor egyúttal megemlékeztek az együttes húsz éves fennállásáról is.

A Waldbauer-Kerpely vonósnégyes tagjai Bartók Bélával és Kodály Zoltánnal 1910-ben

A híres kvartett létrejöttéről három zenetörténész sorait idézzük.

Eősze László így ír: „Kodály és Bartók elhatározták, hogy közös vállalkozásba fognak: két szerzői estet rendeznek, egyet Kodály, egyet Bartók műveiből. A zongoradarabok bemutatását Bartók vállalja, kvartettjeik előadására azonban nehezen találnak művészeket. A beérkezetteknek hálátlan, az indulóknak túl nehéz feladat. Végül is négy fiatalember: Waldbauer Imre, Temesváry János, Molnár Antal (mindhárman húsz éven aluliak) és Kerpely Jenő (24 éves) szervez egy *alkalmi* vonósnégyest. Időt, fáradságot nem kímélve, közel száz próbával készülnek fel a bemutatóra.”

Papp Viktort idézem: „Waldbauer Imre, Temesváry János, Molnár Antal és Kerpely Jenő vonósnégyesben való találkozása a véletlen műve volt. Zeneakadémiai növendék korukból ismerték Bartók Bélának és Kodály Zoltánnak még addig sehol elő nem adott kamarazene műveit. Fiatal művészszívük rajongó melegével akarták segíteni e nagy zenei értékek nyilvános elismerését, s szövetkeztek Bartók és Kodály műveinek előadására.”

Bónis Ferenc sorai következnek: „A XX. századi magyar zene történetének nevezetes kettős dátuma 1910. március 17 és 19. Ekkor került sor Budapesten Kodály és Bartók első önálló szerzői estjére. A fiatal muzikusokból álló, nagyobb nyilvánosság elé először ekkor lépő Waldbauer-Kerpely kvartett mintegy 90-100 próbával készült fel a két zeneszerző első vonósnégyesének ősbemutatójára.”

Szöts Ernő kitüntetése

1930. márciusában a *Rádióélet* hírt adott arról, hogy Szöts Ernőnek, a Magyar Telefonhírmondó és Rádió részvénytársaság igazgatójának közhasznú, érdemes tevékenysége elismerésül a *Magyar királyi kormány-főtanácsosi* címet adományozták.

Szöts Ernő, a Magyar Rádió első igazgatója

Szöts Ernő 1923-ban került a Telefonhírmondó, majd 1925-ben a Rádió élére is. Ez a beosztás óriási felelősséggel járt. Ám ő minden energiáját belevitte a munkába, éjjel, nappal dolgozott.

A Szöts Ernővel készített interjú részlete következik: „A munkaszeretetet hazulról hoztam magammal, hiszen dolgos református papi családból származom. Őseim visszafelé számítva 16-an református lelkészek voltak. Engem azonban jobban vonzott a katonai pálya.

Elvégeztem a Ludovikát és nyelveket tanultam. A háború befejezése után nyugdíjaztatásomat kértem a katonaságtól. Ezután hívott meg Kozma Miklós a Telefon Hírmondó élére. Ettől kezdve a Telefon Hírmondó, majd a Rádió mibenlétének megismerésére fordítottam minden időmet.

Világossá vált, milyen nagy jelentőségű hivatás vár a Rádióra, ezért teljes erőmmel a programjának kiépítését szolgáltam. El sem lehet mondani, hogy ennek a keresztülvitele mennyi akadály leküzdésével, mennyi munkával, mennyi fáradtsággal járt.

Öt év elteltével azt tapasztalom, hogy a nagyközönség a kisebb létszámú prózai darabokat, operetteket, zenével aláfestett színműveket, a nem túl nehéz zenekari hangversenyeket, továbbá a vidám, mulattató műsorszámokat hallgatja legszívesebben. De nagy érdeklődés kíséri az operaközvetítéseket is. „

Kálmán Imre-est

Kálmán Imre operett-szerző

1930. március 9-én Kálmán Imre-estet rendeztek a Rádióban. Kálmán Imre a világ egyik legnépszerűbb operett szerzője volt már a 20-as, 30-as években is.

Nemcsak hazánkban, hanem Európa, sőt Amerika zenés színházaiban, és újabban rádióiban játsszák darabjait: a *Tatárjárást*, a *Cigányprímást*, *A csárdáskirálynőt*, a *Cirkuszhercegnőt*.

Polgár Géza a *Rádióéletben* megjelent cikke arra a kérdésre próbált feleletet keresni, hogy miért Bécsben, miért nem itthon élt a sikeres magyar komponista. Többek között ezt írta:

„Azt hiszem, hogy a művészlélek hangulatváltozásának lehetett része abban, hogy Kálmán Imre hátat fordított a magyar fővárosnak. Mert lehetetlenségnek tartom, hogy aki, mint ő, a magyar Balaton partján született, a magyar Zeneakadémián tanult, Budapesten jogászkodott és belekóstolt a magyar újságírás mesterségébe is.

Majd a magyar színpadok szárnyukra kapták nevét, megismertetvén azt a nagyvilággal. Éppen ő ne érezné, hogy napjainkban, amikor Magyarország minden értékét és erejét kötelességünk idehaza összpontosítani, *neki is idehaza kellene élnie!*”

Kálmán Imre *künn-maradása* valóban csak véletlenül múlt. Legalábbis arra lehet következtetni egyik önéletrajzából: „A *Tatárjárás* budapesti előadásai után fölmentem egyszer Bécsbe, ahol egy darabomra készültek. Egy próbára mentem, és *ott ragadtam*. Előbb csak egyet-mást kellett hangszerelnem, azután néhány új számot írnom, végül azt vettem észre, hogy az új operettemet írom, *Bécsben*. De Bécset máig sem szoktam meg és ha hazajövök, gyönyörűséggel telik meg a lelkem, azt mondva: ó ez a Pest! Aztán néhány nap múlva megint visszamegyek, s visszavágyódom. Lehetséges, hogy ezekből a vágyódásokból, az életem ki nem elégültségéből születik meg a muzsikám. Ha vidám a zeném, valószínűleg a magam vigasztalására csináltam. Őszintén szólva nem is tudom, mert a komponálás számomra ma is rejtélyes valami.”

Bartók Béla és Dohnányi Ernő, mint zongoraművészek

Bartók Béla zongoraestje

1930. március 17-én Bartók Béla zongoraestjét közvetítették a Rádió stúdiójából. Műsorán Bach, Mozart, Beethoven, Brahms és Kodály művek szerepeltek. (Április 14-én ugyanezt a programot olvashatjuk a *Rádióélet*ben, talán az előbbi hangverseny felvételét ismételték meg, ami abban az időben még elég ritkán fordult elő.)

Néhány véleményt idézek Bartók Béla zongorajátékáról. Szabolcsi Bence ezt írta:

„Bartók Béla keze vékonyan metszett, artistikusan finom volt, ugyanakkor rendkívüli erőt fejezett ki. De még jobban megnyilatkozott ez az erő gyakori fej-felvetéseiben.

Akik zongorázni látták, emlékezni fognak rá, hogy mozdulataiban, egy-egy kinyúlásában és megrezzenésében volt valami párdücszerű, valami ragadozó és félelmetes.”

Gyergyai Albert így jellemezte Bartókot: „Amikor játszani kezdett, mintha kicserélték volna. Akár magától, akár mástól játszott, valóságos zenekarrá változtatta a zongorát, de szenvedélyes tagolása, nem a liszti, a romantikus, a kissé színpadias szenvedély volt, hanem a mi korunknak ezer diszharmóniájával küzdő, ezer diszharmóniát is lenyűgöző emberéé és művészéé. S mikor a hangverseny végén felállt és meghajolt a tapsoló közönség előtt, gyönyörű, sötét szemében volt valami az űzött őz, az elmélkedésből felvert bölcs, s az öntudatos alkotó szemrehányó, büszke és fájdalmas tekintetéből.”

Dohnányi Ernő Beethoven-estje

A *Rádióélet* az 1930. március 19-én megrendezett Beethoven este a következő lelkes szavakkal hívta fel a figyelmet: „A legmagasabb rendű zeneművészet híveinek figyelmét külön felhívjuk arra a nagyszerű hangversenyre, amelynek külön fényt ad az, hogy Beethovennek, a legnagyobb zeneszerzőnek legszebb zongoraversenyét a mi Dohnányi Ernőnk, a világ legkiválóbb Beethoven előadója játssza.” A *Rádióélet* munkatársa nem fukarkodott a felsőfokú jelzőkkel. S ezzel nem állt egyedül. Papp Viktor például, a kor egyik kritikusa hasonlóan írt már 1923-ban a zongoraművész Dohnányiról: „A zárkózott lelkű Dohnányiról nem tudom megállapítani, hogy a zongoraművészt, vagy a zeneszerzőt tartja-e többre önmagában. Mi a zongoraművészt ma *egyedülállónak* ismerjük. Legízlésesebb és legbensőségebb zongoraművésze a világnak, s ha azt mondjuk, hogy a legnagyobb Beethoven-játékos, gigászi nagyságára rámutattunk.

L'art pour l'art (a művészet a művészetért) szereti a hangszerét, s míg mások a zongora segítségével tolmácsolják és magyarázzák a művet, addig Dohnányi újrakölti a zongora számára. Úgy játszik, ahogy a zongorának leginkább ínyére van és a hangszer szívesen hajlik keze alá. Ezért a játéka mentes minden szélsőségtől, a legideálisabban zongoraszerű, hiszen legfőbb problémája, hogy a szerzemény hogyan hangzik legszebben a zongorán. Ha Dohnányi Beethovent játszik, akkor az valóban Beethoven, az erőteljes, súlyos és fájdalmasan mindenható ... Dohnányi az *Asz-dúr szonátát* játssza ... Lány érzelemfuvallatot, majd nyugtalanító mozgalmasságot érzünk, valami lüktető lendület, öröm, vágyódás, aggodalom, panasz és elragadtatás szól hozzánk, mintha bensőnk legmélyéről törne elő ...”

Opera hallgatása rádión keresztül

1930. április 30-án Puccini: *Turandot* c. operáját közvetítette a Rádió az Operaházból. Papp Viktor a *Rádióéletben* ekkor adta közre „Hogyan hallgassunk operát?” című írását. Íme egy részlete: „Az operák közvetítése akár a Magyar Királyi Operaházból, akár a Stúdióból, a legkedvesebb műsorszámok egyike, pedig a rádió az operák összhatásaiból sok szépséget elvon. Nem láthatjuk az építészeti, festészeti, szobrászati és táncművészeti alkotórészeket. Nem láthatjuk a színpadot, a festői kosztümöket, a világítási színhatásokat, a szereplők mimikáját, arckifejezését, mozdulatait, szoborszerű megjelenését s a tánc plasztikáját. Az operát alkotó hat művészetből a rádió csak kettőt érzékeltet: a zenét és a szöveget. És mégis az élvezet lebilincselő. Miért? Mert elsősorban a zene lényege kárpótol sok mindenért. A rádiónak kétféle operahallgatója van. Azok, akik ismerik a művet, látták, vagy hallották és azok, akik az éterhullámokon keresztül először figyelik. Ezek is kétfélék: zeneértők és laikusok. A zeneértők partitúrával figyelhetik a közvetítést, a laikusoknak a szövegekönnyvet ajánljuk. Az opera teljes élvezéséhez rendszerint bizonyos fokú előtanulmány kell. Legalább is tisztában kell lenni a cselekménnyel és a zeneszerző személyével. A szövegekönnyv (ami olcsón beszerezhető), az opera értelmi eleme, pontosan az a szófűzér, melyet a színpadon énekelnek. Kezdjék el olvasni a szövegekönnyvet és meglepődve fogják észrevenni, milyen tökéletes élvezetet ad az így hallgatott operaközvetítés.”

Széchenyi-emlékműsor

Széchenyi István

1930. április 8-án emlékeztek Széchenyi István halálának 70. évfordulójára. A Rádió egész hónapban történelmi, irodalmi és zenei műsorokkal adózott a *legnagyobb magyar* emlékének. Ezt a kifejezést maga Kossuth Lajos mondta ki elsőként Széchenyiről:

„Ujjait a kor ütőerére tevél és megértette lüktetéseit és ezért, egyenesen ezért tartom én őt a *legnagyobb magyarnak!*”

Hogy az ország lépést tarthasson a kor lüktetésével, fejlődésével, Széchenyi egész sor gyakorlati tervet valósított meg: megalapította a Magyar Tudományos Akadémiát, a Nemzeti Kaszinót, a Bankot, létrehozta a Lótenyésztő Egyesületet.

Nevéhez fűződik a Lánchíd felépítése, az Al-Duna és a Tisza szabályozása, a dunai és a balatoni gőzhajózás megindítása. Gazdasági reformeszméit a *Lovakrul* és a *Hitel, Világ, Stádium* című írásaiban tette közzé. Történelemformáló tevékenységét nem fejezhette be.

Felzaklatott idegrendszere nem bírta elviselni a körülötte tornyosuló ellentéteket. 1845. szeptember 5-től 1860-ban bekövetkezett haláláig a Döblingi ideggyógyintézet lakója volt.

A magyar közvéleményt mélyen megrázta Széchenyi István halálhíre. Az egész ország gyászolta. Emlékét írók, költők, zeneszerzők, képzőművészek örökítették meg. Köztük Mosonyi Mihály zeneszerző is. Bónis Ferenc Mosonyiról írott monográfiájából idézek:

„1860. április 8-ára virradóra véget vetett életének Széchenyi István gróf, a *legnagyobb magyarként* tisztelt államférfi. Tragikus halálát országos gyász követte.

Arany János ekkor írta *Széchenyi emlékezete* c. csodálatos szépségű gyász-ódáját. Mosonyi *Gyászhangok Széchenyi István halálára* c. alkotásával osztozott a nemzet fájdmában.

A *Gyászhangok* Ábrányi Emil szerint: „oly mély drámai hatással tükrözte vissza a nemzet akkori fájdmát, hogy általa Mosonyi egyszerre a nemzet ünnepelt zeneszerzőjévé vált.”

Kósa György zongoraestje

1930. április 9-én Kósa György zongoraestjét közvetítette a Rádió. Bach és Beethoven művei után Kósa a saját kompozícióiból is zongorázott. A *Hat darab* cím szerint a következő: *Egyedül, Akasztófahumor, Kétkedő imádság, Félénk vágy, Csak azért is* és *Reménytelenség*.

Az ifjú Kósa György (jobbra)
édesanyjával és bátyjával 1910 körül

A fiatal Kósa György abban a szerencsében részesült, hogy tanulhatott Bartók Bélától és Dohnányi Ernőtől is. Pándi Marianne így írt erről: „Kósa György a muzsikálásra korán rákapott és már mint kisgyermek magára vonta környezetének figyelmét zongora rögtönzéseivel. Zenetanárnője hamarosan elvitte Bartókhoz. Kósa György visszaemlékezése szerint tíz éves korában 1907 körül történetelt a nagy bemutatkozás, és ezzel el is dőlt zenei pályájának kérdése. Bartók készséggel fogadta tanítványául és nemcsak zongorára tanítja, hanem első szerzeményeit is átnézi.

Ez a tanulás egy esztendeig tart, akkor Bartók tanácsára a Zeneakadémia gyakorló osztályába iratkozik Kósa, de mestere továbbra is rendszeresen foglalkozik vele. Ezért a tanításért, akárcsak az előzőért, Bartók soha semmiféle díjazást nem fogad el.

1915-ben, amikor Kósa negyedik akadémista, költözik vissza Budapestre Dohnányi Ernő, a világhírű zongoraművész és divatos zeneszerző. Dohnányi megjelenése nemcsak a magyar zenei életben jelent szenzációt, hanem nagy hatást kelt a muzsikus növendékek körében is. A pódium meghódításának titkait ebben az időben, úgy tűnik, senkitől sem sajátíthatják el olyan mértékben, mint éppen tőle. Ezt maga Bartók is tudja és amikor a negyedik akadémiai osztály befejeztével azt javasolja Kósának, a továbbiakban legyen Dohnányi növendéke, tanácsa a tanítvány félénk és titokban dédelgetett óhajával találkozik.”

Katona József halálának 100. évfordulója

1930. április 15-én Katona József halálának századik évfordulója alkalmából közvetített emlékestet a Rádió. Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója mondott ünnepi beszédet, majd előadták a *Bánk bán* II. és IV. felvonását. Ezt követően részletek hangzottak el Erkel Ferenc *Bánk bán* című operájából.

Katona József Pesten tanult jogot. Egyetemi évei alatt kapcsolatba került a színtársulattal. Több darabot fordított le számukra és hozzájuk szerződött műkedvelő színésznek. Színészként ugyan nem vitte sokra, de kitanulta a drámaírás mesterségét és színdarabokat írt. Egy pályázatra készült

Katona József író

a *Bánk bán* című drámája. A díjat azonban nem ő nyerte el, sőt, még említésre sem méltatták. Katona József később átdolgozta a darabot és élete végéig javítgatta, csiszolta.

Az 1830-as években már többször is színre került, 1845-ben pedig kirobbanó sikert aratott.

„A mű most kezd a nagy nemzeti dráma fényében tündökölni”, írták róla. De Katona József ezt a sikert már nem érte meg. 1830-óta szülővárosa, Kecskemét temetőjében nyugszik.

Katona József *Bánk bán* című drámájából később Erkel Ferenc operát komponált.

Németh Amadé *Erkel* című könyvéből idézek: „A *Bánk bán* kétszeresen kultúrkincese nemzetünknek. Katona József történelmi drámájának éppúgy nincs párja a magyar irodalomban, mint Erkel operájának a magyar történelmi dalművek sorában. A *Bánk bánnak* is vannak irodalmi előzményei, de ezekről szólni Katona tragédiájának ismeretében felesleges. Egressy Béni librettója minden bizonnyal készen volt 1851 első felében, mivel Erkel kedves szövegírója az év júliusában elhunyt. Nem tudjuk, mikor adta át Erkelnek szövegét, csak azt, hogy az eredeti partitúra bejegyzései szerint a zeneszerző csak 1860. október 30-án fejezte be az opera hangszerelését.”

„Tapsverseny” a Rádióban

1930. április 29-én a Vigadó nagytermében díszhangverseny keretében osztották ki a „tapsverseny” jutalmait. Természetesen a győztesek adták a műsort.

Az 1930-as év elején ugyanis a *Rádióélet* levelezőlapon beküldött „tapsverseny” hirdetés, hogy a rádióhallgatóknak módot adjon kifejezni szeretetüket, elismerésüket kedvenceik iránt. Szavazni lehetett bármelyik szereplőre, aki 1930. január 1-től március 31-ig bezárólag közreműködött a Rádió műsorában. Az ötletet a közönség lelkesen fogadta és a tapslevelezőlapok özönlöttek a *Rádióélet* címére. Három hónap alatt 414 előadónak összesen 51.457 tapslevelezőlap érkezett.

A tapspályázat abszolút győztese Cselényi József, a Nemzeti Színház tagja, aki 5.616 szavazatot kapott. Második Bodán Margit, a kiváló magyar dalénekesnő, aki részére 4.093 tapslevelezőlap érkezett. Harmadik Laurisin Lajos, az Operaház kitűnő tenoristája, aki 2.051 tapslapot kapott. A legtöbb tapslevelezőlapot kapták a fentiek után: Odry Árpád, Szedő Miklós, Palló Imre, Weigand Tibor, Mécs László, Scherz Ede, Nagy Izabella, Fricsay Richárd, Magyar Imre, Fedák Sári, Hegedüs Tibor, Szabó Lujza, Polgár Tibor, Basilides Mária és még sokan mások.

Magyar írók és művészek a francia árvízkárosultakért

1930. május 5-én a franciaországi árvízkárosultak javára ünnepi díszelőadást rendezett a Magyar Királyi Operaház, amelyen a miniszterek és diplomaták kíséretében megjelent Horthy Miklós kormányzó is. Az ünnepi díszelőadást a Magyar Rádió és a toulouse-i rádióállomás is közvetítette. Ifjabb Bartók Béla „*Apám életének krónikája*” c. könyvében így írt erről az eseményről: „Május 5-én a budapesti Operaházban a magyar írók és művészek díszelőadást rendeztek a francia árvízkárosultak javára. Kodály a *Háry János Intermezzót*, Dohnányi a *Ruralia Hungaricat* vezényli, beszámolóik szerint „Bartók Béla magyar néptáncokat adott elő zongorán”. De szerepel a műsorban Basilides Máriától Honthy Hannáig és Kosztolányi Dezsőtől Bajor Giziig a magyar művészeti élet minden ágának színe-java.”

Majd zárójelben olvasható: „(Ezután Bartók több mint 3 és fél évig nem szerepelt nyilvánosan Budapesten, csak népzenei előadásokat és *rádióhangversenyeket* tartott.)”

Goldmark Károly születésének századik évfordulója

1930. május 18-án Goldmark Károly zeneszerző születésének századik évfordulóját méltó módon ünnepelte meg a magyar és a külföldi zenei világ. Ezen a napon a Rádió nagyszabású hangversenyt rendezett Goldmark emlékezetére, s ugyanaznap este a Operaházból a *Sába királynőjének* díszelőadását közvetítette.

„E haza földjében nyugosznak szüleim,
itt állott bölcsőm.
Büszkén és szívből mondom mindenkinek:
magyar vagyok.”

Goldmark Károly zeneszerző

Goldmark Károly mondta e szavakat 1910-ben, amikor 80. születésnapján köszöntötték. És 1930-ban ezekkel a szavakkal kezdte a *Rádióélet* is Goldmark Károly születésének századik évfordulójára írt megemlékezését. Majd így folytatta: „Goldmark Károly 1830. május 18-án született Keszthelyen, a Kossuth Lajos u. 23. sz. alatti házban. Apja Orosz-Lengyelországból került a Magyar Helikon városába, ahol a zsidó hitközség kántora volt. A fiú nyomasztó szegénységben nőtt fel. Apja javadalmazása igen kevés, s huszonegy testvérével kellett osztozkodnia a családi tűzhely szűkös melegén. Zenei tanulmányait a soproni zenedében kezdte, majd Bécsben folytatta. Tudását azonban könyvekből és zeneművek tanulmányozásából önmaga szerezte meg. Fiatal korában kottamásolással, zongoratanítással, majd mint színházi hegedűs tartotta fenn magát.” A szerencse csak 1867-ben szegődött mellé, amikor Bécsben óriási sikerrel mutatták be *Sakuntala* című nyitányát. Ekkor már írta a *Sába királynője* c. operáját. Eötvös József kultuszminiszter állami ösztöndíjjal támogatta Goldmarkot, hogy megélhetési gondoktól mentesen fejezhesse be ezt a művét. Liszt Ferenc és Andrássy Gyula gróf közbenjárására 1875-ben a bécsi Állami Operaház bemutatta a *Sába királynőjét*. Egy évre rá a pesti Nemzeti Színházban is színre került. Huszonegy év múltán pedig már a századik magyar előadásra került sor, amelyet maga a szerző vezényelt.

Zathureczky Ede hegedűművész rádióhangversenye

1930. május 19-én Zathureczky Ede hegedűművész adott hangversenyt a Rádióban. A klasszikus és romantikus mesterek művei mellett Polgár Tibor és Zsolt Nándor egy-egy darabját is műsorára tűzte. Zathureczky, mint Hubay Jenő egyik legtehetségesebb tanítványa, 1929-től kezdve a Zeneakadémián tanárként is tovább vitte a híres Hubay-iskola hagyományait.

Hubay Jenő és Zathureczky Ede

Hegedűművészi és tanári hivatásának szerencsés ötvöződését elemezte Jemnitz Sándor egy későbbi írásában: „Zathureczky Ede a Zeneművészeti Főiskola tanára gyorsan és megérdemelten vált hírneves pedagógussá, mert a hangszerismeret terén kevesen vetekedtek vele. Ez az alapos és átfogó hangszerismeret megfelelő jó ízléssel párosul, és nagy tudását célirányosan származtatja tovább növendékeire. Széles körű és eredményes tanári elfoglaltsága sokáig háttérbe szorította benne a kiváló előadóművészt. Örvendünk, hogy immár megtalálta kettős működésének kellő egyensúlyát, és érdemei szerint sűrűbben szerepel a hangversenydobogón.”

Arturo Toscanini Budapesten vezényel

1930. május 21-én szenzációs hangversenyt közvetített a Rádió a Városi Színházból: Arturo Toscanini vezényletével a New Yorki Szimfonikus zenekar mutatkozott be a budapesti közönségnek. Jemnitz Sándor írásából idézek: „Végre eljött hozzánk is Arturo Toscanini, Olaszország leghíresebb karnagya. Sötét szemében kigyúl a tűz dirigálás közben. Fanatikus művész és fanatizmusának tárgya már az első ütemeknél kibontakozik előttünk.”

A hangverseny műsora igen változatos volt: a Rossini nyitányt Beethoven *VII. szimfóniája*, Kodály *Nyári este* és Debussy *A tenger* c. kompozíciója követte, majd Wagner *Trisztán és Izolda* c. operájának részletével fejeződött be a nagy-sikerű koncert.

A műsorból Kodály *Nyári este* című zenekari művét emelem ki, hiszen annak sikere éppen Toscaninihez fűződik.

Az 1906-ban komponált darabban Kodály az Adriai tenger partján eltöltött nyári esték emlékét örökítette meg. A bemutatón nem volt sikere. Mintegy húsz évvel később Toscanini beszélte rá Kodályt, hogy korai darabját dolgozza át.

Ez valóban megtörtént. Az átdolgozott művet a szerző a karmesternek ajánlotta és a partitúra előszavában ezt írta: „Ha most sikerült volna helyreütnöm, amit feleannyi idős koromban elhibáztam, azt egy nagy mesternek köszönném. Az ő példája és munkára szólító szava rázta fel bennem újra azt a felelősségérzetet, azt az örök elégedetlenséget, amely szeretne mindent előlről kezdeni.”

Az átdolgozott „*Nyári estét*” Toscanini New Yorkban mutatta be 1930. április 3-án, ugyanez

év május 21-én pedig a budapesti hangversenyen.

A közönség reagálásáról Péterfi István így tudósított:

„Különösen büszkék voltunk arra, hogy Kodályt itthon is láthattuk Toscanini oldalán, amikor a zúgó tapsokra a mester a pódiumra hívta. Hiszen az egész magyar zeneművészetnek felbecsülhetetlen dicsősége, hogy Toscanini vezényli a Scalaban, New Yorkban és mindenfelé, amerre jár, a Kodály műveket.”

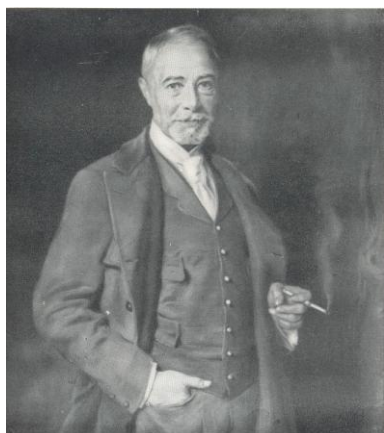

Kodály és Toscanini

A debreceni Déri Múzeum megnyitása

1930. május 25-e piros betűs ünnep Debrecen város életében: ekkor nyitották meg a közönség előtt a Déri Múzeumot. De nézzük az előzményeket!

Debrecenben már a múlt században elkezdődött a környékbeli régészeti kutatások és néprajzi emlékek gyűjtése, amelyeket a Hatvan utcai Városi Múzeumban helyeztek el. A gyűjtemény tovább gyarapodott a képző- és iparművészeti anyaggal. Felvetődött a nagyobb múzeum építésének terve. 1920-ban Déri Frigyes, az Ausztriában élő magyar selyemgyáros páratlanul értékes távol-keleti, valamint magyar képzőművészeti gyűjteményét ajánlotta fel a magyar kormánynak és Debrecen választotta ki a létesítendő múzeum helyéül.

Déri Frigyes

Az alapító levelében Déri Frigyes ezt írta:

„Magyar hazám iránti szeretetemből, gyűjteményemet a magyar kultúra szolgálatára,
a magyar ifjúság nevelési eszközéül ajánlom fel.”

Ilyen előzmények után épült fel 1928-ra az új múzeum, melyet a nemes lelkű adományozó emlékére Déri Múzeumnak neveztek. Az épület külső-belső kivitelezését és a gyűjtemény elhelyezését tekintve, a legszebb magyar múzeumok egyike.

Déri Múzeum

A város lakossága a múzeum megnyitásának egész napját ünnepi hangulatban töltötte.

Az esti hangversenyen a Rádió mikrofonja is jelen volt. A *Rádióélet*ben ez olvasható:

„Páratlan élvezetben lesz része a Rádió hallgatóságának 1930. május 25-én, amikor a debreceni Déri Múzeum megnyitása alkalmából, a kormány képviselői jelenlétében ünnepi hangversenyt közvetítünk.

Hubay Jenő, a magyar zeneművészet doyenje személyes vezényletével kerül előadásra *Petőfi szimfóniája*, illusztris művészek közreműködésével. A mester ezt a művét 1923-ban komponálta, Petőfi születésének 100. évfordulójára.

Az ünnepi műsor elején Voinovich Géának, a Petőfi szimfóniához írt prologusa szólal meg.

Majd felcsendül Hubay Jenő nagyszabású műve, amelyet a Budapesti Ének- és Zenekar Egyesület, továbbá a Zeneművészeti Főiskola 100 tagból álló zenekara és 150 tagú vegyes kara, valamint a debreceni Városi Zeneiskola 50 tagból álló gyermekkórusa ad elő.

A betanítás nagy munkáját Ádám Jenő karnagy és Zsolt Nándor, a Zeneművészeti Főiskola tanára végezte. Az egyes énekszólamokat Bodó Erzs, Székelyhidny Ferenc, Venczell Béla, a Magyar Királyi Operaház művészei és Sztojanovits Lili éneklék.

Szabó Ferenc *I. vonósnégyese* a Rádióban

Szabó Ferenc ifjúkorában

1930. június 1-jén hangzott el először a Rádióban Szabó Ferenc *I. vonósnégyese*, a Melles kvartett előadásában.

Szabó Ferenc 1902-ben született. Ifjú korában hegedülni, majd nagybőgőzni tanult.

A Zeneakadémián Weiner Leó, Siklós Albert és Kodály Zoltán növendéke volt. Zeneszerzői indulásakor a magyar népzene, Kodály vonós kamaraművei és a munkásmozgalomhoz kapcsolódó avantgardizmus tett rá nagy hatást.

Első jelentős műve az 1926-ban komponált *Vonósnégyes*. Pernye András így írt róla:

„Szabó Ferenc remekművű *Vonósnégyesében* a szerző arról ad számot, hogy magáévá tette a magyar népdal minden intonációs sajátosságát és egyben sikerült ezeket magas műzenei fokra emelnie. Idézetre alig szorul, dallamainak mindegyike saját invenciójából származik, csupán egyfelől a világosan formált dallamosság, másfelől meg a levegősen felrakott hangszeres szólamok tisztasága emlékezik a zene „tisztá forrására”.

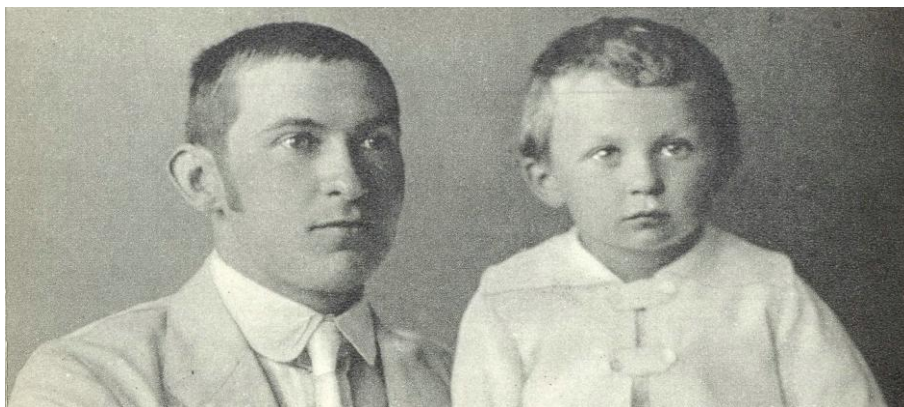
A *Vonósnégyes* hangversenytermi bemutatójára 1929-ben került sor, a Melles és a Waldbauer vonósnégyes közös estjén. A *Muzsika* 1929. decemberi számában jelent meg Fábrián László kritikája: „Mellesék újdonsága Szabó Ferenc kvartettje volt. A fiatal magyar komponista gárda egyik tehetséges tagjának, ez még az iskolai évek alatt komponált, első nagyobb műve. Azóta sokat fejlődött, részben el is kalandozott olyan tájakra, melyek talán távol esnek egyéniségétől. Első kvartettjét azonban mindenkor rokonszenvessé fogja tenni melodikus invenciójának friss, egyéni íze, formaépítkezésének szabatosága, ritmikájának pezsgő elevenessége és pompás kvartettszerű hangzása.

Sok Kodályos fordulat van még benne, de lehet-e kívánni egy húszéves fiatalembertől, hogy minden hatás alól felszabadulva írjon? Saját mondanivalóját figyelemreméltó formai bevégeztséggel tudja visszaadni s ez elég ok arra, hogy Szabó Ferenc művészi fejlődése elé várakozással tekintsünk.”

Áprily Lajos költő a mikrofon előtt

1930. június 18-án három költő estjét közvetítette a Rádió: az erdélyi származású Áprily Lajosét, Fekete Lajosét, aki a Vajdaság költője, valamint Mécs Lászlóét, a fehér reverendás poétáét. A költőket a *Rádióélet* is bemutatta. Az Áprily Lajosról írott sorokat idézem:

„Áprily Lajos életébe az erdélyi ősz piros fáai hajoltak, s versei is hasonlatosak az őszi levelekhez. Első verseskötete 34 esztendőskorában került közönség elé. Az ember és a természet benső viszonyában lelta meg a líra értelmét. Áprily hegyi ember. Az erdélyi sors alakította ki és minden szép verse Erdélyt jelenti.”

Áprily Lajos kisfiával

Áprily Lajos 1929-ben Kolozsvárról Budapestre költözött és a Lónyai utcai református gimnázium tanára lett. A Rádió hamar felfedezte, hogy Áprily egyike azoknak, akik legalkalmasabbak a líra szépségeinek rádión keresztül való közvetítésére.

„Megfigyelhetjük majd előadását: tiszta-tükrű gondolatait kitűnő verstechnika jellemzi, rímei keresetlenül jönnek és csengésük olyan, mint a búcsúzó esti harang. Még versíró technikája is a természet hangjainak megkapó utánzását jelenti. Ez a körülmény nagyon fontos a Rádió szempontjából, ahol a vers benső zenéje jó szavalásban kitűnően érvényre jut.”

Kozma Miklós nyilatkozata a Magyar Rádió irányelveiről

Vitéz leveldi Kozma Miklós

A Rádióélet 1930. június 27-i számában jelent meg Kozma Miklós „A Magyar Rádió irányelvei” című írása. Így kezdődött: „Nekem, mint a Rádió végrehajtó bizottsága elnökének, a Rádióval kapcsolatos szerepem az általános elvi kérdések területén mozog. Az alábbiakban azokat az irányelveket kívánom ismertetni, melyek a Magyar Rádió vezetésénél, a program összeállításánál és technikai kifejlesztésénél irányadók.”

A terjedelmes írásból csak a zenei műsört érintő gondolatokat idézem:

„A Rádió műsorának összeállításánál figyelembe kell venni a különféle korú, világnézetű, műveltségű, irodalmi és zenei felfogású ember igényét. Sőt, a külföldi hallgatottságra is tekintettel kell lenni. Ez a sok szempont a következő elvekben jelentkezik:

- 1./ A Rádió rendszeresen tűzze műsorára a magyar zeneszerzők reprezentánsainak műveit.
- 2./ Adjon alkalmat arra, hogy a magyar előadóművészek ismertté váljanak.
- 3./ Közvetítsen a Rádió operaelőadásokat, szimfonikus koncerteket és minden olyan zenei eseményt, amely eléri azt a színvonalat, amellyel külföld előtt bemutatkozhatunk.
- 4./ Végül kötelessége a Rádiónak a speciális magyar zene, dal és népdal közvetítése.”

Kétszázötven magyar zeneszerző a Rádió műsorában

*A Rádióélet 1930. július 25-i számában jelent meg Kilián Zoltán cikke *Kétszázötven magyar zeneszerző* címmel. A Rádióban az év első felében szerepeltek közül 45 zeneszerző, köztük Bartók Béla, Dohnányi Ernő, Harmat Artúr, Hubay Jenő, Kodály Zoltán, Lehár Ferenc, Poldini Ede, Siklós Albert, Szabados Béla és Weiner Leó fényképét is közzétették.*

A cikk írója így fogalmazott: „Nem is sejtettem eddig, hogy ilyen sok magyar zeneszerző van. Úgy jöttem rá, hogy átnéztem az idei első hat hónap rádióműsorát. A Rádiónak a műsor a tükré, ez a tükör pedig 210 magyar zeneszerzőt mutat ki. 210 alkotóművészt, a világhír legmagasabb csúcsától le az igénytelen nótácska szerzőjéig.

Boldog vagyok, hogy ennyien vannak. A 210 közül mindegyik szerzett örömet valakinek a Rádió megszámálhatatlan hallgatói közül. A Rádió nélkül ez a 210 zeneszerző nem juthatott volna el az ismertség fokára. A Rádió szólaltatja meg a komoly muzsikát is a könnyű mellett. Köszöntjük a 210 magyar zeneszerzőt és köszönjük azt a sok szépet, amit kaptunk tőlük. Dolgozzanak! A Magyar Rádió az övék: a holt magyar zeneköltők megbecsülése mellett az élő magyar zeneszerzőké.”

Közvetítés a Salzburgi Ünnepi Játékokról

A Rádióélet 1930. augusztus 1-i számában lelkes hangon üdvözölték, hogy a Magyar Rádió több alkalommal is közvetít Európa egyik jelentős zenei központjából, az ausztriai Salzburgból, Mozart szülővárosából.

Salzburg

Íme néhány részlet az írásból: „Salzburg! Égbenyúló havasok, mintha óva ölelnék körül a Salzach gyönyörű völgyét és a folyó két partján az ódon hangulatú várost. Kőbe épült történelem ez a város. Világhírűvé mégsem az érsekek, a várért folyó harcok, a templomok, a fejedelmi parkok tették, hanem az 1756-ban született Wolfgang Amadeus Mozart, aki zenei hangokból épített utolérhetetlen szépségű remekműveket. A Mozart rajongók itt többet kapnak a világ bármely más hangversenyterménél: a szülőváros hangulatát.”

Ez a hangulat ösztönözte Stefan Zweiget, Hugo von Hofmannstahl és Max Reinhardot arra, hogy megvessék az ünnepi játékok alapját. A Salzburgi Ünnepi Játékok története 1917-ben kezdődött, de az első világháború évei nem kedveztek a művészeteknek. Így csak 1920-ban került sor ünnepélyes előadásra a Dóm téren. 1925-ben az érseki rezidencia udvari lovardáját építették át hangversenyek és operák előadására is alkalmas színházteremmé.

Azóta a legkiválóbb karmesterek, énekesek és előadóművészek közreműködésével csendülnek fel a Mester művei.

Mozart muzsikájáért ide zarándokol a zeneszerető közönség Európa minden országából, sőt a tengeren túlról is. A Magyar Rádió történetének első éveiben szenzációnak számított a Salzburgi Ünnepi Játékok eseményeinek közvetítése.

1930. augusztus 7-én, a Bécsi Filharmonikusok hangversenyét Bernhard Paumgartner vezényletével, augusztus 14-én pedig a világhírű *Rosé-kvartett* koncertjét hallhatták a Rádió előfizetői. Az Ünnepi Játékok kimagasló eseménye augusztus 29-én Mozart *Don Giovanni* c. operájának előadása volt, amelyben két nagyszerű magyar énekes is részt vett:

Németh Mária *Donna Anna* és Pataky Kálmán *Don Ottavio* szerepét énekelte.

(1929. augusztus 10-én is az ő főszereplésükkel hallhatták a magyar hallgatók a közvetítést.)

Móricz Zsigmond és Kodály Zoltán barátsága

1930. augusztus 5-én „Magyar művészek otthonában” címmel Móricz Zsigmond leányfalui villájából adott helyszíni közvetítést a Rádió.

Leányfalu a Dunakanyar egyik legszebb községe. Móricz Zsigmond 1911-ben járt ott először és megtetszett neki egy hatalmas diófa. Néhány nap múlva a kert tulajdonosa rábeszélte az írot, hogy a diófával együtt vegye meg a nagy kertet is. Móricz, az újdonsült telektulajdonos úgy építette fel ott a házát, mint a fecske. Ahogy gazdagodott az írói életműve és ahogy szaporodott a család, úgy bővült a ház is.

Móricz Zsigmond Simonyi Máriával és 3 lányával Leányfalun

A *Rádióélet* fényképes riportban számolt be az írónál tett látogatásról. Így kezdődik:

„A Leányfalura vezető út szépségét mindenki ismeri. S éppen Móricz Zsigmond könyveiből ismeri, ahol így élnek a színek, ilyen gyújtó fényereje van a szónak, a víz, a föld és a lombok páras és friss leheletével van tele a levegő. Mert Móricz Zsigmond ennek a földnek, levegőnek, ennek a nyári bőségű magyar világnak az írója.”

Móricz Zsigmondról szólva, megemlíthetjük a Kodály Zoltánnal való kapcsolatát is. Írásos nyomai vannak annak, hogy kölcsönösen tisztelték egymást, és többször is felvetődött a közös alkotás terve. Erre először 1917-ben került sor. Július 7-én levél érkezett Kodály Áldás utcai lakásába: „Igen tisztelt uram, nagyon szeretnék Önnel találkozni. Nem tudom, Reinitz Béla beszélt-e már Önnek arról, hogy nagyon meg akarom kérni, vállalja el egy darabom fő jelenetének zenei megkomponálását. Népjelenet, népdal, s muzsika, és mégis lehetne talán valamit kezdeni vele. Ha készsége van erre, s nincs egyéb dolga, legyen olyan jó, ma délután 3-4 óra közt a Szabadság kávéházban találkozzunk. Ha ez lehetetlen volna, tessék ugyanakkor telefonálni oda nekem. Szíves és meleg üdvözlettel kész híve Móricz Zsigmond.”

Eősze László *Kodály életének krónikája* c. könyvéből tudjuk, hogy Kodály örömmel tett eleget a meghívásnak és az általa már korábban is nagyra becsült író felkérésére elvállalta a *Pacsirtaszó* című színdarab kísérőzenéjének megírását. A bemutató 1917. szeptember 14-én volt a Nemzeti Színházban. Molnár Antal a *Zenei Szemlé*ben ezt írta Kodály munkájáról:

„Kodálynak dicséretére válik, hogy nagy művészetét ennyire tudta stílusosan alá tudta rendelni az író céljainak ... A szép és mély érzésű „*Fáj a szívem*” kezdetű dal a második felvonás díszje, Kodály lírájának jellemző terméke.”

A Kodály Zoltán és Móricz Zsigmond által tervezett másik közös alkotás az *Odüsszeusz* opera lett volna. Móricz ugyanis Simonyi Mária színésznő iránt fellobbant szerelme idején *Odüsszeusz* címmel verses drámát írt. Tőle szokatlan módon a mitológia „kényelmes köntösében” vallott magáról és szerelméről. Ismét Eősze László könyvéből idézek: „1926. január 3-án Móricz Zsigmond meglátogatta Kodályékat újévi jókívánságokkal és egy *Odüsszeusz* opera tervével.” Kodály ellátta ugyan a kéziratot megjegyzéseivel, de mégsem lett belőle operaszövegkönyv, mert elképzeléseiket nem tudták összehangolni. Kodály egy alkalommal így beszélt Eősze Lászlónak a Móricz Zsigmonddal közösen tervezett operáról: „Egy szereplőnő három alakban, ez lett volna a vonzó benne. De ilyen énekesnőt nehéz lett volna találni. Lett volna ok, hogy ritkán adják. A három darab egy este ment volna. De nem készült el belőle semmi, csak a régi dal, amit *Odüsszeusz* távozása után Nausikaa énekelt volna.”

A *Nausikaa* című dalt Kodály még 1907-ben komponálta, amely bizonyítja, hogy volt affinitása az *Odüsszeusz* témához. Kár, hogy a Móricz Zsigmonddal közösen tervezett opera nem valósult meg.

A Wagner család kettős gyászja 1930-ban

Cosima fényképe

Az 1930-as esztendőben két alkalommal is emlékeztek a Wagner család gyászára.

1930. április 1-jén, 93 éves korában halt meg Cosima, Liszt Ferenc leánya, Hans von Bülow, majd Richard Wagner felesége. Cosima határozott, erős egyéniségével állt Wagner mellé és mindenben segítette. Része volt abban, hogy felépült a Bayreuthi Festspielhaus, ahol a Wagner műveket méltó módon, a szerző elképzelése szerint lehet előadni. A Wagner család otthonában, a Wahnfried villában megteremtette Wagner számára a folyamatos munkához szükséges feltételeket, és felnevelte gyermekeit: a négy lányt és egy fiút.

Ez utóbbi 1869. június 6-án született. Cosima ekkor így írt naplójában: „Az ajándék, amelyben a sors egy fiú születése által részesített, azonnal mérhetetlenül vigasztalónak tetszett. Richard fia: örököse és a gyermekek apjának majdani helyettese, nővéreinek védelmezője és oltalmazója lesz. Nagyon boldogok voltunk. A fiú nagy és erős: azt mondták, két fonttal nehezebb, mint más újszülött fiúk. Megbeszéltük a nevét: Siegfried Richard lesz.” Siegfried Wagner még csak 14 éves volt, amikor édesapja 1883-ban meghalt. Apja kívánsága szerint először építészetet tanult, de aztán mégis zeneszerző, karmester és kiváló rendező lett belőle. Amikor özvegy édesanyjának segítségre volt szüksége a bayreuthi tradíciók fenntartásában, minden erejét erre áldozta. 1908-tól a Bayreuthi Ünnepi Játékok irányítója lett. 1930-ban, 61 éves korában halt meg, néhány hónappal édesanyja után.

A Magyar Rádió 1930. augusztus 16-án emlékműsorban méltatta Siegfried Wagner érdemeit. A *Rádióélet* így írt: „Csak az idén tavasszal halt meg a *Wagneri eszmevilág* legfőbb öre: Cosima Wagner és most eltávozott a család harmadik tagja is. Siegfried Wagner fiatal korában vette magára a bayreuthi dirigens és rendező nagy felelősségét. Apja lángelméjének szolgálatában nem volt alkalma hogy saját teremtőerejét nagyobb arányokban kifejlessze. Amit írt, mégsem jelentéktelen: a német monda és mese birodalma ihlette meg őt is, zenéje amellet bizonyos népszerűsége való törekvést is elárul. Jelentékeny ember volt, s a zenetörténelem apja alázatos és rendíthetetlen szolgálataiért fogja emlegetni nevét. Mint anyja, ő is betöltötte sorsát: Bayreuth nem árul el többé, mert már az egész művelt világé.”

A sokoldalú Lányi Viktor: zeneszerző, író, kritikus és műfordító

A *Rádióélet* 1930. október 3-i számában jelent meg a „*Látogatás Lányi Viktornál*” című interjú. Ebből idézek: „Lányi Viktor hatalmas dolgozószobája. A sarokban egy kis fekete Bösendorfer áll. Az ablak előtt íróasztal, rajta könyvek, s elkezdett kéziratok.

Hol zongorájánál komponál, hol az íróasztalánál írja kritikáit. Hány szép Lányi-kompozíció hangzott már fel először ezen a zongorán! S hány remek fordítás, hány megértő és hozzáértő kritika készült ezen az íróasztalon!”

Lányi Viktor egy művészdinasztia tagja, zeneszerző, író, kritikus és kitűnő műfordító volt. Kiváló teljesítménye a Wagner operák szövegének fordítása. Először a *Lohengrint*, majd a Ring négy drámáját, aztán a *Parsifalt* és végül a *Bolygó hollandi* szövegét ültette át magyarra. Lányi Viktor így beszélt erről a munkájáról: „Az Operaház már elfogadta fordításaimat. A régi szereplőknek egy teljesen új szöveget betanulni óriási nehézséget jelent.

A fiatal énekesek szempontjából ez a fordítás nagyobb jelentőségű. A régi, zeneietlen, magyartalan szöveg helyére kerül a könnyen énekelhető, és érthető új szövegem.” De nemcsak Wagnert fordított Lányi Viktor, hanem sok mást is: vagy 40 operát, köztük Mozart, Verdi és Puccini műveinek szövegét. De az operákon kívül minden jelentős német és francia műdal szövegét is lefordította magyarra.

„Nagyon szeretem a fordítói munkát. A megzenésített daloknál a zene szinte vezeti a fordítót. Egyrészt nagyon megköti a fordító fantáziáját amikor a zene megkomponált hangsúlyaihoz, ritmikájához, melódiájához, lüktetéséhez ragaszkodik, ugyanakkor nagyon segíti is, hogy könnyebben megtalálja a vers lelkét.”

Lányi Viktor neve gyakran szerepelt a Magyar Rádió műsorában. Például 1930. október 7-én olyan egyfelvonásos darabokat sugároztak, melyeknek zenéjét ő komponálta. Két nap múlva Szabó Lujza és Szedő Miklós Lányi dalokat énekelt a szerző zongorakíséretével.

Lányi Viktor író

„A Rádió valóságos dalkultuszt fejlesztett ki eddig. Most már csak az van hátra, hogy ez a kultusz kultúrává fejlődjék. A dalkultúra nemcsak a zene szempontjából lenne jelentős fejlődés. Értékes műdal alatt ugyanis azt értem, hogy kitűnő magyar zeneszerzők kitűnő magyar költők verseit zenésítik meg. Különösen a klasszikusokra gondolok: Balassára, Csokonaira, Berzsenyire, Petőfire és másokra. A zene terjedési sebessége mindig gyorsabb, mint a szóé. A zene tehát mindenkinek megközelíthetőbb, népszerűbb, érthetőbb formában vinné a közönség elé a magyar költészet remekeit.” Lányi Viktor maga is sok szép magyar verset zenésített meg. Közülük kiemelkednek a Petőfi- és a Csokonai-versekre komponált dalciklusok, melyeket a Rádió gyakran műsorára tűzött.

Dohnányi Ernő *Szegedi miséjének* bemutatója

1930. október 25-én Szegeden felszentelték a Dóm-téri Fogadalmi templomot, az ország egyik legnagyobb és legszebb egyházi épületét és új orgonáját. A templom építésének előzményeiről a *Rádióélet* így írt: „1879. március 12-én szörnyű katasztrófa pusztította el Szegedet. A Tisza átszakította a gátat és a kizúduló víztömeg 5.800 ház közül 5.458-at döntött romba. Évtizedekkel később, amikor a város feltámadt a hullámsírából, a szegedi közgyűlés elhatározta, hogy nem az újjáépítőknak emelnek szobrot, hanem Isten dicsőségének szentelnek új hajlékot.

A fogadalom megvalósult: a *Fogadalmi templom* im felszentelésre vár.”

A fogadalmi templom és az orgona felszentelése alkalmából rendezett zenei események a Rádió mikrofonja segítségével az országos érdeklődés középpontjába kerültek. A hangversenysorozat

fénypontja Dohnányi Ernő miséjének bemutatója volt, melyet a zeneszerző kifejezetten erre az alkalomra komponált. „Dohnányi grandiózus alkotása annak a pályázatnak eredménye, melyet gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter tízezer pengős pályadíjjal a múlt ősszel tűzött ki. Ilyen nagyarányú pályázat még nem volt a magyar zenei életben.

A Szegedi Dóm

Meg is volt az eredménye, mert kitűnő művek egész sorával gazdagodott általa egyházzenei irodalmunk. A kiváló művek közül is kiemelkedett Dohnányi miséje, mely a bírálóbizottság egyhangú javaslatára az első díjat nyerte el.” Dohnányi az 1930-as év elején kezdett a mise komponálásához és május 9-én fejezte be, tehát alig három hónap alatt elkészült vele.

„Csodálatraméltó munkabírás, mely a lélek ösztönző erejével magyarázható.”

Dohnányi Ernő új kompozícióját *Szegedi misének* keresztelték el, bár a partitúrában ez olvasható: „*Missa in dedicatione Ecclesiae*”, *Opusz száma: 35.*

Négy szólóénekre, kettős kórusra, zenekarra és orgonára készült. A bemutatón a szerző maga vezényelt 200 tagú kórus és 50 tagú zenekar élén.

Erkel Ferenc *Bánk bán* című operája magyar és német nyelven

1930. november 7-én emlékeztek Erkel Ferenc születésének 120. évfordulójára.

Az Operaházban a *Bánk bán* című operáját adták elő, az előadást a Rádió is közvetítette.

A Rádióéletben így írtak róla: „A magyar zenetörténelemnek nagyon is nevezetes napja 1930.

november 7-e, mert kerek 120 esztendővel ezelőtt ezen a napon született Erkel Ferenc, a magyar operairás múlhatatlan érdemű úttörője és a magyar opera elődök nélkül való megteremtője.

Ragyogó pályafutásának koronája azonban a *Himnusz*, amellyel minden magyar szívében örök emléket emelt az Erkel névnek.” A születésnap *Bánk bán* után december 19-én a Berli Rádióban is felcsendült az opera, mégpedig német nyelven. *A Rádióélet* részletesen beszámolt az előzményekről: „Lothar Rudolf, budapesti születésű német író tavasszal részt vett a Színpadi Szerzők budapesti világkongresszusán és itt annyira föllelkesült, hogy kijelentette: ezen túl nagy energiával fogja terjeszteni Németországban a magyar kultúrát. Ő kezdeményezte a Berli Rádiónál Erkel operájának előadását. Ezen a német nyelvű előadáson két budapesti művész: Szabó Lujza és Fehér Pál is részt vett, és a híres, magyar származású karmester, Széll György vezényelt. A közvetítést átvette a Lipcsei, a Königsbergi és természetesen a Magyar Rádió is.”

Bartók Béla zongoraestjei a Rádióban 1930 őszén

Korábban beszámoltam arról, hogy Bartók Béla 1930. május 5-én a francia árvízkarosultak javára rendezett nagyszabású operaházi rendezvényen zongorázott és azután több mint három és fél évig nem szerepelt nyilvánosan Budapesten, csak rádióhangversenyen. Az 1930-as év őszi hónapjaiban háromszor zongorázott a Rádióban. *Szeptember 9-én* önálló esten, *november 5-én* a Közép-európai rádiók számára sugárzott zenekari hangversenyen Liszt *Haláltánc* című művének zongoraszólóját játszotta, a zenekart Dohnányi Ernő vezényelte. *November 11-én* pedig Bartók Béla és Heimlich (később Hernádi) Lajos négykezes zongorahangversenyére került sor. Liszt *Haláltáncáról* Bartók előadásában, sajnos nem készült felvétel. Csak a kritikák alapján képzelhetjük el, hogy hogyan játszotta e művet. Először 1905-ben szólaltatta meg a fiatal Bartók, ekkor a Pester Lloyd kritikusa, többek között ezt írta: „Bartók Béla rendkívüli bravúrral játszotta a minden elképzelhető technikai bűvészmutatványt egymásra halmozó zongoraszólamot.” Később Tóth Aladárt döbbsentette meg Bartók játéka: „Liszt zseniális *Haláltáncának* macabre víziójával, a halál költészetének ezzel a grandiózus torzójával olyan mélyen döbbsentett rá bennünket az élet roppant komolyságára és végtelen teljességére, hogy ennyire igaz és mély művészettel talán még maga Liszt sem játszhatta saját szerzeményét.”

Emlékezés Kisfaludy Károly halálának 100. évfordulójára

1930. november 21-én emlékeztek Kisfaludy Károly halálának centenáriumára. Az író, költő, a romantika első nemzedékének irodalom-szervezője és vezére volt. Az országos megemlékezésben természetesen a Magyar Rádió is részt vett. A *Rádióélet* közölte Berzeviczy

Kisfaludy Károly költő

Albertnek, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság elnökének írását. Ebből idézek: „Kisfaludy Károly balcsillagzat alatt született, mert világra-jötte anyjának halálát okozta, s atyja talán emiatt sohasem sohase volt jóindulattal iránta. Ifjúsága viharos és hányatott volt. Festőművésznak készült és katonáskodott. Közben bejárta Európát és művelte magát. 29 éves korában telepedett le Pesten. *A tatárok Magyarországon* c. történeti drámájának váratlan nagy színpadi sikere egyszerre ismertté tette.”

Hamarosan fiatalok csoportosultak Kisfaludy köré, és az akkor kezdődő romantikus stílusirányzat egyik irodalmi vezéréül fogadták el. A vezéri szerepre írói érdemei és népszerűsége mellett egyéni tulajdonságai is alkalmassá tették. Magas termetű, jó megjelenésű férfi volt, valóságos hérosz, kiből csak úgy áradt a sziporkázó szellem, s aki azt tartotta, hogy „a jó kedv legszebb virága a komor életnek.”

Kisfaludy Károly hazafias lírájából az 1824-ben írt *Mohács* című verse emelkedik ki.

„Az 1830 óta lefolyt száz esztendő a fejlődés óriási méreteit mutatja a nemzet életében. Az utolsó évtized azonban olyan tragédiát hozott, mely csak a Kisfaludytól költőileg elsíratott *mohácsi vész* hatásához hasonlítható. De nem szabad kételkednünk abban, hogy a nemzet képes lesz a sorstól igazságtalanul reá mért szörnyű csapás súlya alól újra feltámadni.

Úgy érezzük, hogy azt, amit a költő 300 évvel Mohács után a nagy Magyarország jeligéjéül versbe foglalt, töretlen nemzeti erőnk ma is:

„Él magyar, áll Buda még! A múlt csak példa legyen most,
S égve honért, bizton nézzen előre szemünk”

Közismert a vers másik részlete is:

„Hősvértől pirosúlt gyásztér, sóhajtvá köszöntlek,
Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács!”

Kisfaludy *Mohács* című versének jövőbe mutató, bizakodó hangja másfél évszázad múltán sem veszítette el hatását. Kodály Zoltán 1965-ben komponált vegyes kari művet e versre, utolsó alkotói korszakának egyik legerőteljesebb darabját.

Ötéves a Magyar Rádió

1930. december 1-jén ünnepelték a Magyar Rádió megindulásának ötödik évfordulóját.

Ez alkalomból a *Rádióélet* közzétette azok nyilatkozatát, akik a magyar kultúra ügyeit gondozzák. Néhány gondolatot érdemes idézni belőlük.

Kozma Miklós, a Telefonhírmondó és Rádió vezérigazgatója: „Az ötéves Magyar Rádió által kapcsolatban maradhattunk a külföldre szakadt magyarokkal. Az Úristen különösen jó volt hozzánk, hogy ezt a találmányt adta nekünk Trianon után.”

Szöts Ernő, a Rádió ügyvezető igazgatója: „Öt év magában véve nem nagy idő, de mégis jogot ad az ünneplésre, mert minden intézmény életében a legnehezebb az első öt év.”

Áprily Lajos, a *Protestáns szemle* szerkesztője: „Mikor először hallottam versemet rádióból szavalni, az volt az érzésem, hogy a költő világegyetemből kapott gondolata a rádió útján visszatér az ősforráshoz, az univerzumhoz.”

Radnai Miklós, az Operaház igazgatója: „Csak ami hiányt pótol és ami mindenkié tud lenni, lehet oly rövid idő alatt annyira közkincsévé az emberiségnek, mint az ötéves Rádió.”

1930. december 1-jén az ötéves Rádiót díszhangversenyen ünnepelték.

„Bensőséges ünneppé nőtte ki magát a hangverseny, mert a Magyar Rádió ötödik évfordulóját a hallgatóság százezerein kívül azok számára is emlékezetessé tette, akiket azon az estén a kötelességükön kívül, a szívük is a stúdióba vonzott.” A nagyszabású műsor fénypontja az a köszöntő volt, amelyet Szöts Ernő, a Magyar Rádió fáradhatatlan igazgatója intézett a hallgatósághoz magyar, német és francia nyelven.

Az ünnepi hangverseny műsorán hat nagy magyar zeneszerző: Erkel Ferenc, Liszt Ferenc, Hubay Jenő, Dohnányi Ernő, Bartók Béla és Kodály Zoltán művei szerepeltek.

„Az ő örök értékű alkotásaikat röpítette világgá ezen az estén a mikrofon, amint azokat az Operaház zenekara élén Dohnányi Ernő, Berg Ottó és Polgár Tibor megszólaltatta.

A zeneszámok között pedig ott csillogott Arany János génusza: a *Szent László legendája*, Odry Árpád tolmácsolásában, nemkülönben Nagy Margit és Laurisin Lajos egy-egy énekszama, igaz gyönyörűségére a hallgatóságnak.” Az est „sztárja” Dohnányi Ernő volt, mivel ő mint zeneszerző, karmester és Liszt műveinek előadásával mint zongoraművész is közreműködött.

Sándor Erzsi operaénekes 25 éves művészi jubileuma

1930. decemberében az operarajongók és a pályatársak köszöntötték Sándor Erzsi kamaraénekesnőt, az Operaház örökös tagját művészi pályafutásának 25. évfordulója alkalmából. December 18-án a Rádió is közvetítette Delibes *Lakmé* című operáját, amelynek címszerepében Sándor Erzsi lépett közönség elé, csakúgy, mint 25 évvel ezelőtt. Lányi Viktor írta a jubiláló Sándor Erzsiről: „25 évvel ezelőtt egy fiatal kolozsvári lány jött Budapestre. Nem hozott magával mást, csak vele született tehetségét, tüneményes énekhangját és szülővárosa féltő szeretetét. És aki eddig a színmagyar erdélyi város reménysége volt, hamarosan az egész ország büszkeségévé bontakozott ki. Pontosan 25 évvel ezelőtt a *Lakmé* címszerepében lépett az Operaház színpadára. Az akkor felviharzott tetszés mintha azóta sem hallgatott volna el. Évről, évre, fellépésről fellépésre kísérte a taps egyenletesen fölfelé ívelő pályáját, amelynek ünnepi fordulóját egy márványszobor jelzi az Operaház díszcsarnokában. A szobor az utókornak szól, de ránk Sándor Erzsi kortársaira mélyebb benyomást tesz ő maga, aki a negyedszázados jubileum estéjén eleven valóságban, páratlan szépségű szopránjának csodálatosan megőrzött frissességében ismét az ő *Lakmé*-jét személyesíti meg.”

Sándor Erzsi márványszobra

A művésznő jubileumát a Rádió is megünnepelte. December 27-én stúdióhangversenyt rendeztek tiszteletére. Sándor Erzsi énekes partnere ez alkalommal Székelyhidy Ferenc volt. Azok az áriák és duettek csendültek fel, amelyek oly sok sikert, elismerést hoztak neki az elmúlt 25 év során.

Lehár Ferenc vezényelt az Operaházban és a Rádió stúdiójában

1930. december 20-án este a Rádió az Operaházból közvetítette Lehár Ferenc *A mosoly országa* c. 3 felvonásos regényes operettjét, a szerző vezényletével. Előzőleg a *Rádióélet* munkatársa bécsi otthonában kereste fel a zeneszerzőt. A mester többek között ezt nyilatkozta: „Igen, december második fele végre megint Budapesté: az Operaházé és a Rádióé. December 20-án kerül színre *A mosoly országa* az Operaházban, boldogítóan jó szereposztásban. Ez az előadás már méreteiben is különb lesz a külföldi előadásoknál, mert például beillesztik a balettzenét és a II. felvonás elején a nagy felvonulást, nem kevesebb, mint 240 emberrel, ami operettszínpadon lehetetlen volna. Másik nagy örömöm, hogy december 22-én a Magyar Rádióban az Operaház kitűnő tagjaiból álló zenekar élén, egy „Lehár-estet” vezényelhetek. Ezzel is szeretném leróni hálámat és köszönetemet a felém áradó szeretetért, ragaszkodásért és elismerésért, amely hazámból eddig és mindenkor ért.”

1931.

Bartók Béla és Waldbauer Imre szonátaestje

Bartók Béla számára az 1931-es év (mint az előző év január 1-jén is) Rádióhangversennyel kezdődött. Ez alkalommal Waldbauer Imre hegedűművésszel közösen adtak műsort, amelyben Bach, Schubert és Mozart szonáták mellett Bartók *I. rapszodiája* is elhangzott.

Ezt a művet Bartók 1928-ban komponálta és Szigeti József hegedűművésznek ajánlotta. Egy levélben így adta hírül neki az *I. rapszodia* elkészültét: „Írtam számodra egy kisebb (kb. 12 perces) kompozíciót (népi táncok felhasználásával), erre vonatkozólag szeretnék egyet-mást Veled megbeszélni.” Bartók Béla és Szigeti József a későbbiekben sokszor előadták ezt a darabot, mint például 1940-ben Washingtonban.

„A washingtoni Kongresszusi Könyvtárban tartották meg a Coolidge Alapítvány 15 éves fennállását ünneplő *Kilencedik Kamarazene Fesztivált*. A fesztivál második napján, április 13-án délelőtt volt Bartók Béla és Szigeti József hangversenye a Könyvtár Coolidge Auditoriumában.

Az alapítvány lehetővé tette azt a luxust, hogy a koncertet, házi archiválás céljára, teljes terjedelmében lemezre rögzítsék. Ez a felvétel az egyetlen valóság-hű dokumentum: így zongorázott Bartók a hangversenyterem ihlető atmoszférájában.”

Dohnányi Ernő a Rádió új főzeneigazgatója

A *Rádióélet* 1931. januári száma hozta nyilvánosságra, hogy Dohnányi Ernő zeneszerzőt, karmestert és zongoraművészt kérték fel a Rádió főzeneigazgatói tisztére, amit a mester elfogadott. „Dohnányi Ernő a lelelkesebb figyelője és legkészségesebb közreműködője a Rádió zenei munkájának. Valahányszor a Rádióban zongorázik, mindig kísérletezik hangszere és a mikrofon közti viszonylat titkainak feltárásával. Ennek eredménye az, hogy a zongoraművészet technikáját és dinamikáját sikerült tökéletesen hozzáidomítania a rádió természetéhez, anélkül, hogy a kompozíciók szellemének épségét érintette volna. Mint komponista és karmester is állandóan azon töri a fejét, hogy milyen harmonizálás, milyen hangszer összeállítás a legmegfelelőbb a rádió számára. Milyen természetű alkotások hangzanak töretlenül a hangszórón, milyen zenei eszközökkel fejezhetné ki gondolatait tökéletesen. A Magyar Rádió kitűnően választotta meg főzeneigazgatóját, hiszen az ő szorgalma, fáradhatatlan munkabírása, lelkesedése, kivételes művészete, a konzervatív irányokat híven őrző, de a modern művészeti törekvéseket is megértő lény ezt a legelső és legnagyobb kultúrintézményt előbbre vinni hivatott.” Dohnányi Ernő is nyilatkozott a *Rádióélet*nek új munkaköréről: „Egy éve dolgozom már a Rádióban mint vendég, s most hatáskört kapok, főleg a zenekari kérdések egyöntetű intézésére. Kezembe fut majd össze a Rádió zenekari produkcióinak lebonyolítása. Kiosztom a vezénylő karmestereknek a munka rájuk eső részét, megszervezem és egységesítem a próbák ügyét. Az eddigieknél sokkal gyakrabban vezénylek majd magam is. Válogatott műsor, precíz kivitel, ez volna a programom! Mint vezénylő karmester azon leszek, hogy műsoraimban sűrűn szerepeljenek a reprezentáns magyar zeneművek.”

A magyar Himnusz a Rádióban

A Rádió vezetősége a hallgatók kívánságát teljesítette, és 1931. február 1-től kezdve a bemondó elköszönése után minden éjszaka felcsendül a magyar Himnusz.

Szabó Lujza, a koloratúr csillag

1931. február 18-án Mozart *Szöktetés a szerájból* c. operáját közvetítette a Rádió az Operaházból. Constanza szerepét Szabó Lujza énekelte. A kiváló koloratúrsoprán külföldi vendégszereplések után énekelt újra itthon. A *Rádióélet*ben így számolt be erről:

„Külföldi sikereimet egyedül a Magyar Rádióknak köszönhetem. Tavaly szilveszter estjén a Rádió közvetítette az Operaház *Denevér* előadását és Rosalindám úgy megtetszett Berlinben az *Ultraplon* gramofon vállalat művészeti vezetőjének, hogy azonnal meghívott egy próbaéneklésre. Izgalommal utaztam ki és a próbaéneklésnek nyolc hónapos szerződés lett a vége.”

Szabó Lujza operaénekes

Szabó Lujza a Zeneművészeti Főiskola elvégzése után 1927-ben lett az Operaház tagja. Üstökös csillagként induló, de sajnos túl hamar véget érő pályafutásáról Kertész Iván

A magyar operaszínpad csillagai c. lemezalbum ismertetőjében így írt:

„Szabó Lujza kivételes tehetség volt, rendkívül virtuóz koloratúr technikával. Hét éves pályafutása alatt ötven szerepet énekelt, közöttük az Éj királynőjét, Rosinát, Gildát, Gara Máriát, Szilágyi Erzsébetet, Melindát, Olympiát, Lakmét. Nagy sikerrel vendégszerepelt Berlinben és Amszterdamban. Szépen kibontakozott karrierjének az vetett véget, hogy meggondolatlanul erős fogyókúrába kezdett, és ez úgy aláasta egészségét, hogy harmincéves korában meghalt.”

Beszámoló a Rádió 1930. évi működéséről

A Magyar Telefonhírmondó és Rádió Részvénytársaság 1931. február 25-én tartotta évi közgyűlését, amelyen beszámolt az 1930-as évi működéséről. A részletes elemzésből kitűnik, hogy fő törekvésük a műsorok színvonalának emelése volt. Ugyanakkor figyelembe kellett venni a közönség kívánságát is, amely a könnyebb, derűsebb műfajok szaporítását kérte.

A Rádió vezetősége igyekezett kielégíteni ezt az igényt is. „A derűsebb, könnyebb műsorok iránti kívánság abból a lélektani jelenségből ered, amelyet a súlyos kenyérharc napi gondjaitól való menekülés ösztöne alakított ki. A közönség kevesebb lelki feszültséget, kevesebb művészi problémát, s ezek helyett több gond-feledtető szórakozást, a harmóniának derűsebb formáit kívánja a rádiótól.” Voltak olyan műsorok, amelyekben a színvonalemelés és az említett kívánságok teljesítése egyaránt érvényesült, mint például az Operaház zenekarának hangversenyein. „Az Operaház zenekarának 211 koncertje közül 132 klasszikus művekből állt, 79 pedig a könnyű zene híveinek igényét szolgálta.”

A zenei műsorok összeállításánál hangsúlyozták a magyaros jelleget. „Az 1930-as év során a zenekari hangversenyek keretében 410 magyar zeneszerző jutott alkotásaival szóhoz a mikrofon előtt, míg a külföldi zeneirodalmat 893 komponista képviselte. Ha tekintetbe vesszük, hogy a két számban egyetlen ország zeneszerzői állnak szemben az egész világ zeneirodalmának képviselőivel, akkor ez az arány máris rendkívül kedvező a magyar muzsika javára.”

Még néhány impozáns adatot emelek ki az 1930-as év statisztikájából:

Operaházi előadás közvetítése	52
Hangverseny a Zeneakadémiáról	21
Hangverseny a Vigadóból	13
Operaházi zenekar hangversenye	211
Katona-zenekari hangverseny	176
Hangverseny szólólistákkal	769 alkalommal volt.

Hubay Jenő *Az álarc* c. operájának bemutatója

1931. február 26-án közvetítette a Rádió Hubay Jenő *Az álarc* c. operájának bemutató előadását az Operaházból. A zeneszerző ekkor így nyilatkozott a *Rádióéletben*:

„Az opera ötletével Martos Ferenc keresett meg évekkkel ezelőtt. A téma azonnal megtetszett és Lothar Rudolfot, az ismert német írórt kértem meg a szövegek könyv megírására.

A szöveg alapján az operát nagyjából meg is komponáltam, azonban a háborús körülmények nem tették lehetővé a bemutatását. Ezért fájó szívvel félretettem és más művekkel kezdtem foglalkozni. Mikor azonban felvetődött bemutatásának lehetősége, ismét kezembe vettem a megkezdett operát. Góth Sándor készítette el a magyar nyelvű szöveget, aki erős színpadi érzékével még néhány rendkívül hatásos változtatással is gazdagította Lothar szövegét. Sok év után tehát újra elővettem a darabot, a meglevő részeket átdolgoztam, illetve befejeztem.”

Hubay *Az álarc* c. operája fényes külsőségek között került színre.

A rádióközvetítést Josef Krips osztrák karmester, a karlsruhei Operaház főzeneigazgatója is hallotta. Hubay műve annyira magával ragadta, hogy még abban az évben, tehát 1931. novemberében Karlsruheban is bemutatta.

Bartók Béla 50 éves

1931. március 25-én volt Bartók Béla születésének 50. évfordulója. Vegyük sorra az „ünneplés” legjellemzőbb eseményeit. 1931. március 8-án Bartók a budapesti Rádióban régi olasz mesterek, valamint Bach és Haydn műveit játszotta zongorán. A stúdióhangverseny és a közelgő 50. születésnapja alkalmából a *Rádióélet* címlapon jelentette meg Bartók fényképét, Polgár Géza, az újság munkatársa pedig hosszú cikkben méltatta a zeneszerző, zongoraművész, tudós, népzene gyűjtő és zeneakadémiai tanár érdemeit. De nemcsak a budapesti, hanem a pozsonyi rádió is (mind a szlovák, mind a magyar nyelvű műsorban) ünnepélyes módon, előadásokkal és műveinek megszólaltatásával emlékezett meg Bartók Béla születésnapjáról.

A budapesti Operaházban több évi halogatás után Bartók 50. születésnapjára tervezték *A csodálatos mandarin* hazai bemutatóját, azonban a premier ez alkalommal is meghiúsult. Nagyszentmiklóson szülőháza magyar felirat nélkül, csak román nyelvű emléktáblát akartak elhelyezni, de végül ez is elmaradt. Franciaország a *Becsületrend lovagkeresztjé* adományozta Bartóknak. A magyar kormánytól is megkapta az akkori idők legmagasabb kulturális kitüntetését a *Corvin koszorút*, de annak átvételére Bartók nem jelent meg. Maga Bartók otthon, családi körben, csendben, (a hivatalos szervek teljes távolmaradása mellett) töltötte születésnapját. A kritikusok egy része (Bartók régi lelkes hívei) az újságok hasábjain köszöntötték a mestert. Néhány gondolatot idézek e cikkekből:

Tóth Aladár a Bartókot körülvevő csendet emelte ki: „Ki kívánná az ünnepekkel sűrűn hivalkodó mostani magyar világban egy Bartók ünnepeztetését? Magános remete közöttünk ez a szellem-óriás. Tisztelnünk kell csendre intő magányát. Korai lenne ma még Magyarországon Bartók ünneplése. Előbb meg kell dolgozni a zseniért, csak azután ünnepezhajjuk. Csak akkor állíthatjuk fel szobrát a köztereken, ha elkészítettük ezt a szobrot a megértés és odaadás nemes ércéből saját lelkünkben.”

Jemnitz Sándor a példamutató Bartókról írt: „Bartók Béla, annak ellenére, hogy immár alkotóművészetének gyönyörűen letisztult korszakát éli, és a maga romantikus művészetének határain belül is rátalált a forma és tartalom klasszikusan tökéletes egyensúlyára, még mindig a megalkuvást, meghátrálást nem ismerő, elszánt előharcos példaadó szerepében áll előttünk.”

Péterfi István is Bartók emberi tulajdonságait emelte ki: „Bartók megmutatta, hogy megalkuvások, lapítások, okosságok keresztelt gyávaságok, elvtagadások, félreállítások évtizedében a magyar közélet egyik legexponáltabb helyén is meg lehet állani egyenes gerinccel, keményen, férfiasan, tisztán, lelkes munkában. Ő hajlíthatatlan maradt, és mi tisztelettel hajlunk meg előtte.”

Gyermekkórusok hangversenye

1931. április 26-án délután a Zeneakadémia nagyterméből iskolai kórusok hangversenyét közvetítette a Rádió. A Wesselényi utcai és a Hernád utcai polgári fiúiskola, valamint a Koronaőr utcai leányiskola gyermekkarai szerepeltek, Borus Endre, Steiner Rezső és Markóczy Irén karnagyok vezetésével. A műsorban Steiner Rezső, Ottó Ferenc, Kerényi György és Demény Dezső művei, valamint Kodály Zoltán *Isten kovács*, *Lengyel László* és *A süket sógor* című kórusai hangzottak el.

A *Rádióélet* a kórusok és vezetőik fényképe mellett egész oldalas cikkben hívta fel a figyelmet a gyermekkórusok hangversenyének közvetítésére: „Magyarországon a gyermekkarok felállítása egybeesik a polgári iskola megalapításával. A gyermek énekkarok működése az utolsó 8-10 évtől eltekintve csaknem kizárólag az iskolai ünnepélyeken való szereplésre szorítkozott. Egy évtizeddel ezelőtt indult meg a fejlődés, amihez nagyban hozzájárult az a körülmény, hogy erre elhivatott zeneszerzők is kedvet kapnak gyermekkari művek írására.”

Tóth Aladár a *Pesti Napló*ban így írt a gyermekkórusok koncertjéről: „Kodály gyermekkar-kompozícióinak és az azokat előadó gyermekkórusoknak rendkívüli sikere, úgy látszik, döntő hatást gyakorolt a magyar iskola zenei életére. Immár évenként több tanintézet állítja ki kis dalosait a hangversenydobogóra.

Iskolai énektanításunk ezzel a nagy nyilvánosság ellenőrzése alá került. Ezen a hangversenyen már megfigyelhettük azt a visszhangot is, melyet Kodály gyermekhangra írt muzsikája a zeneszerzők lelkében keltett. Általában megállapíthatjuk: az új gyermekkar-szerzőknek sikerült a Kodály-stílus egy-egy értékes impulzusát megragadniuk. És ez már óriási haladás a Kodály-előtti magyar gyermekének-irodalomhoz képest.”

Szabolcska Mihály emlékünnepe

Szabolcska Mihály költő és református püspök 1930. október 31-én halt meg 68 éves korában. Néhány hónap múlva, 1931. április 26-án a Zeneakadémia nagytermében megtartott ünnepségen emlékeztek rá, amelyet a Rádió is közvetített.

Szabolcska Mihály teológiai tanulmányait Debrecenben, Párizsban és Genfben végezte.

A múlt század 90-es éveiben tűnt fel verseivel a *Fővárosi Lapok*ban. A főleg családjáról és a természetről szóló verseiben a nagy népies költők hangján szólalt meg és hamar népszerű lett. „Verseinek hangja olyan ismerős volt, mintha Petőfi énekelte volna, annyi szelíd érzés reszketett benne, mintha Tompa dúdolgatta volna, s annyi mély, búgó férfi-líra orgonált belőle, mintha Arany János zúgatta volna.” Szabolcska Mihály verseinek dallamossága sok zeneszerzőt megihletett. Többek között Tarnay Alajos, Hubay Jenő, Balázs Árpád és Fráter Lóránd komponált dalokat verseire. A költőt azonban nem csábította a siker: „Elment egy falusi református parókiára Isten énekesének, jóság poétájának.” Szabolcska 1928-ig volt Temesvárott református lelkész, majd püspök. Ekkor felköltözött Budapestre és a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárosi, valamint a Kisfaludy Társaság titkári teendőit látta el 1930-ban bekövetkezett haláláig. Az emlékére rendezett ünnepélyen Raffay Sándor evangélikus püspök és Pekár Gyula író méltatta életútját, költészetét. A műsorban neves művészek szavalták költeményeit és énekelték el a verseire komponált legnépszerűbb dalokat.

Scherz Ede: *A rádió humora*

Az 1931-es esztendő szenzációja volt, hogy megjelent Scherz bácsi könyve *A rádió humora* címmel. Hogy ki volt Scherz bácsi? Hát Scherz Ede, a Rádió első, és legnépszerűbb, legkedvesebb (a „leg”-eket még sorolhatnám) bemondója. Miért ír Scherz bácsi könyvet? Rövid előszavában önmaga felel rá: „Íme egy szpíker, sokat beszélő, akit egy idő óta sorsa majdnem szótlanságra utal.” A *Rádióélet*ben így kommentálták: „Scherz bácsi hangszálait valami baj érte. Megoperálták.

S mert nem beszélhet most az ő hallgatóihoz, egy könyvet írt nekik. S mit írt meg ebben a könyvben? Megírta, megrajzolta, kivallatta először is önmagát. Önéletrajzot írt. Kevés derűsebb, kedvesebb, vidámabb önéletrajzot olvastunk, mint Scherz bácsiét. De nemcsak önmagáról írt. Ötven csattanó s jellemző tréfában felsorakoztat a könyvében majdnem mindenkit, aki a stúdióban él, dolgozik és szerepel.”

Dohnányi Ernő: *Gordonkaverseny*

*Az 1931. május 4-én megtartott stúdióhangversenyen Dohnányi Ernő *Gordonkaversenye* szerepelt. A szólót Kerpely Jenő, a kor híres magyar csellóművésze játszotta, az Operaház zenekarát a szerző vezényelte. Dohnányi Ernő a század első éveiben idejét megosztotta Budapest és Bécs között. A bécsi évek egyik terméke az 1903-ban komponált Op. 12-es *Hangversenydarab csellóra és zenekarra egy tételben*. A zeneszerző ebben a darabjában édesapjának, Dohnányi Frigyesnek, a kiváló pozsonyi tanárnak és gordonkajátékosnak állított emléket. Vázsonyi Bálint a következőket írta a műről: „A tematikus anyag szépsége az első pillanattól fogva magával ragad, de különösen kiemelkedik a záró téma. Dohnányinak talán eddigi legszebb, legnosztalgikusabb melódiája: mélyről, nagyon mélyről fakad s ezúttal minden belső gátat áttör. Édesapja beteg volt már ekkor és ez a téma talán köszönet és búcsú egyszerre. Köszönet mindazért, ami szavakban nem kifejezhető. Mi volna természetesebb, mint azt éppen csellón elmondani? Búcsú attól, aki mindenki másnál jobban ismerte, értette, akinek küszöbön álló távozása nemcsak szomorúsággal, hanem valami fenyegető ürességtől való félelemmel töltötte el.”*

Bartók Béla és Kodály Zoltán estje a Rádióban

*1931. május 26-án Bartók Béla és Kodály Zoltán műveiből összeállított estet rendeztek a Rádióban. A műsorban megszólalt Bartók *I.* és Kodály *II. vonósnégyese* a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes előadásában, valamint öt Bartók és öt Kodály népdalfeldolgozás Báthy Anna tolmácsolásában, Kósa György zongorakíséretével. A Kodály-dalokhoz megjegyzésként hozzáfűzték: hogy „kéziratból, először” hangzottak el a Rádióban.*

Rádióélet a két vonósnégyes részletes elemzése mellett a következőket írta:
 „A modern magyar zeneművészet két világhírű mestere: Bartók Béla és Kodály Zoltán egy időben indult el művészi pályáján. Működésük kiegészíti egymást s eredményeik egyazon talajból, a népdalból fakadnak és egybetorkollnak. Ezt a művészeti mellérendeltséget domborítja ki az a hangverseny, melyet *Bartók-Kodály-est* cím alatt iktatott műsorába a Stúdió. A két érdemes szerző alkotásait a Rádió állandóan műsoron tartja, bizonyosságát adva ezzel is haladó művészeti szellemének és a magyar tehetségek megbecsülésének, bár az úgynevezett ultramodern zeneművek a rádióban nem érvényesülnek eléggé.”

Hubay Jenő mesteriskolája

A Magyar Rádióban kezdettől fogva igen gyakran szerepelt Hubay Jenő hegedűművész és zeneszerző. De nemcsak ő, hanem mesteriskolájának hallgatói is szinte naponta közreműködtek a Rádió műsorában. Az 1875-ben alapított Zeneakadémia művészképzőjében Thomán István a zongora-, Popper Dávid a gordonka- és Hubay Jenő a hegedű-oktatás terén kimagasló eredményeket ért el. Hubay Jenő világjáró hegedűművész és a brüsszeli Konzervatórium professzora volt, amikor 1886-ban hazahívták és kinevezték a budapesti Zeneakadémia hegedű tanárává. Hubay fantasztikus lelkesedéssel és energiával végezte ezt a feladatát.

„A kilencvenes évek második felében a Zeneakadémia hegedűosztályában folytatott lázas munka 1899-ben hozta meg első nagy eredményét. A budapesti közönség ekkor ismerte meg Hubay kimagasló tehetségű csodagyerek tanítványát, Geyer Stefit. Az 1888-ban született, tehát akkoriban alig több, mint tízéves kislány első fecskéje volt a Hubay-iskola csodagyermek sorozatának. Három évvel később lépett nyomdokaiba a gyors világsikert aratott Vecsey Ferenc, majd a 900-as évek derekán a XX. század egyik legáltalánosabban elismert hegedűművésze, Szigeti József. Mindez nem a véletlen műve volt.”

Hubay Jenő nem nevezte tanítását *módszernek*, mert nem érezte annak. Nála a nagy művész ösztönös hegedülése egybeolvadt a zseniális pedagógusi munkával. Nem gondolt módszerre, mert nem volt szüksége rá. Tanítása egyénenként különböző volt. Életkor, rátermettség, kézzel szerint alakult a pedagógiai munka.

Geyer Stefi így emlékezett Hubayra: „Már nagyon fiatalon önállóak lettünk, mert a mester megtanított egyedül dolgozni, önállóan gondolkodni. Így volt lehetséges, hogy mi hárman: Vecsey, Szigeti és én, egészen különbözően játszottunk, bár mindhárman magunkon viseltük a Hubay-iskola minden bélyegét. Játékunkban egy volt közös: a széles, öblös hang, a Hubay-iskola legfőbb szépsége.”

Hubay Jenő élete utolsó napjáig folytatta művészképző tevékenységét. A századfordulótól kezdve egymás után kerültek ki keze alól iskolájának hírére a világ minden részébe elvívó, nagy hegedűstehetségek. A már említetteken kívül ki kell emelni még Arányi Jelly, Telmányi Emil nevét, valamint Hubay brüsszeli és budapesti utódját: Gertler Endrét és Zathureczky Edét. Iskolájának sok kiváló hegedűpedagógus növendéke is volt, így a XX. század első felében a Zeneművészeti Főiskolának csaknem valamennyi hegedűtanára.

Hangverseny Joachim József hegedűművész születésének centenáriumán

1931. június 27-én Joachim József hegedűművész születésének 100-ik évfordulóján emlékestet rendeztek a Rádióban. „Európának számos rádióállomása megemlékezik Joachim Józsefnek, a Pozsony melletti Köpcsényben 1831. június 28-án született nagy hegedűművésznek centenáriumáról. Az ünnepségből a Magyar Rádió is kiveszi a maga részét. Büszkén tarthatjuk számon, hogy Joachim Pesten kezdte el a hegedűtanulást és a hétéves csodagyermek itt lépett először közönség elé. Hegedűtanulmányait aztán Bécsben és Lipszében folytatta. Remek technikája és gyönyörű tónusa tökéletessé fejlődött. A 19. század második felének egyik legnagyobb hatású hegedűse volt. Mint előadóművész főleg Beethoven és Brahms műveit népszerűsítette. Megalapította a Joachim-vonósnégyest, amellyel szintén nagy sikereket ért el. Európa több városában működött mint művész és mint tanár is.

Joachim József hegedűművész

Néhány híres magyar hegedűs, például Hubay Jenő is tanítványa volt. Zeneszerzői munkásságának egyik kiemelkedő alkotása a *Magyar hangverseny*, híresek *Héber melódiái* is. Tünneményes életútján minden címet, elismerést megkapott. 1907-ben halt meg Berlinben.”

Kodály Zoltán: *Marosszéki táncok*

Az 1931. július 15-i hangversenyéről így írt a *Rádióélet*: „A szépséges magyar muzsika tért hódít Európa zenevilágában is. A nálunk fejlettebb kultúr- országok állandóan figyelik rádióinkat, meghívják szereplésre művészeinket, sorra előadják a magyar műveket s nem először történik, hogy teljes magyar műsor közvetítésére kérik fel Stúdióinkat. Most is ebbe az örvendetes helyzetbe kerültünk. A berlini Rádió felkérésére magyar műsort adunk Németország számára. A nagyszabású koncerten a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara játszik Dohnányi Ernő vezényletével.

A műsor második száma friss magyar újdonság (a filharmonikusok 1930 december 1-jén mutatták be), mely féléves korára jelentős külföldi sikereket ért el. Címe: *Marosszéki táncok zenekarra*. Szerzője: Kodály Zoltán, a modern magyar zeneművészet egyik kiválósága.

A Marosszéki táncok: gyönyörű magyar mestermű. A kompozíció, mint neve is mutatja, marosszéki magyar témákra épül, és a régi Erdély, Tündérország hajdani képét idézi fel.”

Jemnitz Sándor I. zongoraszonátája a Rádióban

1931. augusztus 11-én Jemnitz Sándor *D-dúr szonátája* hangzott el a Rádióban, Farnadi Edit zongoraművésznő előadásában. 1931-ben volt Jemnitz első zeneszerzői estje is.

E sorozatban már többször idéztem Jemnitz zenekritikáiból, főleg Bartókkal kapcsolatosan. Most azonban a zeneszerzőre is emlékezek. Jemnitz 1890-ben született. Először a budapesti Zeneakadémián Koessler Jánosnál tanult zeneszerzést, majd Lipcsében folytatta tanulmányait. Berlinben pedig Schönberg zeneszerző-mesteriskoláját látogatta.

1924-ben tért vissza Budapestre. A két világháború közötti időszak különös muzsikusi egyénisége volt. A berlini évek alatt kötelezte el magát a szocialista, munkásmozgalmi eszmékkel. Itthon a Szociáldemokrata Párt napilapjánál, a *Népszavánál* helyezkedett el. 1924-től 1950-ig (több mint 25 éven keresztül) volt e baloldali újság zenekritikusa. Cikkeiben főleg a magyar és külföldi modern zenéért, Bartók, Schönberg és Sztravinszkij elismertetéséért harcolt. Kodállal szemben viszont bizonyos ellenérzéssel viseltetett.

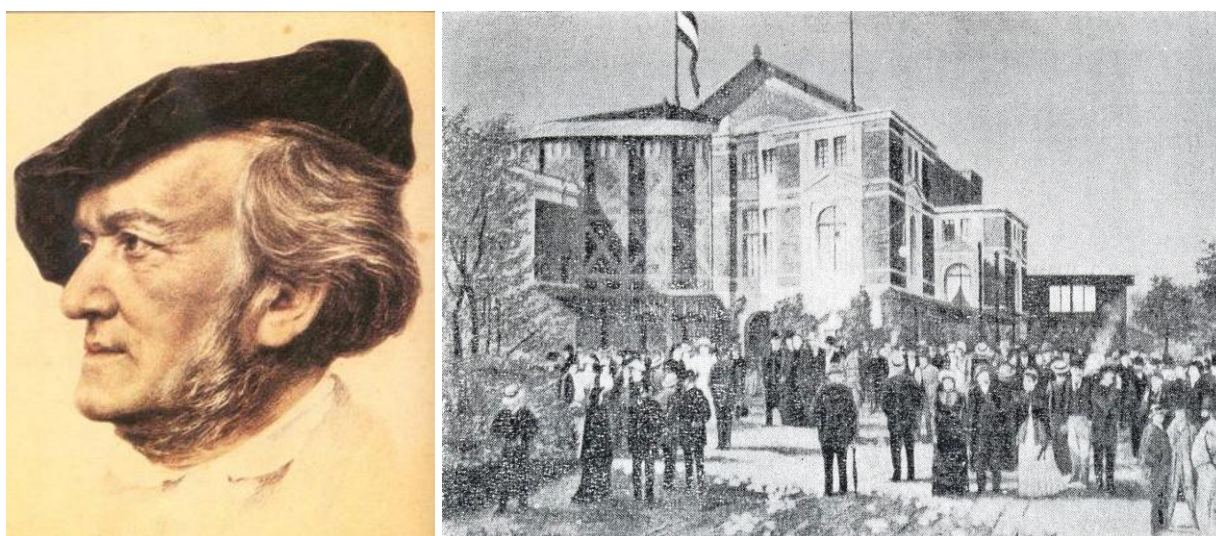
Jemnitz levelezés útján gondosan ápolta a külföldi tanulóévekben szerzett kapcsolatokat. Abban az időben ő volt az egyetlen közvetlen budapesti ismerőse Schönbergnek, Bergnek, Adornónak és másoknak. Kapcsolatai révén Jemnitz műveit külföldön már 1914-től kezdve kinyomtatták, előadták, míg Magyarországon csak 1928-ban hangzott el először Jemnitz-bemutató, és az első önálló szerzői estjére is csak 1931-ben került sor. Ennek fogadtatása sem volt egyértelmű.

Tóth Aladár kritikájából idézek: „Jemnitz annyiban tipikus Schönberg-tanítvány, hogy zenéjének formavilágát nem belső életének parancsaira figyelve építi ki, hanem spekulatív, elvont, külső elgondolások alapján. Ő tehát ahelyett, hogy a művészetben életének természetes keretét keresné, előre elképzelt mesterséges művészi keretekben éli életét. Formaművészete a forradalmiság és vaskalaposság különös vegyüléke. Azonban, bármily érdekes legyen is az ilyen külső formavilág, minket jobban érdekel az a poétaszív, mely egy-egy mélyen átértzett kantilénában, egy-egy frissen elindított ritmusban meg-megdobban. Rajongó német romantika lappang ebben a lélekben, mely szabadabb virágzásra, a szeretet napsugarára vágyik. A tartalom és a forma harca azonban még nem dőlt el.”

Az első rádióközvetítés Bayreuthból

1931-ben, nyár elején a *Rádióélet* hírül adta: „A Wagner-család eddigi, a rádióközvetítésekkel szembeni ellenkezését megfelelő tárgyalásokkal és érvekkel sikerült ellensúlyozni. Ennek eredményeképpen a *Bayreuthi Ünnepi Játékok* egy része, ezúttal első ízben, a világ rádiózóinak közkincsévé lesznek.” 1931. augusztus 18-án közvetítette Rádiónk Wagner *Trisztán és Izolda* című zenedrámáját Wilhelm Furtwängler vezényletével. A *Rádióélet*ben Papp Viktor, a nagy eseményhez méltóan, négy oldalas, fotókkal illusztrált cikkben ismertette a Bayreuthi Festspielhaus történetét, valamint a *Trisztán és Izolda* című operát. Ebből idézek néhány gondolatot. „Bayreuthot, a kis bajor várost ismerik az egész világon. 1876 óta nyaranta öt földrész zenerajongója lepi el útjait, tereit és erdős dombjait, mert színházában tartják a legtökéletesebb Wagner-előadásokat. Itt minden Wagner elképzelése és szelleme szerint volt és maradt halála után mindmáig.

Wagner úgy képzelte, hogy színházát csak a kiválasztottak számára nyitja meg, mert műveinek teljes élvezetéhez előre felkészült, átszellemült közönségre van szükség. A szerző kívánságait tiszteletben tartó Bayreuthba jelentkezett most a rádió, s látszatra rést ütött a szigorú wagneri elveken. De csak látszatra, mert a *Trisztán és Izolda* előadás, amelyet augusztus 18-án millió és millió rádió közvetít, Wagner szellemű lesz bizonyára abban is, hogy a világgözönség felkészülten és áhítattal fogja hallgatni.

Richard Wagner és a Bayreuthi Festspielhaus

A bayreuthi színház alapkövét 1872-ben, Wagner 59. születésnapján nagy ünnepek közt tették le. Az alapkőbe II. Lajos bajor király távirati üdvözetét és Wagner e néhány sorból álló kéziratát helyezték el:

„Lezárom im’ a titkomat, / Nyugvásra sok száz éven át:

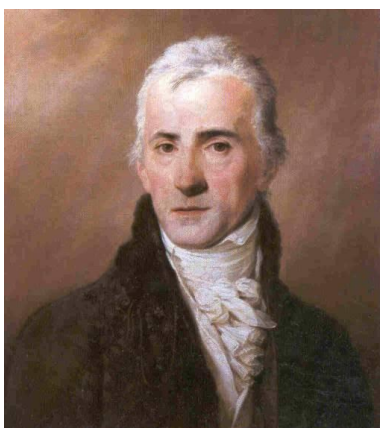
S amit a kő itt tartogat, / Világ megéri nyílt szavát.”

Íme, újabb 59 év után Wagner hite és jóslata a *rádió révén* valóra vált.”

Kazinczy Ferenc-émléket az író halálának 100. évfordulóján, benne:

Mosonyi Mihály *Tisztulás ünnepe az Ungnál* című kantátájának bemutatója

1931. augusztus 23-án Kazinczy-émléket tartottak a Rádióban, az író halálának 100. évfordulóján.

Kazinczy Ferenc, a magyar nyelv megújítója, költő, író és irodalomszervező 1759-ben született a bihar-megyei Érsemlyénben. Jogi végzettség után hivatalnok és iskola-felügyelő lett. Később csak az irodalomnak élt.

1794-ben a Martinovics-féle összeesküvésben való részvétele miatt elfogták és hét évre bebörtönözték.

Kazinczy Ferenc író, költő, műfordító

Kiszabadulása után feleségül vette Török Sophi grófnőt és Széphalomra vonult vissza. Innen szervezte, irányította továbbra is az irodalmi életet.

Levelezés útján tartotta a kapcsolatot a kor íróival. A nyelvújítás kérdésében sokan melléálltak, de sokan ellene is fordultak. 1831-ben 72 éves korában, a kolerajárványnak esett áldozatául.

Halálának 100. évfordulóján Somogyvári Gyula, (írói nevén Gyula diák) többek között ezt írta a *Rádióélet*ben: „Kazinczy a 19. század magyar újítói közül a leggyakorlatibb értékű anyaghoz, az anyanyelvhez nyúl, mint az egész élet hordozójához. Mihelyt latinul megtanul, látja, mennyi egyetemes világérték van elzárva honfitársai elől. Nosza, nekilát, fordítja, magyarázza a latin világ költőit, tudósait. Aztán ámulva merül a francia kincsekbe: Corneille, Racine, Moliere! Ó mennyi szépség! S nem ismerjük. Le kell fordítani! De hát ki fordítsa? Nyomban nekiül. S börtönön, szenvedésen át röpíti ez a szent, adakozó hevület. Shakespeare.

Új állomás. Csodálatos! De hát mit akarunk mi, mikor még „színhátszó társulatunk” sincs? S máris levelez, unszol, biztat, végigzaporozza kérő, ostorozó, tanító leveleivel az egész országot, s íme, már húzza a kothurnust az első magyar színész. De darab is kell! Odanyújtja nekik a magyar nyelvű *Hamletet*, s Moliere kacagó párbeszédeit. Közben azonban meg kell nézni, mijük van a németeknek. S eldöbben rajta. Ott már végigvillámlott egy Goethe. Ott már járt egy Schiller. Hol van még ezektől az ő nemzete? Hiszen itt az alapokat kell mindenhez megteremteni. És talpal, levelez, korhol, buzdít, magyaráz, vitatkozik, bírál és szüntelenül ott van kezében a toll.”

A Rádióban rendezett Kazinczy-émlékestén irodalmi és zenei művek szerepeltek.

Számunkra az ünnepély zenei anyaga érdekes: a Kazinczy szövegére szerzett három dal, és

különösen Mosonyi Mihály két műve. Az első: *Hódolat Kazinczy Ferenc szellemének* c. darab, melyet Dohnányi Ernő játszott zongorán. A másik Mosonyi mű, a Kazinczy versére komponált: *Tisztulás ünnepe az Ungnál* c. kantáta. Ez utóbbi bemutató volt.

A Rádió ebben az évben már előadta Mosonyi két értékes vonósnégyesét, de most a Kazinczy-émlékesttel kapcsolatban leghatalmasabb és legköltőibb alkotását bányászta ki a feledés homályából, melyet megszületése, 1860 óta, soha, sehol sem adtak elő, s így műsorba iktatása a legértékesebb magyar bemutatók egyike.”

Mosonyi Mihály zeneszerző

Mosonyi Mihály, a múlt század németből magyarrá lett jelentős zeneszerzője kivételes tisztelettel viseltetett Kazinczy iránt. Ezt bizonyítja a Kazinczy versére komponált kantáta is. Bónis Ferenc Mosonyiról írott monográfiájából idézek: „A költemény alapeszméje önmagában is megragadhatta Mosonyit, megragadhatta a magyar zeneszerzőt, s az embert egyaránt. Honfoglalás, erkölcsi tisztulás, és mindez egy újonnan született költői nyelven megszólaltatva. Mosonyi bizvást láthatta Kazinczy művében tulajdon élete-munkájának jelképét. S a vers nyomán született kantáta, a *Tisztulás ünnepe az Ungnál 886-ik esztendőben*, a magyarrá lett zeneszerzőnek szent lelkesedéstől fűtött hitvallásává lett: romantikus-mámoros eggyé-válás az újonnan megtalált közösséggel.

Milyen megrendítő, hogy ez a forró és bensőséges vallomás mindvégig elmondatlan maradt, hogy a mű Mosonyi életében soha nem szólalhatott meg! Pedig a zeneszerző haláláig hat ízben készültek a kantáta bemutatására, ám egyik próbálkozás sem érett előadássá. Első ízben a budapesti Rádióban került előadásra 1931-ben, a nyilvános bemutató pedig csak 1953-ban zajlott le.”

Kazinczy költeménye mind témáját, mind formáját tekintve jó kantáta-szövegnek bizonyult, mert számos szereplőt vonultat fel: népet, jós-kart, az oltár szüzét, főpapot és fegyvernököt.

Alkalmat adott a zeneszerző számára a nagy-zenekar mellett szoprán-, tenor-és basszusszóló, valamint vegyeskar és férfi kamarakórus szerepeltetésére.

Mosonyi Mihály *Tisztulás ünnepe az Ungnál* című kantátájából két részletet emelek ki.

A főpap áriájában az új haza elfoglalása előtti megtisztulásra szólítja fel a népet:

„Tisztuljatok meg! Vár az Ung / Újabb hazátok szép folyama.”

A kantáta IV. (befejező) tételének lendületes tenoráriája a hősi élet szépségét és a honszeretet erejét dicsőíti. A tétel végén pedig himnikus szárnyalásúvá válik a kórus éneke, a magyar nép bizalommal tekint új hazása határán jövője elé.

„Árpád! A pálca tied, / Tied a kard és az ércpajzs,

Szabad nép adta / S önként azt kezédbe,

Magáért és nem magadért. / Te légy vezérünk!”

Szőts Ernő és Radnai Miklós nyilatkozata az 1931-1932-es évről

Az általános gazdasági válság okozta papírhiány a *Rádióéletet* is sújtotta. 1931 ősztől kezdve kevesebb oldalszámmal jelent meg, mint eddig. De még így is részletesen tájékoztatták az olvasókat a Rádió gondjairól, terveiről, bemutatóiról, jelentős hangversenyeiről.

A nyári hónapok leteltével megpezsdült az élet a Rádióban és a színházakhoz hasonlóan az 1931-32-es évad terveit készítették. Szőts Ernő, a Rádió igazgatójának évad eleji nyilatkozatából idézek: „Van valami jóleső, valami megnyugtató abban, hogy ma, amikor a csüggedés, a kétség birkózik a lelkekkel, van egy sziget, ahol nem a mindenbe beletörődés fáradt „mindegy”-e, hanem az alkotó, a teremtő, a jövőt építő munka egészséges ritmusa lüktet.

A művészek eleinte húzódoztak a Rádióban való szerepléstől, ma pedig ajánlataik özöne áraszt el bennünket. Elvi álláspontunk, hogy az idei évadban csak világviszonylatban is elsőrendű külföldi művészeket szerepeltessünk.

A mai gazdasági viszonyok szinte parancsolóan követelik, hogy azok a jelentős összegek, amelyeket a Rádió a szereplő művészeknek kifizet, Magyarországon maradjanak.

A Rádió és az Operaház között fennálló szerződés értelmében az új idényben is 50 operát fogunk közvetíteni. Az Operaház új játékkrendje szerint csak heti 4 előadást tart, amiből nehezebb lesz választani, mint az eddigi 6-7 előadásból. Az 50 opera közvetítését soknak tartjuk, azonban az Operaház jövedelmét a mai nehéz gazdasági viszonyok között, a rádiókapcsolási díjakkal is növelni kell.”

Operahallgatás a rádióban címmel Radnai Miklóssal, az Operaház igazgatójával is közölt beszélgetést a *Rádióélet*. Két részletét idézem: „A Rádió közönséget nevel az Operaház számára a közvetítéseken kívül azzal is, hogy osztályozza a hallgatóság előtt a műsorra kerülő operákat az érthetőség és a nagyközönség számára való élvezhetőség szempontjából. Nagyon hasznos, hogy a műsorra kerülő opera tartalmát és szereposztását előzetesen ismertetik. Minden opera szemnek és fülnek való részből áll, ezért igen jó szolgálatot tesz a *Rádióélet* az operák színpadi képeinek bemutatásával. Tudjuk, hogy a közönség várja az új magyar operák bemutatását. Nálunk az új zenei irányzatot Bartók és Kodály muzsikája jelenti. Ők nemcsak a magyar zene, de az egyetemes zene terén is a legújabb értéket jelentik. Sajnos azonban egyikük sem alkot operazenét olyan értelemben, hogy új magyar operairodalomról beszélhetnénk, pedig tőlük várjuk az Erkel által megindított nemzeti opera továbbfejlesztését és XX. századbeli kifejezését. Nagyon várom az operát író fiatalokat is, de nem jönnek. Az új zeneszerzők figyelme kevésbé irányul az opera felé, amiben része van a mai gazdasági helyzetnek is. Két-három évig a fiatal zeneszerző nem tud anyagi ellenszolgáltatás nélkül dolgozni.”

Dohnányi Ernő rádiósorozata: *A zeneművészet klasszikusai* címmel

Az 1931-32-es évad zenei tervében kiemelkedő helyet foglalt el *A zeneművészet klasszikusai* című, 20 hangversenyből álló sorozat, az Operaház zenekarával és Dohnányi Ernő vezényletével. A *Rádióélet* kommentálásából idézek: „A Magyar Rádió mindig gondosan ügyelt arra, hogy műsorával lehetőleg minden jogos igényt kielégítsen. A rádióhallgatók tábora sokrétű, és minden réteg megkívánja a magáét. A rétegek azonban nem határoltak, mert a tudásbeli és lelki fejlődés szárnyán úgyszólván észrevétlenül emelkedhetik a rádiózó egyik rétegből a másikba. A lehetőséget erre az egyén lelki alkata s a tanulni vágyás és tanítás ereje adja meg. Ez az elgondolás vezette Dohnányi Ernőt, a Rádió fáradhatatlan főzeneigazgatóját, mikor részletesebb évi programját *A zeneművészet klasszikusai* című sorozattal díszítette fel. A klasszikus szót most nem kizárólag a zenetörténet klasszikus korának mestereire alkalmazzuk, hanem a zeneművészet minden nagy alkotására, mely maradandó, örökéletű, tökéletes.”

Coolidge ünnep a Zeneakadémián: bemutatták Lajtha László *III. vonósnégyesét*

Coolidge-ünnep a Zeneakadémián címmel jelent meg a *Rádióélet* egyik írása, amely az 1931. október 16-ai hangverseny közvetítésére hívta fel a figyelmet. Az ünnepi koncertet Elisabeth Coolidge asszony, az egykori amerikai elnök felesége tiszteletére rendezték, aki a kamarazene mecénása, lelkes támogatója volt. Coolidge asszony néhány napot Budapesten töltött, hogy megismerkedjék a magyar zenei élettel, különösen a fiatal zeneszerzőkkel és előadóművészekkel. „Mint ismeretes, Coolidge asszony szervezte meg és állította föl Washingtonban a modern muzsika számára azt a zenei szakosztályt, amely nemcsak nagy összegekre rúgó alapítványokkal jutalmazza meg az arra érdemes zeneszerzőket, hanem azok pályanyertes műveit a washingtoni könyvtárhoz hozzáépített minta-kamarateremben elő is adatja ünnepi keretek között. Az ő kezdeményezésére írt kamaraműveket: Ravel, Casella, Respighi, Hindemith, Schönberg és mások. A magyarok közül pedig jelentős pályadíjakat nyertek kamaraműveikkel Weiner Leó és Lajtha László. Coolidge asszony érdeme tehát, hogy az évenként kitűzött tekintélyes pályadíjak eredményeképpen igen sok értékes kamaramű került napfényre és sok, eddig ismeretlen, vagy anyagiak híján esetleg elkallódó zeneszerző útja egyengetődött a világhír felé.” Az említett ünnepi hangversenyen került bemutatásra Lajtha László 1929-ben komponált, Coolidge-díjas *III. vonósnégyese* is a Róth kvartett előadásában.

Az első hangverseny közvetítés New Yorkból

„Ha vasárnap este tíz órakor felvesszük rádiónk fejhallgatóját, vagy rákapcsoljuk a hangszórót, a New Yorki Filharmonikusok zenéje csendül fülünkbe. Az óceán túlsó partján vezényli a világhírű Toscanini az amerikai zenekart, mi pedig az óceán innenső partjától is több ezer kilométernyire, otthonunkban hallgatjuk a pompás muzsikát.” Így kezdte híradását a *Rádióélet* arról a szenzációs eseményről, hogy 1931. november 19-én első alkalommal közvetített hangversenyt a Magyar Rádió Amerikából. „A 20. században a technikai csodák világában is esemény lesz a magyar rádiózó közönségnek az a valóban felemelő pillanat, amikor egy másik földrész, az Újvilág egyik rádióállomásának bementője köszönti majd az Óvilág, Európa rádióhallgatóit. Ünnepe ez a nap. Ünnepe annak az eseménynek, hogy felvettük a közvetlen kapcsolatot a világ nagyobb, hatalmasabb felével.”

Az óriási érdeklődéssel várt hangversenyen Toscanini, a nagy olasz karmester vezényelte a New Yorki Filharmonikus zenekart. Műsorukon Brahms, Cesar Franck és Respighi egy-egy műve szerepelt.

Kerpely Jenő gordonkaművész hangversenye

1931. november 20-án Kerpely Jenő gordonkaművész hangversenyét közvetítette a Rádió a Zeneakadémiáról. Kerpely az egyik legtöbbet szereplő előadóművész volt. Különösen a kamaramuzsika terén aratott jelentős sikereket. Akár vonósnégyesben, akár zongorás-trióban, vagy bármilyen összetételű kamaraegyüttesben vett részt, nemes veretű gordonkajátéka mindig stílusosan alkalmazkodott a többi hangszer megszólaltatójához. Szólóhangversenye alkalmából a *Rádióélet* többek között így írt róla: „Kerpely Jenő, a halk szavú, szerény csellóművész 1885-ben született. Már kora gyermekkorában nagy tehetséget árult el, mígnem odakerült Zeneakadémiánk egykori nagy-hírű tanárához, Popper Dávidhoz, akinek egyik legtöbbet ígérő tanítványaként lépett a nyilvánosság elé. S hogy a hozzáfűzött reményeket és ígéreteket beváltotta, azt mi sem bizonyította jobban, mint az, hogy Kerpely Jenő nevét nemcsak mint magán gordonkását, hanem mint a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes csellistáját is úgy ismerik, szeretik Angliában, Olasz- és Franciaországban és egyebütt külföldön, mint idehaza. Jellemző rá a nemes tónus, a dús-fantáziájú kifejezőerő. Egyszerű, cikornyátlan hűséggel szólaltatja meg játékában annak a komponistának a lelkét, akinek a művét éppen tolmácsolja.”

Látogatás Dohnányi Ernő otthonában

Művészeletek címmel a *Rádióélet* sorozatban mutatta be a közönségnek kedvenceit.

1931. novemberében Dohnányi Ernő otthonába látogatott el a műsorújság munkatársa.

„A hűvösvölgyi Széher út erősen fölfelé ívelő kapaszkodóján, jó magasan áll a földig érő háztetejű Dohnányi-villa, amelyet három öblös hangú magyar komondor őriz éjjel-nappal.

De a kapun, majd a kristályosan csillogó szárnyas ajtókon belül, barátságos meleg fogad és szempillantás alatt feledtetni, hogy odakünn éles őszi szél kavargatja a barna-piros avart.

Faburkolatos, lefelé vezető lépcsőkön jutok a Mester dolgozószobájába, szalonjaiba,

könyvtárába. Beethoven, Mozart, Schubert, Brahms képei, a Joachim-kvartett hatalmas metszete, plakettek, nipppek, finom művészi elrendezettségben ejtenek rabul. A szalon közepén két zongora áll: egy Bösendorfer és mellette az amerikai Chichering pompás koncertzongorája.

Dohnányi nagyon elfoglalt ember volt, pedig szívesen töltött volna több időt is az otthonában, hogy elmélyedjen a könyvei, a muzsika és a művészetek rejtelmeiben. Erről így beszélt: „Gyakran megtörténik, hogy délelőtt próbán vagyok, délután a Zeneakadémián vagy a Rádióban üléssem van, este koncerten játszom, vagy dirigálok, és ilyenkor bizony csak későn vetődöm haza. Persze, idehaza is minden percre szükségem van.

Az új partitúrák tanulmányozása, sajtó alá kerülő műveim korrigálása, a Zeneakadémia hozzám utalt öt zongora- és három zeneszerző növendékének képzése, ezt mind itthon végzem. Természetesen a hangversenyeimre való készülődés, a komponálás és sok más, a hivatásommal járó munka mind itthon vár rám. Szóval a zongorám, az íróasztalom és a könyvtáram alaposan lekötnek.” Dohnányi Ernő harmonikus magánélete, otthoni műhelymunkája kisugárzott sokoldalú tevékenységére: komponált, vezényelt, zongorázott, tanított és a Rádió zenei életét irányította.

Magyar karácsony. Ádám Jenő daljátéka az Operaházban

Az általános gazdasági válság az Operaházban is éreztette hatását. Radnai Miklós, az Operaház igazgatója a megcsappant törzsközönség helyett, új rétegeket próbált megnyerni azáltal, hogy szórakoztató operetteket állított a műsorrendbe. Az operetteken kívül megkísérelték a század elején divatos népies jellegű darabok föllevenítését is. 1931. december 6-án, Horthy Miklós névnapján, fényes külsőségek között adták elő Kacsóh Pongrác *János vitéz* c. daljátékát. Buttykay Ákos átdolgozása, újra hangszerelése tette operaszerűbbé, patinásabbá a különben is nemzeti érzelmű darabot. Rövid idő múlva pedig Ádám Jenő *Magyar karácsony* c. egyfelvonásos daljátékát mutatták be az Operaházban. Az újdonság 1931. december 30-i előadását a Rádió is közvetítette. Ez alkalomból Polgár Géza ismertette Ádám Jenő alkotását. Ebből idézek: „A ragyogó *János vitéz* ismétlése után, most újra magyar daljátékot kap a rádió hallgatósága. Igaz ugyan, hogy Ádám Jenő daljátéka karácsonyra készült, de ünnepi hangulatán felül, mint művészi teljesítmény nyilván hosszabb életű lesz, mint az úgynevezett alkalmi szerzemények. A *Magyar karácsony*nak mind a meséje, mind a zenéje régóta él a magyar nép ajkán. Szunyoghné Tüdös Klára és Liszt Nándor, a szöveg írói dalos-játékuk pompás bokrétájába köztették Lajtha László, Volly István és Ádám Jenő somogy-vidéki, igali és más vidékeken élő eredeti népi dalszövegeiket. Az egész, talán félóra hosszát tartó játékot a nagy-tehetségű fiatal komponista: Ádám Jenő izzóan lüktető, szín gazdag, amellettt ízig-vérig magyar operazene keretébe helyezte.” Ádám Jenő 1896-ban született Szigetszentmiklóson. Az első világháborúban katona volt, utána négy és fél évet szibériai hadifogságban töltött.

1920-ban jött haza, ekkor folytatta zongora- és hegedű tanulmányait, majd Kodály zeneszerző hallgatója lett. 1929-59-ig a Zeneakadémián tanított szolfézst, népzeneét, kamarazenét, kamaraéneket. Az intézet énekkarával, valamint a Budapesti Ének- és Zenekar-egyesülettel csodálatos oratórium előadásokat tartott. Két évtizeden át a Lichtenberg Emil által kezdeményezett oratóriumkultusz vezető egyénisége volt.

Kodály biztatására ő dolgozta ki a szolfézs módszert. Zeneszerzői tevékenységéből a *Domenika-szvitet*, a *Gordonka-szonátát*, a *Vonósnégycset*, valamint népdalfeldolgozásait emelhetjük ki. De térjünk vissza az 1931. decemberi bemutatóhoz. A *Magyar karácsony* című daljátékban eredeti népi dallamokat használt fel, és ezzel Kodály *Székely fonójának* előfutára volt az Operaház színpadán.

Ádám Jenő a következőket mondta a bemutatóról: „Október közepén kaptam meg a szöveggönyvet Radnai igazgató úrtól, azzal, hogy sürgősen készítsem el a muzsikát. Tizenkét nap alatt komponáltam és hangszereltem meg a daljátékot. Ahogy elkészültek a hangjegyek, hozzáfogtam a betanításhoz. Az Operaház kiváló művészei: Székely Mihály, Basilides Mária, Orosz Júlia, Gere Lola, Laurisin Lajos és Toronyi Gyula éneklék a szerepeket. Az Operaház páratlan bőséggel állította ki a dalművet, Szemere Árpád rendezésében.

A remekbe készült díszletet ifjabb Oláh Gusztáv tervezte. Én nemcsak a daljáték betanítását végeztem, hanem az előadásokon is vezénylek.”

1932

Dohnányi Ernő nyilatkozata

A *Rádióélet* egyik cikkében szó volt a gazdasági válság okozta gondokról, amelyek Dohnányi Ernőt, a Rádió főzeneigazgatóját is foglalkoztatták. Az 1931-es év statisztikája szerint 530 magyar zeneszerző műve szerepelt a Rádió műsorában, míg a külföldi zeneirodalmat 947 komponista képviselte. Mi volt erről Dohnányi véleménye?

„Elvünk az, hogy minél több magyar művet adjunk elő, bár a közönség más szerzőket is óhajt, nem csak a mieinket. Lehet, hogy van magyar zeneszerző előadásra érdemes, a Rádióban előadatlan műve még itt-ott, hangsúlyozom azonban, hogy mindent igyekeztem eddig is, és igyekezni fogok ezután is észrevenni és előadatni. Ennek azonban elengedhetetlen feltétele, hogy a magyar szerzők maguk is igyekezzenek és alkossanak értékes műveket.

Másik gondom a munkanélküli muzsikuskok megsegítése. A Rádió nem oka a zenészek állástalanságának, tehát nem teheti jóvá a gazdasági nehézségek minden következményét. A Magyar Rádió mégis nagyon sokat tett ezen a téren a múltban és tesz most is. Szociális kötelességét nemcsak hogy teljesítette, de a művészi érték rovására messze túlment a hallgatóság érdeke által megszabott határokon. A Rádióknak szigorú kötelezettségei vannak a rádió előfizetők művészeti ellátása tekintetében és elsősorban ezeket kell szem előtt tartani. A Rádióknak nem az a feladata, hogy állás nélküli zenészek foglalkoztatásáról gondoskodják, hanem, hogy a zeneköltészet legjavát a legjobb előadók tolmácsolásában juttassa a közönség elé.”

Bartók Béla zongoraestje a Rádióban

Bartók Béla ritkuló nyilvános fellépései között hangsúlyt kapott minden rádiós szereplés.

Az 1932. január 6-án megtartott zongorahangversenyére a *Rádióélet* a következő módon hívta fel a figyelmet: „Mindig komoly és nemes élvezet, ha Bartók Béla zongorához ül, hiszen a kiváló zongoraművész az ultramodern zene világhírű mestere és egyik vezéregyénisége.

Évtizedek óta diadallal járja külföldi körútjait. Bukaresttől Londonig minden metropolisz örömmel várja zongorahangversenyét, melynek keretében legmodernebb műveivel s a legrégebbi mesterek feledésbe menő alkotásaival arat rendkívüli sikereket. Mostani hangversenyén is századokkal ezelőtti műveket ad elő, jórészt saját átíratában.”

Bartók Béla ezen a rádiós zongorahangversenyén Purcell, Domenico Scarlatti és Zipoli művein kívül Bach *g-moll angol szvitjét* és Beethoven op. 109-es *E-dúr szonátáját* játszotta.

Házi zene és a Rádió

A Rádió 1932. évi műsorában magánpalotákban elhangzó házi hangversenyek sugárzására is sor került. 1932. február 6-án első alkalommal közvetített koncertet a Rádió a Werbőczy utcai Zichy-palotából. Gróf Zichy Rafaelné a palota zenetermében havonta egyszer rendezett házi hangversenyt jótékony célra, meghívott közönség előtt. A műsorok összeállításának mindig volt valami aktualitása. Ezen a hangversenyen például Vincent d'Indy műveinek előadásával emlékeztek a néhány héttel korábban Párizsban elhunyt francia zeneszerzőre.

A másik házi hangverseny helyszíne: Hubay Jenő Margit rakpart 11 szám alatt lévő palotája, már negyedik éve ismert volt a Rádió hallgatói előtt. Ezek a koncertek készítették Papp Viktort, hogy *Házi zene és a Rádió* címmel kifejtse gondolatait a *Rádióélet* hasábjain. Ebből idézek: „Pest és Buda zenei élete száz-százötven évvel ezelőtt az előkelő zenebarátok házában működött. Ha nem is volt magyar, ha csupán az akkor virágzó bécsi zenekultúra függvényének tekinthető is, olyan fokon állott, mely számottevő tényezőként kapcsolódott bele a nemzetközi zeneéletbe. Ezt bizonyítja, hogy többek között Haydn és Beethoven is járt nálunk, s élvezte fényes, úri szalonjaink vendégszerető melegségét. Nemcsak a fő-, hanem a köznemesség körében is sok volt a zeneértő és még több a zenekedvelő, akiknek otthonában, családi körben, vagy társaságban, házi zene szólt. Ha most, csaknem száz év után a családi zenélési kedv némelyik tűzhelyhez visszatért, azt mint zenetörténeti értéket és művészi szépséget lobogtatni kell. A kamarazene természeténél fogva házi zene, mely csak az utolsó száz évben költözött át a hangversenyterembe. A Rádió minden zenének, de főként a házi zenének nagyszerű segítője, hiszen a helyszíni közvetítések által a komolyzene minden hallgatóját bevonja az intim muzsikálás hangulatába. Ezzel a nemes céllal állítják fel a mikrofont a Hubay- és a Zichy-palotában.”

Berlioz budapesti hangverseny-élményének felidézése

1932. február 29-én a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának hangversenyét közvetítette a Rádió az Operaházból. A Dohnányi Ernő által vezényelt koncert műsorában megszólalt Berlioz hatalmas alkotása a *Faust elkárhozása* is. A drámai legenda első részében Faust a magyar Alföldre kerül, csak azért, hogy a zeneszerző megszólaltathassa fantasztikus *Rákóczi-induló* feldolgozását.

A mű elhangzása kapcsán a *Rádióélet*ben részletesen felelevenítették azt a történetet, amikor Berlioz bemutatta Pesten az általa nagy-zenekarra hangszerelt *Rákóczi-indulót*. Most is felidézem.

Hector Berlioz az 1846-os év elején jött Pestre, hogy saját műveit hangversenyen vezényelje. Ekkor már hozta magával a *Rákóczi-induló* partitúráját is. Hogy mikor hallotta a dallamot, vagy hogyan került hozzá, nem tudjuk. Mindenesetre első előadását maga vezényelte 1846. február 6-án a Nemzeti Színházban tartott hangversenyen. Berlioz *Önéletírásában* így emlékezett arra a napra, amikor ezt az ördögös darabot bemutatta a magyar közönségnek: „Amikor a hosszú crescendóban a téma töredékei fugaszerűen megszólaltak, megszakítva a nagydob tompa, távoli ágyúdörgéshez hasonló ütéseitől, a terem leírhatatlan lármával forrongani kezdett. És abban a percben, amikor a zenekar nekiszabadult az őrző túsának és nekieresztette oly soká visszafogott fortissimóját, hallatlan ordítózás, lábdobogás rázkódtatta meg a termet. E forrongó lelkek egybeolvadó szenvedélye olyan kitörésekben robban ki, hogy megrémültem és borzongani kezdtem. Úgy éreztem, mintha a hajam égnek állna. A zenekar vihara képtelen volt arra, hogy megküzdjön a tömeg fékezhetetlen vulkán kitöréseivel. Újra kellett kezdenünk.

De a közönség másod ízben is csak nehezen uralkodott magán két-három másodperccel tovább, mint első ízben, hogy a „csoda” néhány ütemét meghallgassa. Jól jártam, hogy a hangverseny végére tettem a *Rákóczi-indulót*, mert elsikkadt volna mindaz, amit utána játszanak.”

Berlioz *Rákóczi-indulója* azóta is világhíró zenekaraink ráadásszámaként szerepel.

A 25 éves Budapesti Ének- és Zenekar-egyesület koncertje

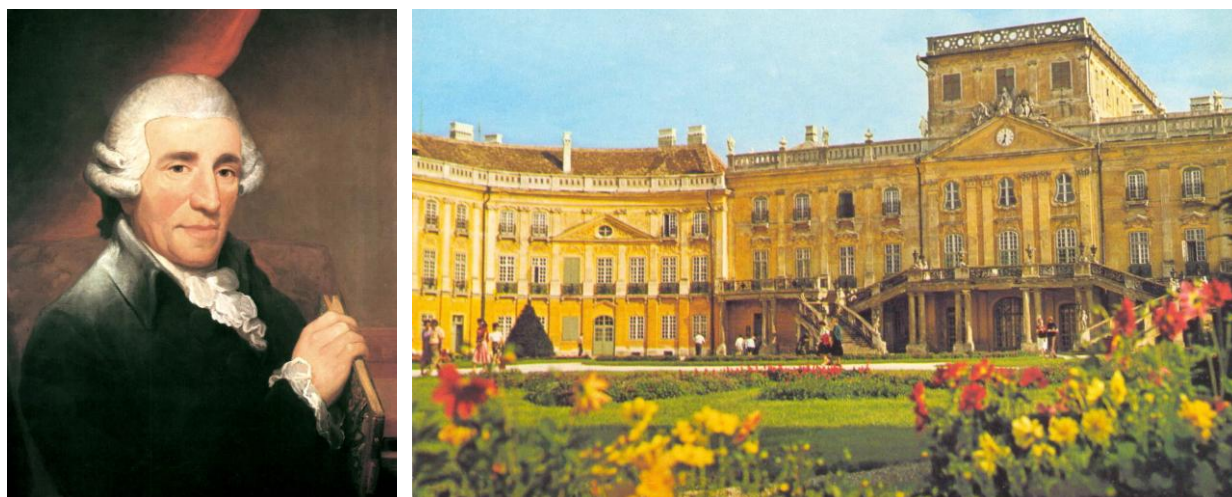
1932. március 14-én a Budapesti Ének- és Zenekar-egyesület Lichtenberg Emil vezényletével nagyszabású hangverseny keretében ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját.

Lichtenberg Emilről, az alapító karnagyról Falk Géza a következőket írta: „Lichtenberg Emil 1907-ben alapította a *Magyar Nők Karegyesületét*, amely később felvette a *Budapesti Ének- és Zenekar-egyesület* nevet. Azóta Lichtenberg betanítja és előadja az oratórium-, passió-, mise-, requiem-, kantáta-irodalom remekeit. Műsoraiba iktat néhány zenekari művet, koncertet, hangversenyáriát, modern kompozíciót, kisebb-nagyobb vokális és a capella alkotást. A hatalmas munka megbecsülésre és tiszteletre készíti zenei hallgatóságunkat.” A jubileumát ünneplő együttes Beethoven *Missa Solemnis* című művét adta elő. A szólisták: Báthy Anna, Basilides Mária, Székelyhidny Ferenc, Kálmán Oszkár az Operaház művészei, valamint Sándor Frigyes hegedűművész és Zalánfy Aladár orgonaművész voltak. A *Rádióélet* műsorajánlatában többek között ezt írta:

„Az az együttes, amelyik a *Missa Solemnis* elő tudja adni, feladata magaslatán áll és azon a héten, amelyen Beethoven ünnepi miséje felhangzik, mintha jobbá válna a világ és szebbé a föld.”

Díszhangverseny Joseph Haydn születésének 200. évfordulóján

1932. március 31-én ünnepelte a zenei világ Haydn születésének 200. évfordulóját. Haydn 1761-től 1790-ig az Esterházy-család udvari karmestere volt Eszterházában és Kismartonban.

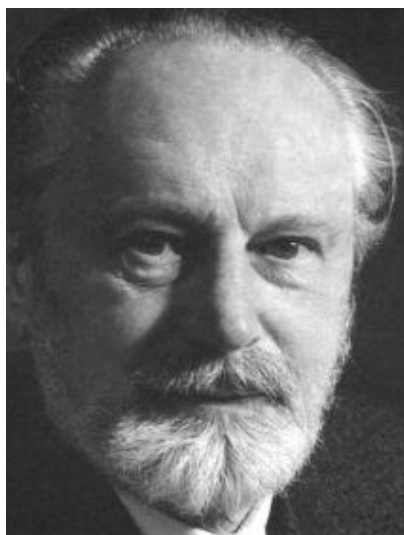
Joseph Haydn és a Fertődi Esterházy-kastély

„Nem azért ünnepeljük Haydnt mert a mienk volt, hanem azért, mert nálunk volt” – írta találóan Papp Viktor az ünnepi megemlékezésben. Őt idézem: „Ha Haydn nagy nevét fájdalmasan megszükkült magyar portánkra vetítjük, múltunk dicsőségén álmodozva, büszkélkedhetünk, hogy ezt a világgéniust a legelső magyar főúri család, az Esterházy hercegek emelték és segítették pályája csúcsára, megadták neki az eszközöket tehetsége kifejlesztésére. Haydn a hercegi családtól kapott jókért hálából olyan zenekultúrát teremtett magyar földön, melynek akkor mása nem volt. Igaz, hogy ezt a zenekultúrát nem tarthatjuk magyarnak, de itt virágzott Magyarországon. Születésének 200-ik évfordulóján nem azért ünnepeljük Haydnt mert a mienk volt, hanem azért, mert nálunk volt.” Haydn születésének 200-ik évfordulóját a Rádió hangversenysorozattal ünnepelte. Az első koncerten Haydn két szimfóniája és a *D-dúr zongoraversenye* hangzott el, Dohnányi Ernő vezényletével és szólójával. Haydn ezt a zongoraversenyt Eszterházában komponálta és az utolsó tétel a *Magyar rondó* címet viseli.

Magyaros motívumok nemcsak ebben a zongoraversenyben, hanem a zeneszerző más műveiben is találhatóak. A Magyarországon töltött 29 év alatt Haydn többször hallhatott verbunkost, magyar népzénet a közeli falvakban. Sőt, az eszterházi ünnepek leírásai is említést tesznek szabad téren előadott magyar paraszttáncokról.

***Szent Vagy, Uram!* címmel megjelent Harmat Artúr és Sík Sándor egyházi ének tára**

1932. április 4-én rádióhangversenyen énekelt a Központi Papnevelő Intézet énekkara, Koudela Géza vezényletével. Műsoruk első részében gregorian korálokot adtak elő, majd régi magyar énekek következtek abból az igen értékes magyar ének tárból, amelyet Harmat Artúr és Sík Sándor *Szent Vagy, Uram!* címmel röviddel azelőtt adott közre. A *Szent Vagy, Uram!* c. magyar énektár kiadásának célja az volt, hogy az egyházi énekek egységes dallammal és szöveggel jelenjenek meg. A zenei rész szerkesztését Harmat Artúr, a kiváló karnagy, zeneszerző és pedagógus végezte. A szöveg gondozását pedig Sík Sándor költő, műfordító, a piarista rend tagja, a szegedi egyetem magyar irodalom tanára, az egyik legjelentősebb vallásos szellemű lírikusunk vállalta.

Harmat Artúr

Sík Sándor

Munkájukba bekapcsolódott Kodály Zoltán is, aki a dallamok válogatásában, restaurálásában és az összeállítás végleges ellenőrzésében vett részt. A Bárdos Lajos és Kertész Gyula vezetésével 1931-ben megindult *Magyar Kórus Kiadó* első nagyobb kiadványa éppen a *Szent Vagy, Uram!* című népének tár volt. A nagy feltűnést keltett gyűjteménnyel kapcsolatosan sok vélemény került nyilvánosságra. Ezek közül két jeles egyház-zenész gondolatait idézem.

Elsőként Werner Alajosét: A Harmat-Sík féle *Szent Vagy, Uram!* orgona- és énekkönyv nagy tudományos és kritikai felkészültséggel, magas művészi ízléssel és a templomi igények iránti gyakorlati érzéssel adja át a jelen kornak összes régebbi gyűjteményeinkből a legszebb és legszükségesebb énekeinket. A szövegeket tartalmi és magyar prozódiai szempontból kijavította s a dallamoknak komoly, művészi kíséretet adott.”

Következzék egy részlet Rajeczky Benjámín írásából: „Harmat Artúr nevét országszerte ismertté igazán a *Szent Vagy, Uram! Ősi és újabb egyházi énekkincsünk tára* tette. Komponista, karnagy, pedagógia-irányító és szervező tevékenysége szellemi rangban bármennyire magasabb minősítést is érdemel, a falvak orgonáin is megszólaló új akkordok és a nyomukban felhangzó országosan egységes dallamok egy szerénységében is vasakaratú egyéniség nevével ismertették meg a magyar katolikus társadalmat.”

Bartók Béla nyolc hegedű-duójának bemutatója az Új Magyar Zene Egyesület Stúdióhangversenyén

1932. április 6-án az Új Magyar Zene Egyesület történeti érdekességű hangversenyt tartott a Rádió stúdiójában. Az Új Magyar Zene Egyesület, rövidítve UMZE, 1911-ben alakult. Célja a magyar modern zenei törekvések ismertetése és hangversenyek rendezése volt. Hosszú szünet után folytatta működését és 1932. április 6-án a stúdióban rendezett hangversenyen mutatkozott be a Rádió közönségének. A *Rádióélet* műsorajánlatában ezt olvashatjuk: „Az Új Magyar Zene Egyesület törekvéseiben elsősorban a mindenáron újat akaró, szélsőségesen ultramodern zenei irányzatot szolgálja. Az egyesület jó-szándékát és az *új művészetbe* vetett hitének erejét mindenkinek megértéssel kell fogadnia. Majd eldönti a jövő, hogy lesznek-e művészeti eredményeik, s azokból mi és mennyi marad meg értéknek.” A hangversenyen Waldbauer Imre és Hannover György előadásában első alkalommal hangzott el Bartók hegedű-duói közül nyolc darab. A szerző 1931-ben komponálta a 44 duót két hegedűre, gyermekek számára. A bemutató alkalmából Bartók így nyilatkozott új művéről a műsorfüzetben: „Az a 44 duó két hegedűre, amelyből néhány az UMZE mai hangversenyén előadásra kerül, ugyanolyan céllal készült, mint annak idején a *Gyermekeknek* c. sorozat: hadd jussanak a tanulók a tanulás első egy-néhány évében olyan előadási művekhez, amelyekben a népi zene keresetlen egyszerűsége annak dallambeli és ritmusbeli különösségével együtt megvan.” A zenei szakkönyvekben Bartók hegedű-duóinak bemutatását 1932. április 20-ra datálják, amikor az UMZE a Zeneakadémián tartotta meg műsorát. Ezt a hangversenytermi bemutatót azonban megelőzte az április 6-ai rádióhangverseny. Jemnitz Sándor kritikája is az UMZE zeneakadémiai estjéről szól.

Ebből idézek: „Az UMZE első hangversenye előtt Balabán Imre, az egyesület ügyvezető elnöke mondott visszapillantó megnyitó beszédet, amelyben a két díszelnök Bartók Béla és Kodály Zoltán érdemeit méltatta. S Bartók Béla-újdonság szerepelt legragyogóbb fénypontként az est máskülönben is örvendetesen tartalmas műsorán. Két hegedűre írott nyolc duója tökéletes remekmű. Csodálatos itt a két hangszer szembeállításának kifogyhatatlan hangulati és technikai változatossága! Waldbauer Imre és Hannover György gyönyörűen érzékeltették ezt a gazdag skálát, s viharos tapsnak engedve, megújrázták majdnem valamennyi darabot.”

A Rádióélet nyilvános hangversenyt rendezett a Zeneakadémián

1932. április 11-én a *Rádióélet*, amely már több vidám estet rendezett közönség előtt, ez alkalommal rendkívüli művészi élménnyel kívánta meglepni a muzsika rajongóit.

Hogy mitől volt rendkívüli ez a rendezvény? Mert a Stúdió szűkös falai közül kimentek a Zeneakadémia nagytermébe, mert a hangversenyjegyeket a lehető legolcsóbban árusították, hogy mindenki számára elérhető legyen, mert a műsor művészi, ugyanakkor népszerű volt, és mert a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarát száz tagúvá egészítették ki.

Minderről Dohnányi Ernő, a Rádió főzeneigazgatója és az est karmestere így beszélt:

„A Rádióknak már rég meg kellett volna honosítania a nyilvános hangversenyeket. A magyar intézményeknek külfölddel való összehasonlítását sohasem tartom igazságosnak, de látnunk kell, hogy a külföldi nagyobb rádióhangversenyek már régen csaknem kivétel nélkül közönség előtt zajlanak. A zeneirodalomnak több olyan remekműve van, melyek megszólaltatásához nagyobb akusztikai tér szükséges, mint amilyennel a stúdiók rendelkeznek. Művészi céljaink közé tartozik, hogy megismertessük Berlioz, Liszt, Mahler, vagy Richard Strauss műveit is a közönség széles rétegeivel. Ki kell tehát menni a stúdiókból a nagy hangversenytermekbe. Figyelembe kell vennünk a szociális szempontokat is, hiszen a rádióhangversenyek igen olcsók, a legszegényebb emberek számára is hozzáférhetők.

És ne becsüljük le azt a lélektani ténytet sem, hogy a művészek látják a közönséget és hallják tapsukat, a művészek éltető balzsamát. A rádiózó is igen örül a tapsoknak, mert szinte maga is részesévé válik a művészeti eseménynek. A műsorszámok komolyak, de nem súlyosak, művésziek, de a tetszetősségre, sőt a könnyedségre is gondoltunk. A műveket pedig olyan hatalmas és tökéletes zenekar szólaltatja meg, amelyet tisztán magyar erőkből még talán nem is állítottak össze. A filharmóniai zenekar erősítést kapott a rádióban szereplő kíségetőkkel. Ez a száz tagú zenekar nem marad mögötte a New Yorki Szimfonikus zenekarnak sem.”

Papp Viktor zenekritikus így kommentálta a *Rádióélet* által rendezett hangversenyt:

„Ilyen nagyszabású művészi hangverseny kevés volt Budapesten, melynek pusztán olvastára felragyog minden zeneértő szeme, s melynek hallatára minden zeneileg kevésbé képzett ember is elfogódott gyönyörködéssel gondol a Rádió ajándékaira.”

A Szilágyi Erzsébet leánylíceum énekkarának hangversenye a Rádióban

1932. április 15-én a Szilágyi Erzsébet leánylíceum énekkarának hangversenye volt a Rádióban, Sztojanovits Adrienne vezetésével. Műsoruk kiemelkedő számai Kodály Zoltán *Pünkösdlő, Gólyanóta és Táncnóta* c. kórusai voltak. Sztojanovits Adrienne, a neves zenészcsalád tagja. 1929-ben kapott diplomát a Zeneakadémián és a Szilágyi Erzsébet leánygimnázium énektanára lett. Egyike volt azon lelkes tanároknak, akik segítették Kodály terveit megvalósítani a kóruséneklésen keresztül. A leánykórus nagy sikerrel énekelte Kodály műveit az iskolában, a hangversenyeken és a Rádióban. Ez az énekkar jutott elsőként külföldre is. Az 1931-32-es években Bécsben, Münchenben, Augsburgban és Salzburgban tartott koncertjeik valóságos diadalutak voltak.

Látogatás Sergio Failoni karmester otthonába

A *Rádióélet* munkatársa ellátogatott Sergio Failoni, a budapesti Operaházban működő olasz karmester otthonába. Failoni karmesterként 1921-ben mutatkozott be Milánóban, aztán különböző olasz színházakban vezényelt. 1928-tól 1948-ban bekövetkezett haláláig volt a budapesti Operaház vezető karmestere. A *Rádióélet*ben így nyilatkozott: „Sokan kíváncsiak rá, hogy hogyan kerültem a budapesti Operaházba. Emlékszem, hogy Genovában vezényeltem az *Istenek alkonyát* és az előadást végighallgatta Radnai Miklós igazgató úr is, aki fölkeresett, és szerződtetett. Én pedig annál szívesebben vállaltam a szerződést, mert, mint Radnai mondotta, itt Budapesten is bőven lesz alkalmam arra, hogy Wagnert dirigálhassak. Olasz ember létemre nagyon szeretem a nagy német mestert. Wagner nyitotta meg számomra a zene misztikus birodalmát. Talán tizennégy éves lehettem, amikor tudtam ugyan, hogy az olasz muzsika igen nagy szerepet játszik az egész világon, mégis, mintha hiányát éreztem volna valaminek, amit zenével kifejezni egyedül Richard Wagner tudott. Gyermekfővel belemélyedtem hát Wagner tanulmányozásába. Azóta is hű maradtam hozzá, és nincs olyan műve, amelyet kotta nélkül ne tudnék. Wagneren kívül természetesen ismerem a világ zeneirodalmának minden számottevő darabját. Igen nagyra értékelem a magyar szerzőket is, különösen a moderneket, akiknek műveit örömezt vezényelem. Erre remek alkalom most Kodály *Székelly fonójának* betanítása.”

Kodály Zoltán *Székely fonó* c. daljátéka az Operaházban

1932. április 24-én az Operaházban bemutatták Kodály Zoltán *Székely fonó* c. daljátékát. Ezt követően, a *Rádióélet* május 20-ai számát ünnepivé emelte a Kodály Zoltánnal készített interjú. A műsorújság munkatársa megkérdezte a zeneszerzőtől, hogyan szánta rá magát, hogy szabályszerű operaszöveg nélkül alkosson. Íme Kodály válasza: „A Hány sikere után érlelődött meg bennem ez a gondolat, még pedig azért, mert ezekben a népi szövegekben költői cselekmények húzódnak meg, aztán meg bántott, hogy minden más nemzetnek van dalos szava a tulajdon operaháza színpadán, csak nekünk nincsen. A *Székely fonó* dalaiban sok a drámai és a színpadi elem, a keret: a székely fonóhely pedig egyenesen a színpadra termett. Először a zene állt össze egységes, nagyobb formában. A szöveg, azaz a cselekmény jóformán a dalok szövegéből vetődik ki. Miért ne aknáznók ki végre azokat a dalokat, melyek törölmetszett népi szövegéből kerek mese alakul ki?!”

Kodály *Székely fonó*ját a kritika általában elismerte, bár voltak, akik fenntartással fogadták. Egyikük kijelentette: „Nem opera, csak remekmű”. Jemnitz Sándor a következőket írta: „Egymástól független népdalfeldolgozások, önálló zeneszámok diktálják itt a tempót és a hangulatot. A szereplők egyéni hozzájárulásuk nélkül, a sorrend kényszerének engedelmessé, nem mint drámai alakok, hanem mint népdalátíratok előadóművészei zökkennek bele egyik jelenetből a másikba. Kétségtelen, hogy a műben nagy akarások, igazán költői szándékok jelentkeznek. Az újdonság döntő alaphibája ott rejlik, hogy külön életet élő népdalok jelenetezett összefűzésével, egymás mellé állításával vél szerves, élő egészet alkotni. Ez nem daljáték, hanem egyes dalszámoknak néhol már-már kínosan össze kényszerített gyűjteménye. Az előadás a Kodály személye iránt érzett szeretet és tisztelet jegyében áll. Minden közreműködő képességeinek legjavát adja, így elsősorban Basilides Mária és Palló Imre, a magyar népi dalművészet hivatott két apostola, továbbá Sergio Failoni karnagy, Márkus László főrendező és ifj. Oláh Gusztáv, a díszletek tervezője.”

Maurice Ravel Budapesten

1932. áprilisában Maurice Ravel budapesti látogatása hozta lázba a zenei közvéleményt. A *Rádióélet*ből idézek: „Maurice Ravel, a francia zeneművészet legnagyobb élő alakja. Művészkörútján minket is felkeres, s a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarával rendkívüli hangversenyt rendez a Vigadó nagytermében, melyet a rádió is közvetít.

A zenekart maga a hírneves zeneszerző és Fritz Fall vezényli. A koncert közreműködője Marguerite Long, aki a szerző zongoraversenyét játssza.”

Ravel sajtóértekezletet tartott a budapesti újságírók számára. A *Rádióélet* munkatársa a találkozás alapján így jellemezte a neves szerzőt: „Vékony kis emberke, alig lehet 165 centiméter. Sovány, arcvonásai fáradtak. Barna szeme élénk, sok melegség van benne. Szája körül kissé szarkasztikus, de jóindulatú mosoly. Erősen őszes haja gondosan hátrafésülve. Öltözködése ízléses, de nem keresett. Megjelenésében semmi művészi póz, csak megkapó közvetlenség.” Két rövid részletet idézek a nagy-sikerű koncert után megjelent kritikákból is. Elsőként Jemnitz Sándorét: „Világhírű muzsikus mutatkozott be nálunk, a zeneéletünk kiválóságaival megtelt Vigadóban. Maurice Ravel ma kétségtelenül a francia zenei szellem legkiteljesedettebb képviselője. *Kiteljesedett* épp a szó mesterségbeli értelmében. Tudása olyan nagy, hogy biztosságával sehol sem kelti föl a kísérletszerűség érzetét. Még ott sem, ahol csakugyan kísérletezik. Mert az elgondolás kockázatosságát szinte elfödi és elfelejteti a megvalósítás fölényével.” Péterfi István pedig többek között ezt írta: „Ravel hatása hazáján kívül is nagyon sok újabb komponista munkáját inspirálta. Különösen virtuóz hangszerelése, csillogó színei, merész, de mindig szellemes ötletei fogják meg a hallgatót.”

Kodály Zoltán a *Psalmus Hungaricus* című művét vezényelte

1932. június 15-én Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus* című művét közvetítette a Rádió.

Az Operaház tagjaiból alakult zenekart és énekkart maga a zeneszerző vezényelte. A tenorszólót Székelyhidy Ferenc énekelte, a bevezető előadást pedig Tóth Aladár mondta.

A *Rádióélet* műsorajánlatában ez olvasható: „Kodály Zoltán művei között ékkő a *Magyar Zsoltár*, a *Psalmus Hungaricus*, amely Buda és Pest egyesülésének félszázados évfordulójára készült Kecskeméti Végh Mihály 1561-ből való 55. *zsoltár* szövegére. A grandiózus művet 1923. november 19-én mutatták be. Az Istenség gondolatának szent extázisával telített mű lenyűgöző hatású. A magyar egyházi zene egyik legmonumentálisabb alkotása.”

Az *Így láttuk Kodályt* c. kötetben Bónis Ferenc emlékezik arra a diákkori élményére, amikor Kodály a *Psalmus Hungaricust* vezényelte. Ebből idézek: „Nehéz fogalmat adni róla: mint érezte meg az elfogulatlan hallgató, pillanatok alatt, a vezénylő Kodály magától értetődő nagyságát. Pedig tulajdonképpen semmi *karmesteri* nem volt benne. Takarékos, egyszerű, jelzésekre szorítózkodó mozdulatokkal vezette együttesét. De talán épp ez: a külső egyszerűségnek és a belső izzásnak e különös ellentéte kerített hatalmába.”

Kodály Zoltán egyik hanglemezén megörökítették a zeneszerző prózában elmondott gondolatait is. A Psalmus elhangzása előtt ezt mondta: „Tudomány, művészet gyökere egy. Mindegyik a világot tükrözi, a maga módján. A tudományos és művészi nagyság alapja is ugyanaz: az igaz ember, a vir justus.” És egy versszak a zsoltár szövegéből:

„Az igazakat te mind megtartod, / A kegyeseket megoltalmazod,
A szegényeket felmagasztalod: / A kevélyeket aláhajigálsz.”

Az ifjú Farkas Ferenc művei a Rádióban

Kodály Zoltán, az elismert, nagy tekintélynek örvendő zeneszerző után következtek Farkas Ferenc, aki 1932-ben 27 éves, pályakezdő komponista volt. Mint minden magyar muzsikusként, neki is meg kellett küzdeni az akkori gazdasági válság okozta nehéz helyzettel. Mégis, éppen ezekben az években sikerült neki megtalálnia az önkifejezés, számára legalkalmasabb útját. Ihlető forrásai: a falukutatás és a külföldi tanulmányutak voltak.

1929-ben tárult ki számára a nagyvilág. Elnyerte a római ösztöndíjat és két évig Ottorino Respighi tanítványa lett. Magába szívhatta a régi olasz kultúrát és megismerte a zeneszerzés-technika új módszereit. 1931-ben szerzői est keretében mutatkozott be Rómában.

Az egyik olasz kritikus így méltatta a fiatal magyar komponistát: „Farkas Ferenc művein már hallani, hogy túljutott a keresésen, hogy megállapodik egy olyan iránynál, mely össze tudja egyeztetni a világosság igényét az új nyelvezetével. Farkas művei közül a hegedűre és zongorára írott *Szonatinát* és a csellóra komponált *Magyar táncot* emeljük ki. Ezeken a bámulatos ritmikai biztonság, a hangszerek dialógusának ritka kifejező ereje és dicséretre méltó költőiség tűnik fel.” Hazatérve, népzenei gyűjtőútra indult, felhasználva az 1932-ben kapott *Ferenc József díjat*, hogy saját élményévé váljon az addig csak könyvekből tanulmányozott magyar népdalkincs. Így formálódott ki jellegzetes zenei stílusa, amely a magyar népdal és a mediterrán dallamosság szerencsés ötvözete. A Magyar Rádió műsorában is gyakran szerepelt Farkas Ferenc neve. Az 1932-es évben például a Városi Színház kamarakórusának, Zathureczky Ede hegedűművésznék és az Operaház zenekarának hangversenyein hangzottak el művei.

Dohnányi Ernő Beethoven-zongoraestje

Dohnányi Ernő sokoldalú munkát végzett. Az akkori idők tanúsága szerint azonban az igazi élményt az jelentette, ha zongorázott.

Mint például 1932. július 22-én, amikor Beethoven estjét közvetítette a Rádió. Íme a *Rádióélet* beszámolója: „Rég nem ült már a mester a Stúdióban a zongora mellé. Betanít, vezényel, kamarazenét játszik, főzeneigazgatói dolgait végzi, ami mind elvonja őt hangszerétől, grandiózus művészetének kiindulásától. Most aztán egyszerre három Beethoven-alkotást játszik el szeretett rádióközönségének, azzal a művészettel, amelyben egyedülálló. Dohnányi a legbensőségesebb zongoraművész és ha azt mondjuk, hogy a legtökéletesebb Beethoven-játékos, gigászi nagyságára rámutattunk. Varázslatos keze van a billentyűkön. Embereket és korokat idéz. Játéka közben egyszer csak megjelenik Beethoven. Az erőteljes és fájdalmasan mindenható Beethoven.”

Dohnányi másik nagy vállalkozása volt, hogy a *Zeneművészet klasszikusai* címmel húsz hangversenyből álló sorozatot vezényelt az Operaház tagjaiból álló zenekar élén.

Gyarmathy Sándor a *Rádióéletben* „*Próbálnak Dohnányiéék*” címmel, fotókkal illusztrált hangulatos cikkben mutatta be a karmester és a zenekar stúdióbeli műhelymunkáját.

„Frissen, ruganyosan, világos nyári öltönyben, mindig jókedvűen, megérkezik Dohnányi Ernő. Egy-két barátságos üdvözlés és máris bent van a zenekar élén a nagyteremben, ahol elhangzanak utasításai. Úgyszólván minden zenekari taggal külön-külön foglalkozik, mindenkinek szívesen áll rendelkezésére. Sohasem ideges, sohasem hangos. A szünetben seregestől veszik körül a mestert a zenekar tagjai. Közben elfogyaszt egy sonkás szendvicset, rágyújt egy könnyű angol cigarettára, s már megy is tovább a próba.”

Az egyik szünetben Dohnányi Ernő az újságíró kérdéseire válaszolt: „A legrégebb rádió-dirigensek egyike vagyok, amennyiben még a rádió gyermekkorában, 1925-ben a Rákóczi úti stúdióban, 1931-ben pedig Londonban vezényeltem zenekart a mikrofon előtt. A rádióműsorban élénken figyelem a külföldi karmestereket. Legszívesebben azonban a kamaramuzsikát hallgatom. Meggyőződésem, hogy a rádió visszahozta a kamaramuzsika teljes intimitását. Behozza a szobánkba ennek a csipke-finom muzsikálásnak minden élvezhető artisztikumát.”

Szabados Béla operettjei egy rádiósorozatban

Dohnányi Ernő *A zeneművészet klasszikusai* c. sorozata mellett, egy másik *Az operett fejlődéséről* szóló összeállítást is érdemes megemlíteni, amelyben 1932. július 30-án

Szabados Béla, az operett szerző került sorra. Papp Viktor zenekritikus írásából idézek:

„*Az operett fejlődése* c. közkezdvelt ciklus során igen érdemes magyar operett szerző szólal meg, kinek mai zeneéletünk kialakulásában és eredményeiben oroszlánrésze van.

Ez a komponista Szabados Béla, a nemzeti emlékké vált „*Hiszekegy*” koszorús szerzője, az első értékes magyar vígopera megalkotója, több dalmű komponistája, nagyszerű karművek mestere, előkelő kamaraművek és hódító dalok szerzője, hírneves pedagógus, több zenei intézményünk megbecsült díszje, a Rádiónk zenei tanácsosa és tíz magyar operett zeneszerzője. Szabados Béla operettjeinek szövegkönyveit elmoshatta a színpadi ízlés és az idő, de dallamai ma is elevenek, életteljesek, amit legjobban bizonyít, hogy úgynevezett könnyű rádiózenére a legkalkalmasabbak és legkeresettebbek.”

A kérlelhetetlen idő mára Szabados Bélát, a gazdag és tartalmas életpálya ellenére, az elfelejtett zeneszerzők közé sorolta. De azért legalább most felsorolom tíz operettjének címét.

Ezek a következők: a *Négy király*, *Az első és második*, *a Rika*, *a Három Kázmér*, *A bolond*, *a Felsőbb asszonyok*, *A múmia*, *a Szép Ilonka*, *a Bolond Istók* és végül a *Menyasszonyháború*.

Közvetítés a Salzburgi Ünnepi Játékokról

A *Rádióélet* műsorajánlata a Salzburgi Ünnepi Játékokra, mint az 1932-es nyár legszebb rádióközvetítéseire hívta fel a figyelmet: „Mozart gyönyörű fekvésű városában, Salzburgban megkezdődtek az Ünnepi Játékok. A Magyar Rádió, mint minden évben, most is részleteti hallgatóit a salzburgi zenei élményekben. Augusztusban négy alkalommal lesz hangverseny és opera közvetítés. Az osztrák rádiótársaság a salzburgi közvetítéseknek különleges ünnepélyességet kívánt adni és ezért minden közvetítést Mozart-motívumokból összeállított ünnepi harsonaszó vezet be. A harsona-nyitányt Paumgartner, a kiváló karnagy állította össze. Ez az ünnepi harsonaszó egyúttal jelképe lesz Mozart városának, Salzburgnak is.

1932. augusztus 8-án a Bécsi Filharmonikus zenekar *Mozart szerenád* című hangversenyére kerül sor. A Mozart emlékezetére évente ismétlődő kedvelt műsort a régi érseki rezidencia udvarán este tartják meg, fáklya és gyertyafény mellett. Mozart sokszor megfordult az érseki palotában, hiszen a salzburgi érsek karnagya volt. A szerenád-hangversenyen a Bécsi Filharmonikus zenekar játszik, Bernhard Paumgartner vezényletével. A karmester egyben a salzburgi *Mozarteum* hírneves igazgatója és az Ünnepi Játékok zenei részének vezetője.”

Fischer Annie zongoraestje a Rádióban

1932. szeptember 11-én a Stúdió nevezetes eseménye a 18 éves Fischer Annie zongoraestje volt. A *Rádióélet* így írt a fiatal művésznőről: „Fischer Annie mint a szónak legszebb és legigazibb értelmében vett csodagyermek kezdte meg művészi pályafutását.

Abban a korban, amelyben más kislányok bábuval játszanak, a kis Annie már zongorázott és olyan rendkívüli képességeket árult el, hogy örömmel és bizakodással vették fel a Zeneművészeti Főiskola növendékei sorába. Székely Arnold tanítványa volt, rohamos gyorsasággal és könnyedséggel végezte a nehéz akadémiai osztályokat. Már ebben az időben is gyakran zongorázott a nyilvánosság előtt, nemcsak intézeti koncerteken, hanem önállóan, a nagy hangversenytermek dobogóin, sőt külföldön is. Fischer Annie az akadémiai osztályok befejezése után Dohnányi Ernő mesteriskolájába került és a nagy Mester kezei alól indult el merész vonalban felfelé ívelő művészi pályája. Nemcsak virtuóz, tökéletes technikájú zongorista, hanem igazi, mély-érzésű művész is, aki belső átélések költői tartalmával tölti meg az előadott zeneműveket. Ezt fogja megállapítani róla a zeneértő közönség is, amikor választékos ízléssel összeállított műsorát meghallgatja.”

Lányi Viktor előadása *A magyar opera mesterei* címmel

1932. szeptember 12-én hangzott el a Rádióban Lányi Viktor előadása *A magyar opera mesterei* címmel. Az operarészletekben Báthy Anna és Szende Ferenc énekelt és az Operaház tagjaiból alakult zenekar játszott Rékai Nándor vezényletével. Lányi Viktor műsorajánlatából idézek: „*A magyar opera mesterei* című műsor felsorakoztatja a hallgatóság előtt azt a 12 neves magyar zeneszerzőt, aki az operairás terén maradandót alkotott. Közben kialakul előttünk a magyar opera egész fejlődéstörténetének sokatmondó képe.

Elsőként Doppler Ferenc *Ilka és a huszártoborzó* című operájának a nyitányát halljuk. Utána Erkel Ferenc *Brankovits György* című dalművéből, Goldmark Károly *Merlinjéből*, majd gróf Zichy Géza *Nemojából* hallunk részleteket, hogy ezek elhangzása után Hubay Jenő *Lavotta szerelme*, Mihalovits Ödön *Toldi*, Szabados Béla *A bolond*, Rékai Nándor *György barát* és végül Poldini Ede *Farsangi lakodalom* című dalművének értékesebb részletei jelezzék a magyar opera további diadalmas útját. Az új és legújabb magyar operairás mesterei közül természetesen megszólalnak Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára*, Dohnányi Ernő *A vajda tornya* és Kodály Zoltán *Háry János* című művei is, hogy biztató fényt vessenek arra az útra, amely a magyar operairásokat ígérő jövő felé vezet.”

Lányi Viktor ajánlatából az új és legújabb magyar operairás mesterei közül természetesen nem maradt ki Bartók neve sem. Bizony ez akkor nem volt olyan természetes, hiszen Bartók operája ez alkalommal először szólalt meg a Magyar Rádióban, legalább egy részlet erejéig. Bartók ezt az egyfelvonásos, két szereplős operát 1911-ben komponálta Balázs Béla misztériumjátékára.

A mű viszontagságos sorsáról Kroó György ezt írta: „Bartók 1911-ben, a Lipótvárosi Kaszinó dalműpályázatára nyújtotta be művét, de a bíráló bizottság nem találta méltónak a bemutatásra. Hét év múlva került színpadra és megpecsételte Bartók hazai hírnevét. Utána sokáig nem játszották nálunk. A reakciós kormányzat nem engedte rányomatni Balázs nevét a színlapra, Bartók e nélkül meg nem engedte színpadra kerülni a darabot. Így hát az 1919. január 12-i nyolcadik előadás után, 1936. október 29-ig kellett várni, amíg ismét felcsendült magyar színpadon.” Lányi Viktor operatörténeti előadásának tehát nagy érdeme volt, hogy az 1919 és 1936 közötti időszakban műsorába iktatta Bartók *A kékszakállú herceg vára* című operájának befejező részletét, a *Hetedik ajtó jelenetét*.

Dohnányi Ernő *A vajda tornya* c. operája stúdióhangversenyen

Az újabb magyar operairás Lányi Viktor által említett másik mestere: Dohnányi Ernő, akinek *A vajda tornya* c. operája nemcsak az ő műsorában, hanem az *1932. szeptember 26-ai* hangversenyen is szerepelt. Dohnányi Ernőnek ezt a romantikus operáját 1922-ben mutatták be az Operaházban. A történet helyszíne a Maros menti Déva vára.

A vajda tornyot akar építtetni, amely menedékkül szolgálna a fenyegető ellenség elől.

De miközben építik, egy gonosz szellem állandóan lerombolja. Mindaddig hiába próbálják felépíteni, míg a démont ki nem engesztelik egy kegyetlen áldozattal: az első asszonynak, aki átmegy a vár hídján, meg kell halnia. Az ismert ballada-motívum csak kiinduló pontja a romantikus szerelmi történetnek. A Dohnányi operáról írott kritikák kiemelték a zenei kifejezés változatosságát és hajlékonyságát, valamint az énekeseket érvényesülni engedő hangszerelést.

A hangversenyről a *Rádióélet* műsorajánlatában többek között ez olvasható:

„Az Operaház hosszú nyári szünete alatt örömmel veszi az énekes zenéért rajongók tábora, hogy stúdióhangverseny keretében előadják Dohnányi Ernő *A vajda tornya* c. operáját, csaknem egészében. Megszólaltatják ugyanis az első felvonás második részét és az egész második felvonást. Az előadás nagy élményt fog nyújtani a rádió hallgatóságának, nemcsak azért, mert azt maga a zeneszerző vezényli, hanem mert azok a művészek fognak énekelni, akik a tíz évvel ezelőtti bemutatón is szerepeltek: Marschalkó Rózsi, Budanovits Mária, Székelyhidy Ferenc, Szende Ferenc és Toronyi Gyula. A hangverseny előtt Papp Viktor előadást tart Dohnányiról és erről a művéről.”

Elhunyt gróf Klebelsberg Kunó kultúrpolitikus

1932. október 12-én elhunyt Klebelsberg Kunó, a század egyik legnagyobb kultúrpolitikusa.

1922 és 1931 között volt vallás és közoktatásügyi miniszter. Munkásságának dokumentumaiból emlékkiállítást rendeztek a Műcsarnokban, amelyről a Rádió helyszíni közvetítésben számolt be:

„A maradandó alkotások hosszú sora hirdeti gróf Klebelsberg Kunó közel tízesztendős kultuszminiszteri tevékenységének emlékét. Most kiállítás keretében összegyűjtötték mindazt, ami mindig tetre kész alkotásvágynak köszönheti létét.

A kiállításon ott szerepelnek a Klebelsberg építette iskolák, egyetemek, klinikák, a csillagvizsgáló intézet, a biológiai intézet, a szegedi Fogadalmi templom terének tervrajzai és modelljei. Felöleli a kiállítás mindazokat a műalkotásokat, szobrokat, képeket, amelyeket az állam az ő

kultuszminisztersége alatt és az ő kezdeményezésére rendelt.

gróf Klebelsberg Kuno

Kiállítják kedves használati tárgyait, könyveit, diplomáit és a magyarság érdekében külföldön kifejtett eredményes kulturmunkásságának egyéb látható jeleit.”Itt említem meg, hogy a zeneszerető Klebelsberg Kunó emlékére hamarosan hangversenyt is rendeztek a Zeneakadémián, amit a Rádió is közvetített. A *Rádióélet* műsorajánlatából idézek: „Az emlékhangverseny 1933. január 27-én, Mozart születésnapján van. Ez a tény nem pusztán véletlen, amint nem véletlen az sem, hogy a műsoron Mozart *Requiemje* szerepel. Klebelsberg, a nagy zenebarát különösen szerette Mozart *Requiemjét* és amikor mint kultuszminiszter pályázatot írt ki requiemre, példaképpül ezt a remekművet állította a pályázók elé. Elismerő figyelem a műsor első száma is, Liszt *Ideálok* c. műve, mert ez a darab az eszményi célokért dolgozó Klebelsberg Kunó életét találóan jellemzi.”

A Liszt Ferenc Társaság ünnepi estje

A magyar zenei élet október 22-én, Liszt Ferenc születése napján, mindig tisztelettel emlékezik meg nagy muzsikusról. 1932. októberében azonban világraszóló Liszt-ünnepségekre készülődtek. Megalakult a Liszt Ferenc Társaság gróf Apponyi Albert és gróf Zichy Jánosné elnöklétével, akik még személyesen ismerték a mestert.

Stefániai Imre, a Társaság ügyvezető igazgatója terveikről a következőket mondotta: „A magyar kultuskormányval karöltve készítjük elő a jövő esztendőben, 1933-ban megrendezendő nemzetközi Liszt zongoraversenyt. Szóhoz juttatjuk a fiatal művészeket és előadjuk Liszt alkotásait, ápoljuk hagyományait. Öt év múlva, Liszt halálának 50. évfordulóján haza szeretnénk hozatni Bayreuthból Liszt hamvait, s felállítani Liszt Ferenc szobrát. A magyar Pantheonban akarjuk tudni Liszt hamvait és a magyar szívekben, Liszt, a halhatatlan magyar muzsikusz emlékéét és remekeit.” A Liszt Ferenc Társaság 1932. október 22-én a Zeneakadémián tartotta alakuló díszhangversenyét, ahol a kor legnevesebb művészei tolmácsolták Liszt műveit. A koncertet a Rádió is közvetítette.

Arany János emlékünnepe halálának 50. évfordulóján

1932. október 22-én Arany János halálának 50. évfordulója alkalmából Emlékünnepe rendeztek a Rádióban. Voinovich Géza, az Arany hagyományok egyik leghivatottabb ismerője mondott ünnepi beszédet, majd Molnár Imre élvezetes előadásban ismertette Arany Jánost, mint zeneszerzőt. A Nemzeti Színház művészei verseket szavaltak, az Operaház művészei megzenésített Arany verseket és a költő-zeneszerző dalait adták elő. A *Rádióéletben* K. Halász Gyula a következőket írta: „Ötven esztendeje, hogy 1882. október 22-én fekete szárnyakon csapdosott végig az országon a gyászvár, Arany János, a Toldi poétája megszűnt élni. Két nappal később az Akadémia épületében felállított ravatalnál tízezrek vettek búcsút tőle. Ötven esztendő suhant el azóta. Ötven olyan esztendő, mely súlyos nyomot hagyott a történelem lapjain. Világok változtak azóta, új embertípus nevelődött, új életfelfogás, új irodalmi ízlés, s mégis! Arany János teremtő géniusza az ötven év távlatán át is úgy ragyog, mintha csak tegnap születtek volna meg gyöngybetűs, sűrűn rótt sorokban a halhatatlan versek.”

Richard Strauss Budapesten

1932. október végén az idős, 68 éves Richard Strauss osztrák zeneszerző budapesti vendégszereplése hozta lázba az Operaház és a hangversenytermek látogatóit. Tiszteletére Strauss-hetet rendeztek. A szerző vezényletével előadott *Salome* c. operát, majd a zenekari műveiből összeállított ünnepi estét a Rádió is közvetítette. Somogyi Gyula, a Rádió munkatársa mikrofon elé kérte az illusztris zeneszerzőt: Richard Strauss a Zeneakadémián tartott hangverseny szünetében lejött a művész szobába.

Frakkban, kifogástalan eleganciával, magas korához képest frissen és fiatalos erővel, de látszólag nem nagy lelkesedéssel lépett a mikrofon elé és egykedvűen olvasta az előre megadott kérdésekre leírt és többször átfésült választát: „24 éve ismerem már Budapestet. Először a bécsi zenekart vezényeltem itt, majd a Budapesti Filharmonikusokat, később pedig az Operaházban a *Rózsalovag*, *Salome* és *Elektra* c. operáimat. Büszke vagyok arra, hogy a Liszt Ferenc Társaság tiszteletbeli tagjául választott. Ismerem és nagyra becsülöm a magyar zenei élet vezéralakjait: Hubay Jenőt, Dohnányi Ernőt és Zsolt Nándort.”

A Straussról megjelent kritikák, vélemények közül a *Rádióélet* írásából idézek:

„Richard Strauss művészetét a század első éveiben igen sokan vitatták és komoly zenetudósok is kakofóniával, blazírtsággal, a csúfság kultuszával vádolták. Strauss azonban a művész elhivatottságával haladt tovább a maga útján. Az idők őt igazolták, mert a valaha forradalmi újítónak számított Richard Strauss ma a konzervatív zenei irány egyik képviselője.”

A Strauss-héten a Hubay palotában megtartott Zenedélután is közvetítette a Rádió.

Az ott elhangzó műsorban maga a zeneszerző is „megragyogtatta zongora tudását”.

A hangversenyen a legkitűnőbb magyar előadóművészek sorakoztak föl, köztük

Báthy Anna, aki Strauss dalaiból énekelt egy csokorra valót.

Bartók Béla zongorázik a Stúdióban

„1932. december 13-án hosszabb idő után Bartók Béla újból szerepel a budapesti Rádióban.

Bach *II. francia szvitjét*, Mendelssohn *e-moll scherzóját* és Schubert *B-dúr szonátáját* játszotta.

Szerepléséért 360 pengő tiszteletdíjat kap.” Ezeket a sorokat ifjabb Bartók Béla *Apám életének*

krónikája c. könyvében olvashatjuk. Hogy mi volt a hosszú szünet oka, arra keresett választ a

Rádióélet egyik írása: „Kedden este hangversenyt ad a Rádióban Bartók Béla. A mester az

utóbbi időben gyengélkedik, jó ideje a Zeneművészeti Főiskolára sem jár be és csak legutóbb

fogadja tanítványait a lakásán. Bartók Béláról, az újabb magyar zeneművészet egyik legkiválóbb

és külföldön is nagyra értékelt képviselőjéről olyan hírek jártak, mintha elkedvetlenedett volna és

a nyilvános szerepléstől teljesen vissza szándékoznék vonulni. Ez-irányban kérdést szeretünk

volna intézni hozzá, de a mester feleségétől telefonon azt a választ kaptuk, hogy éppen

gyengélkedésére való tekintettel a sajtóban nem óhajt nyilatkozni. Reméljük azonban, hogy ezek

mégis nélkülözik a való alapot, bár ezúttal nem volt alkalmunk Bartók Bélával magával

megcáfoltatni a róla elterjedt híreket. Bartók Béla a magyar zeneművészetnek olyan kimagasló

értéke, akinek munkásságát és művészetét nem nélkülözheti a magyar szellemi élet.

Hisszük, hogy a mester keddi rádióhangversenye éppen annak bizonyítéka lesz, hogy gyengélkedéséből felépülve újra megkezdi azt az értékes tevékenységét, melyet egyaránt oly nagyra becsül a magyarság és a külföld.”

Hangversenyek Kodály Zoltán 50. születésnapja alkalmából

A közszerepléstől egyre inkább visszahúzódó Bartók Béla után nézzük meg, hogyan ünnepelték 1932. december 16-án Kodály Zoltán 50. születésnapját. Papp Viktor zeneíró és kritikus így kezdte ünnepi köszöntőjét a *Rádióéletben*: „Mindenki elismeréssel és tisztelettel ejti ki nevét, mely a zenevilágban egyik legértékesebb magyar márka. Tősgyökeres magyar zeneszerző, zenetudós és jeles zenei író. Visszahúzódva, zárkózottan él. Tanul, tanít és dolgozik. Senkivel és semmivel nem törődve, megy egyenesen művészetének szent útján, s megírja a magyarság egyik legszebb zenei fohászkodását, a *Psalmus Hungaricus*t, majd a legmagyarabb szellemű két daljátékot, a *Háry Jánost* és a *Székely fonót*. Közben zenekari művekkel, kamarazenével, kórusokkal és csodálatraméltó dalokkal kövezi ki léptei nyomát. Most, életének félszázados, emlékeztető időpontjánál, hálás nemzete jókívánságokkal szorítja meg a kezét, s áldást kér a Magyarok Istenétől további munkájára.”

Budapest hangverseny naptára megtelt a Kodály-rendezvényekkel. Koncertet adott a Székesfővárosi Zenekar Vaszy Viktor vezényletével, a Palestrina kórus és az Egyetemi Énekkar Bárdos Lajos vezetésével, a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara, valamint a legtöbb gyermekkórus. A *Psalmus Hungaricus* háromszor hangzott el egy hét alatt.

Az Operaház pedig a *Székely fonót* adta elő. A Kodály Zoltán 50. születésnapját ünneplők között óhatatlanul felidéződött az előző év, amikor Bartók Béla töltötte be 50. évét. Ünneplésről akkor szó sem volt. Jemnitz Sándor írásba is foglalta gondolatait: „Tisztelettel, megbecsüléssel és szeretettel köszöntjük Kodály Zoltánt ötvenedik születésnapján és Bartók Béla szavait idézzük egyik beszélgetésünkből: „Gondolja meg, hogy a magyar zeneélet mennyivel lenne szegényebb, ha Kodály nem volna!” Erre gondolunk! De gondolunk Bartók Bélára is, a magyar jelen legzseniálisabb alkotójára, akinek ötvenedik születésnapján, egy évvel ezelőtt, nemhogy zenei hét nem volt, de három ütem sem hangzott el! Nem sokalljuk a Kodálynak kijáró megtiszteltetést, mert az megérdemelt. Sohasem fogjuk sokallni a szeretet megnyilvánulásait, mert ezekből sohasem elég! Csak azt reklamáljuk, ami nincs, csak a meg nem történtek ellen emelünk óvást. S a Bartók Béla esetében elkövetett bűnös, aljas és gonosz mulasztás kettőzött árnyékot vet e héten, az ünnepélyek fényáradatában.”

Elhunyt Szóts Ernő, a Rádió első igazgatója

1932. december 17-én reggel Somogyváry Gyula, az irodalmi osztály vezetője megrendülten jelentette be a rádió hallgatóinak, hogy Szóts Ernő, a Rádió első igazgatója meghalt.

32. december 17. Gyásznapja volt a magyar rádióknak. Elhunyt Szóts Ernő, a rádió első igazgatója.

Szóts Ernő

Szóts Ernő októberben még részt vett a rádiótársaságok madridi közgyűlésén. Hazaérkezése után jelent meg a következő hír: „Szóts Ernőt a 7500 kilométeres madridi út nagyon megviselte, úgyhogy kénytelen néhány napi szabadságot igénybe venni. Öt év óta ez az első eset, hogy szabadságra ment.”

Aztán a néhány napi szabadságot meg kellett hosszabbítani. És elérkezett a komor december 17-e. Kilián Zoltán, a *Rádióélet* felelős szerkesztője írta a vezércikket: „Szóts Ernő nem bontogatja már sem a békés, sem a harcias leveleket kora reggel. Nappal nem érvel bizottságokban, nem tárgyal száz meg száz emberrel, késő este nem hajlik asztala fölé, hogy írja, írja a végtelen műsort, egyik könyörtelen jövő hetet a másik után. Romantikus alakját nem látjuk soha már átmenni a Rádió udvarán. Zöld ceruzája nem szignálja többé magával vitt kedves világát.

Szóts Ernőről már az év eleje óta olyan híradások jelentek meg a *Rádióélet* hasábjain, hogy előre vetítették a tragédiát.

Április 20-án *A rádióigazgató egy napja* címmel többek között ezt írták:

„Szóts Ernő öt emberre való munkát végez egyszerre, és azt vallja, hogy ez az ő élete. Régen lemondott minden olyan dologról, melyet mások életük feltétlen tartozékának tekintenek. Nem szórakozik, nem sportol, klubba nem jár. Csak egy ugrásra lakik a Rádiótól, a Sándor tér egyik modern palotájában. Családi élete nincs. Magányos ember, a Rádió a családja.

Húsz éves fia van, aki az édesanyjánál lakik.”

De ha az ő korszakának műsoraira gondol a rádióhallgató, az úttörő teremtő kínját és tüzes magyar szeretettel épített alapvetéseit lássa meg bennük. Simogassa meg gondolatban azt az apró-termetű, ősmagyar alkatú huszárt, aki elégedett ebben az elsőségben.”

Az I. honvéd gyalogezred zenekarának 700. rádiószereplése

Az 1932-es év végén hirdették ki a Rádió „Tapsversenyének” győztesét. A közönség szavazatai szerint: a Fricsay Richárd által vezetett I. honvéd gyalogezred zenekara volt a legkedveltebb. A *Rádióélet* fényképekkel illusztrált, terjedelmes cikkben mutatta be a nagy-múltú és népszerű zenekart: „Az I. honvéd gyalogezred zenekara emlékezetes múltra tekinthet vissza, hiszen szerepeltek Szófiában a bolgár cár, és Konstantinápolyban a török szultán előtt. De játszottak Wagner bayreuthi emlékművénél is, amikor Siegfried Wagner a zenekar játéktól elragadtatva megvendégelte őket és Cosima asszony, aki akkor már nem tudott járni, az ablakig vitette magát, hogy ő is hallja, lássa a magyar honvédség kiváló zenekarát.”

Fricsay Richárd, az I. honvéd gyalogezred zenekarának karnagya többek között ezt mondta: „Komoly és céltudatos munkával készülünk minden hangversenyre. Műsorunkban elsősorban magyar szerzők műve szerepel. Nemcsak kitűnő elődöm: Bachó István, de magam is igen sok magyar komponista művét hangszereltük meg zenekarunk számára. Ha valami újdonságról értesülök, azt nyomban feldolgozom és műsorra tűzöm. Gondoskodunk az utánpótlásról is. Fiatal zenészeinket a próbaidő alatt a zenekar idősebb, képzett muzsikus tagja oktatja külön is. Csak akkor kerül sor a fogadalom letételére, ha az újonc alaposan beválik.

1925-ben a mi zenekarunk elsőként játszott a Rádióban. Azóta hét év telt el, és most ünnepeljük a 700-ik rádiószereplésünket. Könnyű kiszámítani, hogy ez évenként száz, hetenként két hangversenyt jelent. A sok munkánk jutalma az, hogy a Rádió „Tapsversenye” szerint mi vagyunk a hallgatók legkedveltebb zenekara.”

1933

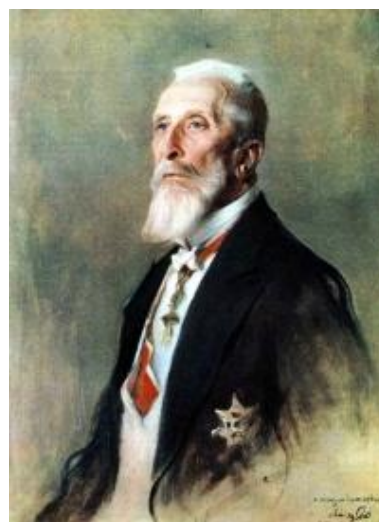
Elhunyt gróf Apponyi Albert

Klebelsberg Kunót alig néhány hónappal élte csak túl a másik nagy kultúrpolitikus:

1933. február 7-én, 87 éves korában elhunyt gróf Apponyi Albert is.

Az 1846-ban született Apponyi ifjú korában lelkesen, áhítattal hallgatta Liszt Ferenc játékát, akinek baráti köréhez tartozott. Később, mint országgyűlési képviselő tevékenykedett a Zeneakadémia megalapítása érdekében.

1922-ben a Magyar Távirati Iroda Városház utcai helyiségében felállított kezdetleges rádióállomásnak ő volt az első előadója. A népszövetségi eszméről szóló beszédét így kezdte: „Igen tisztelt láthatatlan közönség! Hosszú szónoki pályám alatt most kerültem először abba a helyzetbe, hogy elhangzott szavaim hatását nem olvashatom le hallgatóságom arcán.”

gróf Apponyi Albert

Apponyi Albert nemcsak a rádió indulását megelőző adónak volt első szónoka, hanem később is lelkesen támogatta az intézményt. Halála napján az országos gyász jeleként a Rádió nem közvetített műsort, csak magyar és idegen nyelveken közölték a hírt, hogy többé nincs Apponyink. A *Rádióélet* pedig arról tudósított, hogy a temetés helyszíni közvetítésének műszaki kivitele milyen nagy feladat elé állította a Magyar Rádiót.

„A külföldi rádióállomások egész sora jelentkezett, hogy közvetíteni kívánja a nagy államférfiu temetését. Tizennyolc külföldi rádióállomás vitte el a hallgatóhoz a magyar gyász hangjait. Négy nyelven, tizenkét mikrofonról történt a közvetítés a Parlament kupolacsarnokából, majd a budavári Koronázó Főtemplomból. Gróf Apponyi Albert temetése nemcsak Európa egyik legnagyobb államférfiának temetése volt, hanem egy igen bonyolult és a rádiózás történetében ritka, kitűnő műszaki megoldású, jól sikerült közvetítés is.”

K. Halász Gyula így emlékezett rá: „Apponyi Albert a legutóbbi évekig, míg magas kora fokozottabb elővigyázatra nem készítette, minden nagyobb jelentőségű budapesti hangversenyen megjelent.

Ott láttuk az Operaházban, a Zeneakadémián, a Filharmóniai Társaság hangversenyein, a Zichy-palota intim zeneestjein és mindenütt, ahol avatottak szolgálták a nemes zene kultuszát. A Liszt Ferenc Társaságnak cselekvő tiszteletbeli elnöke volt.

S most örökre elnémult ez az ékesen szóló, kiváló ember, aki annyi nagy gondolat, eszme és igazság harcosa volt. A zeneimádó Apponyi Albert elköltözött oda, ahol örök a fenséges és kifürkészhetetlen harmónia, s ahová nemzete hálája, mélységes kegyelete kíséri.”

Bartók Béla zongoraestje a Rádióban

1933. február 21-én a rádióműsor fénypontja Bartók Béla zongorahangversenye volt, amelyen Kodály-, Brahms-, és Beethoven-művek szerepeltek. A Rádióélet következő cikke szerint nemcsak Budapesten jelent nagy eseményt egy Bartók-koncert, hanem külföldön is. „A World Radio legutóbbi száma örömmel állapítja meg, hogy nem valók a Bartók Béla visszavonulásáról szóló hírek. Méltatva a művész frankfurti rádiószereplését, ezt a jellemzést adja róla: „Bartók egyike a világ nagy zongoraművészeinek, aki a zenének azzal tette a legnagyobb szolgálatot, hogy éveken át feltárta a délkelet-európai népek népzenejét, melyet a legtisztább hűséggel adott vissza, nem fordítva át azt a rendes európai zenei nyelvre és nem csinált belőle szalonzenét, amint azt Grieg, Brahms, Csajkovszkij és Dvorzsák tettek a maguk módján.” Bartók Béla rádióhangversenyét követő napon a Magyar Hírlapban jelent meg Péterfi István következő írása: „A rádiókoncertek kritikai méltatását még nem vezették be a magyar napilapok, de Bartók Bélának, a világhírű nagy magyar zeneszerzőnek kedd este a Rádió stúdiójából közvetített koncertjével több okból is kivételt kell tennünk. Elsősorban szükséges, hogy legalább a sajtó igyekezzen a magyar zenei élet sokszor összezavart helyezéseit, elbánásait a maguk méltó értéke és jelentősége szerint kiemelni. Ha egy Bartók bármikor és bárhol megszólal, arra az egész világ zenei közönsége felfigyel és nekünk nemcsak fokozott kötelességünk, hanem örömünk, hogy büszkélkedhetünk a modern zenének ezzel az internacionálisan elismert zsenijével. Most, hogy sajnos egy időre idehaza visszavonult a nyilvános koncertezéstől, megragadjuk ezt a mai alkalmat is, amikor a rádión keresztül gyönyörködhettünk remek előadó művészetében, nagyszerű zongorajátékában, hogy nagyszámú, lelkes hívei nevében őt magát visszainvitáljuk a hangversenytermekbe, más részről figyelmeztessük mindazokat, akiket illet, hogy a Bartók Béla alkotó- és előadó-művészete iránti kötelességeket másként is lehet értelmezni, mint ahogy eddig tették.”

Kósa György: *Árva Józsi három csodája* c. mesejátéka az Operaházban

1933. március 2-án az Operaházban mutatták be Kósa György *Árva Józsi három csodája* c. mesejátékát, amelyet Márkus László és Mohácsi Jenő szövegére komponált.

Kósa György a Zeneakadémián a legnagyobb mesterek: Bartók, Dohnányi és Kodály tanítványa volt. Tanulmányai befejeztével rövid ideig a budapesti Operaháznál működött, majd Tripoliszban volt karnagy. 1927-től kezdve a Zeneakadémia zongoratanára. Első színpadi műve, a *Laterna Magica* a Városi Színházban került bemutatásra, ezt követte *A király palástja* c. meseopera és 1933-ban az *Árva Józsi három csodája*. A *Rádióélet* műsorajánlatában többek között ez olvasható: „Ez a mesejáték átmeneti forma a pantomim és az opera között. A cselekmény maga pantomim, de szerepel három favágó, akik kommentálják a cselekményt, mint a régi görög drámákban. A színpad mögött női és gyermekkórus is szerepel. A zene stílusát a szövegkönyvből eredő népies és tündérmotívumok szabták meg.”

Jemnitz Sándor kritikus ezt írta Kósa zenéjéről: „Kósa György a székely népmesét népies ízű dallamokkal támasztja alá. Kitűnően hangszerelt és mindvégig színesen szóló muzsikájával ismét Bartók Béla és Kodály Zoltán hű követőjének vallja magát, aki nem vág elébe mestereinek, hanem tisztelettudóan bevárja fejlődésük újabb fejleményeit. Műformája érdekes, mert a népmajáték mozzanatainak kellő megértésére három énekszólammal tájékoztatja a közönséget. A három mély szólam szép egybehangolásával Maleczky Oszkár, Kálmán Oszkár és Koréh Endre jeleskednek. A fülemile koloratúráit Szabó Lujza éneкли.”

Az I. nemzetközi Liszt Ferenc zongoraverseny

1933
Fischer Annie
nagy sikerrel szerepelt
a Budapesti Hangversenyzenekar
hangversenyén.

1933. májusában tartották meg Budapesten az I. nemzetközi Liszt Ferenc zongoraversenyt.

A művészi megmérettetésre 30 magyar és 53 külföldi zongoraművész jelentkezett, és az első díjat az akkor 18 éves Fischer Annie nyerte.

Az eseményekről a Rádió is tájékoztatott:

„A nemzetközi Liszt Ferenc zongoraverseny megfelelő lebonyolításából a Magyar Rádió is kiveszi részét. Naponkénti pontos hírszolgálatlaltal tájékoztatja a közönséget.

A zsűri nagynevű tagjait meghívja a Stúdióba hangversenyzésre.

A Rádió közvetíti a két döntő versenyt, valamint *május 18-án* a győztesek hangversenyét és a díjkiosztást, melyen Hóman Bálint kultuszminiszter adja át a nyerteseknek a díjakat.”

A Liszt zongoraverseny tervezésében Dohnányi Ernő, Kun Imre, Demény Dezső és mások vettek részt. A megvalósítás feladata azonban elsősorban Dohnányira hárult.

Vázsonyi Bálint, Dohnányi életének ismerője így írt erről: „Egy teljes évig dolgozott a verseny előkészítésén. Az első megoldandó probléma a valóban előkelő összetételű zsűri biztosítása volt. Dohnányi ezért, egy általa gondosan összeállított névsor alapján, személyes levelet intézett mindenkire, aki számításba jöhet. Nem volt könnyű feladat már ez sem: a nyilvánvalóan kívánatos, igazán nagy művészek mellett gondolnia kellett a még élő Liszt-növendékekre, akiknek egy része egyáltalán nem ütötte meg az ideális zsűri mértékét. Gondolnia kellett arra, hogy lehetőleg minden nemzet arányosan képviseltessék a bizottságban. Vigyázni kellett, hogy ne legyen túlságosan nagy a magyar zsűritagok száma, ugyanakkor senki se érezze magát mellőzve. Dohnányi a verseny anyagát és az értékelés módszereit nagy gondnal készítette elő. Ő maga, mint a bizottság elnöke, nem élt szavazati jogával.”

Dohnányi bármilyen lelkiismeretesen és tapintatosan munkálkodott is, a verseny mégsem zajlott le kellemetlen felhangok nélkül, mert a zsűri döntésével nem mindenki értett egyet, amint erre Péterfi István zenekritikus írása is rámutatott: „El kell ismernünk, hogy a Liszt-verseny általánosságban várakozáson felül sikerült. Sokkal rendszeresebb, gondosabb, komolyabb volt, mint a tavalyi nemzetközi bécsi, meg a varsói zenei verseny. Kezdetől látható volt, hogy a bírák alapos munkával, lehető objektivitással törekszenek felelősségteljes tisztük ellátására.

Természetesen ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a helyezések minden rangsorát hajszálnyira így íránk alá. Elképzelhető, hogy másik 15 zsűritag egészen más sorrendet állapított volna meg. Igen örvendtünk *Fischer Annie* győzelmének, noha egészen jogosnak fogadtuk volna el, ha a második helyezett *Mikisa Taras*, vagy a harmadik, *Kentner Lajos* jut az első helyre. Mindkettőjüknek utolsó verseny-produkciója virtuózabb, érettebb, fölényesebb volt, mint a Fischer Annie.”

Fischer Annie előtt ezzel a győzelemmel kinyílt a művészpálya. Életművével igazolta, hogy megérdemelte a Liszt Ferenc zongoraverseny első díját.

Bartók Béla rádióelőadása *A magyar népdalról*, és II. zongoraversenyének bemutatója

1933. május 19-én Bartók Béla *A magyar népdal* címmel felolvasást tartott a Rádióban.

A *Rádióélet Műsor-útmutatója* a következőket írta róla: „Bartók Béla a modern magyar zenei irányzat egyik legkiválóbb és világszerte nagyra becsült úttörője, a magyar dalról tart előadást a rádióban és előadását azokkal a fonográf felvételekkel példázza, amelyeket saját gyűjtőútjai alkalmával vett fel. Bartók Bélát kora gyermekkora óta vonzotta a népies magyar zene, amelynek egyik legalaposabb ismerője, előharcosa és terjesztője lett. Már ismert zeneszerző és zongoraművész, amikor behatóan ismerkedik meg az addig szinte parlagon heverő magyar népzenevel. Korszakos jelentőségű a népdalgyűjtés terén az 1905. év, amikor Bartók Kodálllyal együtt megkezdi a népdalgyűjtést és a következő évben közösen adják ki munkásságuk első eredményét. Két esztendővel később Bartók önállóan gyűjtött székely balladái jelennek meg, majd egyszerű zongora-feldolgozásban adta ki két magyar népdalsorozatát. Ez az ősrégi magyar muzsika, ez a ritmikában páratlan gazdag zenekultúra jelölte ki további felbecsülhetetlen munkássága útját. A magyar népzene gondolata foglalja el teljesen. Kodálllyal együtt tervezetet dolgoz ki egy egyetemes magyar népdalgyűjteményről. Bár a háború kitörése szinte lehetetlenné teszi magyar népdalkutató munkáját, a nehéz körülmények között is új és újabb gyűjtő utakra indul, hogy mentse azt a magyar népdalkincsből, ami még menthető. A magyar népdalról szóló előadása a magyar rádió jövő heti műsorának egyik legkiemelkedőbb eseménye.”

Az 1933-as év nagy eseményéről, **Bartók II. zongoraversenyének bemutatójáról**

ifjabb Bartók Béla *Apám életének krónikája* c. könyvében így írt:

„Január 23. A II. zongoraverseny ősbemutatója Frankfurt am Mainban, a Frankfurter Rádió Szimfonikus Zenekarával, Hans Rosbaud vezényletével. Bartók egyaránt elégedetlen a zenekarral és saját játékával, amelyen szerinte érződik, hogy egy éve nem volt pódiumon. Ez Bartók utolsó németországi szereplése. Az ottani politikai helyzet fokozatos átalakulása egyre növekvő ellenérzést vált ki belőle, kapcsolatait minden téren megszünteti.”

1933. június 2-án került sor Bartók II. zongoraversenyének budapesti bemutatójára, Kentner Lajos fiatal zongoraművész előadásában és Otto Klemperer vezényletével. A Vigadóban megtartott hangversenyt a Rádió is közvetítette.

Június 7-én pedig, a bécsi Musikverein nagytermében, a Budapesti Hangversenyzenekarral, Otto Klemperer vezényletével ismét Bartók játszotta a II. zongoraversenyt. A hangversenyre Jemnitz Sándor zenekritikus is kiutazott és élményeiről többek között ezt írta:

„Bécs gyönyörű hangversenyterme csaknem egészen megtelt zeneértő közönséggel, amelynek soraiban a legismertebb zeneszerzők és előadóművészek foglaltak helyet. Tüntetően föl, fölújuló taps fogadta Otto Klemperert, a Németországban állását veszített nagyszerű karmestert, aki egyre melegebbé váló közhangulatban szólaltatta meg a négy számból álló remek műsort.

Teljes színskáláját Bartók Béla *II. zongoraversenyében* fejtette kis a zenekar, amelynek élén maga a világhírű szerző zongorázott lenyűgöző lendülettel és elképzeléseit maradéktalanul megvalósító, tüneményes virtuozitással. Bartók Béla e legújabb remekművében klasszikus példáját adja a mesteri összefoglalásoknak. Amit régebben hangulatképekben és színfoltokkal festett meg, azt most architektonikusan értelmezi át, és épületekővek gyanánt használja föl.”

Vincze Zsigmond *A hamburgi menyasszony* című operettje

A Rádió 1933. június 4-ei műsorából Vincze Zsigmond *A hamburgi menyasszony* című operettjét emeltem ki, amely a Rádió felújításában hangzott el. Vincze Zsigmond 1874-ben született Zomboron. Ifjú korában a híres énekes, Ney Dávid zongorakísérője volt a koncertkörutakon, majd az Operaház zenekarában játszott, mint hegedős. További sorsáról az *Operettek könyvében* ezt olvashatjuk: „Vincze Zsigmond számára az 1903-ban megnyílt Király Színház nyújtott sorsdöntő változást: ide szerződött karmesternek. Kevés megszakítással több, mint harminc évig szolgálta ezt a színházat, velük volt jóban-rosszban, vezényelt és hangszerelt. Ő hangszerelte a *János vitézt*, melyet vagy háromszázszor dirigált. Vincze Zsigmond a legképzettebb operett szerzők sorába tartozik, és ehhez képest bizony elenyészően keveset tudnak róla.

Arra emlékeznek az idősebbek, hogy Vincze szerzeménye a *Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország* dalbetét *A hamburgi menyasszony* című operettből való, amelyet a Városi Színházban mutattak be 1922-ben.”

Kókai Rezső szerzői estje a Rádióban

1933. június 7-én a fiatal Kókai Rezső szerzői estjét tartották a Rádióban. A műsorban dalok, valamint gondolkára és zongorára komponált művek hangzottak el.

Pályakezdésének fontosabb mozzanatai:

Kókai Rezső 1906-ban született, zeneszerető családban.

Édesanyja zongorázott, édesapja pedig fanatikus Wagner-rajongó volt. Szülei gondoskodtak alapos zenei neveléséről. A Zeneakadémián zongora és zeneszerzés szakra vették fel.

Kókai Rezső zeneszerző

Professzora, Koessler János hatására az otthonról hozott Wagner-bűvkör mellett a romantikus Brahms felé fordult érdeklődése. A főiskolai években dalokat, zongora- és kamaradarabokat komponált. 1926-ban, *fisz-moll vonósnégyesével* elnyerte a Magyar Zeneszerzők és Szövegírók pályázatát, amelynek díja egy római-milánói-párizsi tanulmányút volt. A romantikus iskolán nevelkedett ifjú zeneszerző szembe találta magát a nyugati modern zenével. Útkeresése a zenetudomány területén hozott számára eredményeket. Freiburgban tanult tovább zenetörténetet, filozófiát és művészettörténetet. 1933-ban írta meg doktori disszertációját Liszt Ferencről. Kókai Rezső nagyszerű zongorista volt, de nyilvánosan általában csak saját műveit tolmácsolta.

Dohnányi Ernő *Simona néni* c. operájának rádió-bemutatója

„Az Operaház évadjának megnyitása előtt a Rádió újdonságszámba menő magyar vígoperával kedveskedik közönségének a Stúdióból. Kellemes, kedves, értékes muzsikával és érdekes kis történettel. Az előadás bemutatónak számít, mert ez az első alkalom, hogy Dohnányi Ernő *Simona néni* c. alkotása magyar nyelven hangzik el, az Operaház művészeinek és zenekarának közreműködésével.” Így kezdődött Papp Viktor zenetörténész *Rádióéletben* megjelent írása. Dohnányi Ernő *Simona néni* c. vígoperájának ősbemutatója Drezdában volt az 1910-es évek elején. Itthon először 1918-ban Debrecenben, majd 1927-ben a budapesti Városi Színházban került színre. A rádió-bemutató alkalmából a szöveggönyvet Lányi Viktor fordította magyarra, Csanády György rendező pedig mikrofonszerűség szempontjából dolgozta át. A hat szereplős operát Basilides Mária, Szabó Lujza, Halász Gitta, Laurisin Lajos, Svéd Sándor és Koréh Endre adták elő, a zeneszerző vezényletével.

Továbbra is Papp Viktor írásából idézek: „Milyen ez a zene? A neoromantikának hagyománytisztelő terméke. Melódikus énekbeszédből, áriákból, duettekől, dalokból, tánc- és indulószerű részekből s a végén egy briliáns szextettből áll. Dohnányi jól ismert, pompás humorú tolla könnyeden és színesen rajzolta meg a hat szereplő huncutkodó kis világát. A vígopera-stílus zenei eszközeit bravúrosan önti rá a helyzet-komikumokra s az egész partitúra tréfálkozik, mosolyog és nevet. De mindig a szép muzsika nyelvén. A frissen gördülő, mulatságos történet ezzel az epilógussal zárul:

Már tündököl a friss tavasz, / Hej, víg kacajjal ránk köszönt a kis ravasz,
Zsendül a fű, nyíl a virág, / Megrészegül az egész nagy világ,
Mily dús szerelmi ünnepség! / Emberi szív: most résen légy!
A boldogságot megragadd, / Mert egy-kettőre elszalad.

A hetvenöt éves Hubay Jenő köszöntése

1933. szeptember 15-én ünnepelte 75. születésnapját Hubay Jenő, a nagyszerű hegedűművész, pedagógus és zeneszerző. Ez alkalomból a Rádió Hubay műveiből összeállított hangversennyel köszöntötte. A *Rádióélet*ben pedig Papp Viktor zenetörténész méltatta a mester érdemeit.

Ebből idézek: „Hubay Jenő 75 éves. Ki hinné? Eleven cáfolata éveinek, amint tevékenykedik, tanít, komponál, hegedül, reprezentál, fiatalos mozgással és friss szellemmel százféle irányban dolgozik. Hubayt először mint hegedűművészt ismerte és csodálta a világ, később a zeneszerzőt ünnepelte s újabban, mint páratlan hegedűpedagógust értékeli. Mint hegedűművész rendkívül sokoldalú. Az eszményien tökéletes klasszikus stílust Joachimtól, a Paganini utáni kor legnagyobb hegedűművésztől örökölte. Vieuxtempstól, a másik nagy hegedűstől, az elegáns könnyedséget, világosságot, színes frazírozást és közvetlen előadásmódot tanulta el. Hozzájuk adta saját lelkének csapongó fantáziáját, szenvedélyét és magyar temperamentumát.

Hubay, a hegedűpedagógus, a legnagyobb ma az egész világon. Mióta Hubay a Zeneművészeti Főiskolán működik, a hegedűművészet Mekkája Budapest lett. 47 éve tanít olyan eredménnyel, hogy az öt világrész tele van tanítványainak hírnevével. Hubay, mint zeneszerző is jelentős.

Abba a zeneszerző gárdába tartozik, mely a magyar muzsika talajából száz évvel ezelőtt kezdett kinőni. Szerzeményei, különösen hegedűre írott pedagógiai és művészi kompozíciói maradandó értékűek. De színpadi zenéje, szimfonikus és kamaraművei, dalai és kórusai is a hivatott mestert dicsérik.”

Simonyiné Gróh Klára hegedűművésznő stúdióhangversenye

1933. október 11-én tartották meg Simonyiné Gróh Klára hegedűművésznő stúdióhangversenyét, Polgár Tibor zongorakíséretével. 1996. februárjában felkerestem a 93. évében járó művésznőt. Jó egészségben, élénken mesélt szigorú mesteréről, Hubay Jenőről, akitől 14 éves korától kezdve tanult hegedülni. 1925-ben, még a rádió hivatalos megindulása előtt járt a Rákóczi úti stúdióban, ugyanis az ő hegedűjátéka alapján próbálták ki az előadóterem akusztikáját. A Rádiónak később is gyakori szereplője volt.

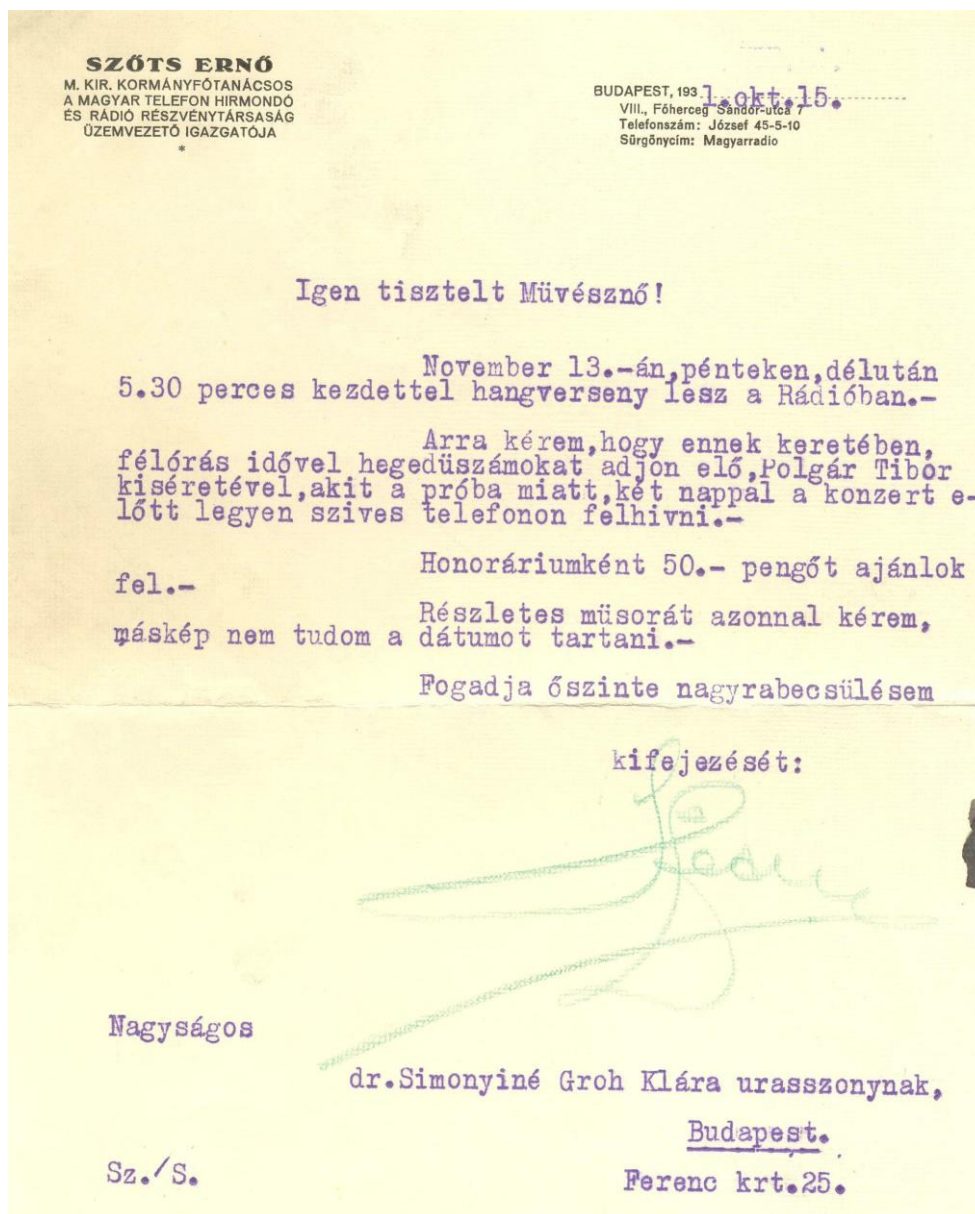
Simonyiné Gróh Klára a Zeneakadémián a tanárképzőt végezte el és 1937-ben kapott diplomát. Szenvédélyesen gyűjtötte a hegedűket, és kíváncsian kutatta a különböző hangszerek hangját, minőségét. Azonban bármennyi hegedűt próbált is ki, mindig hűségesen visszatért kedvenc *Guarneri* hegedűjéhez, amelynek szép hangja a nagy termekben is jól érvényesült. Sokat játszott hangversenyen itthon és külföldön.

Emlékei között található Szóts Ernőnek, a Rádió első igazgatójának néhány udvarias felkérő levele is, mint például az , amit 1931. október 15-én írt:

Igen tisztelt Művésznő!

November 13-án, pénteken, délután 5.30 perces kezdettel hangverseny lesz a Rádióban. Arra kérem, hogy ennek keretében, félórás idővel hegedűszámokat adjon elő, Polgár Tibor kíséretével, akit a próba miatt, két nappal a koncert előtt legyen szíves telefonon felhívni. Honoráriumként 50.- pengőt ajánlok fel. Részletes műsorát azonnal kérem, másképp nem tudom a dátumot tartani.

Fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését: Szóts Ernő

A Simonyiné Gróh Kláráról szóló újságcikkekből két részletet idézek.

Az első címe: *Gróh Klára művészi körútja Hollandiában* „Gróh Klára hegedűművésznő az elmúlt héten nagy sikerrel szerepelt azon a koncerten, amelyet Thyssen báró rendezett Hágában. Az estélyen részt vett a holland arisztokrácia számos tagja, az angol és amerikai nagykövettel. Művészi körútja során Amszterdamban és minden nagy holland városban koncertezik, megismételve a tavalyi nagy-sikerű koncertkörútját.”

A következő híradás: *Magyar hegedűművésznő sikere Olaszországban*

„Gróh Klára hegedűművésznő Milánóban kezdte meg olaszországi hangversenykörútját. A milánói lapok részletesen foglalkoznak az ifjú művésznő játékával. A *Secolo* azt írja, hogy a magyar leány, mint Hubay tanítványa, birtokában van minden olyan finomságnak és bravúrnak, amit a nagy mester iskolája csak megadhatott neki. Műsorából különösen Lalo *Spanyol szimfóniáját* emelték ki, a kifejezés élénkségeért, a játék tüzéért és tökéletességéért. Ugyanígy ír a *Giustizia*, míg az *Ambrosiano* szinte áradozó lelkesedéssel az *ígéret muzsikájának* nevezi a pályája elején álló művésznő produkcióját. Milánó legelső egyesülete a *Circola dell' Amici* aranyéremmel tüntette ki Gróh Klárát kiváló hegedűjátékáért.”

Bartók Béla rádióelőadása: *A magyar népdal hatása a szomszéd népek zenéjére*

1933. november 21-én Bartók Béla előadást tartott a Rádióban *A magyar népdal hatása a szomszéd népek zenéjére* címmel, amit zongorajátékával és fonográf felvételekkel illusztrált. (Csak a pontosság kedvéért jegyzem meg, hogy ifjabb Bartók Béla *Apám életének krónikája* című könyvében november 31-i dátum szerepel.) Közismert, hogy Bartók Béla zongoraművészi és zeneszerzői tevékenysége mellett, életének nagy részét a népzene gyűjtés és annak tudományos feldolgozása töltötte ki. Bartók elsősorban a hozzá közelebb álló magyar, román és szlovák népzene gyűjtötte, később azonban sor került a többi kelet-európai és más távoli népek zenéjére is. A különböző népzene tanulmányozása vezette rá Bartókot a magyar és a szomszéd népek közötti kölcsönhatás felismerésére. Amint Kodály írta *A folklorista Bartók* című cikkében: „Bartók kezdettől fogva tisztában volt vele, hogy a szomszéd népek zenéjének ismerete nélkül a magyart sem ismerhetjük meg igazán. S mivel gyűjteményük kevés, vagy semmi, ez a tennivaló is ránk vár.”

A kelet-európai népzene áttekintéséből született Bartóknak *Népzeneünk és a szomszéd népek népzeneje* című tanulmánya 1934-ben. Ennek előtanulmánya, illetve rádiós változata hangzott el 1933-ban, zenei illusztrációkkal.

A Magyar Rádió 1933. évi személyi és technikai hírei

Szöts Ernő, a Rádió első igazgatójának halála után, 1933. január első napjaiban újjászervezték a Rádió vezetőségét. **Dr. Hável Bélát** nevezték ki ügyvezető-igazgatónak. Hável 1912-ben lett az államtudományok doktora, majd a bécsi egyetemen és a párizsi *Sorbonneon* folytatta tanulmányait. 1926-tól kezdve tagja volt a Rádió ügyvezető-igazgatóságának.

Hlatky Endre lett a Rádió új műsorigazgatója. Korábban Bethlen István miniszterelnök személyi titkára, majd Károlyi Gyula kormányában a miniszterelnökségi sajtóosztály vezetője volt. Az átszervezés nem érintette sem a zenei, sem a prózai vezetők hatáskörét.

Továbbra is Dohnányi Ernő a Rádió főzeneigazgatója, vitéz Somogyváry Gyula a dramaturg-igazgató és Odry Árpád a főrendező.

1933. május-június folyamán az ország négy városában: Pécsen, Miskolcon, Magyaróvárott és Nyíregyházán közvetítőállomást avattak, amelyek lehetővé tették a jobb vételi lehetőségeket. Budapesten is készült a 314 méter magas adótorony és a 120 kw teljesítményű új adóállomás. Az eddigi 20 kw-os rádióállomást elbúcsúztatták, de nem véglegesen, mert megfelelő hullámhosszra való átállítás után **Budapest II.** műsorát közvetítette.

1933. december 2-án Liszt Ferenc *Ünnepi hangok* című szimfonikus költeménye vezette be a lakihegyi új adóállomás felavatását. Hável Béla, a Rádió ügyvezető-igazgatója így kezdte beszédét: „A lakihegyi 120 kw-os adóállomás üzembevételével a Magyar Rádió története egyik legjelentősebb fordulópontjához érkezett el.”

Hlatky Endre, a Rádió műsorigazgatója a többi között ezt mondta: „A hatalmas teljesítményű, új rádióállomás lehetővé teszi, hogy még az olcsó detektoros készülékkel is élvezhetik a rádió áldásait mindazok, akik ettől eddig szinte el voltak zárva. Külföldön pedig új és új tízezrek figyelnek majd fel **Radio-Budapest** szavára.”

Végezetül Gömbös Gyula miniszterelnök ünnepi beszédéből idézek: „A Magyar Rádió hangja kiáltó jeladás a világ-éterben, szüntelenül figyelmeztet arra, hogy van itt a Duna völgyében egy sokat szenvedett kis ország, egy lélekben csonkítatlan ezeréves nemzet, melynek fiaiban szikrát vet a tehetség és magas lánggal lobog a büszke magyar öntudat.”

További események röviden

Budapest zeneéletének Wagner- és Brahms-kultuszát reprezentálták azok a hangversenyek, amelyeket Richard **Wagner halálának 50.** és Johannes **Brahms születésének 100.** évfordulójára rendeztek.

A Wagner évforduló alkalmából a *Rádióélet*ben két hosszú cikk méltatta a zeneszerzőt.

Papp Viktor zenekritikus többek között így írt: „Wagner a német művészetnek Goethe óta a legnagyobb alakja. Hogy milyen átütőerejű és rendkívüli mester, mutatja, hogy a halála óta eltelt 50 év alatt egyetlenegy muzsikus sem tudta kivonni magát büvköréből. Debussytól Richard Straussig, mindegyik bekapcsolódott a *tüzes szekerű Wagner* útjába.”

A *Rádióélet*ben felidéztek Richard Wagner két budapesti látogatását is.

1863-ban 13 napig és 1875-ben 6 napig volt itt. Mindkét alkalommal hangversenyeket adott, rendkívüli hatással és sikerrel.

1933. március 6-án Johannes Brahms születésének 100. évfordulójáról a Budapesti Filharmóniai Társaság egy szép koncerttel emlékezett meg. Másnap már megjelent Jemnitz Sándor kritikája, amelyből idézek: „Hitelesebb szellemben megtartott emlékhangversenyt maga Brahms sem kívánhatott volna születésének századik évfordulójára. Való, hogy mostanában az egész művelt világ versengve ünnepli Hamburg nagy muzsikusi fiát. Alig hisszük azonban, hogy a Brahms-muzsikának bárhol is illetékesebben hódoltak volna, mint nálunk Dohnányi Ernő és Basilides Mária. Dohnányi maga játszotta és a zongora mellől egyúttal maga is vezényelte a *B-dúr versenyművet*. Elragadó megértéssel és szeretettel muzsikált. A brahmsi dallamfűzés és motívum-fejlesztés titkaiban ma talán senki sem otthonosabb nála. S csak ő tudja-érzi igazán, hogy ilyen lassú- tétel lassú volta milyen tág értelmű, s milyen hullámzóan váltakozó hangulatokat rejt magában. Basilides Mária eszményi hévvel énekelte el Brahms hatyúdálát, a *Négy komoly éneket*. Szünet után tisztán és lendülettel szólaltatta meg a *II. szimfóniát* a filharmóniai zenekar, melynek élén Dohnányi egyazon est keretében zongorázott, kísért és vezényelt.”

Budapest vendége: Bruno Walter karmester

1933. áprilisában Bruno Walter, a híres karmester volt Budapest vendége, akit a közelmúltban számúztak a német zenei életből. A Zeneakadémián megtartott hangversenyét a Rádió is közvetítette. Péterfi István kritikája az akkori politikai hangulatot is érzékeltette:

„Bécs a múlt héten páratlan ünnepléssel szolgáltatott gyönyörű elégtételt a nagy művészeknek, de talán még ennél is többet jelent az a meghatóan szép, teljesen egyhangú, leírhatatlan lelkes ováció, melyben a magyar főváros közönsége részesítette Bruno Waltert. A mai felejthetetlen művészi produkciók élményein felül az igazi emberi szolidaritás ünnepe is volt ez a koncert és Liszt Ferenc palotájában kedden este meg lehetett hallani egy tisztultabb világ vezérmotívumát. Hódolat érte a művészeknek és hódolat a magyar közönségnek!”

A Budapesti Filharmóniai Társaság fennállásának 80. évfordulója

1933. október 23-án díszhangversenyt rendeztek a Budapesti Filharmóniai Társaság fennállásának 80. évfordulója alkalmából, Dohnányi Ernő, az elnök-karnagy vezényletével. A műsorban három új alkotás hangzott el: Dohnányi Ernő *Szimfonikus percek* c. műve, majd Bartók Béla öt magyar népdalfeldolgozása, (a *Húsz magyar népdal* öt számának zenekar-kíséretes átírata), melyben az altszólót Basilides Mária énekelte. A harmadik szám pedig Kodály Zoltán *Galántai táncok* c. darabja volt.

Papp Viktor *A filharmonikusok ünnepe* címmel a következőket írta a *Rádióélet*ben:

„A Budapesti Filharmóniai Társaság most éri meg fennállásának nyolcvanadik esztendejét. Nem jubiláris dátum, de olyan forduló, mely mellett nem lehet szó nélkül elhaladnunk. Ezért közli a *Rádióélet* sorozatosan a Filharmóniai Társaság részletes történetét. Ezért ünnepli meg díszhangversennyel zenevilágunk a szezont megnyitó első előadást, melynek műsora a Társaság kimagasló eseménye lesz. A műsor olyan új magyar művekből áll, melynek szerzői a világ minden részéből szerzik a babért a magyar névnek. Dohnányi Ernő, Bartók Béla, Kodály Zoltán, a legnagyobb élő három magyar zeneszerző, az ünnepi alkalommal új alkotásokkal köszöntik a Filharmóniát, amely annak idején nem kis részben járult hozzá hírnevük emelkedéséhez.”

Giacomo Puccini születésének 75. évfordulója

1933-ban, Giacomo Puccini, a nagy olasz operakomponista születésének 75. évfordulójáról nemcsak az Operaházban, hanem a Magyar Rádióban is méltóképpen megemlékeztek. Felelevenítették a *Pillangókisasszony* nevezetes budapesti premierjét is. Az opera ősbemutatója 1904-ben, a milánói Scalaban ugyanis botrányos bukással végződött, két év múlva azonban a budapesti bemutató óriási sikert hozott. Az ott jelenlévő Sereghy Elemér írása a *Zenelap* 1906. június 10-i számában jelent meg: „A budapesti Operaház 1906. május 12-én mutatta be a *Pillangókisasszonyt*. A bemutatón Puccini is rész vett, ő maga készítette elő a darabot. Ebből az alkalomból kis Puccini-fesztivált rendeztek, a *Bohémélet* és a *Tosca* előadásával. Május 11-én volt a *Pillangókisasszony* főpróbája, amelyet a zeneszerző egy páholyból nézett végig, még mindig javítva a tempókon és a fényhatásokon. Végre elérkezett a szívszorongva vár premier. Ha a *Pillangókisasszony* közvetlenség tekintetében a *Bohémélet* és a *Manon* után következik is, mégis ez Puccini legnagyobb operája. A bemutató előadás óriási és őszinte sikert aratott, amelyhez nagyban hozzájárult a kitűnő szereposztás is. A címszerepet Szamosi Elza énekelte, páratlan, magas színvonalon álló művészettel.”

A Rádió 1933-as műsorában Gergely István újságíró sorozatban mutatta be az Operaház hőskorának leghíresebb művészeit, köztük Szamosi Elzát is:

„Puccini *Pillangókisasszony* című operájának budapesti bemutatója felejthetetlen élmény mind azoknak, akik ott voltunk. A nézőtéren a nemzetközi zeneélet kiválóságai ültek és a színpadon a címszerepet Szamosi Elza énekelte. Úgy énekelte, hogy diadalra vitte Puccini művét, amelynek világsikere ettől az estétől számítható.

Szamosi Elzát, Puccini javaslatára, amerikai szerződésekkel halmozták el. Százszor énekelte túl az Óceánon a tört szívű kis japán gésa édes-bús melódiáit. Aztán hirtelen megszakadt a sikerek gazdag sorozata és az Operaház ünnepelt énekesnője távol a színpadtól, szinte elfeledve, egyszerű polgárasszonyként csendben hunyt el 1924-ben.”

Robert Volkmann zeneszerző halálának 50. évfordulója

1933. október 30-án Robert Volkmann halálának 50. évfordulóján, műveiből összeállított emlékestet rendeztek a Rádióban. A 19. század romantikus zeneszerzője Szászországban született, de életének nagyobbik felét Budapesten töltötte. 1841-ben költözött a magyar fővárosba és egy rövid megszakítástól eltekintve, itt élt 1883-ban bekövetkezett haláláig.

Papp Viktor zenetörténész a *Rádióélet* hasábjain mutatta be Robert Volkmann alakját:

„Egy csendes zseni szellemét idézi művein át a Magyar Rádió, aki nem volt magyar, de negyven évig élt nálunk, itt halt meg, sírját mi őrizzük. Ismerte Lisztet, Mosonyit, Erkel, legjobb barátja pedig Heckenast Gusztáv könyvkiadó volt. A különös, csendes, puritán ember négy évtizeden át csaknem mindig egyedül sétált a Bástyán. Emléktáblával rég megjelölt budavári kis lakását belül kevesen látták.

Nem volt közéleti ember, de szíve együtt dobogott magyar *honfitársaiéval* és több alkotásában hitet tett a mi szellemünk mellett. Ő volt a Zeneakadémia első zeneszerzés- és hangszerelés tanára. Mai értelemben nem nevezhetnénk jó pedagógusnak, de a tehetségesek sokat tanulhattak tőle. Tiszta, emelkedett muzsikusképek volt. Szimfóniáival, kamarazene műveivel, zongoradarabjaival, nem sok korabeli nagyság vetekedhetett. Volkmann több hangszeren kitűnően játszott, de legjobban szeretett gordonkázni. Hangszerismerete és hangszereszeretete emeli egyetlen gordonkaversenyét az irodalom kimagasló csúcsára.”

1934.

Zichy Géza zongoraművész, zeneszerző halálának 10. évfordulója

1934. január 14-én a Magyar Rádió hangversennyel emlékezett gróf Zichy Gézára, halálának 10. évfordulóján. Zichy Géza működése egyedülálló a magyar zongoraművészetben. Tizennégy éves korában egy vadászbaleset következtében elvesztette a jobb karját, fél kezével azonban bámulatos virtuozitásra tett szert. Komoly zenei képzettségét Robert Volkmann és Liszt Ferenc alapozta meg. Nagy sikerrel szerepelt itthon és külföldön. Hangversenykörútjai jövedelmét jótékony és kulturális célokra fordította. 43 éven keresztül volt a Nemzeti Zenede elnöke. Kompozíciói közül a bal-kézre art zongoradarabok jelentősek, de érdemes megemlíteni az *Alár*, a *Roland mester*, a *II. Rákóczi Ferenc*, a *Nemo* és a *Rodostó* című operáit is.

Az emlékhangverseny alkalmával Papp Viktor zenetörténész a *Rádióélet*ben ismertette Zichy Géza művészetét és jelentőségét. Ebből idézek: „Zichy Géza szuggesztív erejű ember volt. Megjelenése hódító, látványosság a zongora mellett. Játéka egységes, bensőséges. Nem hittünk a szemünknek, hogy mindezt csak öt újjal műveli, pedig láttuk, hogy a meleg kantilénákat, daloló legatókat és pergő futamokat, melyeket rendszerint a jobb kéz végez, ő pedig egyetlen újjal, jórészt balkezének nagyujjával keltette életre. Ritmusérzéke elsőrendű volt, dinamikája színes, frazírozása plasztikus. Sajátságos pedálhasználatáról tanulmányt kellene írni.”

Liszt Ferenc többször meglátogatta tanítványát és barátját Debrecen környéki otthonában is. Egy ilyen alkalommal született a következő anekdota: Zichy gróf kastélyában ingyenes hangversenyeket rendeztek a környék lakosai számára. Liszt Ferenc zongorázott. Az első sorban egy galambósz hajú öreg paraszt ült. A koncert végén azt mondta Lisztnek: „Hogy mi a neved, azt megmondta a gróf, hogy mit tudsz, megmutattad magad, de hogy ki vagy, arról magunk győződhettünk meg. Áldjon meg érte a magyarok Istene!”

Liszt Ferenc nemcsak tanította Zichy Gézát, hanem egyéb téren is segítette. Például Zichy bal-kézre szerzett híres etűdjeinek nyomtatott kiadásához bevezetőt írt, kiemelve a darabok újjító érdemét. Két Zichy darabot: az *Adél keringőt* feldolgozta, és a *Balladát* átírta zenekarra.

Liszt Ferenc saját művei közül Petőfi *A magyarok Istene* című versére komponált dalából pedig balkezes zongoradarabot írt Zichy Géza számára.

Bartók-műsorok a Rádióban

A Rádió 1934 évi műsorát átlapozva úgy tűnt, mintha Bartók Béla körül megsűrűsödött volna a levegő. Ugyanis a korábbi visszavonultságához képest, most többször találkoztam a nevével. Hírszerű rövideggyel foglalom össze ezeket az eseményeket, amelyek a *Rádióélet* műsorajánlatán kívül, ifjabb Bartók Béla *Apám életének krónikája* c. könyvében szerepeltek. Az említett budapesti hangversenyeket a Rádió is közvetítette. Korábban beszámoltam arról, hogy Bartók Béla 1933. november 21-én előadást tartott a Rádióban *A magyar népdal hatása a szomszéd népek zenéjére* címmel. Valószínű, hogy ez a műsor előzetes, rövidített változata lehetett a *Népzénék és a szomszéd népek népzéneje* c. tanulmányának, amely 1934. január 15-én készült el és ekkor a Rádióban fel is olvasta. A zenei illusztrációkhoz maga szállította a fonográfot a stúdióba, amelyet az adás alatt Béla fia kezelt. A tanulmány egyébként még ez évben megjelent a *Népszerű Zenefüzetek* 3. számaként. Február 5-én a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának Vigadóban megtartott hangversenyén Bartók zongoraművészként működött közre. Bach *f-moll* és Mozart *C-dúr zongoraversenyét* játszotta, Walter Herbert vezényletével. Február 12-én a budapesti Collegium Musicum francia estjén négy énekes: Basilides Mária, Mende Erzszi, Matuska Miklós és Rösler Endre Debussy-dalokat adott elő Bartók Béla zongorakíséretével. Az előző napokban Bartók Csalán úti lakásában tartottak próbát. Április 25-én Díszhangverseny volt a Zeneakadémián, a Főiskola Segítő Egyesülete javára. Bartók és Zathureczky Ede Mozart *B-dúr* és Beethoven *A-dúr (Kreutzer) szonátáját* játszotta. Még egy furcsa hír a Rádióval kapcsolatosan. A Magyar Rádió, arra hivatkozva, hogy a rossz gazdasági helyzet miatt az előfizetők száma csökkent, le akarta szállítani Bartók szokásos tiszteletdíját. Bartók ezt kételkedve fogadta, de nem akart személyesen érdeklődni. Megkérte viszont a nagynénjét, hogy szerkesztői üzenet formájában tájékozódjék a valódi helyzetről. Érdeklődésére május 24-én a műsorújság válaszolt. A rádió előfizetők száma kerekítve a következő: 1929-ben 27 ezer, 1931-ben 31 ezer, 1934-ben 34 ezer. Bartók kételye tehát jogos volt, s ennek megfelelően továbbra is a szokásos tiszteletdíjat kapta.

Végül még egy hangversenyt említek, amelyen Bartók-mű hangzott el. Január 31-én közvetítette a Rádió a *Pozsony, mint zeneváros* című estjét. Az Operaház tagjaiból alakult zenekart Dohnányi Ernő vezényelte. A műsorban természetesen pozsonyi, vagy a várossal szoros kapcsolatot tartó zeneszerzők műve csendült fel: többek között Dohnányi Ernő és Rajter Lajos egy-egy darabja, valamint Bartók Béla *Magyar parasztdalok* c. műve, amely a zongorára komponált *15 magyar parasztdal* néhány részletének átírata. Ebben a változatban ezen a pozsonyi esten hangzott el első alkalommal.

Lehár Ferenc *Giuditta* című operettjének bécsi és budapesti bemutatója

„1934. január 20-án este a bécsi operaház bemutatja Lehár Ferencnek, a könnyűzene koronázatlan fejedelmének legújabb daljátékát, a *Giudittát*. A bemutató előadást 120 rádió-állomás, köztük természetesen a magyar is közvetíti. A bécsi bemutatóra hetekkel előbb megvásároltak minden jegyet, pedig háromszorosára felemelt, úgynevezett *Caruso-árakon* árusították őket. A két főszerepet Jarmila Novotna és Richard Tauber énekelte. Óriási sikerrel! Lehár Ferenc a *Giudittával* ragyogó pályafutása új és igen jelentős állomásához érkezett. Az operett zenei értékelésére jellemző, hogy nemcsak az eredeti bécsi bemutatója, hanem közeljövőben a budapesti premier is operaházban zajlik majd le.” Így kezdődött a *Rádióélet*ben megjelent cikk Lehár *Giudittájának* bécsi bemutatója alkalmából. Az *április 8-án* megtartott budapesti premierről pedig Péterfi István számolt be. „Alig néhány hónapja, hogy a bécsi premierjekor a magyar újságok tudósításai is igen bőven és minden oldalról ismertették Lehár Ferenc legújabb operettjét. Közvetlenül a budapesti bemutató előtt pedig terjedelmes interjúk, nyilatkozatok, hírek közölték a *Giudittának* és előadásának minden részletét. Azt gondoljuk, hogy most a vasárnapi díszes operaházi estről szóló referálásunkban főleg az ismétlések. Melegen és szeretettel üdvözljük a premier alkalmából körünkben személyesen megjelent világhírű zeneszerzőt, akinek páratlan popularitása a magyar fővárosban három évtized alatt sem lankadt el soha, és akinek szentimentális melódiái, pattogó ritmusai öt földrészben tartják állandóan a népszerűség rekordját.”

Lehár Ferenc operett-szerző

Kósa György: *Mese-szvit*

1934. január 29-én a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának hangversenyén különleges, ünnepi hangulat uralkodott. Dohnányi Ernő elnök-karnagy vezetésével a zenekar sorozatban játszotta el Beethoven összes szimfóniáját. Ezen a hangversenyen a *VII. szimfónia* került sorra. Ezután Wilhelm Backhaus, a kiváló német zongoraművész játszotta Brahms *B-dúr zongoraversenyét*, nagy sikerrel. A műsorban végül helyet kapott egy magyar zenekari újdonság is: Kósa György *Mese-szvitje*. A *Rádióélet* műsorajánlatában ez olvasható:

„Kósa György a fiatal zeneszerzőgárda kiemelkedő tagja. A Zeneművészeti Főiskolán Bartók, Kodály és Dohnányi növendéke volt. Tanulmányai befejezése után korrepetitor az Operaházban, majd karmester Tripoliszban, s most a Főiskolán tanár. Az újabb zene híve, de nem szélsőségesen, nem minden áron különlegességeket kereső. A most először elhangzó *Mese-szvitje* három Andersen mese hangulatának zenei visszatükröződése akar lenni. Nem kimondott programzene, csupán három különböző színű zenekép. Az első címe: *Kanásztánc*, a másodiké: *A piros cipő*, s a befejező részé: *A rendíthetetlen ólomkatona*.”

Szigeti József hegedűművész hangversenye

1934. március 12-én Szigeti József hegedűművész hangversenye volt az Operaházban, amelyet a Rádió is közvetített. A Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarát ekkor Dohnányi Ernő betegsége miatt Rékai Nándor vezényelte.

Szigeti József 1892-ben született Budapesten. Családjában többen hegedültek, ezért természetes volt, hogy ő is e hangszeren kezdett tanulni. Kilenc éves korában jelentkezett a Zeneakadémia előkészítő osztályába. A felvételi vizsgán jelenlévő Hubay Jenő azonban, a szokásos út mellőzésével egyből a saját osztályába vette fel. Hubay művészképzőjében Geyer Stefi és Vecsey Ferenc mellett így lett Szigeti József a harmadik csodagyermek hegedűs. Szigeti 14 éves korától kezdve a Nyugat-európai városokban, majd Amerikában élte a világhíró művészek életét. Budapesti hangversenye alkalmából Papp Viktor zenetörténész a *Rádióélet* hasábjain mutatta be a híres magyar hegedűművészt. „Szigeti József nyúlánk, szőke, jó megjelenésű, kellemes, szerény modorú ember. Művelt és okos, aki hangszerének és irodalmának nemcsak művésze, de tudósa is. A mai hegedűművész muzikalitásának a hegedűre-termettség előtt kell járnia, hogy a szerző intencióit hűen tudja visszaadni. Szigeti az igazi muzikusok között is az egyik legkiválóbb.

Kivételes stílusérzékével egyformán tökéletes megszólaltatója Bach, Mozart és Beethoven klasszikus művészetének, a romantikus Schubertnek, Mendelssohnak és Brahmsnak, vagy a moderneknek: Sztravinszkijnek, Milhaudnak, Bartóknak. Technikája biztosabb, mint Vecseyé, vonója lágyabb, líraibb, mint a Geyer Stefié. Nem játéknak erejével, hanem utolérhetetlen finomságával hódít és felemel.”

Fricsay Richárd katonakarmester búcsúhangversenye

1934. május 1-én Fricsay Richárd, a híres katonakarmester nyugalomba vonult.

Zenekara élén a Rádióban több mint ezer hangversenyt vezényelt. A műsorban gyakran felcsendültek saját művei és feldolgozásai is. Az ünnepélyes keretek között megrendezett búcsúhangversenyén jelen voltak a Rádió vezetői és munkatársai.

Fricsay Richárd könnyekig meghatottan vezényelte búcsúhangversenyét. A *Rádióéletben* megjelent írást idézem: „Fricsay Richárd 1896-ban kezdte katonakarnagyi működését Székesfehérvárott. 1913-ban helyezték Budapestre az I.

honvéd gyalogezred zenekarához. Bacho István, a zenekar addigi vezetője ugyanis, a kairói kedive udvari karnagya lett. Fricsay Richárd 21 éven keresztül vezette zenekarát és sok-sok kellemes élménnyel örvendeztette meg hallgatóságát, itthon és külföldön egyaránt. Királyok és utcai polgárok tapsoltak neki. Ferenc Józseftől gyűrűt kapott ajándékba. Zenekarával szerepelt a bolgár király előtt Szófiában, a szultán udvarában Konstantinápolyban, a bajor király előtt Münchenben. Fricsay Richárdot mégis a Magyar Rádióban szerzett országos népszerűsége tölti el a legnagyobb örömmel.

Fricsay Richárd katonakarmester

A karmesteri pálcát most fiának, Fricsay Ferencnek nyújtja át, aki tanulmányai befejeztével, éppen 1934-ben, húsz évesen kezdi meg működését a szegedi Operaházban.”

Szabó Lujza újra énekel, de meddig?

1934. május 6-án Szabó Lujza hangversenye volt a Rádióban. Ez alkalomból a *Rádióélet* munkatársa interjút készített az Operaház neves koloratúr énekesnőjével.

A köztudatban az terjedt el, hogy Szabó Lujza meggondolatlanul erős fogyókúrába kezdett, amely aláásta egészségét. A művésznő szavai azonban feltárták az igazságot: „A Rádió nekem külön érvényesülési terület. Ugyanis az Operaházban 46 szerepet énekeltem, melyből 28 nagy, 18 kisebb szerep volt. A Rádióban ezeken kívül a *Pillangókisasszonyt* és a *Toscat* is, amelyeket az Operaházban soha, legfeljebb vidéki színpadokon énekeltem. Hogy miért hallottak az utóbbi időben ritkábban? Ennek betegsége volt az oka. 1933. október 28-án a *Varázsfuvola* előadásán lettem rosszul, az akkor fellépett epebántalmak miatt közel két hónapi pihenésre kényszerültem. Betegsége súlyos voltát mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy húsz kilót fogytam! Terveim? Április 29-én kötöttem házasságot dr. Pálik Frigyes egyetemi tanársegéddel, és mielőtt a férjem a nyári szabadságát megkapja, a tengerpartra utazunk, amire igen nagy szükségem van, hogy az egészségem teljesen helyreálljon. Ezután énekelni akarok, sokat énekelni!”

1934. október 13-án *A madarak dalolnak* című műsor szólistájaként ismét Szabó Lujzát hallhatta a rádió közönsége. Ekkor készült az ismert fotó: a gyönyörű fiatal énekesnő állt a mikrofon előtt. Ám ez volt életének utolsó fellépése.

A *Rádióélet* november végi számában olvasható a megrendítő cím: *Szabó Lujza emlékezete*. A mikrofonos fotó mellett a többi fényképen híres szerepeiben láthatjuk, mint Rosalinda, Gara Mária, Violetta, Philine, Rosina. „Szomorúan rendezgetjük decemberi kívánságversenyünk sok-sok lapját. Arra a kérdésre, hogy kinek az előadásában hallgatná meg a szavazó kedves dalát, áriáját, majd mindegyik lap egyazon névvel válaszol: Szabó Lujza nevével. De Szabó Lujza már nem énekel. Elnémult egy szép, finom, tökéletes hangszer, a hangszerek legszebbike.”

A *Zene* című folyóirat Szabó Lujza temetéséről is beszámolt: „A tragikus körülmények között fiatalon, 30 éves korában elhunyt énekesnő temetésén a család kívánságára nem tartottak búcsúbeszédet. Az Operaház és a pályatársak gyászát Radnai Miklós igazgató tolmácsolta bensőséges szavakkal. A különböző testületek küldöttei csak némán helyezték el sírjára a kegyelet virágait.”

Liszt Ferenc kultusza

1934. május 28-án a Liszt Ferenc Társaság hangversenyét közvetítette a Rádió a Vigadóból. A Budapesti Hangversenyzenekart Felix Weingartner, a kiváló osztrák karmester vezényelte. Az elsősorban karmesterként ismert Weingartner zeneszerzést is tanult, például 1883-ban, 20 éves korában Liszt Ferencnél. Ez alkalomból jelent meg Papp Viktor zenetörténész cikke *Liszt Ferenc kultusza* címmel. Íme egy részlete: „Liszt kultuszát elsősorban nekünk, magyaroknak kell ápolnunk, hiszen ő *a mienk!* A Magyar Rádió fennállása óta elől jár ebben a munkában. Nincs hét, nincs nap, hogy a nagy magyar zeneszerző valamelyik műve fel ne csendülne. Felvilágosító és tudományos felolvasások sűrűn hangzanak el Lisztről, és a Rádió minden jelentősebb Liszt hangversenyt közvetít.” Papp Viktor ezt a gondolatot folytatta Liszt Ferenc halála évfordulóján, amikor a *Rádióélet* hasábjain a következő felhívással fordult a hazai közvéleményhez: ***Hozzuk haza Liszt Ferencet!*** „Ha Bayreuthról beszélünk, nemcsak Wagner, hanem Liszt Ferenc is eszünkbe jut. Hiszen ott halt meg 1886. július 31-én és ott is van eltemetve. Halálakor környezetében egyetlen magyar ember sem volt, Thomán Istvánt és Miska inast kivéve. Thomán, mint fiatal tanítvány nem juthatott befolyáshoz, Miska pedig nem számított. Fejetlenség és zűrzavar uralkodott a koporsó körül. Liszt leányához Cosimához két olyan távirat érkezett ekkor, amely a temetkezési helyre vonatkozott. Az egyiket Wittgenstein hercegné küldte Rómából, mely szerint Liszt mondta neki, hogy Budapesten akar eltemettetni a Ferencrendiek szerzetesi ruhájában. Ugyanezt erősítették meg Liszt Ferenc magyar barátai is, akik szerint a mesternek van Bécsben egy végrendelete, melyben azon óhaját fejezi ki, hogy holtteste Budapesten temetessék el. A táviratoknak azonban nem volt foganatjuk. Liszt Ferenc Bayreuthban nyugszik ma is és nem idehaza. Holott Richard Wagner városában mindig csak a második hely lehet az övé. Többször és sokan megkísérelték felemelni szavukat ez ellen az igazságtalanság ellen. Kossuth hamvai itthon vannak, Rákóczi haza hoztuk s Liszt még sincs itthon. ***Hozzuk haza Liszt Ferencet!*** Kiáltjuk a pusztába, milyen régóta már!”

Kodály Zoltán *Háry János* c. daljátéka a Debreceni Héten

1934. júniusában a Debreceni Hét eseményei kerültek a rádióműsor középpontjába. A *Rádióélet* egy teljes lapszámot szentelt arra, hogy a figyelmet erre az alföldi városra irányítsa. Néhány részletét idézem: „Debrecen város címerében a poraiból feléledő fönix-madár példázza az örökös megújulást, amely ma is időszerű.

A Debreceni Héten felvonul az ősi város kultúrájának minden ága: ipar, kereskedelem, tudomány, sport, irodalom, képző- és zeneművészet. A Debreceni Hét alatt avatják fel a Nagyerdő tölgyei mellett felépült sport Stadiont. Közeliében az ugyancsak most létesített Csónakázó tó nyújt szórakozást. Néhány lépésre pedig az ország legmodernebb uszodája és gyógyfürdője várja a közönséget. Az utolsó évtizedben elért óriási fejlődés a lakosság áldozatkészségének, valamint a város széles látókörű, energikus polgármesterének, dr. Vásáry Istvánnak köszönhető.” A Debreceni Hét eseményeiből egész sor helyszíni közvetítéssel vette ki részét a Magyar Rádió. Bemutatták az 1862-ben alapított, és jelentős múltra visszatekintő Zeneiskolát is. „A Zeneiskola jelenlegi igazgatója dr. Baranyi János, európai híru zongoraművész. A tanárok közül megemlítenők: Szabó Emil, aki Bartók és Kodály tanítványa volt, Hoór Tempis Erzsébet, a külföldön is ismert ária- és dalénekesnő, dalszerző. Férje, Galánffy Lajos, kiváló zongoraművész, aki tanártársaival, Erdész Lajossal és Búza Gáborral megalapította a *Debreceni Triót*, mely eddig Budapesten, Milánóban és Bécsben szerzett elismerést.” 1934. június 8-án a debreceni Református Kollégium udvarán mutatták be Kodály Zoltán *Háry János* c. daljátékát Palló Imre, Nagy Izabella, Sebők Sári, Budanovits Mária, Maleczky Oszkár és Toronyi Gyula, a budapesti Operaház művészeinek tolmácsolásában, Ferencsik János vezényletével, Rékai András rendezésében. Dr. Baranyi János, a Zeneiskola igazgatója így ajánlotta az előadást: „A Debreceni Hét kimagasló eseménye lesz Kodály Zoltán *Háry János* című daljátékának előadása, amely egyaránt élvezhető zeneértők és nem zeneértők számára. A magánszerepeket a magyar királyi Operaház kiváló művészei játsszák, a kisebb prózai szerepeket, kórust, gyermekkart és zenekart, teljes egészükben debreceni erők adják. A közel száztagú zenekar a Bocskai hajdúezred, a MÁV filharmonikus zenekar tagjaiból és a Zeneiskola művésztanáraiból, növendékeiből áll. Az előadás is bizonyosága annak, hogy a nehéz idők ellenére Debrecen követi az ősi tradíciót: a zene őszinte szeretetét.”

Kodály Zoltán három kórusművének bemutatója a kecskeméti Hírös Héten

Egy másik alföldi város, Kecskemét a Hírös Hét keretében mutatkozott be.

A Hírös Hét eseményeiből a Magyar Rádió közvetítette Katona József emlékkövének avatását, a *Bánk bán* színházi előadását és a július 22-én megtartott *Dalos ünnepélyt*. Ez utóbbi hangverseny zenetörténeti eseménnyel is szolgált: bemutatták Kodály Zoltánnak, a város szülöttének az *Öregek*, az *Akik mindig elkésnek* és a *Jézus és a kufárok* című vegyes karait. A három új művet a Városi Dalárda énekelte Vásárhelyi Zoltán vezényletével, a szerző jelenlétében.

A bemutatott kórusokból most a Weöres Sándor versére komponált *Öregek* történetét idézem. A költő így emlékezett Kodállal való találkozására: „Az *Öregek* c. versemet 14 vagy 15 éves koromban írtam, és a *Pesti Hírlap Vasárnapjában* jelent meg egy diáksapkás fényképpel együtt. Kodály mester ezt látta meg, elolvasta és megzenésítette, aztán legnagyobb meglepetésemre levelet kaptam tőle, amelyben engedélyt kért az *Öregek* kóruselőadására és kiadására. Mondanom sem kell, hogy a legnagyobb megtiszteltetés volt ez számomra, örömmel válaszoltam és megköszöntem. Az *Öregek* első előadása Kecskeméten történt, Vásárhelyi Zoltán vezényelte. Ekkor én szombathelyi diákgyerek voltam, 15 éves, akinek se szabadsága, se pénze nem volt arra, hogy utazzék Kecskemétre vagy akárhová is. A második előadás viszont Szombathelyen volt, szintén Vásárhelyivel. Ott én is jelen voltam. Akkor ismerkedtem meg személyesen Kodállal és feleségével.” Idézem még Kodály rövid vallomását Weöres Sándor *Öregek* c. verséről: „A vers mindjárt megkapott, mert ritkán hallani ilyen őszinte érzést, és főleg fiatalembertől, az öregek iránti szánalmat.”

A Szent István ünnepséget 90 külföldi rádióállomás közvetítette

Szent István ünnepe rádiószárnyakon címmel a *Rádióélet* lelkes hangon számolt be arról, hogy az 1934. augusztus 20-ai műsorokat 82 amerikai, hét osztrák rádióállomás és Berlin rádiója is közvetíti. „Szent István ünnepe hazánk és egy ezredév ünnepe. Míg korábban csak a magyar föld népe vándorolt e napon Budapestre, hogy zsolozsmás menetben kísérje a csodatévő Jobbot, addig az utóbbi években egyre több és több külföldi szegélyezi a budai vár útjait, ahol a színpompás menet elhalad. A Magyar Rádió már évek óta közvetíti az ünnepi menet áhítatát és a menet szépségét. Ez alkalommal 90 külföldi és tengerentúli rádióállomás kapja szárnyára a sajátosan magyar és ősi ünnepet, és sok millió rádiókészülékben csendül föl a népi ének: „Ah, hol vagy, magyarok Tündöklő csillaga, Ki voltál valaha Országunk istápjja? Hol vagy, István király? Téged magyar kíván, Gyászos öltözetben Teelőtted sírván.”

Hubay Jenőt nyugdíjazták

Korábban beszámoltam arról, hogy 1933. szeptember 15-én mily nagy tisztelettel ünnepelték a hegedűművészek doyenjének, Hubay Jenőnek 75. születésnapját. A következő évben azonban a Zeneakadémia igazgatói posztjáról nyugdíjazták.

A fájdalmas búcsúra fia, Hubay Cebrián Andor így emlékezett: „1934. szeptember 20-án lépett ki, szinte észrevétlenül, abból az intézetből, melyben hűséggel és odaadással, lelkesedéssel és szakértelemmel, fáradhatatlanul dolgozott 48 éven át.

Mint *szépségtapaszt*, az örökös elnök címet vihette magával, és megtarthatta a hegedű mesterképző osztály vezetését. A tanítást odahaza, a fehér zeneszobában folytatta, így ezentúl oda gyűltek össze, hetente többször, a mesterképző osztály növendékei. A fehér teremben tartott zenedélutánokat visszavonulása után is folytatta. Sőt, most már nem négy-ötöt adott egy szezonban, hanem nyolc-tízet is. Legtöbbjét a Rádió is közvetítette. Az ezért befolyó összeg mindig a Lublói utcai Gyermekotthon javára ment.”

Az Operaház fennállásának ötven éves jubileuma

„1934. szeptember 27-én ünnepli fennállásának ötvenedik évfordulóját a magyar zeneművészet egyik vezető intézménye, a magyar királyi Operaház félszázaddal ezelőtt ezen a napon nyíltak meg a magyar dalos-művészet gyönyörű reneszánsz palotájának kapui, melyeken át a hangok birodalmának szépségei áradnak szét. Ötven esztendő nagy idő a művészet szolgálatában. Zenetörténeti szempontból is figyelemreméltó, különösen, ha hozzávesszük, hogy a miénknél gazdagabb kultúrák közül is csak egynéhány dicsekedhet állandóan működő félszázados operaházzal.” E sorokkal kezdte emlékező és köszöntő cikkét Papp Viktor zenetörténész a *Rádióélet*ben. A Rádióban Radnai Miklós igazgató beszélt az Operaház művészi munkájáról. Előadását, hogy ne ütközzék helyszíni elfoglaltságaival, előre viaszlemezre rögzítették, ami abban az időben még ritkaságnak számított. Majd utána következett a nagyszabású díszelőadás közvetítése. A jubileumi műsor összeállításában természetesen protokoll-szemponatok érvényesültek. Felsorakozott a nemzeti múlt: Liszt, Erkel, Goldmark és Zichy, majd Szabados, Poldini, Hubay és Dohnányi, de nem hiányzott Bartók és Kodály sem.

Arturo Toscanini karmester Bécsben és Budapesten

1934. október 21-én Bécsben, majd másnap Budapesten, Arturo Toscanini hangversenye hozta lázba a közönséget. „Nevezetes eseménye a magyarországi zeneéletnek és egyben a Magyar Rádiónak Toscanini budapesti szereplése.

A karmesterek legnagyobbja, Arturo Toscanini bécsi hangversenyei után ellátogat hozzánk és a Városi Színházban a világhírű Bécsi Filharmonikus zenekarral, a magyar Palestrina Kórossal és kiváló szólóénekesekkel előadja a zeneirodalom legnagyobb remekművét, Beethoven IX. szimfóniáját és Kodály Zoltán nagyszerű alkotását, a *Psalmus Hungaricus*.” A hangversennyel kapcsolatosan kereste fel a *Rádióélet* munkatársa Kodály Zoltánt. Az interjúra egy különleges fénykép hívta föl a figyelmet, amelyen Kodály, a természet szerelmese, sziklák tetején ülve látható.

A fotó alatt pedig: *Kodály Zoltánnál a hűvösvölgyi villában c. írás olvasható.*

Ebből idézem a mester szavait: „Jelenleg a *Magyar népzene fejlődése* címmel megjelenendő könyv kéziratán dolgozom. Ennek a műnek megírása a forrásmunkák kiböngészése és ellenőrzése miatt legalább kétszer annyi ideig tart, mint gondoltam volna.

Ezen a héten azonban Bécsbe utazom, a *Psalmus Hungaricus* előadására. Mindig jó, ha a szerző a próbákon is jelen van, bár ezúttal Toscanini pálcája alatt nagyszerű előadók szólaltatják meg. És Toscanini már egy ízben vezényelte is a *Psalmust* Milánóban.”

A budapesti koncerten jelen volt Szomory Dezső író is, aki az élmény hatása alatt a következő sorokat írta: „Ezt a két zenei szent embert el se lehet választani egymástól e percben, mikor a *Psalmus* hangóceánján találkoznak. Az alkotónak és a megszólaltatónak olyan művészi egysége ez, hogy álmodni sem lehet szebbet, se tökéletesebbet. A kodályi-bánat magasztossága a szívem mélyéig meghatott.”

Willem Mengelberg is vezényel Budapesten

1934. november 12-én Willem Mengelberg is nagy-sikerű koncertet adott Budapesten.

A karmester ugyanazt a műsort vezényelte, amellyel ezen a nyáron a Salzburgi Ünnepi Játékokat megnyitotta: Johann Christian Bach *B-dúr szimfóniáját*, Beethoven *Pastorale szimfóniáját* és Csajkovszkij *V. szimfóniáját*. A koncert után Péterfi István zenekritikus így írt:

„A legutóbbi években csaknem minden híres külföldi karmester megfordult Budapesten.

Ezért meglepő, hogy Willem Mengelberg, a kiváló holland karmester, akinek pedig már csaknem negyven éve világhíre van, csak most szerepel először a magyar fővárosban. De Mengelberg hosszú ideig kizárólag az amszterdami Concertgebouw zenekar és a New York-i filharmonikusok között osztotta meg tevékenységét. Érthető tehát, hogy zenei közönségünk nagy várakozással tekintett a Városi Színházban megtartott hangverseny elé és már előlegezett bizalommal és szeretettel is. Hiszen a háború óta egész Németalföld beírta nevét nemes jótékonyásával minden magyar ember szívébe. Mengelberg pedig a magyar zeneszerzők és művészek állandó pártfogásával megszerezte népszerűségét már személyes látogatása előtt is. De most a megismerés a lelkesedésig fokozta a megbecsülést.”

Két ősbemutató az Operaházban: Mosonyi Mihály *Álmos* c. operája, valamint Dohnányi Ernő és Dohnányiné Galafrés Elza *A szent fáklya* c. tánclegendája

1934. december 6-án kettős ősbemutató színhelye volt az Operaház. Mosonyi Mihály *Álmos* c. operája, valamint Dohnányi Ernő és Dohnányiné Galafrés Elza *A szent fáklya* c. tánclegendája került a közönség elé.

Mosonyi Mihály: *Álmos*

Mosonyi Mihály 68 évvel korábban, 1866-ban adta át művét a Nemzeti Színháznak, többször kitűzték a bemutatóját, de végül mindig elmaradt. Papp Viktor zenetörténész lelkesen ismertette az opera keletkezésének körülményeit és tartalmát. „Az Operaházé az érdem, hogy az *Álmos* színrehozatalával a magyar dalműirodalom nagy adósságát letörleszti. A Rádió pedig készségesen áll Mosonyi alkotása mellé, amikor az előadást közvetíti és így százezrekkel megismerteti. Mosonyi két operát írt. A *Szép Ilonkát*, amelyet 1861-ben mutatott be a Nemzeti Színház (akkori operaházunk) és az *Álmost*.

Az *Álmos* két felvonásos opera. Szövegét Szigligeti Ede írta. Tárnya a honfoglalás előtti időbe visz, amikor a keletről nyugatra vonuló magyarság megáll országunk határánál, s az öreg Álmos átadja fiának, Árpádnak a kormányzást. A legenda szerint a honfoglalás csak akkor lehet eredményes, ha az, aki az ország határát átlépi, feláldozza magát népének javáért. Az öreg Álmos vezér lépte át először a határt. Ebből származik a bonyodalom: Árpád és népe szeretné megmenteni Álmos életét, el akarják hitetni vele, hogy csak megálmodta az új hazát, nem látta azt, nem járt benne, de az öreg hisz a hagyományban és önként feláldozza magát nemzete üdvéért. Így juthattak eleink Magyarország birtokába.

Az opera partitúrája némileg Wagneri elgondoláson nyugszik. Vezérmotívumokkal dolgozik, de minden törekvésében magyaros, emelkedett, drámai erejű muzsika.”

Dohnányi Ernő – Dohnányiné Galafrés Elza: *A szent fáklya*

Az Operaház másik bemutatója Dohnányi Ernő és Dohnányiné Galafrés Elza *A szent fáklya* c. tánclegendája volt. A szimbolikus táncjáték szövegét Dohnányiné írta férje muzsikájára. Néhány sort idézek Vázsonyi Bálint Dohnányiról írott könyvéből: „Galafrés Elza már régóta foglalkozik egy táncjáték gondolatával, mely a *Ruralia Hungarica* zenéjére épülne. A darab azonban rövidnek bizonyul és így Dohnányi pótlásként komponálja a később *Szimfonikus perceknek* nevezett sorozatot. A két ciklus kombinációjának eredménye *A szent fáklya* c. tánclegenda. Galafrés ezúttal valóban forradalmit alkot. Valóságos *táncpartitúrát* talál fel, mely első ízben fejezi ki az alkotó összes kívánságát, s még a laikus számára sem hagy kétségeket. A nem mindennapi kötetet máig is ott találjuk a párizsi Balett-múzeum állandó kiállításán. *A szent fáklya* sikere sok európai nagyvárost bejárt, amíg a világháború falakat nem emelt a népek közé.”

A zene című folyóiratban Siklós Albert írt kritikát a bemutatóról. Ebből idézek:

„Dohnányiné Galafrés Elza költői elgondolású mese keretébe foglalta táncpantomimjét, hogy elhelyezze benne férjének, Dohnányi Ernőnek két mesterművét: a *Ruralia Hungaricát* és a *Szimfonikus percek*et. Az egyes számok elé és közé rövid összekötő részleteket írt még Dohnányi, hogy a kísézőzenét egységessé tegye. Káprázatosan szép színpad, gyönyörű táncosnők, zseniális jelmezek, pazar díszletek gyönyörködtetik a nézőt rövid félórán át. Galafrés Elza, egykor maga is a pantomimjáték egyik legnagyobb művésze, nagy tudással, ihletettséggel, sok fantáziával oldotta meg feladatát. Dohnányi ötletekben sziporkázó, invenciózus muzsikáját Fleischer Antal karmester szólaltatta meg lendületes, színes dinamikával.”

A szent fáklya című tánclegenda bemutatójáról megjelent fotók között egy kép az ágyban fekvő Dohnányi Ernőt mutatja, a következő szöveggel: „Dohnányi Ernőnek hosszú betegsége alatt egyedüli szórakozása a rádió volt. Új művének bemutatását is rádión hallgatja, mert a lakását elhagynia még most sem szabad.”

Dohnányi Ernő életében az 1934-es esztendő sikeres volt, ugyanakkor hosszan elhúzódó betegsége miatt nagyon nehéz is. Hubay Jenő utódjául Dohnányi Ernőt nevezték ki a Zeneművészeti Főiskola főigazgatójává. Papp Viktor a *Rádióéletben* a következőket írta: „Kétszeres öröm tölti el a Magyar Rádiót erre a kitüntetésre, mert Dohnányi működésének javát az utóbbi esztendőkből a Rádió szolgálatába állította, mint főzeneigazgató. Minden fontosabb zenei kérdésben az ő véleményezése dönt, a legjelentősebb hangversenyeket ő vezényli, zongorázik, kamara-zenél, a műsor- és zenetanácsai üléseket soha el nem mulasztja és kritikus szemmel figyeli az adást. Ezt a sokoldalú munkát példaadó szorgalommal és kedvvel végzi. Ha a Rádióban dolgozik, egész lénye a Rádióé. Ha szeretett filharmonikusait tanítja és vezényli, egészen karmester és zenekari pedagógus. Ha a Zeneművészeti Főiskola zongora- és zeneszerző művészképzőjével foglalatoskodik, egészen tanár és mindig szellemi barátja tanítványainak. Ennyi munka mellett, melyekből nem akar és nem is tud mellőzni egyet sem, most a Főiskola legfőbb vezetését is vállalta. És ha vállalta, be is fogja tölteni, a magyar zenevilág általános meglepésére.”

Hírek és események a Rádióból

A Magyar Rádió 1934. január 1-től két új karnagyot: **Fridl Frigyes** és **Rajter Lajost** szerződtette a sokasodó zenei munkák elvégzésére.

Fridl Frigyes 1888-ban született. A Zeneakadémián hegedülni és brácsázni tanult, de zeneszerzéssel is foglalkozott. Először zenekari prímhegedűsként, majd különféle színtársulatokban karmesterként dolgozott. Tapasztalatait, nagy gyakorlatát később a Városi Színházban kamatoztatta. 1923-ban saját zenekart szervezett, amellyel külföldön, főleg a skandináv országokban szerepelt. Hazatérése óta a Magyar Rádió hangversenyein vezényel, január 1-től már szerződtetett karmesterként.

Rajter Lajos a pozsonyi evangélikus kántorkarnagy fia. Két hangszerrel, a zongorával és a gordonkával, valamint zeneszerzéssel már kisdíák korában kezdett foglalkozni. Tanulmányait a bécsi zenei főiskolán, majd 1929-től Budapesten, Dohnányi Ernő mesteriskolájában végezte.

Dohnányi révén került kapcsolatba a Magyar Rádióval is, ahol 1932-ben vezényelt először. Öt éven át a Salzburgi Ünnepi Játékok korrepetitora volt. Gyakran vezényelt Pozsonyban és Bécsben is.

1934. januárjában meghalt **Fischer Sándor**, a Rádió gramofon-kezelője.

Kurta ősz haja, csillogó szemüvege, kis köpcös alakja hozzátartozott a Rádió életéhez.

Nem lehetett olyan gramofonlemez, amelyikről Fischer bácsi ne tudott volna. Fáradhatatlan, lelkes közkatona volt a Rádiónak.

Fischer bácsi halála után **Sárkány Sándor**, a Mátyás templom orgonistája és másodkarnagya lett a Rádió hanglemez-kezelője. Zenei képzettsége, valamint német és angol nyelvekben való jártassága tette alkalmassá a hanglemez-kezelői teendők ellátására.

1934-ben a második műsor küszöbön álló bevezetésével új bemondó alkalmazása vált szükségessé. A választás báró **Schell Gyulára** esett, akinek magas-fekvésű, lágy tenorhangja van. Lassan, rendkívül tisztán, tagoltan beszél. Már gyermekkorában megtanult angolul, franciául, németül. Az egyetemen jogot hallgatott.

1935.

Szergej Prokofjev koncertje Budapesten

1935. január 7-én Szergej Prokofjev orosz zeneszerző-zongoraművész hangversenyét tartották meg Budapesten.

Érdeemes az előzményeket is felidézni. Prokofjevnek kalandos ifjúsága volt. Az Októberi Forradalom után, 26 évesen külföldre utazott: Japánban és Amerikában élt, 1922-ben pedig Párizsban telepedett le, ahol a Gyagilev vezette Orosz Balett számára komponált. 1933-ban azonban végleg visszatért hazájába.

Prokofjev a 30-as években három alkalommal látogatott el Budapestre. Első hangversenyén 1931. március 21-én főleg saját zongora-kompozícióit játszotta. Következő budapesti vendégszereplése 1934. január 22-én lett volna, de a Belügyminiszter azon a címen, hogy orosz útlevele van, megtagadta a vendégszereplési engedély kiadását.

Szergej Prokofjev orosz zeneszerző

Egy évre rá, 1935 januárjában azonban már akadálytalanul beutazhatott az országba, hogy mint zeneszerző, zongoraművész és karmester mutatkozzék be. (Prokofjev harmadik budapesti koncertjére 1936-ban került sor.)

1935. január 7-én a Budapesti Filharmonikus zenekar játszott. A koncert első részében Rékai Nándor vezényelt egy Beethoven nyitányt és egy Haydn-szimfóniát.

Szünet után Rékai vezényletével Prokofjev bemutatta *III. zongoraversenyét*, majd maga vezényelte *A bohóc* című szvitjét. A hangversenyt a Rádió is közvetítette.

A *vörös* Prokofjev megjelenése igencsak megosztotta a magyar sajtót. A kritikák közül csak kettőből idézek. Az első az *Új Nemzedék* című lapban jelent meg: „Prokofjev Moszkvából jött. Nem akarjuk minden oroszban föltételezni a meggyőződéses bolsevikit, Prokofjev egyébként is ideje jelentékeny részét Párizsban és Amerikában tölti, de azért mégis meg kell állapítanunk, hogy ebben az abszolút fegyelmezett, lélektelen, száraz, gépszerűen pontos zongoramatematikusban a bolsevizmus szellemtelen szellemisége, a bolsevizmus minden szépség nélküli való, rideg, érzelem nélküli és egyénieskedő világa fejeződik ki. Prokofjev mint karmester is csak mechanikus, akár a zongora mellett.”

A másik kritikát Lányi Viktor írta a Pesti Hírlapban: „Félelmetes ritmikai és dinamikai mutatvány hatását tette ránk a zeneszerző előadásában most bemutatott zongorakoncert, amely egyébként a legjobb oldaláról mutatta be Prokofjev zeneszerzői képességeit. Egészséges, vérbő muzsika, erősen hajlik az atonális irányzat felé. Ami leleményét illeti, nemigen születhetett volna meg Sztravinszkij- és Bartók-előzmények nélkül. De őszinte megnyilatkozás, s mint ilyen, nagyon rokonszenves.”

Hubay Jenő dalai stúdióhangversenyen

1935. február 13-án a Rádió stúdiójában különleges hangversenyt rendeztek

Hubay Jenő a dalszerző címmel, amelyet Papp Viktor a következő szavakkal vezetett be:

„Hubay Jenő, a dalszerző áll most előttünk, aki nemes pályafutását úgyszólván észrevétlenül szórta tele dallal. Eddig 94 dala jelent meg, köztük a millenniumi Királydíjjal kitüntetett hat dal. A belőlük kiáradó költészet mindig üde, friss, őszinte, s a legújabbakból a bölcsesség ereje is sugárzik. Ezekből a dalokból kap most egy csokorra-valót a Rádió közönsége. A műsor értékét nagyban növeli, hogy dalait Hubay Jenő, a szerző kíséri zongorán. A világhírű hegedűművész a zongora mellett! A dalokat Báthy Anna, az Operaház kiváló művésznője énekli.”

Finn hangverseny a *Kalevala* megjelenésének 100. évfordulóján

1935. február 28-án, a *Kalevala* megjelenésének 100. évfordulóján finn zeneszerzők műveiből összeállított hangversenyt közvetített a Rádió. Elias Lönnrot, finn orvos és népdalgyűjtő egész életét arra szánta, hogy az ősi éneket, elbeszélő költeményeket összegyűjtse.

A gazdag epikus- és dalkincset egységes történetté formálta és 1835-ben *Régi-Kalevala*, 1849-ben pedig *Új-Kalevala* címmel jelentette meg. A *Rádióélet* két cikket is szentelt az emlékezetes eseménynek. Az egyik így kezdődik: „A *Kalevala* nem egyszerűen eposz. A *Kalevala* minden, ami a finn népet jelenti. Költészet, szokások, ösztönök, tradíció, öröm és bánat. A *Kalevala* összegyűjtése nagy nemzeti tett volt és szolgálat az emberiségnek.” Emlékeztetőül az eposz kezdete:

Mostan kedvem kerekedik, / Elmém azon töprenkedik,
Hogy ím dalra kéne kelni, / Ideje volna énekelni.

Az Operaház bemutatta: Hubay Jenő *A milói Vénusz* c. operáját

1935. március 1-én mutatta be az Operaház Hubay Jenő *A milói Vénusz* c. operáját, amelyet a Rádió is közvetített. Az antik témájú daljáték szövegekönyvét Paul Lindau színdarabja alapján Góth Sándor és Farkas Imre készítette. A bemutatót követő napon jelent meg Jemnitz Sándor kritikája: „A Zeneművészeti Főiskola egy évvel ezelőtt nyugalomba vonult és közel 77 éves főigazgatójának zenei eszközkészlete ismertnek tételezhető fel, hiszen az utóbbi évtizedek során alig mutatott szembeötlő változást. A Hubay muzsika könnyed fajsúlya mellett semmiképpen sem hagyhatjuk figyelmen és méltatáson kívül a hegedűművész és világhírű pedagógus latba-esőbb érdemeit. S a péntek esti ősbemutató előadás után fölhangzott, nem csupán udvarias, hanem meleg taps egy fáradhatatlanul dolgozó életet is jutalmazott.”

Magyar történelmi arcképek. Liszt Ferenc zongoraciklusának bemutató előadása

1935. március 15-én a Rádió ünnepi műsorában **Stefániai Imre** zongoraművész igazi zenei csemegével szolgált: bemutatóként játszotta el Liszt Ferenc *Magyar történelmi arcképek* c. sorozatát. E művében Liszt hét olyan közéleti személynek, költőnek, politikusnak és muzsikusként állított zenei emléket, akikhez kimutathatóan valamilyen személyes kapcsolat fűzte. Ezek a következők voltak: Széchenyi István, Eötvös József, Vörösmarty Mihály, Teleki László, Deák Ferenc, Petőfi Sándor és Mosonyi Mihály.

Liszt 1885-ben életének utolsó előtti évében egészítette ki a már korábban keletkezett négy darabot és komponálta egységessé a ciklust. Azt is tervezte, hogy zenekarra fogja hangszerelni, de erre nem került sor. Ez a ciklus szomorú, gyász-darabokból áll és zeneileg is eltér Liszt korábbi stílusától. Talán ez az oka, hogy oly ritkán csendülnek fel. Liszt életében a kottája sem jelent meg. Göllerich Ágost, Liszt tanítványa lemásolta ugyan a ciklust és 1935-ben Lipcsében talán kinyomtatták. Legalábbis erre utal a *Rádióélet*ben megjelent cikk: „Göllerich másolata a lipcsei Breitkopf és Härtel cég tulajdonába jutott, kiadásra csak most, a Liszt emlékévküszöbén kerül sor. A kiadó cég előzékenysége révén a Magyar Rádió fogja bemutatni a *Magyar történelmi arcképeket*, Liszt magyarságának egyik legmeggyőzőbb dokumentumát.” (Budapesten csak 1956-ban jelent meg nyomtatásban, az *Új Zenei Szemle* c. folyóirat mellékleteként.)

1935. március 15-én tehát Stefániai Imre bemutatóként adta elő a kéziratból megtanult darabokat. Az ismert zongoraművész már korábban is sok ismeretlen Liszt-mű bemutatásával szolgálta a Liszt-kultuszt. Az ünnepi műsor bevezető előadását dr. Major Ervin tartotta.

A Waldbauer-Kerpely vonósnégyes 25 éves jubileuma

1935. március 19-én ünnepelték a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes negyedszázados jubileumát. Hangversenyük előtt Papp Viktor zenetörténész mondott bevezető beszédet. Ebből idézek: „A magyar zenetörténetben negyedszázados dicsőség és osztatlan vezető szerep egyetlen vonósnégyes társaságnak sem adatott meg. Büszkélkedve és szeretettel köszöntjük tehát Waldbaueréket azon a napon, amelyen 25 évvel ezelőtt ugyanezzel a műsorral és csaknem változatlanul ezekkel az előadókkal először álltak közönség elé. A fiatal művészek: Waldbauer Imre, Temesváry János, Molnár Antal és Kerpely Jenő vonósnégyesben való találkozása a véletlen műve volt. Zeneakadémiai növendék korukból mindnyájan ismerték Bartók Bélának és Kodály Zoltánnak még addig sehol elő nem adott kamarazene műveit. E zenei értékek nyilvános elismertetését akarták segíteni, amikor 1910. március 17-én és 19-én Bartók és Kodály szerzői estjén először felléptek a Royal-szálló hangversenytermében. Az egykorú sajtószeraplésüket korszak-alkotó fordulatnak jelezte a magyar kamarazenélés történetében. A kvartett első fellépése olyan sikerrel járt, hogy Waldbauerék alkalmi szövetkezése állandóvá vált. 1910 óta minden budapesti hangversenyük egyben a zene ünnepe is. Európa koncerttermei is megnyíltak előttük. A 25 év alatt a vonósnégyes közel 600 hangversenyt adott. Ebből 210 koncerten szerepelt Bartók, Kodály, Dohnányi, Weiner és más kortárs magyar zeneszerző műve. Ezzel igen jelentős missziót teljesítettek.”

A vonósnégyes jubileumi koncertjéről Jemnitz Sándor kritikus így írt: „A Waldbauer-Kerpely vonósnégyesnek jogosan kijáró általános tisztelet fölemelő kifejezésre talált, amikor megjelenésükkor a Zeneművészeti Főiskola nagytermét betöltő közönség helyéről fölemelkedett és perceként át, állva üdvözölte őket. Szép gondolat volt, hogy ezen a jubiláris hangversenyükön a 25 évvel ezelőtt megtartott első hangversenyük pontos műsorát ismételték meg Waldbauerék: leszűrt tudással és lankadatlan hévvel játszották el Bartók Béla és Kodály Zoltán első vonósnégyesét, továbbá Kodály Zoltán gordonka-zongora szonátáját. Utóbbi művet ezúttal is Kerpely Jenő szólaltatta meg Bartók Bélával, aki ismét felejthetetlen módon ragyogtatta példátlan zongoraművészetét. A hallgatóság gyönyörködve fogadta ezt az ünnepélyes keretek között lezajlott hangversenyt és megindultan tapsolta meg annak alkotó- és előadóművészeit, akiket egy emberélet barátsága és váll-vetett munkássága fűz egybe.”

Kodály-hangverseny Békéscsabán

1935. április 7-én a békéscsabai Erzsébet-helyi Daloskör Kodály-hangversenyt rendezett, amelyet a Rádió is közvetített. A koncert előtt Kodály Zoltán *A magyar karének útja* címmel előadást is tartott. Ebből idézem a befejező gondolatokat:

„A magyar karénekülésnek, hogy igazi érték, lendítő erő lehessen a nemzeti életben, egyrészt magyarabbá, másrészt művészibbé kell válnia. Mindkettőt eléri, ha

- 1./ egyoldalúan férfi karénekülésből mindinkább áttér a vegyes karra
- 2./ műsorából könyörtelenül kiírtja a ponyvairodalmat
- 3./ főhelyet ad a magyar lélek mindenoldalú kifejezésének
- 4./ idegenből csak mesterműveket vesz át, és azokat nem álarc alatt, magyarosítva, hanem az idegen szellem tudatos megismerése céljából, lehetőleg eredeti nyelven műveli
- 5./ Hazai szerzők műveit se vegyük elő válogatás nélkül. Azt mondták a régiek:

„Gyakran alszik az isteni Homérosz is!” Azaz: nagy költő is írhat egyszer gyenge művet. Hát még aki ébren sem Homérosz!”

Vecsey Ferenc hegedűművész emlékezete

A *Rádióélet* 1935. áprilisi számában *Néma Stradivari* címmel megrendítő vezércikk jelent meg, Vecsey Ferenc, a nagy magyar hegedűművész halála alkalmából:

„Vecsey Ferenc meghalt. Egy Stradivari árva lett, a varázslatos hangok nem bűvölnek többé.

Vecsey neve fogalom. Ő volt az elő-örse annak a nagyszerű magyar hegedős nemzedéknek, amely azóta az egész világot meghódította. Hubay és Joachim tanítványa tizesztendős, amikor Berlinben első nagy sikerét aratja, azóta diadalút volt, amerre járt. Ragyogó pályafutás és mégsem boldog élet. Egy csodagyermek gyermekkorra, egy művész férfikora, és ilyen korai halál. Hiszen 42 éves volt mindössze és 32 év óta szerepelt a hangversenydobogón. Még szinte látjuk, amint ott áll, felemeli a vonót és elmerül a műben.

A hangok ömlenek, sírnak, ujjonganak s az ezerfejű tömeg lélegzetviasszafojtva lesi, hogyan fakad élet abból a fadarabból, amit mesterhegedűnek neveznek. Most elhallgatott a hegedű, néma a Stradivari! Nincs több ráadás.”

Vecsey Ferenc időnként komponált is. Kisebb szalondarabjai és bravúros szólószámái sikert arattak annak idején. Rádiónk műsorában gyakran szerepelt a *Vizesés* c. hegedű szám és a másik népszerű dallama: a *Valse triste*.

Ormándy Jenő diadalmas hangversenye

1935. május 9-én a Budapesti Hangversenyzenekar játszott, Ormándy Jenő, a magyar származású, kiváló amerikai karmester vezényletével. A Városi Színházban megtartott hangversenyt a Rádió is közvetítette. Ormándy, ha Amerikában lett is sikeres muzsikusként, a gyökerei Budapesthez kötődtek. Itt született 1899-ben, és itt tanult hegedülni Hubay Jenőnél. 1917-től rövid ideig Berlinben volt hangversenymester, majd 1921-ben New Yorkba utazott szerencsét próbálni, és itt kezdődött felfelé ívelő pályája.

A *Rádióéletben Hét pillanatkép a korlátlan lehetőségek hazájából* címmel jelent meg egy összeállítás Ormándy életének csodával határos eseményeiről. Az írás tanúsága szerint, egy hétfői napon, korgó gyomorral ült be a *Capitol* filmszínház zenekarának utolsó hegedűpultjához. Mindjárt kitűnt rendkívüli muzikalitásával, úgyhogy a pénteki napon már mint hangversenymester játszott.

1935
Vecsey Ferenc, a híres hegedűművész
meghalt.
Hubay Jenő tanítványa volt.

Két évvel később a filmszínház igazgatója hívatta és a következő rövid párbeszéd hangzott el: „Fiatalember, közölnöm kell Önnel, hogy a dirigens megbetegedett. Tud Ön partitúrát olvasni? *Tudok. Vezényelt már valaha? Még nem. Akkor legfőbb ideje, hogy elkezdje. Próbát sajnos, nem adhatok, már nincs idő. Sok szerencsét!*”

A történet így folytatódott: „Az ötezer személyes mozi zsibongó nézőterén a lámpák lassan elhalványodtak, a zenekar feljött a süllyesztőből, miközben Csajkovszkij *IV. szimfóniáját* játszotta. A karmesteri állványon Ormándy Jenő, előtte partitúra, becsukva. Elhangzott a szimfónia, a film kísérőzenéje, a balett és még néhány komoly szám, amint az a nagy amerikai mozikban szokásos. Majd megjelent a boldog igazgató is: „Mr. Ormándy, nagyon meg voltam Önnel elégedve. Ön mától fogva karmester a *Capitolnál.*”

Ormándy Jenő karmester

Ormándy Jenő további pályafutásáról és a budapesti hangversenyről Péterfi István zenekritikus így írt: „A budapesti zenei közönség csak a saját fülének hisz és nálunk még a világhír sem imponál, ha valaki itt nem tudja a tetszést megnyerni. Ezt azért írtuk, hogy most, amikor beszámolunk a hosszú idő után fényes amerikai pozícióval hazalátogatott Ormándy Jenő karmester hangversenyének szenzációs sikeréről, annak tárgyilagosságát dokumentáljuk. És ez a megérdemelt általános nagy siker a lehető legrokonszenvesebb is. Ormándy, aki másfél évtizede ment New Yorkba, mint hegedűművész, csak kivételes tehetségére, alapos tudására, rendkívüli szorgalmára, törhetetlen akaraterejére támaszkodott és a zenekar utolsó pultjáról jutott el a legelőkelőbb zenekarok: a philadelphiai, a new yorki, a minneapolis-i filharmonikusok karmesteri székéig, és most itthoni diadaláig.”

Felépültek a Magyar Rádió új stúdióhelyiségei

Bemutatták Dohnányi Ernő *C-dúr szextettjét*

1935 tavaszán fejezték be a Rádió bővítési munkálatait, melyekkel nemcsak egy hatalmas új épületrészt létesítettek, hanem a régi épületben is bonyolult átalakításokat végeztek.

A *Rádióélet* rendszeresen ismertette a munka állását, majd a befejezésről is örömmel adott hírt: „A lakihegyi 120 kilowattos nagyadóállomás és a kettős magyar műsor egészen új igényeket támasztott az intézménnyel szemben.

Ezek kielégítésére épültek meg a Magyar Rádió új stúdióhelyiségei, melyeket 1935. május 14-én mutattak be a sajtó képviselőinek. Két új középnyagyságú stúdió épült a kamarazene és a prózai adások számára. Az új épület legimpozánsabb része a 320 négyzetméter alapterületű zenekari stúdió. A sajtóbemutató vendégei bejárták az egész épületet, amelynek pompás berendezéséről a legnagyobb elragadtatással nyilatkoztak.”

Az új zenekari stúdió akusztikájának kialakításában Dohnányi Ernőnek, a Rádió zenei főigazgatójának is része volt, mert kifinomult hallásával segítette a fizikusok és technikusok bonyolult számításait. Sőt még hosszú betegsége alatt is figyelemmel kísérte a munkálatokat. Ez a *Rádióélet*nek adott nyilatkozatából is kiderül: „Állandóan hallgattam a rádión keresztül azokat a hangversenyeket, amelyeket ebből az új stúdióból közvetítettek. Megfigyeléseimet feljegyezve, közöltem azokat a technikusokkal. Most, amikor már betegségeből felépültem, boldogan látom, hogy milyen pompás hanghatások érhetők el ebben a szép és elegáns nagy stúdióban. Zenei terveimről annyit mondhatok, hogy a *Júniusi Ünnepi Hetek* alkalmából többször is fogok szerepelni. Először Telmányi Emil hegedűművésszel együtt Beethoven-szonátákat játszom. *Június 16-án* pedig a kiegészített Waldbauer vonósnégyessel bemutatjuk nemrég elkészült új kamarazenei művet, a *C-dúr sextettet*.

Vázsonyi Bálint erről a műről így írt a könyvében: „A *Júniusi Hetek* keretében, 1935-ben került bemutatásra az *Op. 37-es Sextett*, zongorára, hegedűre, brácsára, csellóra, klarinétra és kürtre. Összefoglalás ez a mű. Hosszú betegsége alatt készült, ezért érezzük benne a szenvedés panaszát. De ezen felülkerekedve a költő optimizmusa és mindenekelőtt, őszinte és tiszta lírája beszél a darabból. A IV. tétel jazz-paródiája pedig a Dohnányi-humor egy újszerű hajtása.”

A Zeneművészeti Főiskola fennállásának 60. évfordulója

1935. május 20-án a Zeneművészeti Főiskola operatanzakos növendékei az Operaházban rendezték meg jubileumi előadásukat intézetük 60 éves fennállása alkalmából.

A gazdag műsorból Takács Paula és Laczó István operatanzakos növendékek nevét érdemes kiemelni. Takács Paula ebben az időben tanulmányai kezdetén állhatott, hiszen csak 1941-ben debütált operaénekesként. Nagy vivőerejű, olaszos szopránjával aratott sikereket.

Laczó István pedig éppen 1935-ben kezdte el pályáját az Operaházban. Egyike volt a legszebb tenorhangoknak.

Papp Viktor a *Rádióélet*ben ismertette a Zeneakadémia történetét. Ebből idézek: „Budapesten, a belvárosi Hal-téren, Liszt Ferenc lakása fölött, három szerény szobában kezdte el működését 1875-ben a Magyar Királyi Zeneakadémia. Említsük meg az előzmények egyik derűs epizódját.

Az 1873-i országgyűlésen gróf Apponyi Albert a Zeneakadémia felállítása érdekében tartotta szűzbeszédét. Külföldi példák és nyomós érvek sorát hozta fel a fiatal képviselő s figyelemre méltó okfejtésével nagy szónoki sikert aratott. Utána gratulálók serege vette körül, közöttük volt Deák Ferenc a *haza bölcse* is, aki szeretettel üdvözölte: „Jó és szép beszéd volt, öcsém, mondta az öregúr, minden érvet felsorakoztattál, de a legfontosabbat: nem. Azért is fel kell állítani a Zeneakadémiát, hogy legyen egy intézmény, ahol összhangra, harmóniára tanítják a – magyart.” A Zeneakadémia első tanévében öten kezdték meg a munkát: Liszt Ferenc, az elnök, Erkel Ferenc, az igazgató, valamint Volkmann Róbert, Ábrányi Kornél és Nikolits Sándor tanárok. Négy év múlva, 1879 őszén az intézet az Andrassy úti (akkor Sugár úti) bérházba költözött át. Liszt Ferenc tíz évig, haláláig állott a Zeneakadémia élén. Amikor Erkel Ferenc idős korára való hivatkozással megvált igazgatói állásától, utódjául Mihalovich Ödönt nevezték ki, aki 32 éven keresztül irányította a Zeneakadémiát. Az ő nevéhez fűződik az intézmény nagyszabású fellendülése. A Zeneakadémia további fejlődése érdekében szükségessé vált, hogy bérház helyett, saját épületben működhessen. 1906-ban az állam fejedelmi bőkezűséggel olyan zeneakadémiai palotát emeltetett a Liszt Ferenc térre, melynek külföldön sincs párja.

A Zeneakadémia épülete

1919-ben Hubay Jenő vette át a főiskola igazgatását, akinek világszerte elismert művészteljesítménye és 15 évi munkássága révén az intézmény régi rangjának magaslatára emelkedett.

A Zeneművészeti Főiskolának egy év óta világhírű mesterünk, Dohnányi Ernő a főigazgatója. Művészi és emberi kiválóságai biztosítékok arra, hogy Liszt Ferenc iskolájának vezetése méltó kezekbe került.”

Kodály Zoltán *Kuruc mese* című táncjátékának bemutatója az Operaházban

Radnai Miklós, az Operaház igazgatója felismerte, hogy a közönség érdeklődése a táncművészet felé fordult. A korszak divatjából támadt igényeket új darabok színrevitelével is igyekezett kielégíteni. 1935. június 7-én volt a *Kuruc mese* című táncjáték bemutatója.

Kodály Zoltán két népszerű darabjához: a *Marosszéki- és a Galántai táncokhoz* Harsányi Zsolt talált ki egy cselekményt, amelyet Millos Aurél fogalmazott át a tánc nyelvére.

Az Operaház előadását a Rádió is közvetítette. A *Rádióélet* sok fotóval illusztrálva közölte a táncjáték meséjét, így segítve a rádióhallgatók élvezetét.

Kodály Zoltán *Kuruc mese* című táncjátékának színpadképei

A táncjáték bemutatója azonban nem hozta meg a várt sikert, amint azt Jemnitz Sándor kritikája is mutatja: „Ahogy nem lehet csupán azért, mert nagyon szeretjük Adyt, de ő történetesen nem írt színdarabokat, akként segíteni a hiányon, hogy kedvenc Ady-versekből drámát tákolunk össze, úgy nem lehet Kodály két zenekari szerzeményét összefércelni, holmi kínosan ráerőszakolt történéssel tetézni. A végtagonként összehordott mesterséges testtől nem várható el, hogy a színpadra kirakva, tánkra perdüljön és az eleven élet látszatát keltse.

Harsányi Zsolt hiába ment szövegével a *Marosszéki táncok* miatt Marosszékre és a *Galántai táncok* kedvéért Galántára. Oláh Gusztáv hiába támasztja alá ezt a külső hitelesség igyekezetéből fakadt ötletet szebbnél-szebb díszleteivel. Millos Aurél hiába mozgatja meg a halott szerepeket. Még Harangozó Gyula is hiába viszi lámpa elé ragyogóan szellemes groteszk figuráját. Ha balett kell, eleve annak készülő balettet kell íratni. Más mód nincs.”

Frid Géza és Serly Tibor szerzői estje a Rádióban

1935. július 19-én Frid Géza és Serly Tibor szerzői estje hangzott el a Rádióban.

A külföldön élő két zeneszerzőnek nem ez volt az első közös hangversenye. Ugyanis 1924-ben fejezték be tanulmányaikat a Zeneakadémián, Kodály Zoltán tanítványaként, és az akkor végzett zeneszerző-növendékek nyilvános hangverseny-műsorában is kizárólag Frid és Serly darabok hangzottak el. Hogy hogyan folytatódott pályafutásuk, arról a szerzői est alkalmából a *Rádióélet* is beszámolt: „Frid Géza nemcsak zeneszerzői, hanem zongora tanulmányokat is folytatott Keéri-Szántó Imrénél, majd Bartók Bélánál. Mint zongoraművész Európa nagy városaiban szerepelt. Hollandiához először csak kétéves szerződés kötötte, de 1929-ben véglegesen Amszterdamban telepedett le. Zeneszerzőként is sikereket ért el. Például a *Zenekari szvitjét* az amszterdami Concertgebouw zenekar mutatta be Pierre Monteux vezényletével, és aztán a világ nagy együttese is műsorukra tűzték. Zongora-műveit azonban mindig maga adta elő.”

A szerzői est másik komponistájának, Serly Tibornak az élete kalandosabban alakult.

Édesapja, Serly Lajos a múlt században ünnepeelt operett szerző volt, aki még színházat is alapított Óbudán. Ezzel a vállalkozásával azonban csődbe jutott és ezt követően hét tagú családjával együtt nekivágott az Újvilágnak. Serly Tibor így beszélt kezdő éveiről:

„Három éves voltam, amikor letelepedtünk Amerikában. Négy éves koromban zongoráztam, 13 évesen pedig már komponáltam is. Később, mint a new-yorki zeneakadémia növendéke ösztöndíjjal Párizsba kerültem. Ott ismertem meg Bartók és Kodály műveit. Akkor határoztam el, hogy tanulmányaimat a budapesti Zeneakadémián fejezem be. Pesten nemcsak karnagyképzést és zeneszerzést tanultam, hanem a magyar nyelvet is.

A Zeneakadémia elvégzése után visszamentem Amerikába és a Philadelphiai filharmonikus zenekar tagja lettem. Nyolc évig mint brácsás működtem, majd 1934-ben megválasztottak a zenekar elnökének és segédkarmesterének.”

Weöres Sándor első rádiós szereplése

1935. augusztus 23-án, a fiatal Weöres Sándor a mikrofon előtt felolvasta néhány versét. Annak, hogy az irodalmi osztály felfigyelt a különös tehetségű költőre, előzményei voltak. 1934-ben jelent meg Weöres Sándor első verseskötete *Hideg van* címmel. Ezt követte a Baumgarten-díj és néhány újságcikk. A *Magyarország* című újságban megjelent írás így kezdődött: „Weöres Sándor, a legfiatalabb Baumgarten-díjas költő, 21 évvel a háta mögött. Alacsony termetű fiatalember, gyerekképű. Fekete ruhában van, mintha éppen a díj ünnepélyes kiosztásáról érkezett volna. Körülbelül egy évvel ezelőtt jelent meg verseskötete, *Hideg van* címmel. Egészen új, finom és groteszk hangot képvisel a magyar lírában, ugyanaz a groteszkség nyilvánul meg életfelfogásában is. 15 éves volt, amikor felfedezték, azóta egyre-másra jelentek meg versei. Csöngén él falusi magányában, ahogy egyik versében írja: távol a világtól, „még igazán kín hozzám sosem ért és öröm sem igazán.”

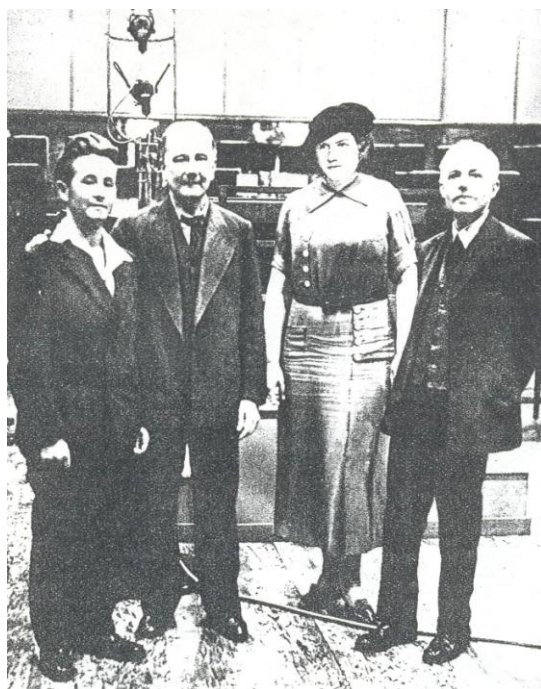
Az újságíró kérdéseire az ifjú költő igen kurtán-furcsán válaszolt: „21 éves vagyok, de végigéltem mindazt, amit egy 70 éves ember átélhet. Semmi különösebb eset nem történt velem. Az iskolában rossz diák voltam. Kezdetben nyomtatott betűkbe rajzoltam a verseimet. Még elemi iskolás korom előtt olvastam Shakespeare-t. Reáliskolába jártam, voltam tiszta jeles, és voltam bukott diák. Most joghallgató vagyok. Az idősebbek közül legtöbbet köszönhetek érvényesülésem szempontjából Babits Mihálynak, kialakulásomra is ő volt a legnagyobb hatással. Kosztolányinak, Kodály Zoltánnak is sokat köszönhetek ezen a téren. A régebbi irodalmi munkákból legjobban szeretem a keleti költészet termékeit, az asszír, egyiptomi verseket.”

Európa-hangverseny a Liszt-emlékév küszöbén

Az 1936-os évben ünnepelte a zenei világ Liszt Ferenc születésének 125. és halálának 50. évfordulóját, ezért az 1935. október 22-vel, Liszt születésnapjával kezdődő, a következő születésnapig terjedő évet Liszt-emlékévnek nyilvánították. A *Rádióújságban* Koudela Géza így írt erről: „Milyen lesz a mi Liszt-emlékévünk? Külsőségeiben nem lehet olyan pompás, olyan ragyogó, mint a nálunk nagyobb, szerencsésebb, gazdagabb, boldogabb kultúr nemzeteké.

De tartalomban s bensőségben azokénál is különbnek kell lennie. Mert ehhez nem pénz, kedvező politikai atmoszféra kell elsősorban, hanem a legnagyobb csodákat teremtő erők:

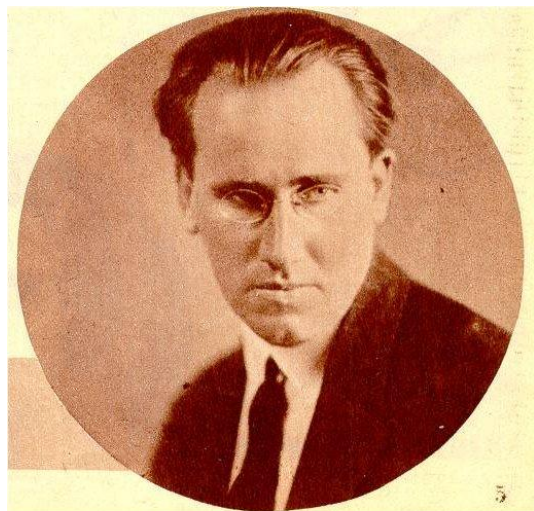
ész, lélek, munka, kitartás, szeretet!” 1935. szeptember 10-én a Magyar Rádió a Liszt-émlékév bevezetéseként emlékezetes koncertet rendezett. A Nemzetközi Rádióunió akkoriban változtatott a cserehangversenyek addigi rendjén. A színvonal emelésével egyúttal kötelezővé tette az Unió tagjai számára a kölcsönös közvetítést. Így a Budapestről sugárzott hangversenyt 16 ország 100-nál több rádióállomása közvetítette. „A Magyar Rádiónak jutott az a megtiszteltetés, hogy e valóban ünnepinek ígérkező hangversenysorozatban elsőnek álljon zeneművészetével a világ láthatatlan nagy pódiumára. Küszöbön a Liszt-év és éppen ezért az első új-rendszerű Európa-hangversenynek nemcsak zenei, de magyar szempontból sem lehetett volna szebb és ünnepibb keretet adni, minthogy ez az est Liszt halhatatlan lángelméjének hódol. Este fél 9-kor a bemondó bekonferálta, hogy a Magyar Rádió Liszt-hangversenye következik Európa és Amerika részére. Dohnányi Ernő karmesteri pálcája nyomán felhangzott a *Tasso* című szimfonikus költemény. Ezt követte a *Haláltánc*: a Dies irae hátborzongató változatait Bartók Béla játszotta zongorán, megdöbbentő mélységgel és csodálatos virtuozitással. Ritka esemény! Bartók mint virtuóz és Liszt játékos! Majd Báthy Anna megkapó művészettel énekelt két dalt. A hangversenyt Szentgyörgyi László fiatal hegedűművész szólójával a *XIV. magyar rapszódia* fejezte be, amelyet talán sehol sem tudnának úgy előadni, mint ahogy mi magunk tudjuk az egész világ elé tárni a nagy zenész vallomását magyarsága mellett.”

Szentgyörgyi László, Dohnányi Ernő, Báthy Anna és Bartók Béla a Stúdióban
az Európa-hangverseny után

Elhunyt Radnai Miklós, az Operaház igazgatója

1935. november 15-én a zenét szerető emberek megdöbbenéssel olvasták és hallották a hírt: Radnai Miklós, az Operaház 43 éves igazgatója váratlanul meghalt.

1935
Radnai Miklós, az Operaház igazgatója
43 éves korában hirtelen elhunyt.

Radnai Miklós zeneszerzői tanulmányait Koessler Jánosnál és Herzfeld Viktornál végezte, majd karmesterképzéssel kiegészítve Münchenben fejezte be. Először a tanári pályát választotta: a Fodor zeneiskolában, majd a Zeneművészeti Főiskolán tanított.

Tankönyvei jelentek meg a *Modulációról* és az *Összhangzattanról*.

Több újság számára írt zenekritikákat is. Zeneszerzői munkásságát jelzik szimfóniái, balettje, kamarazenei kompozíciói, zongoradarabjai, valamint dalai.

Amikor kinevezték az Operaház igazgatójává, minden erejét ennek a feladatnak szentelte.

Az ő 10 éves igazgatósága alatt élte az Operaház egyik fénykorát.

A *Rádióélet* is elsősorban Radnai Miklós munkásságának ezt a fejezetét méltatta:

„1925-ben vette át az Operaház vezetését és rövid idő alatt, a legnehezebb viszonyok között, meglepő eredményeket mutatott fel. Anyagilag egyensúlyba hozta ezt a fontos intézményt, művészileg a legmagasabb színvonalra emelte, új tehetségeket fedezett fel, remek bemutatókkal, felújításokkal a legkényesebb igényt kielégítő előadásokat rendezett. Soha nem pihent, ötletei alapján új meg új tervek bontakoztak ki. Minden oldalról elhalmozták elismeréssel és legutóbb a kultuskormány újabb 5 évre, 1940-ig hosszabbította meg szerződését. A Magyar Rádió, amelynek őszinte híve, támogatója volt, hosszú együttműködés alatt mindig megértő és szíves barát, mélyen megrendülve búcsúzik a magyar zeneélet e nagynevű vezetőjétől.”

Budapest vendége: Alfred Cortot zongoraművész

1935. novemberében jelent meg a sajtóban a következő hír: „A Kormányzó Úr Öfőméltósága Alfred Cortotnak, a világhírű zongoraművésznek és karmesternek érdemei elismeréséül, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tiszteletbeli tanári címét adományozta. Az erről szóló okiratot hangversenyének szünetében Dohnányi Ernő, a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója nyújtotta át Cortotnak. Alfred Cortot meglepetéssel szolgált: a rádióban viaszlemezre rögzített előadást tartott Liszt Ferencről. Cortot ugyanis zenetörténettel is foglalkozott. A *Rádióélet*ben erről így írtak: „Cortotnak szívügye Liszt Ferenc. Nemrégiben barátja, Bory, megkérte, hogy készüljön Liszt-életrajzához írjon előszót. Cortot erre Európa minden valamit ígérő könyvtárát felkereste és ennek eredménye, hogy az előszó már-már egy teljes kötet terjedelmével vetekszik. Kutatásainak eredménye néhány Liszt-levél és több kézirat, többek között Liszt utolsó, Weimarban írt rapszódiaja, mely Cortot 7 ezer kötetes zenei könyvtárának legféltettebb kincse.” Alfred Cortot az egyik legfoglaltabb művész volt, évente 120-140 hangversenyt adott a világ minden táján. 1935. november 25-én az Operaházban megtartott koncerten Liszt *Esz-dúr zongoraversenyét* játszotta a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarával, Dohnányi Ernő vezényletével.

Pongrácz Zoltán a Rádió verbunkos pályázatának egyik nyertese

1935-ben a Magyar Rádió, megindulásának 10 éves jubileumán, irodalmi és zenei pályázatot hirdetett. Elsőként a verbunkos pályázat eredményét hirdették ki. Az 52 beérkezett pályamű közül az ezer pengős díjat megosztva Losonczi Lajos és Pongrácz Zoltán nyerte. Losonczi Lajos a Református Teológia ének- és zeneelmélet tanára volt. Pongrácz Zoltán, az akkor 23 éves fiatalember, a *Nemcsak nyelvében, hanem dalaiban is él a nemzet* jelígejű, három tételes szvit szerzője a *Rádióélet*nek így nyilatkozott: „Korán kezdtem zenével foglalkozni. 14 éves koromban írtam az első kompozíciót, melyet egymás után követett a többi. Egy színdarabhoz írott kísérőzenémet a Rákóczi gimnáziumban adták elő. Most végeztem a Zeneakadémián, ahol 5 évig Kodály Zoltán növendéke voltam. Tanárom hatására éveken át sok száz eredeti népdalt gyűjtöttem. Egykori iskolámban, a Rákócziánumban kezdtem tanítani. Díjnyertes darabomat nem népdalok alapján, hanem saját motívumaimból felépítve, magyaros stílusban, de eléggé modern szellemben komponáltam.”

Íme Pongrácz Zoltán, az egyik díjnyertes zeneszerző *Rádióélet*ben megjelent fotója:

A Rádió irodalmi osztályának vezetője: Németh László, majd Cs. Szabó László

A *Rádióélet* hasábjain nemcsak a zenei, hanem az irodalmi eseményekről is bőségesen tájékoztattak. 1934 őszén nagy feltűnést keltett, hogy a Rádió irodalmi osztályának vezetésével Németh Lászlót, a kitűnő író-t bízta meg. Meghirdetett programjának lényege: magyar önismeret, ízlésnevelés és Európában való tájékozódás. Szerkesztői munkájának egyik eredménye a *Száz könyv* sorozat beindítása volt, amelyben Babits Mihály, Benedek Marcell, Kosztolányi Dezső és Szerb Antal tartottak ismertető előadásokat. Babits Mihály, akinek első két műsora az *Iliász* és az *Odüsszeia* volt, egy interjúban többek között ezt mondotta:

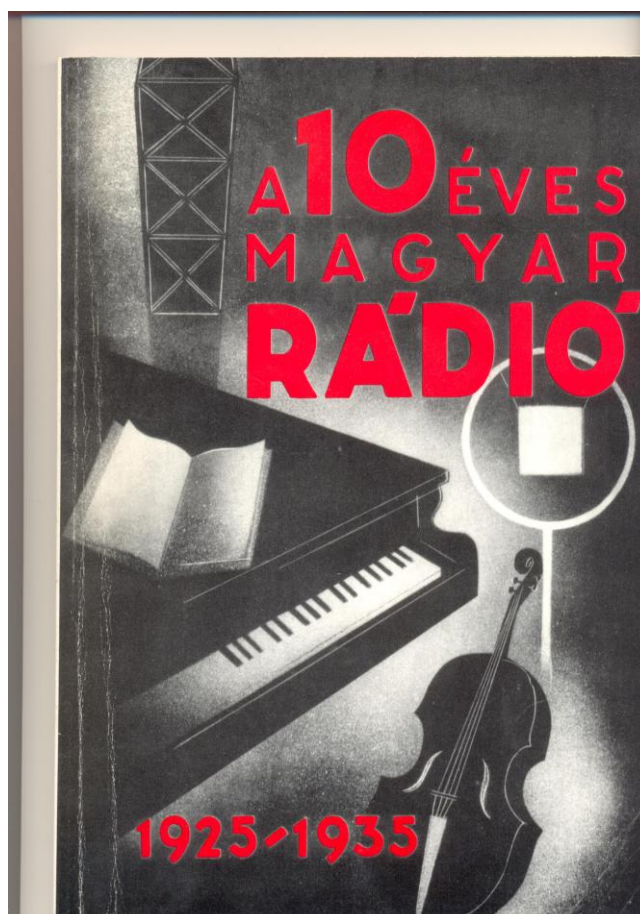
„A világirodalom két ősműve az *Iliász* és az *Odüsszeia*. Csodálatos gyöngyszemek, amelyek addig élnek, amíg a világ fennáll. Rádióelőadásaimnál az a törekvés vezet, hogy olyan formában ismertessem azokat, hogy az is megértse, akinek irodalmi ismeretsége ezen a téren hiányos, vagy egyáltalán nincs. Az előadás a közönség széles rétegeihez szól, de mindamellett nívóban nem száll le az őt megillető magaslatról, és talán annak is nyújt újat, aki ismeri a görög irodalom e remekét.” Az irodalmi osztály történetéhez tartozik, hogy Németh László mintegy háromnegyed év után, orvosi elfoglaltságára hivatkozva lemondott rádióbeli beosztásáról. Munkáját Cs. Szabó László folytatta.

A Magyar Rádió 10 éves jubileuma

1935. december 1-jén ünnepelte a Magyar Rádió fennállásának 10. évfordulóját.

A *Rádióélet* számos cikk közlésével emelte az ünnepi hangulatot: „A Rádió a 10 év előtti félénk tapogatózásból az egyre gyorsabb ütemben rohanó napi események hűséges és élőhangú krónikása lett. Nincs magyar művész, aki ne szerepelt volna a 20. század legnagyobb csodája, a mikrofon előtt, és alig van olyan esemény, amelyről a Rádió ne tudósított volna. A tudomány, a művészet, a politika, és a gazdasági élet minden megmozdulását híven kísérte a 10 éves Magyar Rádió.” Az ünnepi esten beszédet mondott Gömbös Gyula miniszterelnök, valamint a közéleti, a tudományos és a művészeti élet néhány vezetője. Havel Béla a Rádió vezérigazgatója többek között ezt mondta: „Ez az ünnep zárókövet tesz az eredményekben gazdag 10 év után, egy pillanatnyi megállás ez, amely összesíti a múlt eredményeit, de még inkább célokat tűz ki a jövőnek.” Az ünnepi beszédek után következett a díszhangverseny, amelyen Dohnányi Ernő, Hubay Jenő és a Budai Dalárda adott eseményszámba menő műsort. Ezen a napon Lehár Ferenc maga vezényelte a stúdióban leghíresebb operettjét, *A víg özvegyet*. A *Rádióélet* hosszú interjút készített a mesterrel, aki elmesélte pályakezdésének megpróbáltatásait, anyagi nélkülözéseit, amelynek *A víg özvegy* c. operett bemutatója vetett véget: „A *Drótosót*, de különösen *A víg özvegy* után már megszűntek a gondok. Glavari Hanna, a víg özvegy volt életem leggalánsabb, legbőkezűbb asszonya, aki megajándékozott hírnévvel, sikerrel és gazdagsággal. Ezt az operettet több mint 20 ezerszer játszották a világ minden táján. 735 angol, 154 amerikai, 142 német és számtalan más-nyelvű színház állandó műsordarabja.”

1935 őszén megjelent a Rádió jubileumi albuma: **A 10 éves MAGYAR RÁDIÓ 1925-1935**

Íme a címlap és a hirdetés szövege:

„A 10 éves fennállását ünneplő magyar rádiózás jubileumán pompás kivitelű, színes kartonba kötött, képes album jelenik meg. *A 10 éves magyar Rádió* című mű beszámol írásban és képekkel mindarról, ami érdekes, említésre méltó esemény az elmúlt 10 esztendő alatt történt. Bemutatja a rádiózás fejlődését, a Stúdió mai életét. Ismertetik a műsorokra vonatkozó adatokat, színes riportok számolnak be a 10 év előtti úttörőkről s a Rádió mai, világrészeket átfogó munkájáról. Marconi, a rádió feltalálója írt e pompás könyvhöz előszót, s az irodalmi részben a hús legkiválóbb magyar író szerepel egy-egy eredeti, új írásművével. Történelem, revü, magazin, irodalom, művészet ez a könyv! Ára 80 fillér!”

A Rádió 10 éves jubileumára **Halló, Budapest!** címmel film is készült. „A Magyar Rádió 10 éves jubileuma alkalmából a magyar filmgyártás is méltó módon kivette részét. A *Halló, Budapest* című film forgatókönyvét K. Halász Gyula és Kristóf Károly meséjéből Békeffi László írta. A film vígjátéki történet keretében bemutatja a Magyar Rádió életét. A főszerepeket Bársony Rózsi és Kabos Gyula alakítják. A film úgynevezett rádió-műsor részében szerepel a Budapesti Filharmonikus Társaság zenekara Dohnányi Ernő vezényletével, Hubay Jenő hegedül, Németh Mária egy népszerű dalt, Svéd Sándor operaáriát énekel, Gyenge Anna 200 cigány kísérete mellett nótázik. Bársony Rózsi szólószámát is 100 tagú jazz zenekar kíséri. Stefániai Imre saját tangóját adja elő zongorán, Szedő Miklós a legújabb slágerét mutatja be, Polgár Tibor és Kondor Leó két zongorán remekelnek. A *Halló, Budapest* tulajdonképpen egy gazdag kiállítású amerikai filmrevühöz hasonlít.”

Bartók Béla rádióelőadása: *Miért és hogyan gyűjtsünk népzene?*

1935. december 2-án Bartók Béla felolvasta a Rádióban *Miért és hogyan gyűjtsünk népzene?* c. írását. Ifjabb Bartók Béla *Apám életének krónikája* c. könyvéből megtudhatjuk a rádiószereplés, anyagi okok miatti, előzményét is: „1935. augusztus 30-án Bartók közli a *Rádióélet* szerkesztőségével, hogy senkinek, így nekik sem ad interjút. Hajlandó viszont nemrég megjelent *Miért gyűjtünk népzene?* c. cikkének felolvasására a Rádióban, bővített formában, *Miért és hogyan gyűjtsünk népzene?* címmel, 150 pengő tiszteletdíjért.

Szeptember 7. A Magyar Rádió nem hajlandó az augusztus 30-án kért tiszteletdíjat megadni. Először 90 pengőt, majd 100 pengőt ajánl fel. Szeptember 9-én Bartók lemondja a szereplést. December 2-án mégis megtartja az előadást, a kért 150 pengő tiszteletdíjért.”

Bartók Béla a Rádió stúdiójában felolvas

Bartók Béla 16 oldalas írásából azt a részletet idézem, amelyben megfogalmazza, hogy milyen legyen az ideális népzene gyűjtő: „Az ideális népzene gyűjtő valóságos polihisztor kell hogy legyen. Nyelvi és fonetikai tudásra vagy szüksége, hogy a tájkiejtés legapróbb árnyalatait észrevehesse és lejegyezhesse. Koreográfusnak kell lenni, hogy a népi zene és tánc közötti kapcsolatokat pontosan leírhasa. Általános folklór ismeretek teszik csak lehetővé, hogy a gyűjtő a népzene és a népszokások összefüggését a legapróbb részletekig megállapíthassa. Szociológusnak kell lennie, hogy a falu kollektív életét meg-megzavaró változásoknak a népzeneire gyakorolt hatását ellenőrizni tudja. Ha végső következtetéseket akar levonni, történeti, elsősorban településtörténeti ismeretekre van szüksége. Ha más-nyelvű népek népzenei anyagát akarja összehasonlítani a maga országbelijével, idegen nyelveket kell megtanulnia. És mindezen felül elengedhetetlen követelmény, hogy jó hallású, jó megfigyelésű zenész legyen.”

Respighi *A láng* című operájának közvetítése

A budapesti Operaházban 1935. április 16-án mutatták be Ottorino Respighi *A láng* c. operáját. A premier másnapján Jemnitz Sándor így kezdte kritikáját: „Ünnepi játékok hangulata uralkodott az Operaház keddi esti előadásán, amelyről Ottorino Respighi, a bemutatott újdonság jelenvolt szerzője is úgy nyilatkozott, hogy szándékainak megértése és keresztülvitele tekintetében sikerültebbnek találta még a milánóinál is.”

A láng című operát, az évad leglátványosabb sikerét, a Rádió 1935. december 20-án közvetítette.

Ez alkalomból **Farkas Ferenc** így írt a *Rádióélet*ben: „Respighi a ma élő olasz komponisták közül világviszonylatban a legtöbb sikert elért és leggyakrabban játszott szerző. Tanítványaként 1929 és 31 között alkalmam volt megismerkedni nemcsak a zeneszerzővel és pedagógussal, hanem az emberrel is, kit a legkülönbözőbb országokból származó növendékeinek szeretete vett körül. Muzsikán kívül szóba kerültek a legkülönbözőbb témák. Széleskörű érdeklődése és műveltsége révén minden téren megvolt a maga talpraesett, precízen megfogalmazott, szellemes véleménye. A beszélgetés általában olasz nyelven folyt, a vendéglátó államnak kijáró udvariasságból, de gyakran fordult egy-egy tanítvány kedvéért németre, angolra, sőt oroszra a szó. (A mester oroszul Szentpéterváron, mint Rimszkij-Korszakov tanítványa tanult meg.) Respighinek egy fenyőerdő közepén lévő, rózsalugasokkal körülvett villája van. Ha nincs külföldi körúton, itt él és komponál, messze Róma, az *Örök város* nyüzsgésétől, zavartalan magányban. *A láng* című opera, Respighinek kiemelkedő alkotása. Magán viseli szerzőjének jellegzetes tulajdonságait: önfeledt elmerülését régmúlt korok hangulatába és zenéjébe, ragyogó zenekarkezelését és végül a kórusok hatásos alkalmazását. *A lángban* a drámai hangsúly a kórusokon van, ezek a remekbe készült karrészletek tartják az egész mű épületét.”

1936

A Rádióban történt változások

1936. február 1-jén megalakult a **Rádió házi szalonzenekara, Bertha István vezetésével.**

Erről a *Rádióélet* így tudósított: „A rádióhallgatók örömmel tapasztalják a műsornak új színrel való gazdagodását. Az igazgatóságnak és Dohnányi Ernő főzeneigazgatónak az volt a célja a szalonzenekar megszervezésével, hogy elsőrendű művészek állandó és jól összetanult együttese magas színvonalon adjon elő szalonzenének nevezett, hangulatos, könnyed, rövid és hatásos zeneműveket. Az együttes tagjai szerződéssel biztosított állást nyertek, tehát lesz idejük a próbákra és az előadásokra. A Rádió szalonzenekarának tagjai többek között: Fehér Miklós, Schwalb Miklós, Friss Antal, Nagy Olivér és Tátrai Vilmos.”

1936. február 1-jén nemcsak a szalonzenekar kezdte meg működését, hanem a

Rádió zenei osztálya is: „A Rádió vezetősége időszerűnek látta, hogy a zenei műsort a növekvő igényeknek és a rádióműsor fejlődésének megfelelően átszervezze, s ennek lebonyolítására külön zenei osztályt állított fel.

A **Rádió zenei osztályának vezetője dr. Dohnányi Ernő**, akit munkájában több szakreferens támogat. Az adminisztrációs teendőket **Fridl Frigyes** karnagy látja el, aki egyúttal a könnyűzene kérdéseit is referálja. A komolyzene, kamarazene és hangszeres szólisták előadója **Rajter Lajos**. Az énekes szólisták referense **Polgár Tibor**, a hanglemezműsorok ügyeit pedig **Száder István** intézi. A zenei műsorok összeállítása ezután nem kívülről küldött műsortervezetektől, hanem a minden egyes művésztől nyilvántartott repertoárból, a referensek javaslata alapján történik.”

A legnagyobb magyar lemezgyűjtemény a Rádióé – adta hírül a Rádióélet

„A most megszervezett zenei osztályon külön előadót kapott a lemezműsor **Száder István** személyében, aki ma hétezer lemez felett parancsnokol. Ez ötezer művet jelent, mert hiszen van mű, amely 2-3, sőt 19 lemezre terjed, Az 1936-os évben újabb két és félezer lemez kerül a Rádió lemeztárába. Vasszekrényekben sorakozik a pompás rendszerrel felfektetett kartoték. Műfajok szerint csoportosul a sok ezer lemez. Külön vannak nyilvántartva a dalok, külön a zenekari művek, a nyitányok, a kamarazene, a szólisták, az operák és a tánclemezek. Egy rekesz pedig a múlt nagyjainak hangját őrzi.”

A Liszt emlékév eseményei

Liszt Ferenc születésének 125. és halálának 50. évfordulója alkalmából rendezték meg a **Liszt emlékévet**, amely 1935. október 22-én, a mester születésnapján kezdődött, és az 1936-os év ugyan ezen a napján zárult. A legfontosabb eseményeket idézem.

1936. február 3-án **Liszt problémák** címmel tartotta meg **Bartók Béla székfoglaló előadását a Magyar Tudományos Akadémián**. A bevezetésből idézek: „Négy kérdést tűztem ki vizsgálat tárgyául: négy olyan kérdést, amely minket Liszt Ferencsel és élete művével kapcsolatban különösen érdekelhet. Az első kérdés arra vonatkozik, vajon mennyire érti meg a mai nemzedék Liszt szerzeményeit, mit szeret közülük jobban, mit kevésbé. 25 évvel ezelőtt cikket közöltem egy folyóiratban *Liszt zenéje és a mai közönség* címmel, ebben megpróbáltam erre a kérdésre feleletet adni, hogy az akkori zenebarátok és átlagzenészek bizony majdnem kizárólag Lisztnek az aránylag kisebb jelentőségű, inkább csak külső csillogású műveit fogadták el és kedvelték, a legbecsesebbeket, a csodálatosan jövőbe mutatókat visszautasították, nem szerették, nem kellett nekik. Azóta ugyan sokat javult a helyzet, de még mindig nem tartunk ott, ahol lehetne és kellene.”

Papp Viktor *Liszt Ferenc élő magyar tanítványai* c. könyve is 1936-ban jelent meg.

Részlet a kötet bevezetőjéből: „Liszt sokrétű egyéniségének egyik jellegzetes vonása: tanító-hajlama, mely egész életén végigvonult. Nem volt a mai értelemben vett pedagógus, hat évtizeden át mégis ő tanította zenére a világot, Párizsban, Genfben, Weimárban, Rómában és Budapesten. Liszt Ferenc tanítványai *megjelölt* emberek. Megkülönböztetett tiszteletben járnak közöttünk. Hiszen ők látták a mestert, hallották a hangját, gyönyörködtek a páratlan zongoraművészetében, dicsekedtek kézszerítésével, legendás homlok-csókjával, feddésével, vagy elismerésével. Tanítványainak száma: 427, köztük olyan nevek, mint Emil Sauer, Hans von Bülow, Felix Weingartner, Joachim József, Nikisch Artur, Mosonyi Mihály, Szendy Árpád, Thomán István és Zichy Géza. Szinte elkáprázik az ember szeme a tündöklő névsortól.”

Liszt még élő tanítványai a Stúdióban

A Rádió vezetősége felkérte Papp Viktort, hogy a mikrofon előtt is szólaltassa meg Liszt Ferenc még élő magyar tanítványait. Akkoriban 9 személyről volt tudomásuk. Közülük néhányan külföldön éltek, vagy a rádióműsor idején nem tartózkodtak Budapesten, Thomán István pedig betegsége miatt nem lehetett jelen. Végül négy *hiteles* Liszt-tanítvány vállalta a rádiószereplést: Forster Stefánia, Kramer Ernesztin, Varga Vilma és Vaszilevits Olga. Megemlíjtük még, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumban díszes emlékkiállítás rendeztek és a megnyitó ünnepségen a 76 esztendő Göllicherichné Voigt Gizella, Liszt kedves tanítványa játszott a mester zongoráján.

Liszt-emlékezés Doborjában és Bayreuthban

1936. július 31-én Liszt Ferenc halálának 50. évfordulóján magyar küldöttség zarándokolt a burgenlandi Doborjába, hogy a szülőházában emlékezzenek a zeneszerzőre. A tervek szerint több ezer ember utazott volna külön filléres vonattal, de az osztrák kormány „*fertőző betegségekre*” hivatkozva nem engedélyezte a beutazást. A kulturális intézmények képviselői mégis megjelentek az ünnepségen. Nevükben Hlatky Endre, a Rádió igazgatója helyezte el a koszorút, a következő felírással: „Liszt Ferenc dicső emlékének a Magyar Nemzet”.

Bayreuthban, ahol Liszt hamvai nyugosznak, ugyancsak tartottak ünnepi hetet.

A hangverseny sorozat kiemelkedő eseménye: Liszt *Szent Erzsébet legendájának* előadása volt, a budapesti Operaház együttesének tolmácsolásában. Az Operaház 270 tagú személyzete, szólisták, kórus és zenekar külön vonaton utazott Bayreuthba. Velük tartott néhány száz magyar zenebarát is. A scenirozott oratórium előadást a Magyar Rádió is közvetítette Bayreuthból.

A Liszt emlékév zárása

Megemlítek még egy vidéki bemutatót is: Szombathelyen, az országos dalosversenyen hangzott el először **Kodály Zoltán *Liszt Ferenc*** c. kórusa, amelyet Vörösmarty Mihály ódájára komponált. A felsorolt műsorok is illusztrálják, hogy a magyar zenei élet minden ága, a fővárosban és vidéken egyaránt, bekapcsolódott a Liszt-év eseményeibe.

Az emlékévet a *Krisztus-oratórium* előadása zárta a Zeneakadémián, Vittorio Guy olasz karmester vezényletével. A jubileumi esztendő mottója is lehetett az a gondolat, amelyet Liszt Ferenc e mű címoldalára írt: „Járjunk az igazság útjain szeretetben, s mindenképpen növekedjünk Ő hozzá, aki a Fő: Krisztus!”

Emlékezés Berzsenyi Dánielre, halálának 100. évfordulóján

1936. február 24-én a Magyar Rádió méltó módon emlékezett Berzsenyi Dániel költő, a *niklai remete* halálának 100. évfordulójára. Neves irodalomtörténészek ismertették a költő életútját, irodalmi estet közvetítettek és bemutattak egy hangjátékot is. Kiemelték Berzsenyi kettős tulajdonságát: hogy a látszólag csendes, visszavonultan élő, gazdaságával foglalkozó ember valójában mély indulatokat rejtegető, vulkán erejű költő volt.

A *Rádióélet*ben megjelent méltatásban ez olvasható: „Húsz esztendősen kezdett írni ez a vidéki gazda, ki jóformán alig tanult, alig végzett iskolát, csak önmagát képezte olvasmányával. Harminc esztendősen írta meg *A magyarokhoz* c. ódáját. Minden sorát a nagy felelősségérzet diktálja, mintha bibliát, törvényt írna, zsoltárt énekelne. Tiszteli a formát, védi a hagyományt, klasszikus a szó legszebb értelmében s az ódának utolérhetetlen mestere. Kész költő, higgadt bölcselő, remek magyar, akinek tömör nyelve, emelkedett szelleme és forrongó indulata egyszerre mindenkit meghódított, amikor végre felfedezték.”

Berzsenyi *A magyarokhoz* című versét két változatban írta meg. Az első így kezdődik:

„Romlásnak indult hajdan erős magyar!”. A másik költemény első sora pedig: „Forr a világ bús tengere, ó magyar!” E versben van az ismert mondat: „Nem sokaság, hanem Lélek

s szabad nép tesz csuda dolgokat.” Kodály Zoltán lelki rokonságot érezhetett Berzsenyivel, hiszen az ő költeményeire komponálta 1912 és 1916 között *A közelítő tél, a Magányosság, a Levéltöredék barátnémhoz, Az élet dele és A tavasz* című zongorakíséretes dalokat.

A Berzsenyi-centenáriumra pedig *A magyarokhoz* című versre négyszólamú kánont írt, amely 1936. április 25-én csendült fel először, az Éneklő Ifjúság harmadik budapesti hangversenyén. A gyűjtő hatású „*Forr a világ*” azonnal a kórus-mozgalom jeligéjévé vált.

A BBC szimfonikus zenekarának hangversenye Adrian Boult vezényletével

1936. április 24-én a Városi Színházban megtartott hangversenyen a BBC szimfonikus zenekara játszott Adrian Boult vezényletével. A *Rádióélet* így írt Európa legnagyobb rádiózenekaráról: „Az 1930-ban alakult rádiózenekarnak különlegesen nagy szerep jutott Anglia zenei életében. Addig ugyanis egyetlen állandó angol zenekarnak sem volt anyagi biztosítéka. A brit rádióra hárult a feladat, hogy megteremtse az angol nemzeti zenekart. A 119 tagú szimfonikus zenekar tagjait a legnagyobb gonddal válogatták ki, Anglia minden részéből. A zenekar élére Adrian Boult-ot szerződtették, aki egyben zenei igazgatója az angol rádiónak. A BBC zenekar első külföldi szereplése 1935-ben Brüsszelben volt, ezúttal pedig Párizs, Zürich, Bécs és Budapest közönségének mutatkozik be.” Budapesti hangversenyükön két angol szerző: Elgar és Arnold Bax egy-egy műve, Bartók Béla *Négy zenekari darabja* és Beethoven *V. szimfóniája* hangzott el. A *Rádióélet* munkatársa a hangversenyéről így számolt be: „A zsúfolásig megtelt nézőtér a közélet és a zenei világ számos kiválósága volt látható: köztük a Rádió teljes vezetősége, valamint Hubay Jenő, Dohnányi Ernő, Bartók Béla és Kodály Zoltán a feleségükkel. A műsor előtt a hatalmas zenekar felállt és a karmesteri pulpitoson megjelent Boult elegáns, magas alakja. Majd intésére felhangzott a magyar és az angol himnusz. Elgarnak, a nemrég elhunyt angol zeneszerzőnek finom és kitűnően előadott vonósnégyesre és zenekarra írt alkotása után Bartók Béla *Négy zenekari darabja* következett. A budapesti közönség ezt a művet csak egyszer hallotta, ezelőtt 14 esztendővel. A modern magyar zene legkiválóbb reprezentánsának költői és érdekes alkotását szinte játszi könnyedséggel adta elő a BBC zenekara. A *Gyászinduló* után felcsattant a taps, a szerző kénytelen volt páholya háttéréből előlépni s az ünneplést megköszönni, azonban áthárította azt az érdekes zenekarra és annak karnagyára. A hangverseny végén a közönség alig akart távozni, oly nehezen tudott megválni ettől a nagyszerű zenekartól.”

Dohnányi Ernő levele Liszt Ferenc jelképes sírhelyével kapcsolatosan

1936-ban, Liszt Ferenc halálának 50. évfordulóján a zenei közvélemény hatására Papp Viktor zenetörténész fogalmazta meg azt az elgondolást, hogy amíg nem sikerül Liszt hamvainak hazahozatala Bayreuthból, addig is állítson a nemzet szimbolikus díszsírhelyet számára, ahol mindenki láthatná, hogy a nyitott sír hazánk nagy fia hamvainak hazatérését várja. Papp Viktor javaslatára elsőként Dohnányi Ernő válaszolt:

„Kedves Barátom! Kitűnő gondolatodat, hogy addig is, amíg Liszt Ferencnek idegenben pihenő hamvait alkalmas időpontban hazahozatjuk, emeltessék emlékezetére egy mauzóleum vagy jelképes sírhely: a legnagyobb örömmel fogadom. A magam részéről a belvárosi Ferences templomban emelendő jelképes síremlék létesítését tartom a nagy Mester emlékéhez legméltóbbnak, hiszen ez a hely volt számtalanszor Liszt lelki elmélyülésének, imába borulásának szentelt helye. Azt is szükségesnek találom, hogy e síremlék közadakozásból állíttassék fel, mert ilyképpen lesz a nemzet összességének megnyilatkozásává. Én készséggel állok személyemben is a megmozdulás mellé, és bízom benne, hogy országunk művészei teljes lelkesedéssel fogják a gondolatot szolgálni. A Liszt Ferenc-kultusz fejlesztése érdekében való nemes elgondolás rám mindenkor számíthat.

Szeretettel üdvözli: Dohnányi Ernő. Budapest, 1936. április 26.”

Bartók Béla V. vonósnégyese

1936. május 8-án a Rádió stúdiójában az **Új Magyar Vonósnégyes** hangversenyére került sor. Műsoruk *nagy száma* Bartók Béla V. vonósnégyese volt. A fiatal muzsikusok: Végh Sándor, Halmos László, Koromzay Dénes és Palotai Vilmos, e mű előadásával alapozták meg nemzetközi sikerüket.

Bartók Béla és az Új Magyar Vonósnégyes

Bartók kompozíciójának történetéről Kárpáti János így írt: „Bartók V. vonósnégyesét Elizabeth Coolidge, a kortárs zene pártolásáról híres amerikai mecénás asszony megrendelésére írta.

A kompozíció rendkívül gyorsan készült el: 1934. augusztus 6-án kezdett hozzá Bartók, és éppen egy hónappal később be is fejezte, ahogyan ezt a partitúra végén szokásos bejegyzése tanúsítja.

Az *V. vonósnégyes* ősbemutatója a megrendelő kívánságának megfelelően Washingtonban zajlott le, 1935. április 8-án, a bécsi Kolisch-kvartett hangversenyének keretében.

A washingtoni ősbemutató után csaknem egy teljes év telt el a mű hazai bemutatásáig.

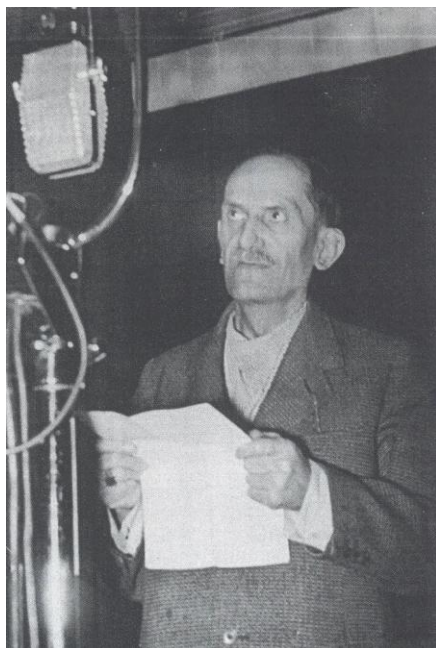
A Waldbauerék nyomdokaiba lépő fiatal együttes, az Új Magyar Vonósnégyes volt ezúttal a tolmácsoló.”

Az Új Magyar Vonósnégyes Bartók kompozícióját először az angol és a genfi rádióban, majd Bécsben és végre Budapesten is eljátszotta. Az 1936. március 3-án megtartott zeneakadémiai hangverseny után Jemnitz Sándor lelkesen köszöntötte Bartók új kvartettjét:

„Bartók Béla kedden este bemutatott *V. vonósnégyese* az egyetemes magyar zeneirodalom egyik legkiteljesedettebb remekműve. A letisztult érzelmek férfiasan kiforrott nyelvén, megkapó melegséggel és friss közvetlenséggel fordul hozzánk. Bartók Béla ezen a virtuózan bonyolult szólamszövedéken keresztül a klasszikus bölcsék lehiggadt könnyedségével szólal meg.”

A Rádió múzeális hangfelvételei

Egy rádióelőadásban érdekes múzeális felvételeket mutattak be: megszólalt **Tolsztoj**, a jasnájapolyánai remete, továbbá **Kossuth Lajos** és **Ferenc József** hangja is. Az előadás keretében felvetődött a hangmúzeum megteremtésének szükségessége is. „A Rádió új csapást vágott a hangemlékek gyűjtése terén. Az acélszalag, viaszlemez és más hangrögzítő berendezések, a sok érdekes rádióriport és műsorszám önként sugallta a hanglemez múzeum most már műszakilag is megvalósítható tervét. Így lemezre vették **Babits Mihály** hangját, mely mindmáig őrzi beszédét. A költő az 1909-ben írt *Esti kérdés* című versét mondta el a stúdióban. A próbafelvételt azonnal vissza is játszották, s Babits Mihály saját előadásában hallhatta versét. Idegennek találta ezt a hangot. „Mintha valaki csúfokodva utánozna engem” – mondotta. Babitsnak egyébként nem ez volt az első lemezfelvétele. Egy rádióelőadását felesége otthon meglepetésül lemezre rögzítette, s a költő csodálkozva hallgatta saját hangját.”

Babits Mihály a Rádió mikrofonja előtt

Kodály Zoltán *Molnár Anna* című kórusműve

1936. május 14-én a Zeneakadémia nagyterméből különleges kórushangversenyt közvetített a Rádió. Az 1936-os évben Kodály Zoltán egész sor jelentős kórusművet komponált, köztük a *Molnár Anna* című népballadát vegyes karra. Miként már Kodály több kórusművét, ezt is a Kecskeméti Városi Dalárda mutatta be Vásárhelyi Zoltán vezetésével, először Kecskeméten, majd május 14-én a budapesti Zeneakadémián.

Tóth Aladár kritikájából idézek: „A Kecskeméti Városi Dalárda, kiváló karmesterének, Vásárhelyi Zoltánnak vezetésével ez idén is ellátogatott fővárosunkba, és pompás szereplése a Zeneakadémián nemcsak a vidéki zenekultúrának szerzett újabb dicsőséget, hanem hézagpótló esemény volt a fővárosi zeneéletben is. A kecskemétiiek ugyanis ismét több olyan remekművet ismertettek meg a budapesti közönséggel, melynek bemutatásával fővárosi kollégáik mind ez ideig adósak maradtak. A budapesti közönség most hallhatta először, és mindjárt első hallásra tomboló tapsviharral fogadta Kodály *Molnár Anna* ballada feldolgozását, mely méltó párja a hasonló szövegre írt zongorakíséretes dalkompozíciónak.”

Eősze László Kodályról írott könyvében ez olvasható: „A *Molnár Anna* című székely népballada Kodály legplasztikusabb, legerőteljesebb ballada-feldolgozásai közé tartozik.

A szólamok párbeszédéből érzékletesen bontakozik ki a szereplők zenei portréja, s a befejezés lágy *elringató* harmóniai békés, lírai hangulatban oldják fel a dráma feszültségét.”

Kodály Zoltán *Budavári Te Deum* című művének bemutatója

1936. szeptember 2-án európai hírű ünnepek színhelye volt Budapest: ezen a napon ünnepelték 250. évfordulóját annak, hogy a törököktől visszafoglalták Buda várát. E dicsőséges esemény emlékére Kodály Zoltán új művet komponált. A négy szólistára, vegyes karra, orgonára és zenekarra írt *Budavári Te Deumot* a Mátyás templomban tartott ünnepi megemlékezés keretében mutatták be **Sugár Viktor** vezényletével, amelyet a Rádió is közvetített. Másnap jelent meg Tóth Aladár írása, amelyből idézek: „Budapest főváros, mikor Buda és Pest egyesítésének 50-ik évfordulóját ünnepelte, felszólította hazánk három legkiválóbb muzsikusat, hogy egy-egy zeneművel örökítsék meg a jubiláris nap emlékét. Az így életre hívott három darab közül az egyik: Kodály halhatatlan remekműve, a *Psalmus Hungaricus* volt. Most, mikor fővárosunk újabb nevezetes évfordulóhoz, Budavár felszabadításának 250. évfordulójához érkezett el, csak természetes volt, hogy a Psalmus világraszóló sikere után Budapest polgármestere ismét Kodály Zoltánhoz fordult. Ezúttal egy Te Deum komponálására kérte fel a zeneszerzőt. Kodály Zoltán meg is írta a *Budavári Te Deumot*, és a hatalmas mű, ahogy a Koronázó templomban tartott hálaadó istentiszteleten felcsendült, valóban legmélyebb és legigazabb tartalmát fejezte ki az ünnepi pillanatnak.”

Elhunyt Szabados Béla zeneszerző

1936. szeptember 15-én szomorú hír járta be a magyar zenei életet: 69 éves korában elhunyt Szabados Béla zeneszerző. Szinte minden fiatalabb muzsikus tanárát tisztelte benne, hiszen több mint 40 éven keresztül tanított a Zeneakadémián és a Nemzeti Zenedében. Sűrűn előadták szimfonikus műveit, kórusait, dalait. Bemutatták 7 operáját és 7 operettjét, köztük a *Szép Ilonkát*, a *Bolond Istókot*, a *Fannyt* és a *Máriát*. Legtöbben azonban a *Hiszekegy* megzenésítőjeként ismerték. Ő szerkesztette a 8 kötetes *Műdalok* című gyűjteményt, de ezen kívül tankönyveket is írt, az újságok és folyóiratok oldalain pedig zenei tanulmányai, cikkei jelentek meg. Munkatársaként búcsúztatta a *Rádióélet* is: „Szabados Bélában, a kiváló komponistában, pedagógusban nemcsak a zenevilág vesztette el egyik kitűnőségét, hanem a Rádió is régi, hűséges munkatársát. Mint a Zenei Tanács tagja, szívvel, lélekkel, komoly szaktudásával dolgozott a Magyar Rádió ügyéért. Izzó magyarságú művészember volt, higgadt és szerény, bölcs és boldog munkása a zenének. Jellegzetes fehér haja, tiszta tekintete, derűs humora felejthetetlen azoknak, akik ismerték.”

Magyar kórusok a frankfurti egyházzenei héten

1936. októberében a *Rádióélet*ben jelent meg *A magyar egyházi zene nagy sikere Frankfurtban* c. írás: „A templomba imádkozni járunk. Talán ez az oka, hogy a templomi muzsikával kapcsolatban nem szokott megszólalni a zenekritikus. A templomban fölhangzó Istent dicsérő éneket nem tudja az ember rideg tárgyilagossággal elemezni, hanem hálás szívvel tudomásul veszi, hogy bensőséges érzéseket keltett benne. A templomi muzsikát egyszerűen tudomásul vettük, és nem figyeltünk fel arra a hatalmas fejlődésre, melyet kórusaink az utolsó évtized alatt tettek. Az énektechnika fejlődése mellett még nagyobb jelentőségű a műsorok fejlődése. Új levegő árad a kórusokról. A fiatal zeneszerzők hatalmas gárdája a régi magyar népének-kincséből merítve, emberibb, magyarabb és vallásosabb új irányt teremtett. Erre föl kell figyelni! Különösen most, amikor 1936. októberében a Majna-menti Frankfurtban nemzetközi egyházzenei hetet rendeztek, amelyen 12 ma élő magyar zeneszerzőnek 25 műve hangzott el. Olyan siker ez, amilyent a nálunk nagyobb nemzetek sem tudtak elérni.”

Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* című operájának felújítása az Operaházban

1936. október 29-én az Operaházban felújították Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* c. operáját. A 18 évi elhallgattatás után ez az előadás volt az operaházi évad legjelentősebb eseménye. A zenetörténészek különféle magyarázata olvasható arra vonatkozóan, hogy Bartók első és egyetlen operája miért nem hangzott el olyan hosszú időn keresztül a budapesti Operaházban. A *Rádióélet* akkori cikkírója szerint a közönség korábban nem volt eléggé felkészült a kortárs zene befogadására: „Hosszú, 18 esztendő szünet után újította fel az Operaház Bartók Béla reprezentatív művét, *A kékszakállú herceg várát*. Ez alatt az idő alatt sok minden megváltozott. Annak idején kevesen értették, sokan idegenkedve, sőt haraggal fogadták az új zenét. Ma már az egész világ ünnepli Bartókot és itthon is sokan, nagyon sokan értik, sőt szeretik. Ez a zene immár nem szokatlan s ehhez a változáshoz nemcsak az idő járult hozzá, hanem a Rádió is, amely széles néprétegeket vont be lassan, fokozatosan a nehezebb, sőt a modernebb zene megismerésébe.” Péterfi István kritikájában az elhallgattatás politikai okaira céltzott: „Felvetődik a kérdés, hogy mi lett volna, ha a korszakalkotó, a magyar énekbeszédet megteremtő dalmű bemutatása után politikai okokból nem tűnik le a repertoárról, hanem állandó tanulságul és például szolgál? A felújításról csak a teljes elragadtatás hangján lehet szólni. Az előadást **Sergio Failoni** vezényelte pompás színekkel, lendülettel, nagyvonalúan, Bartók muzsikájának tökéletes életre keltésével.

A két szereplő alakítására minden dicséretet dicséret kevés. Némethy Ella ragyogóan csengő drámai szopránja és Székely Mihály csodálatos basszusa remek formában, a deklamáció minden árnyalatát érzékeltetve közvetítette a nehéz szólamokat. A siker rendkívül lelkes és meleg volt. A tomboló tapsokra az előadók mellett a nagy zeneszerző is számtalanszor megjelent a függöny előtt.”

Bartók Béla *Cantata profana* című művének bemutatója

Kodály Zoltán *Budavári Te Deuma* mellett az 1936-os évhez fűződik egy másik remekmű: Bartók Béla *Cantata profana* című kompozíciójának bemutatója is. A kilenc csodaszarvasról szóló kantáta szövegének alapja egy román népballada, amelyet maga Bartók fordított le magyarra, s írt belőle megzenésítésre alkalmas szöveggönyvet. Témaválasztásában „a népek testvérré-válásának eszméje”, valamint természet-szeretete uralkodott, amint ezt Várnai Péter is megfogalmazta: „Egyrészt a magyar zeneszerző román népi szöveget, úgynevezett kolindát fordított le, ezt komponálta meg, ez már önmagában véve is a „népek testvérré-válását” szimbolizálja. De a szövegválasztás mélyebb értelme, a természetben feloldódó ember, a természet „tiszta forrásánál” önmagát megtaláló európai ember gondolata még közelebb visz a *Cantata profanához*.”

Bartók a *Cantata profanát* 1930. szeptember 8-án fejezte be, de magyarországi bemutatójára csak hat év múlva, 1936. november 9-én került sor. Az Operaházban megtartott hangversenyt közvetítette a Rádió, ennek köszönhető, hogy a Törökországban tartózkodó Bartók is meghallgathatta. A bemutató után Tóth Aladár elsőként írta le gondolatait Bartók kompozíciójával kapcsolatosan. Ebből idézek: „Bartóknak ez a kettős karra, nagy-zenekarra, tenor- és baritonszólóra írt kantátája nálunk még újdonság. De a külföld már ismeri: a londoni rádió mutatta be két és fél évvel ezelőtt. Hogy magyar előadása ennyi ideig késett, annak legfőbb oka a kórusrész rendkívüli nehézsége.

Vaszy Viktor érdeme, hogy végre a Palestrina-kórus vállalkozott a mű betanulására. Vaszy fáradhatatlan, lelkes betanító munkája meg is hozta gyümölcsét: a *Cantata profana* hétfőn az Operaházban előadásra került a filharmonikusok hangversenyén Bruckner *V. szimfóniájának* és Respighi *Madarak-szvitjének* társaságában. Az előadást Dohnányi Ernő fölényes muzikalitással vezényelte, a szólókat két kiváló énekművészünk, Rösler Endre és Palló Imre tolmácsolta. A *Cantata profanában* Bartók a román népköltészet egyik világszép remekét zenésítette meg, a „*Szarvasokká vált fiúk*” balladáját.

Kilenc fiúról szól a ballada, akiket apjuk nem nevelt semmi mesterségre, csak vadászatra, a nagy hegyeken, a rengeteg erdőben, hol végül csodaszarvas nyomra találtak és szarvasokká váltak. Hiába hívja immár őket az apa a házába, ahol anyjuk égő fáklyával, terített asztallal, töltött poharakkal vár rájuk: mert az ő szarvuk ajtón be nem térhet, csak betér a völgyekbe, az ő karcsú testük gúnyába nem járhat, csak járhat a lombok közt, a lábuk nem lép tűzhely hamujába, csak a puha avarba, a szájuk többé nem iszik pohárból, csak tiszta forrásból.”

Meghalt Kosztolányi Dezső

A *Rádióélet* 1936. novemberi számában gyászkeretben jelent meg Kosztolányi Dezső neve. Mellette egy fotón a költő látható, amint a Rádió mikrofonja előtt felolvass. És íme az emlékezés részlete: „Búcsúzunk Kosztolányi Dezső hangjától, melyet már hallani nem fogunk, búcsúzunk a mosolyától, az alakjától, búcsúzunk az örömtől, amely minden írása megjelenésekor eltöltött. Újat írni már nem fog, de amit írt, azt el nem veheti tőlünk senki. Ötvenegy éves volt, fiatalon és mégis megtörtén, a betegség szörnyű erejétől legyőzve hagyott itt bennünket. De a költő élete különös: amikor a toll megáll, akkor kezdődik az igazi élete a halhatatlanságban. Mert a költőnek mindig új, meg új ismerősei születnek, új élményt, új érzéseket ébreszt az ifjú olvasókban. Ez a költő különös élete és halhatatlansága.”

Papp Viktor *Muzsika* című könyve

Az 1936-os év zenei eseményei közé tartozott Papp Viktor *Muzsika* című könyvének megjelenése is. A *Rádiófónia* sorozatában gyakran idéztem a kiváló zenetörténész írásaiból, hiszen ő volt a kor egyik leghitelesebb krónikása. Előadásokat tartott a Rádióban, cikkeket írt a *Rádióéletben* és más újságokban, folyóiratokban. A Magyar Rádió megalakulásának 10. évfordulójára írásaiból összegyűjtött egy kötetre valót és könyv formájában is hozzáférhetővé tette.

Papp Viktor ezt írta az előszóban: „Ezzel a könyvemmel hosszabb szünet után lépek olvasóim elé. A benne foglalt tanulmányok és arcképek mind aktualitás szülöttei. Százados évfordulók, születési és halálozási napok felidézései, melyeket a Rádióban felolvastam.

Most, a Magyar Rádió fennállásának és működésének tíz éves jubileumára, közrebocsátom ezeket az írásaimat, hogy a magam módján, szerényen megünnepeljem az évfordulót.

Örvendve az örvendezőkkel, hogy ennek a kultúra és közművelődés szempontjából páratlan találmánynak áldásaiban tíz esztendő óta nálunk is mindenki részesülhet.”

Scherz Ede bemondó emlékezete

Az 1936-os év végén a Rádió háza táján fájdalmas búcsúra került sor: meghalt Scherz Ede, a Rádió legidősebb és legnépszerűbb bemondója, aki még a Telefon Hírmondónál kezdte pályafutását. Az emlékező szöveget K. Halász Gyula, a *Rádióélet* felelős szerkesztője írta: „Nehéz nekem ma cikket írni Rólad, Ede bácsi. Pedig valaha, a Rádió ifjúkorában, örök cikktémám voltál, mert ha éppen nem jutott semmi eszembe, elmentem Hozzád, s te két műsorszám szünetében jókedvűen hunyorítottál egyet a szemed sarkából s meséltél valami jót, amin magad is kacagtál és amin kacagni lehetett. A hallgatók, ha bejöttek az épületbe megcsodálni a Rádiót, akkor elsőként téged kerestek. Ha esőt jósolt a meteorológia, azt beszéltek, ejnye, a Scherz bácsi rossz időt mond éppen a betakarításra, s ha kevés volt a cigányzene, csóválták a fejüket, hogy majd megírjuk a Scherz bácsinak. Akkor Ede bácsi, egy kicsit Te magad voltál a Rádió. Neked írtak, ha akartak valamit, akkor is, ha kifogásoltak. Mert családtag voltál Te minden háznál, ahol a rádió szólt. Kedvencünk voltál, a mulattatónk, a tréfa nagymestere. Még akkor is, amikor fátyolos lett a hangod és a könyvtárban tettél-vettél, akkor is odaszóltál, hogy gyertek csak ide, hallottátok már ezt? És nyomban felharsant a kacaj. És ezen a csatakos decemberi vasárnap estén a mikrofonon át, amelyet annyira szeretted, évtizedekig szolgáltál, a haláloz híre száll tova, Ede bácsi. Kigyúlt a felolvasóban a vörös jelzőlámpa, de Te ezt a hírt már nem hallottad. Elmentél a nagy antenna-árbócokon túlra, ahol a Végtelen muzsikál örök szünetjelet.”

1937.

Bartók Béla előadása a Rádióban: *Népdalgyűjtés Törökországban*

1937. január 11-én Bartók Béla a Rádió stúdiójában úti beszámolóját olvasta fel.

1936 novemberében ugyanis Törökországban tartózkodott, mint népzene kutató.

Ezen a gyűjtőútján 90 dallamot rögzített. Illusztrációként a gyűjtött zenéből Székely Mihály énekelt és B. Fehér Miklós hegedült, de fonográfról is megszólaltattak néhány eredeti felvételt.

Bartók Béla Törökországban

Bartók beszámolója kissé kibővített formában nyomtatásban is megjelent a

Nyugat című folyóirat márciusi számában. Ebből idézem a tanulmány bevezetőjét:

„Kisázsiai tanulmányutam előzményei ezek. A török hivatalos körök Hindemith útbaigazításával és tanácsai alapján másfél évvel ezelőtt megkezdték városi zenekultúrájuknak megszervezését európai mintára. Azonban a török népzeneből kialakítandó tulajdonképpeni török nemzeti zene kifejlesztése ügyében nem volt megfelelő tanácsadójuk. Nem volt, aki népzenei gyűjtésre vonatkozó útbaigazításokat adjon nekik. Felmerült tehát a terv, hogy Törökország egyetlen politikai pártjának, a Halkevinak ankarai osztálya engem meghívjon. Ha nem csalódom, ez a gondolat Rásonyi Lászlótól, az ankarai egyetem magyar nyelvet előadó professzorától származik.

Ő nagy szószólója a török-magyar kulturális kapcsolatok minél erősebbre fűzésének: nem sajnált semmi fáradságot, hogy ez a terv minél előbb és minél tökéletesebben megvalósuljon.

A meghívás értelmében Ankarában három előadást kértek tőlem zenefolklórral kapcsolatos kérdésekről, továbbá közreműködésemet egy magyar műsorú zenekari hangversenyen. Ráadásul pedig két gyűjtőút megrendezését ígérték, hogy a Magyar Tudományos Akadémia számára a magammal vitt hengerekre anatóliai török népzenet vehessek fel. Magától értetődik, hogy ezt az ajánlatot kész örömmel fogadtam el.”

Kodály Zoltán *Budavári Te Deum* című művének hangversenytermi bemutatója

Korábban beszámoltam arról, hogy Kodály Zoltán *Budavári Te Deum*-át 1936. szeptember 2-án mutatták be a Mátyás templomban. Az úgynevezett hangversenytermi bemutatóra 1937. január 25-én került sor, az Operaházban. E koncert előadói: Bodó Erzs, Rösler Endre, Székely Mihály, a Székesfővárosi Énekkar és a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara volt, Dohnányi Ernő vezényletével. Ezen a második előadáson fedezte fel igazán a közönség és a kritikusok egy része is, hogy új magyar remekmű született. Az *Újság* című lap kritikusa ezt írta: „A grandiózus alkotás szerzőjének talán legsikerültebb munkája. Igazi remekmű. Erős, férfias, hatalmas, magával ragadó. Telve dallammal, temperamentummal, mindent legyőző hatásossággal.”

Jemnitz Sándor: *Prelúdium és fuga*

1937. január 25-én, az operaházi hangversenyen Kodály *Budavári Te Deuma* előtt is magyar bemutató hangzott el: Jemnitz Sándor *Prelúdium és fuga* című műve.

Jemnitz Sándor zenei tanulmányait a budapesti Zeneakadémián, majd Lipszében és Bécsben végezte, ahol tanítványa volt Regernek és Schönbergnek is. Az ő hatásuk mindvégig érezhető Jemnitz darabjaiban. Főleg kórusokat és kamarazenei műveket komponált, zenekarra csak néhány alkalommal. Ezek közé tartozik az 1933-ban keletkezett *Prelúdium és fuga*.

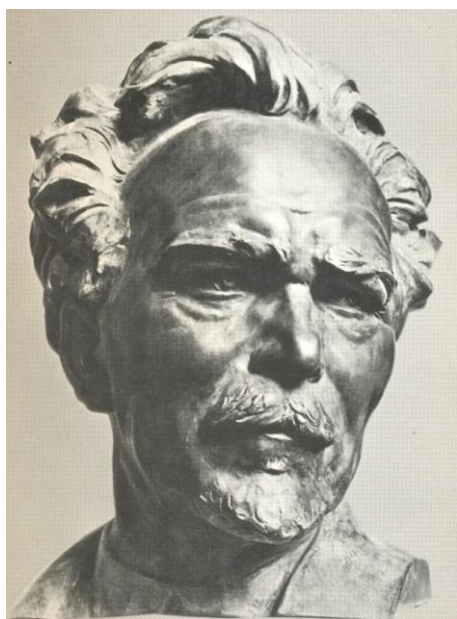
Jemnitz a nyugaton kialakított kapcsolatait hazatérése után is ápolta, talán ezzel magyarázható, hogy külföldön sokkal ismertebb zeneszerző volt, mint idehaza. Budapesten csak néhány előadóművész, köztük Dohnányi Ernő tűzte műsorára a Jemnitz kompozíciókat.

Elhunyt Hubay Jenő

1937. március 12-én este szomorú hírt olvastak be a rádióban: váratlanul elhunyt Hubay Jenő, a magyar zeneművészet doyenje. Aznap délután a budapesti városházán az az-évi Szent István-ünnepségek művészi programját beszéltek meg és készítették elő. Az ülésen rész vettek a zeneművészet, irodalom és a színházak vezetői is: Hubay Jenő, Kodály Zoltán, Oláh Gusztáv, Paulini Béla, és még sokan mások. Amikor a nyári operaelőadások helyszínéről volt szó, azt kérték Hubaytól, hogy mondja el ő is a véleményét.

Hubay Cebrián Andor „*Apám, Hubay Jenő*” c. könyvéből idézem az erről szóló sorokat:

„Hubay Jenő fölegyenesedve bocsánatot kért, ha felszólalását ülve mondja el, de így jobban tudja jegyzeteit követni. Ezzel visszaült a helyére és érces, határozott hangon szólalt meg:

„Csakis a Városi Színház jöhet számításba a nyár folyamán, mivel az Operaház augusztusban üzembe helyezni igen költséges lenne. Nem kell egyéb a sikerhez, mint az, hogy kiváló művészek szerepeljenek, és csúcsteljesítmény ...” és amikor Hubay Jenő kimondta: *csúcsteljesítmény*, lehajtotta fejét. Egy percig mély csend uralkodott a teremben. Mindenki azt hitte, hogy a mester jegyzeteiben keresgél. A mély csendet ajkáról feltörő sóhaj szakította meg. Majd feje lejjebb-lejjebb hajolt, amíg végre ráhajolt jegyzeteiben nyugvó jobb kezére. Másik keze lecsúszott az asztról, és teste megremegett. Mire a többiek feleszméltek – Hubay halott volt.”

Kisfaludy Stróbl Zsigmond Hubay Jenő szobra

A 79. évében járó Hubay Jenőt nagy részvétellel búcsúztatták: méltatták a tüneményes hegedűművészt, a világhírű tanítványok mesterét és a zeneszerzőt. A *Rádióélet* két oldalas, fotókkal illusztrált cikkben emlékezett rá, mint a Rádió hűséges, jó barátjára:

„Hubay Jenő a kivételes egyéniségek ösztönös megérzésével ismerte fel a rádió születése pillanatában annak beláthatatlan jelentőségét. Stradiváriusának hangja felcsendült minden rádiós ünnepnapon, mint például *1925. december 1-jén* a Rákóczi úti stúdióban a Magyar Rádió megnyitó hangversenyén, és *1928. október 25-én*, amikor a Rádió Sándor utcai új otthonából közvetítettük az első hangversenyt. Hubay Jenő gyönyörű budai palotáját is megnyitotta a Rádió előtt és a híres *zenedélutánokon* a mikrofonon keresztül vendégül látta a hallgatók nagy táborát, közkinccsé téve az ő és a zenedélutánokon közreműködő nevesek művészetét.

A magyar hegedűs ott állott szinte a rádió születése percében a stúdióban, most pedig az Operaház előcsarnokából gyászünnepségét közvetíti a Rádió. Közben tizenegy esztendő telt el közös munkában a közös ideálért: a magyar kultúra alázatos szolgálatában.”

Dohnányi Ernő zongoraestjei

1937. márciusában jelent meg a *Rádióélet*ben a következő hír: „Dohnányi Ernőnek, a Rádió főzeneigazgatójának a francia köztársaság elnöke a *Becsületrend tisztikeresztjét* adományozta, amelyet Alfred Cortot, a világhírű francia zongoraművész legutóbbi budapesti tartózkodása alkalmával személyesen nyújtott át. S mint mondotta, Dohnányiban a zeneművészet kimagasló alakját, a francia muzsika őszinte barátját ismerte meg.”

A hangversenyélet Dohnányi Ernőt, mint zongoraművészt, betegsége és más elfoglaltsága miatt, hosszú időn keresztül nélkülözte. Ezért is jelentett olyan nagy örömet rajongóinak, hogy az 1937-es esztendőben több alkalommal is csodálhatták pianista művészetét a Zeneakadémián és a Rádió stúdiójában megtartott hangversenyein.

Tóth Aladár február 29-én, a *Pesti Napló*ban többek között ezt írta: „Hogy megdobbant a közönség szíve, mikor Dohnányi Ernőt ismét hallotta zongorázni! Mikor ismét felragyogott előttünk eredeti tiszta fényében az eszmény, mely hazánkban egy egész generációnak a zongoraművészet legfőbb eszményét jelentette! És kívánhat-e magának zenésznemzedék magasabb tanítást annál a hangnál, mely Dohnányi zongoráján az ihlet pillanatában felcsendül, annál a varázslatos hangnál, mely a szellem teljes diadala az anyagon, a szabad lélek diadala minden formai megkötöttségen, a zene költészetének diadala magán a muzsikán.

Dohnányi stílusának anyagtalansága, maradék nélküli átszellemültsége a mai zongoraművészet legfőbb csodája. Ez a stílus, ez a varázs kétségkívül utánozhatatlan, tanulhatatlan.

Mégis: hatása, tanítása mérhetetlen jelentőségű. Mert ha nem is vezethet, taníthat mást önnön tökéletességére, irányíthat és oktathat általában az igazi művészetnek arra a bensőségére, mely hadat üzen minden külső mesterkedésnek. Azáltal, hogy minden külsőséget elfeledtet, *teljesen a lélekre irányítja a figyelmet.*”

Meghalt Juhász Gyula költő

1937. április 6-án a szegedi klinikán meghalt Juhász Gyula költő. 54. születésnapja után olyan sok altatót vett be, hogy többé nem ébredt fel. A Rádióban *Juhász Gyula emlékezete* címmel június 22-én hangzott el a háromrészletes összeállítás: Dutka Ákos *Az élő költőről* tartott előadást, Szabó Lőrinc *Az élőhalott költőről* beszélt, majd a harmadik részben *A halhatatlan költő* versei szólaltak meg. Juhász Gyulára emlékezve, Péter László szegedi irodalomtörténész írásából a befejező sorokat idézem: „Élete merő küzdelem volt a természet és a társadalom ellenséges erőivel.

A természettel, amely az öröklés kifürkészhetetlen törvényei szerint esendő testi-lelki alkattal dobta a világba. A társadalommal, amely nemhogy kímélte volna, inkább durván megtiporta a költői tehetséggel megáldott-megvert Juhász Gyulát. Emberi példája éppen azért méltányolható, mert gyarló erejével is szembeszállt végzetével. Legjobb pillanataiban az élet és a művészet szépségét, diadalát hirdette a halál és az embertelenség erőivel szemben, s a maga szenvedéseiből a szó varázslatos hatalmával olyan életművet teremtett, amely mély bölcsességgel, emberi vigasszal, nemzeti tanulsággal és a szépség örömeivel ajándékozta meg a magyarul értőket.”

25 éves a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola

1937. április 20-án a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola fennállásának 25 éves jubileuma alkalmából díszhangversenyt rendeztek a Vigadóban, amelyen az intézet tanárai és növendékei szerepeltek. A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola 1912-ben kezdte meg működését a Kálvin-tér és a Ráday utca sarkán álló *Kék Oroszlán Fogadó* épületében. Alapítója Sztojanovits Jenő, Kacsóh Pongrác és Klebelsberg Kuno volt. Egész sereg növendék, pedagógus és előadóművész szerezte meg ott zenei tudását és oklevelét. 1922-től kezdve Geszler Ödön volt az intézet igazgatója. Koudela Géza írásából idézek: „Az április 20-ai díszhangverseny a rádióközvetítés révén művészeti és társadalmi eseménye lesz az egész országnak. Ebből az alkalomból kerestem fel **Geszler Ödön** igazgató urat Mészöly utcai otthonában. Babérkoszorúk erdeje, zeneszerző-portrék, értékes Liszt-relikviák közt vezet az út a dolgozószobába.

Mindenféle hangszer, temérdek kotta, kézirat és könyv látható mindenütt: egy vérbeli muzsikuskincse és öröme. Illetőleg nem is egy muzsikusé csak, hanem a Geszler-családé, hiszen Geszler Ödön felesége Tessényi Margit, kiváló zongoraművésznő, a 85 éves nagymama, Tessényi Ferencné énekét Liszt Ferenc is csodálta. A fiúk közül Ödön újságíró, György pedig zongoraművész és zeneszerző.”

A jubileumi hangverseny egyik száma éppen Geszler György *Zongoraversenye* volt, amelyet Comensoli Mária adott elő, Horusitzky Zoltán vezényletével.

Bartók Béla 27 a capella kórusműve

Bartók Béla 1935-ben komponálta a 27 a capella sorozatot gyermek és női kórusok számára. Nyomatásban a *Magyar Kórus* kiadónál jelentek meg 1937-ben.

Tóth Aladár május 8-án megjelenő írásában így köszöntötte a Bartók-kórusokat:

„Szeretnénk olvasóinkat végigkalauzolni mindazokon a zenei tájakon, melyekre Bartók géniusza kalauzolja a gyermeket. Szeretnénk elmondani, hogyan örvendezik együtt a poéta a gyermekkel, a fák, virágok, állatok életének gyönyörűségei és az emberélet képének ragyogó változásain. Bartók jól teszi, hogy nem félti az ő tiszta bánataitól, szenvedéseitől a gyermeket. Mert a gyermek lelke tele van nagy sejtésekkel. És aki nem teszi fel a kérdést, nem adja rá a feleletet olyan mindent tudó, mindent mondó muzsikával, mint Bartók Béla, az nem fogja sohasem egészen betölteni a gyermek lelkét.”

A kinyomtatott Bartók-kórusok gyorsan terjedtek országszerte, és többségük hamarosan meg is szólalt. Bartók szívesen elment az iskolai énekkarok próbáira. Benyomásairól egyik levelében így számolt be: „Nagy élmény volt számomra, ahogy a próbák alatt először hallottam az én kis kórusaimat ezeknek a gyermekcseregeknek az ajkán felhangzani. Ezt a benyomást sohasem fogom elfelejteni, milyen frissen, milyen vidáman hangzott a kicsinyek hangja. Ezeknek a gyermekeknek, nevezetesen a külvárosi iskolák gyermekeinek a hangvételében van valami olyan természetesség, amely még a romlatlan paraszténekek csengésére emlékeztet.”

Az Éneklő Ifjúság hangversenyei

Az 1937-es év tavaszán, mint már évek óta, megrendezték az Éneklő Ifjúság mozgalom hangversenyeit. Legjelentősebbek voltak a Nyíregyházán, Kecskeméten, Kőszegen, valamint a budapesti Zeneakadémián és a Margitszigeten megtartott rendezvények. A Magyar Rádió a kőszegi és a margitszigeti koncerteket közvetítette.

Tóth Aladár zenekritikus írásai segítenek felidézni a hangulatukat: „Az elmúlt hét zenei eseménye: Kőszeg városa országra szóló Kodály-ünnep. A fővárosi vendégek, akiket május 30-án filléres gyors szállított Kőszegre, csodákat beszélnek ennek a hangversenynek lenyűgöző benyomásairól. A kőszegi vár múltáról regélő mohás falainak festői környezetében, az udvaron és az árkádok alatt elhelyezett száz és száz énekes ajkán bizonyára fokozott hatással csendülhetett fel az a Kodály-muzsika, mely a nép nagy múltakat őrző dalából fakasztott diadalmas jövőt.” Az Éneklő Ifjúság margitszigeti ünnepét Bartók és Kodály életük legboldogabb napjai közt tartották számon. „A hangversenyt maga Kodály rendezte, az általa megindított mozgalom egyik legkiválóbb vezérének **Kerényi Györgynek** segédkezésével. A műsor magyar részének élén Bartók és Kodály legszebb kórusai álltak. A fiatalabb magyar zeneszerző gárdát egy-egy Bárdos- és Kerényi-kompozíció képviselte. De nem hiányoztak a műsorról a nagy klasszikusok sem, megmutatván a külföldi hallgatónak, hogy ez a magyar eredeti kóruskultúra távol áll minden korlátolt sovinizmustól.

A legelementárisabb hatást természetesen a műsor két részét lezáró összkarok váltották ki, melyeket a magyar a capella-dirigálás két legkiválóbb művésze: Bárdos Lajos és Vásárhelyi Zoltán vezényelt. Mikor végül kétezer énekes ajkán felhangzott Kodály *Magyarokhoz* című Berzsenyi kánonja: a közönség tomboló tapsviharral és éljenzéssel ünnepelt.”

Emlékezés Johannes Brahmsra és Edvard Griegre

1937. július 5-én Brahms halálának 40. évfordulója alkalmával emlékestet rendeztek a Rádióban. Az Operaház tagjaiból alakult zenekart Dohnányi Ernő vezényelte. A bevezető előadást Papp Viktor zenetörténész mondta, kiemelve a zeneszerző magyarokhoz fűződő kapcsolatait. Íme egy részlete: „Johannes Brahms, a zordon fenség romantikus szívű dalnoka 1897. április 3-án hunyt el. A zenevilág azóta is tele van *Német requiem*jével, szimfóniáival, kamarazenéjével, zongoraműveivel és dalaival. A Magyar Rádió különös tisztelettel adózik Brahms szellemének, mert a magyarokat ismerte, szerette és sok időt töltött közöttünk. Bátran mondhatjuk, hogy művészi fejlődésének útja magyar nevekkkel van kikövezve. Reményi Ede, világjáró hegedűművésznünk ismerte fel elsőként tehetségét és megkérte, hogy legyen a zongorakísérője. Majd Joachim József, a *hegedűkirály* és Liszt Ferenc fogadták barátságukba és voltak segítségére a pályakezdő zeneszerzőnek. Brahms életének utolsó szakaszát pedig Hubay Jenő, Koessler János, Popper Dávid, Erkel Sándor és Dohnányi Ernő barátsága színesítette. Emlékezetes, hogy Brahms karácsony körül csaknem évente ellátogatott hozzánk, s nem egy kamaraművét kéziratban hozta el, hogy a híres Hubay-Popper vonósnégyes bemutassa. Műveiben magyar, vagy magyaros motívumokat, népdal-, és nótafeldolgozásokat találunk. Mintha tölgyerdő félhomályában járnánk, melynek lombkoronáján csak néhol üt át a napsugár.”

Edvard Grieg norvég zeneszerző 1907-ben, 64 éves korába hunyt el. A Magyarországon is oly népszerű komponista halálának 30. évfordulójáról a Rádió is megemlékezett. A *Rádióélet* fotókkal illusztrált cikkben így írt róla: „Édes, mélabús hang, erdős és sziklás tájak vadregényes hangja, a norvég nép, az északi lélek kifejezése Grieg zenéje. 30 esztendeje halt meg a *Peer Gynt* megzenésítője, 30 esztendő alatt hány ezerszer hangzott fel *Solvejg dala* a világ minden táján? Hány hallgató előtt szólalnak meg népi dallamai, ki tudná megszámolni? Bergenben született és halt meg, de utazott is sokat, kapcsolatba került Liszt Ferencsel, s meghódított mindenkit, fiatalot, öreget, vonzó művészetével. A *Peer Gynt* kísérezeneje, zongoradarabok, dalok mellett kamaraművek, kórusok és zsoltárok hatalmas anyaga maradt egy szép és eredményes élet hagyatékául a hálás utókorra.”

A 60 éves Dohnányi Ernő köszöntése

1937. július 27-én töltötte be 60. évét Dohnányi Ernő. A *Rádióélet* riportere interjút szeretett volna kérni tőle ez alkalomból, de a mester szerényen elhárította az ünneplésnek még a tervét is. Koudela Géza így csak a saját gondolatait írhatta le: „A 60 éves Dohnányi Ernő megünneplésével tartozunk magunknak és Dohnányinak és a jó Istennek! Tartozunk magunknak: emberségünknek s magyarságunknak. Mert lehet-e, van-e szebb s nemesebb emberség annál, mely felismeri, tiszteli és szereti igaz értékeit s hálásan megbecsüli ezeket? S főként manapság nem kell-e örülnünk annak, hogy az anyagi világrend hanyatlása közt kultúránk oly kincsekkel büszkélkedhet, minők Dohnányinkat telítik? S csoda-e, ha magyarságunk szíve dobbanása is hirdeti népeknek és nemzeteknek, hogy a mi Dohnányink ünneplése az egyetemes művészet ünnepe, mert ez a születésnap nemcsak a mi házi ünnepünk, hanem az egész kultúr világé? És hálaünneppel tartozunk a jó Istennek, aki Dohnányinkat úgy éltette 60 évig, hogy senki sem hiszi el róla a 60 évet! Fiatal, élénk, ruganyos, ragyogószemű, fáradhatatlan, szellemes, lelkes. Igen: hála Istennek Dohnányinkért!”

Dohnányi Ernő születésnapján a Rádió műveiből összeállított ünnepi hangversennyel köszöntötte zenei főigazgatóját.

Szabadtéri zeneünnep a Szent István Héten

A 30-as évek legszínompásabb ünnepi eseményei a Szent István Héten voltak, amelyek ámulatba ejtették a Budapestre látogató hazai és külföldi vendégeket.

1937. augusztus 18-án *István király dicsérete* címmel szabadtéri zeneünnepet rendeztek a budavári Szentháromság téren. A nagyszabású műsorban, amelyet a Rádió is közvetített, részt vett a Budapesti Hangversenyzenekar Vaszy Viktor vezényletével, jó néhány budapesti énekkar, köztük a *Budai Cecília Kórus*, az *Egyetemi Énekkarok*, a *Palestrina Kórus* és még sokan mások. A *Rádióújság* a főpróbáról számolt be: „Az amúgy is szép, nemes Szentháromság tér most Márton Ferenc művészi tervezése szerint még szebb. Hatalmas pódiumok a Szentháromság szobor körül a zenés szereplőknek, de a szemben lévő palota erkélyei, torony ajtóit is muzsikálnak majd. A régi barokkiskola helyén 2500 ülőhely, óriási tribün, köröskörül nemzeti lobogók. *István király dicsérete!* Szemnek, fülnek, szívnek való magyar ünnepség! Zenekari számok, énekek, parádés játékok. A 200 tagú zenekar a helyén. A templomból hallatszik az orgonaszó invokáció. Hirtelen rézfúvók rivallnak jobbról-balról, fentről-lentről. Díszbe öltözött kürtösökre világítanak a fénycsóvák.

Aztán dobzene mellett a templomból gyertyavivő apródok lépkednek méltóságteljesen a nagy pódium elé. Közben a 300 tagú énekkar is felvonul a helyére. Olyan a kép, mintha zarándokmenet érkeznek. Több és több fény árad a térre s felzeng a magyar korál: „Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga!”

100 éves a Nemzeti Színház

Száz évvel korábban: 1837. augusztus 22-én nyitotta meg kapuit a mai Rákóczi út és Múzeum körút sarkán álló épületben a Nemzeti Színház. A *Rádióélet* felidézte a 100 évvel azelőtti áldozatos munkát is: „Megnyílt végre a nemzet első színháza, hogy saját állandó hajlékában terjessze a magyar szót, a magyar kultúrát. 45 ezer forintot szavaztak meg e célra a megye urai és a végén 300 ezerbe került. Olyan hatalmas summa volt ez, hogyha előre tudták volna, sohasem épül fel az ország színháza. Földváry Gábor, Pest megye alispánja erélyének, lelkesedésének volt köszönhető, hogy végre állt a pompás épület. Mondják, hogy az alispán házában sokszor nem gyulladt tűz, mert a konyhapénz is a munkások fizetésére ment. Volt azonban közöttük egy, aki nem vette fel a munkabérét, ezért az alispán magához hívatta: „Jó ember, maga miért nem vette fel a bérét? – kérdezte. Tekintetes uram, én azt nem is fogom felvenni. Hallottam, hogy az urak theátrumot építenek. Ad is hozzá ki-ki tehetsége szerint. Nekem nincs pénzem, eljöttem tehát a feleségemmel együtt, ingyen hordani a téglát. Földváry előhívatta az asszonyt is, kezét fogott velük, mondván: No, én meg egyebet nem adhatok ennél a kézszorításnál.” Thuróczy Pálnak hívták ezt a munkást, akiről Vörösmarty Mihály a megnyitó darabban, az *Árpád ébredésében* is megemlékezett.” 1937-ben, a jubileum alkalmából rendezett előadáson ismét megszólalt az *Árpád ébredése*, és az Operaház vendégszínházában Ruzitska József *Béla futása* című operájának első felvonása. Németh Antal, a Nemzeti Színház igazgatója ünnepi beszédében többek között ezt mondta: „Egy évszázad telt el. A nemzet játékszíne fényes napok, zord évek után ma ismét a költőt kéri, kopogtasson Árpád sírján, ébressze fel a vezért, hívja el szellemét ünnepelni, megsegíteni száz évvel ezelőtt megáldott színházát. És a magyar színjátészó megbátorodva ismétli a költő száz éve elhangzott szavát: „Reménylek és bízom nemzetem szívében.”

Eucharisztia a zene történetében. Harmat Artúr előadása a Rádióban

1937. augusztus 26-án hangzott el a Rádióban Harmat Artúr: *Eucharisztia a zene történetében* című előadása. A téma azért volt aktuális, mert 1937. május 17-én kezdődött Magyarországon a Szent év, amely két nagy eseményt készített elő:

Szent István halálának 900. évfordulóját és a Budapesten megtartott Eucharisztikus Kongresszust. Rövidített formában a *Rádióéletben* is megjelent, így néhány gondolatot idézhetek belőle: „Eucharisztia újabb szó a *Rádióélet* hasábjain. De meg kell tanulnunk, mert most jó egy évig igen sűrűn fogunk vele találkozni. Eucharisztia ma annyit jelent, mint Oltáriszentség. A katolikus hit szerint maga Krisztus. Tehát a hívők hódolatának és imádásának közel két ezer év óta a legfőbb tárgya. Az Eucharisztia és a zene kapcsolata az apostolok Utolsó vacsoráját követő himnusz éneklésével kezdődött. Azóta is folyton, évszázadokon keresztül kivette és ma is kiveszi részét a hódolatból. A műzenének történelmi kezdete úgyszólván kizárólag eucharisztikus zene. I. Gergely pápa énekiskolája kultuszt csinált az eucharisztikus zenéből. Ekkor fejlődött tökéletessé, széppé a Gergely pápáról elnevezett gregorián ének. Aquinói Szent Tamás néhány csodásan szép Jézus-imádó költeménnyel ajándékozta meg a világot. Kapva kaptak ezeken a zeneszerzők: a XIV. és XV. század kompozíciói, az u. n. motették nagy része ezekre a szövegekre készült.

Az újabb kor muzsikájának egyik legcsodálatosabb gyöngyszeme, a legimádkozóbb eucharisztikus motetta: Mozart *Ave verum*ja. A legújabb kor nagy mesterei is számos remekműben hódoltak az eucharisztia felé. A sor Wagner *Parsifal*jával, Bruckner vagy Liszt motettáival, és Kodály *Pange lingua*jával nincs lezárva. Az eucharisztia végtelen sorú himnusz-áradatot indított el, amely zengeni fog, míg csak a kereszténység él a földön.”

A Reformáció Emlékünnepe

1937. október 31-én a Reformáció Emlékünnepén a Rádióban felcsendült Mendelssohn *V. Reformáció szimfóniája* és a Kálvin téri templomból közvetítették **Ravasz László** református püspök prédikációját. De mi is az a Reformáció? Az 1500-as évek elején az emberiség új korszak felé közeledett, küszöbön állott a középkori Egyház megreformálása. A döntő fordulat 1517. október 31-én következett be, amikor **Luther Márton** a wittenbergi vártemplom kapujára kifüggesztette 95 tételéből álló nyilatkozatát. E naptól számítjuk a Reformáció megindulását, amely gyorsan elterjedt Európa-szerte. Az esemény 150-ik évfordulóján, 1667-ben határozták el, hogy október 31-e legyen a protestánsok ünnepe, amikor a Reformációra emlékeznek. Ravasz László püspök, a kor nagy-tekintélyű szónoka volt. *Legyen világosság* címmel gyűjtötte össze beszédeit, írásait. E könyvből idézem a Reformációval kapcsolatos gondolatát: „Miképpen lehetek igaz ember, miért élek egyáltalán a földön, mi az én létem legbensőbb értelme? Erre a kérdésre több mint ezer esztendeig az egyháznak rendszeres, végleges, minden pontján kidolgozott, egészében és részleteiben egybehangzó felelete volt az irányadó.

De jött egy kor, amelyben az emberiségnek egy része ezzel a felelettel nem volt megelégedve. Más feleletet kerestek. Új módszert kezdtek kidolgozni arra, hogy miként lehet valaki igazán keresztyén. Ez az új módszer volt a Reformáció.”

Közvetítés Stockholmból: Szent-Györgyi Albert átveszi a Nobel-díjat

1937. szeptemberében futótűzként terjedt el az örömhír: Szent-Györgyi Albert, a szegedi egyetem tanára kapta az idei Nobel-díjat. A Magyar Rádió méltó módon tájékoztatta hallgatóit a nagy eseményről, amelyet a *Rádióélet*ben megjelent cikkek alapján felidézek.

Íme a szegedi tudósító jelentése az eredményhirdetés napján: „Lobogódíszbe öltözött a büszke szegedi Ferenc József Tudományegyetem minden épülete, valamint a városháza karcsú tornya is, hirdelve, hogy rendkívüli öröm érte ezt az oly sokat gyászoló várost. Arra kértük az elfogódott, fiatal tudóst, mondjon valamit munkájáról és jövő terveiről. A professzor így válaszolt:

„A munkámat mindenki ismeri, aki érdeklődött irántuk. A terveim pedig változatlanok: nem állni meg soha, haladni tovább, mert a kutatásnak nem lehet vége, hiszen sohasem lehet tudni, hogy munka közben milyen meglepetések, miféle új dolgok bukkannak elénk. Boldog azért vagyok, mert most már könnyebben, gondtalanabban folytatható a munka. A Nobel-díj rengeteg új lehetőséget nyit meg, de új kötelességet is hárít rám. Ezt a kitüntetést utólag is ki kell érdemelni.” A Magyar Rádió vezetősége arra kérte Szent-Györgyi Albertet, hogy a történelmi lemeztár számára, örök életű, úgynevezett fekete lemezre vegyék a hangját. Cs. Szabó László készítette az interjút. Két délelőttöt töltött el a professzor a Sándor utcai stúdióban. Hangpróbát tartott előbb, magyarul beszélt, majd angolul köszöntötte a tengerentúl élőket. Diktált, meghallgatta a saját hangját, s közben diákos humorral tűrte a fényképezés és autogramvadászok szüntelen ostromát.

1937. december 10-én a Stockholmi Zenepalotában került sor a Nobel-díj átadására.

Az ünnepséget a Magyar Rádió is közvetítette. A tudósító szavaiból idézek:

„A Zenepalota ragyog a fényben, luxusautók végeláthatatlan sora gördül a bejárat felé. Megérkezik V. Gusztáv király és családja. Az emelvény jobb oldalán foglalnak helyet a Nobel-díjasok, szemben velük az őket üdvözlő svéd egyetemi tanárok. Amikor Szent-Györgyi Albert átveszi öfelsége kezéből a Nobel-díjat, felcsendül a Rákóczi induló. Szent-Györgyi professzor boldogan mutatja a gyönyörű, színarany plakettet és a díszes kék bőrbe kötött pergamenre festett adományozási okmányt. Utána az egész város lelkesen ünnepelte a Nobel-díj idei nyertesait. Mi néhányan, maroknyi magyarok, könnyes meghatottsággal néztük ezt a fényt, pompát, amely Szent-Györgyi Albert dicsőségéből miránk is sugárzott.”

Sajtóhadjárat Bartók és Kodály tevékenysége ellen

A Nobel-díj dicsőségének riasztó ellentéte volt az a sajtóhadjárat, amely 1937. július-augusztusában Bartók és Kodály zenéje, tevékenységük nevelő hatása ellen és mellett bontakozott ki Bangha Béla jezsuita hitszónok *Magyar Kultúra* című folyóiratában.

A névtelenül megjelenő cikk így kezdődött: „Már csak a vak nem látja, hogy a Bartók- és Kodály-kultusz valóságos hivatalos irányvá húzódik Magyarországon. Az újságokban már egyéb sincs művészet címén, mint égis zengő magasztalása Bartók és Kodály zsenijének, s ami még megdöbbentőbb, a budapesti iskolák gyermekkarai ambiciózus tanárok és tanárnők vezetése alatt már egyebet sem tesznek, mint Bartók- és Kodály-kórusokkal mutatkoznak be a közönségnek.”

Az ellenvélemények azonban olyan viharos gyorsasággal zúdultak a *Magyar Kultúra* szerkesztőségére, amilyenre valószínűleg a cikkíró sem számított. Az újságokban pedig Molnár Antal, Tóth Aladár, Ignótus Pál és maga Kodály is tiltakozott. De alig csitultak el a támadás hullámai, októberben már ismét alkalma nyílt a sajtónak, hogy Bartók személyével foglalkozzék. A Magyar Rádió ugyanis felkérte Bartókot, hogy Liszt Ferenc születésnapján zongorázzék. Bartók a szereplést elvállalta, de levélben kérte a Rádió vezetését, hogy zongorajátékát ne adja át az olasz és német rádióknak közvetítésre.

A budapesti Rádióban ezt tudomásul vették, de az *Est* című napilap indiszkréciója folytán a dolog kitudódott. Bartók kénytelen volt magyarázkodni a *Pesti Napló* munkatársának: „Ennek oka egyszerűen az, hogy én sem az olasz rádióban, sem a Harmadik Birodalom rádiójában még soha mint előadó nem szerepeltem, sőt, ez a két rádiótársaság még csak fel sem szólított soha közvetlen szereplésre. Ilyen körülmények között nem tartom méltányosnak azt, hogy a budapesti rádióban történő előadói teljesítményeimet ez a két rádiótársaság csak úgy, esetleg ajándékképpen kapja meg a Magyar Rádiótól.”

Bartók Béla az 1937-es év végén két alkalommal adott zongorahangversenyt a Rádióban.

Az első október 22-én volt, amikor az ő játéka tette ünnepélyessé Liszt Ferenc születésének 126. évfordulóját. A második alkalommal, december 23-án Bartók Béla a *Mikrokozmosz* című sorozatából játszott.

Viski János *Szimfonikus szvitjének* bemutatója

1937. december 12-én az akkor 31 éves Viski János zeneszerző Op. 1-es *Szimfonikus szvitjét* mutatta be a Rádió. Az Operaház tagjaiból alakult zenekart Vaszy Viktor vezényelte.

A kolozsvári születésű Viski János a budapesti Zeneakadémián 1927-től öt éven át tanult zeneszerzést, Kodály Zoltán egyik legkedvesebb tanítványa volt. Tanulmányai befejezése után visszatért Erdélybe, és megírta első zenekari művét, az öt tételes *Szimfonikus szvitet*.

A mű ősbemutatója a Rádióban volt ugyan, de az igazi nagy sikert csak két év múlva érte el. Dohnányi Ernő ugyanis eljuttatta a partitúrát Willem Mengelbergnek, az amszterdami Concertgebouw vezető karmesterének, aki a művet műsorára vette. Az 1939-es budapesti hangversenyén is előadta.

75 éves a Debreceni Zeneiskola

A Magyar Rádió rendszeresen közvetítette a vidéki városok jelentős eseményeit. Így történt ez 1937. december 13-án is, amikor a Debreceni Zeneiskola 75 éves fennállását ünnepelték.

Nagyon sok neves pedagógus, karvezető és hangszeres művész kezdte itt zenei tanulmányait, amire később is hálásan emlékezett. Debrecen lakosságának nagylelkű adakozása tette lehetővé, hogy 1862-ben megkezdhette működését a Zenede, a főutcai bérelt épületben. 1868-ban már *Országos Dalár-ünnepélyt* rendeztek, amelyen a Zenede meghívására 60 énekkar vett részt, s jelen volt Erkel Ferenc is.

A Zenede második igazgatója a kimagasló tehetségű Simonffy Emil volt, aki 36 éven keresztül irányította az intézményt, és munkássága az egész város zenei kultúrájára kihatott.

Az ő tevékenységének köszönhető, hogy 1895-ben felépült a Zenede saját palotája a Vár u. 1. szám alatt, melynek hangversenytermében híres fővárosi művészek is koncerteztek, a város zeneszerető közönségének nagy örömére.

A Debreceni Zeneiskola épülete

A Debreceni Zeneiskola fennállásának 75. évfordulóján megtartott ünnepségen képviseltette magát a Zeneművészeti Főiskola, a Kultuszminisztérium, valamint számos fővárosi és vidéki zeneiskola. A hangverseny műsorában kizárólag magyar zeneszerzők művei szerepeltek az intézmény művész-tanárainak előadásában. A zeneiskola vegyes kórusa is énekelt Szabó Emil tanár vezetésével.

1938.

Hangverseny Thomán István 75. születésnapja alkalmából

1938. január 8-án Thomán István 75. születésnapja alkalmából hangversenyt rendeztek a Zeneakadémián. Legkiválóbb tanítványai zongoráztak, a koncert sorrendje szerint:

Ungár Imre, Székely Arnold, Bartók Béla, Keéri-Szántó Imre és Dohnányi Ernő.

Thomán István, a tehetséges kassai ifjú 1881-ben került a budapesti Zeneakadémiára, ahol Erkel Ferenc és Robert Volkmann tanították. Később Liszt Ferenc fogadta tanítványai sorába.

Tanulóévei lezárulása után Thomán sikeresen koncerteket adott Európa számos városában, és kamaramuzsikusként is ünnepelték. 26 éves korában lett a Zeneakadémia zongora tanára. 18 év eltelte után saját zeneiskolát alapított és ott folytatta tanári működését. Hogy milyen zongorapedagógus volt, arról két kritikus véleményét idézem: Papp Viktor így írt róla:

„Thomán István Liszt minden tanítványa közül a legjelentősebb, mert mesterének pedagógiai szellemét leghívebben és legeredményesebben ő őrizte meg. Thománnak, a pedagógusnak nem az a célja, hogy tanítványai őt másolják, hogy úgy zongorázzák el a műveket, ahogy tőle hallották. Ő csak segíteni akarja a növendék ösztöneinek helyes irányú kibontakozását, még abban az esetben is, ha az az irány eltérő az övétől. Ennek a magas és nemes pedagógiai elvnek kivirágzását két világhírű tanítványában, Dohnányi Ernőben és Bartók Bélában látjuk. Dohnányi csupa bensőség, melegség, szemérmes líra. Bartók csupa fény, csillogás, brutális erő és fanatikus hit. Milyen kiváló mester az, aki két ilyen zongoraművészt adott a világnak!” Tóth Aladár írásának címe: *Előszó a 75 éves Thomán István ünnepléséhez* „A tehetség érezte, hogy Thomán tantermében találja meg azt az atmoszférát, nemességet, emberiséget, melyben a valódi művészet legszabadabban, legteljesebben bontakozhat ki. Dohnányi Ernő és Bartók Béla a megmondhatója, miképpen állt mellettük a válságok, megpróbáltatások nehéz óráiban Thomán István, az ember. Ungár Imre a megmondhatója, hogyan karolta fel Thomán az elhagyatott világtalan művész ügyét, fáradtságot nem kímélve, rendíthetetlen bizalommal a tehetségben, melynek a legsúlyosabb fizikai akadályon is diadalmaskodnia kell!

Mert a szellem diadala az anyagon, a költészet diadala a mesterségen, az eszmény diadala a durva valóságon: ez Thomán István pedagógiájának jeligeje és legfőbb célja.

Bartók Béla *Zene húros-hangszerekre, ütőkre és cselesztára* c. művének hazai bemutatója

1938. február 14-én mutatták be Budapesten Bartók Béla *Zene húros-hangszerekre, ütőkre és cselesztára* c. művét. E bemutatónak azonban előzményei is voltak.

Bartók Béla 1929-ben találkozott először a Bázeli Kamarazenekarral és vezetőjükkel, Paul Sacherrel. A zenekar fennállásának tízéves jubileuma alkalmából arra kérték a zeneszerzőt, hogy komponáljon számukra egy vonószekari művet, esetleg néhány más hangszerrel kiegészítve.

1937. január 21-én volt az új mű, a *Zene húros-hangszerekre, ütőkre és cselesztára* bázeli bemutatója, Paul Sacher vezényletével, a zeneszerző jelenlétében.

A kettős vonószekarra, ütőhangszerekre, xilofonra, cselesztára, zongorára és hárfára komponált darabról Pándi Marianne ezt írta: „Voltaképpen szimfónia ez a mű, nemcsak négyteteles felépítése miatt, hanem a benne foglalt tartalom mélységes komolysága, kifejezésének nemessége, technikai apparátusának nagy méretei révén is.”

Bartók művét több európai nagyváros után mutatták be Budapesten. A koncertről számos kritika jelent meg, közülük kettőből idézek. Tóth Aladár írása így kezdődik: „Külföldi bemutató előadások diadalmas sorozata után végre megismerhette a magyar közönség is Bartók Bélának legújabb zenekari szerzeményét. Miért ilyen későn? Miért nem tud egy Bartók Bélánál a magyar zeneélet is remekműveket megrendelni, úgy, ahogy a most bemutatott újdonságot a svájciak *megrendelték* a bázeli zeneünnepélyre. És ha már elmulasztottuk az ilyen megrendeléseket, miért nem sietünk utolérni a külföldet, miért nem kapunk olyan kapva-kapva a magyar géniusz új megnyilatkozásán, mint az angol, amerikai, holland, német zenekarok?” Következzék Péterfi István kritikájának részlete: „A négyteteles mű gazdag anyagának még vázlatos ismertetése is túlhaladja rovatunk keretét, de azt vitán felül megállapíthatjuk, hogy zenetörténeti értékű művel gyarapodott a zeneirodalom és hogy mindnyájunk szívét büszkeség töltötte el, hogy ezt a nagyszerű zeneszerzőt, az úttörő zsenit a magunkénak mondhatjuk. Az igen nehéz darab művészi interpretálásával Dohnányi Ernő és a kiváló filharmóniai zenekar szerzett érdemeket.”

Pongrácz Zoltán *Szimfóniájának* bemutatója

1938. március 20-án a Vigadóban hangzott el először Pongrácz Zoltán *Szimfóniája*, a *Magyar szerzők bemutató estjén*. A Székesfővárosi Zenekart Kenessey Jenő vezényelte.

Pongrácz Zoltán a Budapesti Zeneakadémián 1930 és 1935 között Kodály Zoltán irányítása mellett tanult zeneszerzést, majd Bécsben folytatta tanulmányait karnagyképző szakon.

A 26 éves komponista ekkor írta a *Szimfóniát*.

Horusitzky Zoltán kritikája a *Zene* című folyóiratban jelent meg: „Pongrácz Zoltán vonószekari szimfóniája értékes, jó zene. A tételek szervesen fejlődnek, bontakoznak ki a formai csúcspontig, amelynél az alkotó lelke a legjobban kifelé fordul, s a legtöbbet adja a művészet titkaiból. A tehetséges fiatal komponistától még sokat várhatunk.”

A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Budapesten

1938. májusában Budapesten rendezték meg a 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust, amelyen a meghívott vendégeken kívül a zarándokok százezrei vettek részt.

A Magyar Rádióra óriási munka és felelősség hárult: 128 mikrofonnal bonyolították le a helyszíni közvetítéseket, valamint számtalan hangszórót szereltek fel a Hősök terén és az események más színhelyén. Hónapokig tartó riporterversenyen választották ki azokat, akik segítettek a Rádió munkatársainak. Az előkészületek része volt a rádió *Kongresszusi énekórája* is, amely távlatias-szerűen kívánta megtanítani a tömegek számára a *Szent Vagy Uram c.* katolikus népének-tárból azokat a dallamokat, amelyek a közös énekléseken megszólaltak. *A Rádióéletben* így hívták fel erre a hallgatók figyelmét: „A kongresszus nagyszabású ünnepeit méltó egyházzenei keretbe igyekszik foglalni a rendezőség. A gregorian-korálok és többszólamú egyházi muzsika mellett nagy szerep vár a hatalmas tömegek által énekelt egyházi népekekre. Az egyöntetű közös éneklés érdekében a Magyar Rádió a kongresszus népekeiből mintabemutatót tart, a Bárdos Lajos által vezetett Budai Szent Cecília Kórus segítségével. *A Kongresszusi énekórát* figyelemmel kísérheti minden kántor, karnagy, tanító és tanár, aki az egyházi ének tanításával foglalkozik, de minden hívő is, akinek áhítata dalban csendül ki. Ha a Hősök terén a százezres tömeg előtt elmondott miséken, vagy a dunai hajókörmeneten sikerül biztosítani az egyöntetű népeklést, valóban felejthetetlen szép élményben lesz részünk.”

Az Eucharisztikus Kongresszus ünnepi szentmiséjét a Millenniumi emlékmű fölé épített díszoltáron mutatták be. A háromnapos nyilvános kongresszus üléseit pedig az Iparcsarnokban tartották meg. A magyar rádiósokon kívül holland, belga, francia, angol, ír, csehszlovák, amerikai és olasz riporterek adtak helyszíni közvetítéseket. Az eseménysorozat utolsó napján Pacelli bíboros legátus kongresszusi záróbeszédét a Rádió stúdiójában mondta el, amelyhez a Központi Papnevelde énekkarának műsora adott zenei keretet.

„Pacelli bíboros német nyelvű beszéde végén magyar szóval fejezte ki elismerését a magyar népnek, amely annyi gonddal és szeretettel rendezte meg a világraszóló ünnepséget. A közvetítés befejezése után a bíboros és kísérete lassú léptekkel vonult az előcsarnok felé. Ilyen színpompás menetet még nem láttak a stúdió eseményekhez szokott falai: a legátus bíborköpenyében, a pápai testőrség díszegyenruhában, a rádió vezetősége frakkban. Az előcsarnokban váratlan és megkapó jelenet várta őket: az énekkar kispapjai és a Rádió szolgálatban levő tisztviselői ott térdeltek sűrű sorban. A legátust egy pillanatra meglepte a kép, aztán elmosolyodva, jobbját magasba emelte, áldást osztott a jelenlevőknek.”

A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus méltó befejezéseként május 28-án az Operaházban Liszt *Krisztus oratóriumát* adták elő. A scenírozott változatot ifj. Oláh Gusztáv rendezte és állította színpadra. A szólós szerepeket Báthy Anna, Budanovits Mária, Rösler Endre, Palló Imre és Kóréh Endre énekelte, az előadást Fleischer Antal vezényelte.

Dohnányi Ernő *Beethoven-szonáta* estjei

1937-ben egy nagyszabású rádiósorozat kezdődött, amelyben Dohnányi Ernő Beethoven zongoraszonátáit játszotta. Ez a nagyszerű vállalkozás önmaga számára művészetének összefoglalása lehetett, rajongóinak pedig nagy öröm és ajándék. Dohnányi 14 este játszotta a zongoraszonátákat, a 15. koncerten pedig a *33 változatot Diabelli témájára*. A zongoraesteket Bartha Dénes előadása vezette be. Dohnányi Ernő művészi pályáján Beethoven zongoramuzsikája mindig jelen volt. Tóth Aladárt egy másik Dohnányi-estről írott és 1937. október 31-én megjelenő kritikája szerint éppen egy Beethoven zongoraverseny hallgatása készítette emlékezésre: „Negyven esztendővel ezelőtt egy fiatal komponista mutatkozott be a pesti filharmonikus hangversenyek közönségének: Dohnányi Ernő. Húsz éves volt, még csak imént került ki a Zeneakadémiából, Thomán István tanterméből. Beethoven *G-dúr versenyművét* játszotta. A zenekart Richter János, korának talán legnagyobb karmestere vezényelte. Boldog idők! Az ifjú zongoraművésznak nem volt egyéb gondja, mint beletemetkezni zongoraszólamának beethoveni szépségeibe és maradék nélkül kihozni hangszeréből mindazt, ami lelke húrjain a Beethoven-muzsikából rezonált. A fiatal művész párját ritkító zeneisége és zenei kultúrája, makulátlan ízlése, magával ragadó temperamentuma, szabadon szárnyaló fantáziája, mesébe illő pianisztikus érzeke, nehézségeket nem ismerő virtuozitása és mindenekfölött varázslatos poétaegyénisége egy-csapásra meghódította a közönséget. Negyven esztendő telt el azóta. És Dohnányi, hatvan évvel a vállán, ismét ott ül a zongoránál, ismét Beethoven *G-dúr versenyt* játssza, a filharmonikus zenekarral.

Nagyot fordult az idő kereke negyven esztendő alatt. A filharmonikusok ifjú vendégszólistájából a filharmonikusok elnök-karnagya lett. A zongora mellől maga vezényli a zenekart.

Hol van az az idő, mikor művészetének egyéb gondja sem volt, mint a Bösendorfer!

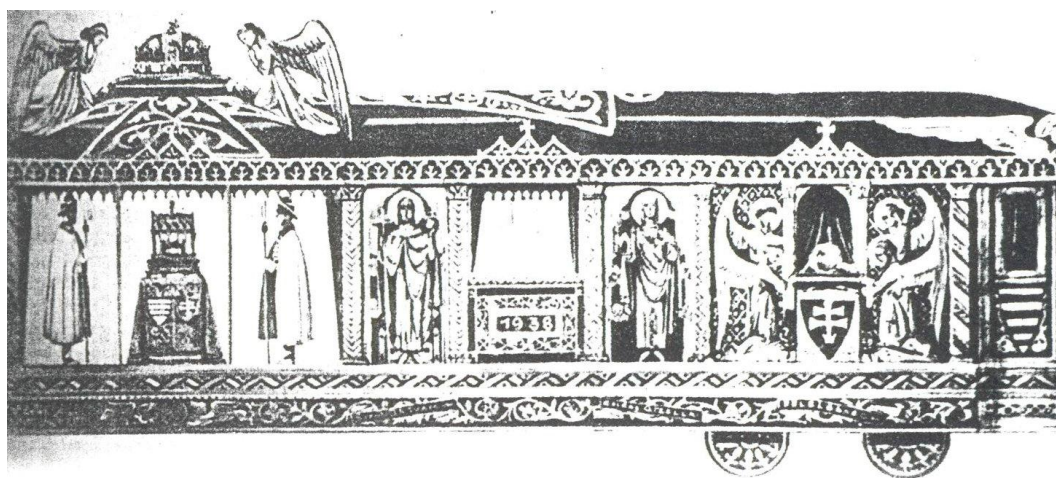
Ma ránehezedik nemcsak a zenekar gondja, hanem gondja a Zeneművészeti Főiskolának, melynek főigazgatója, gondja a Rádiónak, melynek zenei vezetője és gondja sok-sok más hivatalos és félhivatalos tennivalónak, melynek szálai mind az ő kezébe futnak össze.

De vajon nem cserélné-e el Dohnányi Ernő ezt a beteljesedést ifjúságának büszke reményeiért?”

A Szent István-év ünnepei

1938-ban ünnepelték István király halálának 900. évfordulóját. Az egész éven át tartó ünnepi események közül leglátványosabb az **Aranyvonat** útja volt, amely a **Szent Jobbot** vitte országos körútra. „A Szent Jobbot szállító Aranyvonat dísz kocsija, amely Urbányi Vilmos tervei szerint készült, a magyar tervező-, díszítőművészet és az ipar remeke volt. A hatalmas termes kocsiteteje bíborszínű, közepén arany keresztből emelkedett ki a magyar címer. A kocsi oldalán magyaros díszítésű keretben sorakoztak a magyar szentek életnagyságú alakjai. A dísz kocsi középső része üvegből készült. Itt helyezték el a Szent Jobb ereklyetartóját. Két oldalán a koronaórség és a díszruhába öltözött alabárdos testőrség tagjai álltak.

Az Aranyvonat első útja Esztergomba, István király szülővárosába és Székesfehérvárra vezetett, majd pedig lassú méltósággal járta végig az ország nagy városait.”

A Szent Jobbot országos körútra szállító Aranyvonat rajza

Az ünnepek központja Székesfehérvárott volt. A Magyar Rádió innen közvetítette a Szent István szobor leleplezését, az árpád-házi királyok egykori palotáját feltáró romkert avatását,

a magyar országgyűlés kihelyezett ünnepi ülését, ahol törvénybe iktatták Szent István emlékét, valamint nemzeti ünnepnek nyilvánították *augusztus 20-át*.

Az ünnepség zenei fénypontja Kodály Zoltán *Ének Szent István királyhoz* c. kórusművének bemutatója volt, melyet a zeneszerző Székesfehérvár polgármesterének felkérésére komponált erre az alkalomra. Érdekesség, hogy a zeneszerző hat féle változatot készített, hogy a kórusok minden fajtája énekelhesse. Ez is hozzájárult, hogy az *Ének Szent István királyhoz* c. kórusmű azóta is igen nagy népszerűségnek örvend.

Vessünk gátat kiejtésünk romlásának! Kodály Zoltán előadása a Rádióban

1938. szeptember 18-án Kodály Zoltán rádióelőadás keretében fordult az ország lakosságához. *Vessünk gátat kiejtésünk romlásának!* Mozgósít már a címével is.

Közismert, hogy Kodály Zoltán zenei tanulmányai mellett az egyetem bölcsészkarán magyar-német szakos tanári diplomát is szerzett. Élete során sokszor felemelte szavát a magyar nyelv és a helyes beszéd érdekében. 1937-ben mozgalmat indított a magyar kiejtés megjavítására.

A magyar kiejtés romlásáról szóló beszédét az Eötvös Kollégium Volt Tagjainak Szövetségében mondta el, s benne határozati javaslatot is előterjesztett. Ennek 5. pontja így hangzik:

„Keressük meg a Rádió igazgatóságát, kérve, hogy a mikrofon elé kerülő előadók, felolvasók elbírálásánál a kiejtés szempontját fokozottabban érvényesítse. Tartasson a kitűnően bevált nyelvhelyességi előadások mellett külön kiejtés-helyességi, hibákra figyelmeztető előadásokat is, arra alkalmas szakemberek bevonásával.”

Kodály *Vessünk gátat kiejtésünk romlásának* c. rádióelőadásának részlete: „Egyetlen nyelv van, amelynek kiejtését nem gondolja senki: a magyar. Vagy azt hiszik: úgy is tudja mindenki, vagy azt, hogy mindegy: akár jól, akár rosszul ejtjük, csak megértjük egymást. A gondozás hiánya meg is látszik: aki nyitott füllel jár a magyar életben, tudja, mennyire megromlott a magyar kiejtés az utóbbi két évtized alatt. Semmi sem jellemző annyira egy nyelvre, mint sajátos hangzása. Olyan ez, mint a virág illata, a bor zamata, a zománc, az opál tüze. Megismerni róla a nyelvet már messziről, amikor a szót még nem értjük. Minden nyelvnek meg van a maga hangszíne, tempója, ritmusa, dallama, egyszóval zenéje. A magyarét egyre többen fűjják hamisan. Az elvégzendő munka nagy. A nyelv milliók alkotása, s akkor él igazán, ha minél többen élnek vele tudatosan. A Rádióban a nyelvhelyességi előadások mellett hivatott szakemberek foglalkoznak majd a kiejtés részletkérdéseivel is.

Kérem tisztelt hallgatóinkat, azzal a figyelemmel és érdeklődéssel hallgassák, amit a nyelv ügye, a nemzet igazi létkérdése megérdemel.”

Az ember tragédiája. Madách Imre drámája a Rádióban

A Nemzeti Színház 1937-38-as évadjának műsorából Madách Imre *Az ember tragédiájának* előadása emelkedett ki, amelyet 1938-ban a Rádióban hanglemezzre is rögzítettek.

A nagy munka 30 hanglemezzre (60 oldalra) fél évig készült. A főszereplők Abonyi Géza, Tasnády Ilona és Uray Tivadar voltak. A felvétel azért is becses számunkra, mert a dráma kísérőzenéjét **Farkas Ferenc** komponálta, aki évekig készült erre a nagy feladatra.

A *Rádióélet* műsorajánlatának részlete: „Németh Antal igazgató rendezésében, sok kísérletezés és próbálgatás után végre megszületett az az előadás, mely maradéktalanul érzékelteti a mű álomszerűségét és monumentalitását. Az új kísérőzene Farkas Ferenc kiváló munkája.

A komponista a film aláfestő-zene lehetőségeit alkalmazza, szorosán simulva a cselekményhez, itt-ott előtérbe lép s rendkívüli hatást kelt, másutt elhalkul, de öntudat alatti hatásra törekedve hangsúlyozza a történésben kifejezésre jutó gondolatot. A világűr zenéje, a paradicsom édes hangulata s a táncok forró ritmusa szervesen egészíti ki az előadást.”

Bartók Béla Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre c. művének hazai bemutatója

1938. október 31-én, a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának hangversenyén hangzott el, Luxemburg és London után, Bartók Béla *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre c.* műve.

A koncertről szóló kritikáját Péterfi István így kezdte: „Nemcsak a Filharmóniai Társaságnak, de az egész zenei szezonnak kiemelkedő eseménye a hétfői koncert. Bartók Béla új műve került idehaza előadásra, a nagy magyar zeneszerzőnek és feleségének személyes interpretálásában.

De a nevezetes premier mellett még Ernest Ansermetnek, a világhírű genfi karmesternek vendégszereplése és egy Hindemith bemutató is rendkívüli érdekességet adott az estnek.”

Jemnitz Sándor kritikájából is idézek: „Ez a háromtétéles mestermű egyenrangúan illeszkedik a kiteljesedett Bartók szerzemények ama sorozatába, amely az *V. vonósnégyessel* veszi kezdetét.

Az ütőhangszerek most kettős szerepet töltenek be nála. Tágítják és fokozzák a zongora hangterjedelmét: fölfelé, a billentyűzeten túleső magasságban csillogó fénypontokat raknak fel a két zongora ilyformán hegyesre csúcsosodó hangoszlopaira, és lefelé menően széles, öblös talpazatot építenek eme oszlopok alá. Ámde maga a két zongora is egymással verseng a hallatlanul merész kifejezési lehetőségek módozataiban. Bartók mesteri zongorajátéka közismert. Felesége azonban először szerepelt nyilvánosság előtt, s hogy Bartókné Pásztory Ditta minden tekintetben méltóan állta meg helyét: oly dicséret, amelyhez alig van hozzáfűznivalónk. Külön elismerés illeti Jegesi Józsefet és Vigdorovits Sándort az ütőhangszerek remek kezeléséért.”

A koncert rádióban való közvetítése az előzetes tervekben még szerepelt, de az aznapi műsorban nem volt benne. Nem sikerült kideríteni, mi lehetett az oka a közvetítés elmaradásának.

400 éves a Debreceni Református Kollégium

1938-ban ünnepelte a Debreceni Református Kollégium fennállásának 400. évfordulóját. A Rádió jóvoltából az egész nemzet részese lehetett az eseményeknek: közvetítették a hálaadó Istentiszteletet, a Kollégium díszközgyűlését, a reformátorok szobrainak leleplezését, az egyetemi templom alapkövének letételét és Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*át.

A Debreceni Református Kollégium

A Debreceni Református Kollégium épülete a város egyik jelképe. Homlokzatára az iskola jelmondata van felírva: *Orando et laborando – imádsággal és munkával.*

A Kollégium 1538-óta nevelt lelkipásztorokat, tanítókat, tanárokat, sőt az új egyetem felépüléséig jogászokat is. Nevezetes a Kollégium Könyvtára, ahol kezdettől fogva tudatosan folyt a gyűjtőmunka. Azok a diákok, akik nyugati egyetemeken folytatták tanulmányaikat, szinte erkölcsi kötelességüknek tartották, hogy valami könyvritkaságot hozzanak haza.

De a gyűjtemény legértékesebb része hagyatékok útján került a könyvtárba. Külföldi egyetemeken végzett kiváló professzorok tanítottak itt, mint például Maróthi György és a legendás Hatvani István.

A Református Kollégium 400-ik évfordulójára megjelent album büszkén említi, hogy 73 püspök került ki a Kollégium diákjaiból, de sok más híres ember is elmondhatta magáról, hogy itt tanult.

Ki kell emelnünk még a kollégiumi diákok egyik fő tevékenységét, a kóruséneklést, hiszen az ő tisztük volt a templomi istentiszteleteken, temetéseken, iskolai ünnepeken, később a polgárcsaládok házi alkalmain való éneklés.

Maróthi György, a Kollégium híres matematika professzora a svájci és hollandiai egyetemi tanulmányok után hazatérve, magával hozta az összhangzatos zsoltáreneklés tervét is.

1739-ben alapította meg a **Kántust**, amely eleinte ének-kvartett, majd vegyeskar formájában működött. 1743-ban kiadta a *Harmóniás Zsoltárt*, amely a genfi zsoltárok Goudimel-féle többszólamú változatát tartalmazta, Szenci Molnár Albert magyar szövegével.

Történelmi esemény: a Felvidék visszacsatolása

A Rádió előre megtervezett műsorát az 1938-as év második felében a történelmi események teljesen megváltoztatták. A nyugati hatalmak döntése után *november 2-án* Imrédy Béla miniszterelnök a Magyar Rádióban jelentette be a magyarlakta Felvidék visszatérését az anyaországhoz, amelyet 1919-óta a csehek tartottak megszállva.

Az örvendetes eseményekhez a Rádió műsora rugalmasan igazodott. Megsokasodtak a Felvidéki városokat ismertető előadások és felcsendültek az ott gyűjtött népzenei dallamok.

Magos a rutafa címmel a budai Szent Cecilia Kórus **Bárdos Lajos** vezetésével sorozatban mutatta be a Felvidéki népdalokat. Bárdos Tanár úr örömmel ismertette műsorukat:

„A bemutatásra kerülő legtöbb dallamot Kodály Zoltán jegyezte fel még 1906-ban, a Zoborhegy magyar tájain. Hont megye keménykötésű magyar táncdallamait Bartók Béla és Molnár Antal gyűjtéséből hoztuk, míg Pozsony megye színmagyar dalait Pongrácz Zoltán gyűjtőmunkájának köszönhetjük. Különös örömünkre szolgál, hogy éppen a budai Cecilia Kórus mutathatja be ezeket a népdalokat a Magyar Rádió közönségének, mert ez a dalkör volt az, amely 1930 és 1932 között sorozatos előadásokban honosította meg a magyar népdalkórus azóta közkedveltté lett műfaját.” Műsorra kerültek a rádióban felvidéki témájú hangjátékok is, mint például Asztalos Miklós *A fejedelem városa* c. darabja, amelyben II. Rákóczi Ferenc és a hozzá hűségesen ragaszkodó Kassa város történetét dolgozta fel, aztán báró Jósika Miklósnak 1838-ban megjelent *Csehek Magyarországon* c. műve, továbbá Vándor Kálmán történelmi legendája a *Krasznahorka büszke vára*. Gróf Andrássy Tivadarné hasonló című népies műdala az egyik legkedveltebb slágerszám lett akkoriban.

A *Rádióélet* és minden akkori újság heteken keresztül lelkes hangú, képes beszámolókat közölt a Felvidék visszacsatolásáról. A hitelesség kedvéért egy rövid részletet idézek a *Rádióéletben* megjelent beszámolók közül:

„A magyar nemzet boldog és mozgalmas napjaiban a Rádió is megsokszorozza munkásságát és mindent megtesz, hogy a dicső magyar feltámadás minden mozzanatáról helyszíni képekben tájékoztassa a hallgatókat. Négy közvetítőkocsi indult el a Felvidékre bemondókkal, mérnökökkel, műszaki dolgozókkal, hogy a bevonuló magyar csapatokkal együtt haladjanak. A Felvidék most felszabaduló városait, falvait bejárva képet adnak azokról a jelenetekről, amelyek a Trianon óta újra magyarrá lett földön lejátszódnak. A Rádió vágó kocsijában lemezre rögzítik az eseményeket és futárkocsi hozza Budapestre, ahol azonnal közvetítik a hallgatók számára. Minden pillanat élmény. Az utcákat zsúfolásig megtölti a lakosság és kitörő örömmel, virágcsokrokkal fogadják a bevonuló magyar csapatokat. És, zokogva, de boldogan hallgatják a felcsendülő magyar Himnuszt és a Rákóczi indulót.”

1939.

Európa harangjainak újévi üdvözlete

1939. január 1-jén reggel 23 európai ország rádiója, köztük a magyar is, hasonló harangzúgással és a következő jókívánsággal kezdte adását: **Boldog újesztendőt minden embernek!**

„A Nemzetközi Rádió Unio egyik ülésén határozták el, hogy közös hanglemezen szólaltatják meg minden ország leghíresebb harangját és ennek zúgása közben mondják el a világ minden népéhez intézett újévi jókívánságokat. Fél perces időtartamban felvételen rögzítették az egyes országokban a harangzúgást, és az egyetlen mondatot, majd a berlini német rádió ezeket egy hanglemezen játszotta át és megküldte valamennyi rádiónak. Így 23 nyelven hangzott el a harangszavas jókívánság: Boldog újesztendőt minden embernek!

Viski János *Szimfonikus szvitje* Mengelberg vezényletével

1939. március 6-án Budapesten vendégszerepelt Willem Mengelberg karmester, és a Filharmóniai Társaság élén előadta Viski János *Szimfonikus szvitjét* is.

A sikertörténet előzménye a két évvel korábbi rádiós bemutató volt. Dohnányi Ernő, az akkori koncert karmestere ugyanis elküldte a partitúrát Willem Mengelbergnek, az amszterdami Concertgebouw vezető karmesterének.

Mengelberg azonnal válaszolt a szerzőnek és nagy elismeréssel írt a szvitéről. Egyben közölte, hogy felveszi azt műsorába. Így került sor a budapesti hangversenyre. A koncertlátogatók nagy érdeklődéssel várták a társadalmi eseményt jelentő

Mengelberg szereplést. Viski János darabját a virtuóz hangszerelés és a biztos mesterségbeli tudás jellemezte. Mengelberg volt az első, aki lelkesen megtapsolta a dobogón megjelenő szerzőt. A budapesti hangverseny után pedig magával vitte a szvit partitúráját és Európa szerte bemutatta, ezzel elismerést szerzett a komponistának

Viski János zeneszerző Willem Mengelberg karmesterrel

Emlékezés Mihalovich Ödönre, halálának 10. évfordulóján

1939. május 15-én Erkel és Liszt baráti körének egyik utolsó tagjára: Mihalovich Ödönre emlékeztek a Magyar Rádióban, halálának 10. évfordulóján.

Mihalovich Szlavóniában született nagybirtokos családban. Zenei tanulmányait Pesten kezdte Mosonyi Mihály vezetése alatt, majd Lipszében és Münchenben folytatta. Ebben az időben ismerkedett meg Richard Wagnerrel, akinek egész életén át lelkes híve volt.

1887-ben nevezték ki a budapesti Zeneakadémia igazgatójává. Ezt a tisztségét 32 éven keresztül töltötte be, sőt nyugalomba vonulása után is az intézmény örökös elnöke maradt, 1929-ben bekövetkezett haláláig.

A Mihalovich-emlékest után jelent meg az *Újság* hasábjain Péterfi István írása.

Ebből idézek: „Mihalovich Ödön halálának tizedik évfordulója alkalmából ünnepi hangversenyt rendezett a Rádió. Annál inkább helyénvaló volt ez a megemlékezés, mert Mihalovich nagy-értékű munkássága még mindig nem kapta meg kellő méltánylását. Nem szerzeményeire gondolunk. Hiszen való, hogy ennek a művelt és széles-látókörű muzsikusnak mint zeneszerzőnek, csupán az ízléses Wagner-epigonok között van a zeneirodalmi helye. De mint a Zeneakadémia igazgatója, rendkívüli és elévülhetetlen érdemeket szerzett. Igazi tekintély, önzetlen és bátor vezető volt, aki felismerte, kiemelte és helyükre állította a tehetségeket.

Tanári kara: Hubay, Popper Dávid, Koessler, Thomán, Dohnányi, Bartók, Kodály, Weiner, hogy csak néhány nevet említsünk, alapította meg azt a zenepedagógiát, amelynek áldásáért tanítványok ezrei lehetnek hálásak.”

A *Rádióélet*ben Papp Viktor zenetörténész méltatta a pedagógus-zeneszerző érdemeit.

Ebből is idézek: „Mihalovich Ödön nagy hagyatékot vett át, mikor a Zeneakadémia élére került: Erkel és Liszt hagyatékát. Becsvággal töltötte be hivatását. Vigyázattal válogatta össze munkatársait, kiknek működése és hatása révén a magyar zenepedagógia európai hírre tett szert. Ezt az érdemét kell mind között a legnagyobbnak tartanunk. Mint zeneszerző jelentős, bár abszolút mértékkel nem mérhető. Operái, szimfonikus költeményei, dalai és más műfajú szerzeményei felett lehet vitatkozni, de az bizonyos, hogy mindegyiket rajongó művészjellem hozta létre.”

Koudela Géza emlékezete

1939-ben 45 éves korában elhunyt Koudela Géza katolikus egyházi zeneszerző, zeneíró és orgonaművész. A Zeneakadémia elvégzése után 1920-ban lett a Központi Papnevelő Intézet énektanára és az Egyetemi templom karnagya, 1928-tól pedig a Zeneakadémia egyházzenei tanszakának tanára. Halálakor a Magyar Rádió munkatársai és hallgatói is megrendülten gyászolták, hiszen mint rádióriporter is emlékezetes volt. A *Rádióélet*ben megjelent búcsúztatóból idézek: „Nehéz elhinni, hogy Koudela Géza, ez az örökké jókedvű, humorában is bölcs ember soha többé nem jön közibénk, nem áll a mikrofon előtt káprázatos, vagy komor pompájú, világraszóló események beszámolóján, nem vezényli többet a kispapok énekkarát és nem kutatja rajongó lélekkel Liszt Ferenc minden elhullatott szavát, minden lépte nyomát, minden kottasorát.

Szerette a Rádiót és szerették a rádió hallgatói. Soha senki szebb rádióriportot nem adott, mint amilyenben ő számolt be Szóts Ernő, a Rádió első igazgatójának temetéséről.

Szent István-napi körmenetek, Liszt-ünnepek elevenedtek meg lenyűgöző erejű közvetítéseiben. Gyors ívelésű pályáját súlyos betegség szakította félbe. Koudela Géza, a zeneszerző és pap már csak rádión keresztül hallhatta élete utolsó művének, a budapesti Eucharisztikus Kongresszus himnuszának lélekemelő szárnyalását a Hősök teréről.”

Dohnányi Ernő I. hegedűversenye a Rádióban

1939. húsvét hétfőjén a rádió műsorának zenei csemegéjét Dohnányi Ernő I. hegedűversenye jelentette. A hegedűszólót a külföldön élő Telmányi Emil játszotta. 1919-ben is ő mutatta be a művet Koppenhágában, majd Budapesten. A hegedűművész 1939-körül már csak ritkán vállalt nyilvános szereplést, de a Rádió stúdiójának intim körülményei között szívesen eljátszotta újra ezt a művet. Péterfi István *Rádiózene* címmel írta a műsorokkal kapcsolatos megjegyzéseit. Például ezt: „Az utóbbi napok szereplői közül elsősorban Telmányi Emilről, a Dániában élő kiváló hegedűművészről emlékezünk meg. Dohnányi Ernő hegedűversenyét játszotta meleg tónussal a szerző személyes vezényletével és az operaházi zenekar kíséretével. Kár, hogy Telmányi már hosszabb idő óta nem ad nyilvános hangversenyt Budapesten.”

A Rádió szalonzenekarának ezredik hangversenye

A Rádió szalonzenekara 1936. február 16-án alakult meg Bertha István karmester vezetésével. A népszerű zenekar 1939. május 25-én már az ezredik hangversenyét adta. Ez alkalomból Papp Viktor a *Rádióélet*ben így írt: „A szalonzenekar ezredik hangversenye olyan esemény, amely mellett meg kell állnunk. Valamivel több mint három év alatt érte el a zenekar ezt a jubileumi számot. Munkának megbecsülendő. De nem csupán munkának kell néznünk ezt a működést, hanem mint művészeti tettet is értékelni lehet. A Magyar Rádió szalonzenekarának 12 állandó tagja van, de szükség szerint kibővítik a létszámot és hangszeres szólistákat, valamint énekeseket is kísérnek. Az együttes állandó karnagya, szervezője és lelke: Bertha István. A zenekar rövid idő alatt jó hírt szerzett magának, nemcsak a magyar, hanem a külföldi közönség előtt is: a londoni, a bécsi, a varsói és az olasz rádióállomások közvetítették műsorukat. Repertoárjuk felét magyar szerzők művei és átiratai teszik ki. A szalonzenekar a könnyebb fajsúlyú művészi muzsika eszköze, amely a Magyar Rádióban a mindennapi élet szerves részévé vált, mert a mindennapi igényeket elégíti ki: szórakoztat és pihentet. Könnyedséget, derűt visz az elkomorult világba.”

Rádióközvetítések a Szegedi Szabadtéri Játékokról

1939. július 28-tól kezdve (a békebeli évek utolsó nyarán) a Szegedi Szabadtéri Játékokról közvetített estek emelkedtek ki. *Szeged felkészült* címmel a *Rádióélet* így számolt be az eseményekről:

„Szeged, a Tisza-parti város megint átalakult az ünnepi játékok városává. A július 28-ai megnyitó előadás előtt a város megemlékezik gróf Klebelsberg Kunóról, akinek a szegedi Dóm-tér felépítése köszönhető. Másnap az árkádok falában elhelyezik a visszatért felvidéki vármegyék címereit, majd megkoszorúzzák Madách emlékművét. *Az ember tragédiája* immár hetedik éve középponti eseménye a Szegedi Szabadtéri Játékoknak. Az 1931-es bemutató után most felújítják Voinovich Géza *Magyar passióját*, melynek nagy-hatású, a krisztusi hitet szimbolizáló befejező jelenete sokáig emlékezetes marad nézőinek.”

A Szegedi Szabadtéri Játékokról két operát közvetített a Rádió: Verdi *Aidáját* és Puccini *Turandotját*. A *Turandot* gyönyörű díszletei között a címszerepet Németh Mária, Kalaf herceget Halmos János és Liu szolamát Orosz Júlia énekelte.

A történelmi események és a Rádió 1939-ben

1939. augusztusában a Rádióban új műsorigazgatót neveztek ki báró **Schell Gyula** személyében, akinek nyilatkozatában a következő zenei tervek szerepeltek: „A jövő idényben az Operaházi zenekar kevesebb alkalommal, de az eddiginél több próbával, gondosabban készül majd fel egy-egy hangversenyére, miután ezeket a hangversenyeket reprezentációs estéknek szánjuk és a külföldi rádióknak is felajánljuk. Terveink szerint a Rádió szalonzenekarát kibővítjük, az eddigi 12 tagú zenekar helyett a jövőben 18 tag szolgálja majd a szórakoztató muzsikát.

Az a törekvésünk, hogy zenei műsorunk elsősorban magyar legyen. Meg fogjuk tehát szólaltatni a tehetséges, fiatal zeneszerző nemzedéket is. Minden rádió műsorában egyre nagyobb teret kap a hanglemez, így a mienkben is. Jelenleg körülbelül tízezer darab közül válogatunk, de máris megrendeltünk négyezer olasz, angol és francia hanglemezt.”

A szép terveket azonban a történelmi események megváltoztatták.

1939. szeptember 1-jén a német hadsereg bevonult Lengyelországba, és ezzel megkezdődött a II. világháború. A magyar kormány is rendkívüli állapotot hirdetett ki, korlátozták az egyesülési és gyülekezési jogot, megszigorították a sajtó ellenőrzését.

Mindez a Rádióban is éreztette hatását. „Rendkívüli időket élünk, amelyek rendkívüli intézkedések egész sorát vonták maguk után. Az évek óta kiépült, magyar és külföldi művészek kölcsönös rádiószereplését biztosító intézmény egyelőre szünetel. Bizonytalan a sorsa a Nemzetközi Rádióunió által rendszeresített cserehangversenyeknek is.”

Kassai Ünnepi Hetek

Az 1939-es év őszi eseményei megváltoztatták az emberek szokásait, időbeosztásukat a Rádió hírszolgálatához igazították. Az aktuális híreken kívül néhány zenei-művészeti műsor is felhívta magára a figyelmet, mint például novemberben az újra magyarrá lett felvidéki városban, Kassán megrendezett Ünnepi Hetek közvetítései. A *Rádióélet* műsorajánlatában ez olvasható:

„A felvidéki magyar művészeknek 1919 és 1939 között kevés bemutatkozási, megszólalási lehetősége volt. 1939 novemberében Kassa városa ünnepi hetek keretében mutatja be az eddig rejtőzködő, de azért élő és dolgozó művészeket. Kiállítást rendeznek festők alkotásaiból, bemutatják az összegyűjtött népművészeti emlékeket, és dalba, táncba foglalják a környék népszokásait. Az ünnepi műsorok sorozatában a Kassai Rádió is tevékenyen részt vesz.”

A budapesti Rádió pedig zenetörténeti szempontból is jelentős eseményt közvetített:

a **kassai Schalkház dísztermében 1939. november 4-én** megrendezett hangversenyt, amelyen Dohnányi Ernő, Bartók Béla és Zathureczky Ede szerepeltek.

Zathureczky hegedűjátékában, a szerzők zongorakíséretével hangzott el Dohnányi *Hegedű-zongoraszonátája*, valamint Bartók *I. rapszódia*ja és Országgh Tivadar átdolgozásában Bartók *Magyar népdalok* c. darabja. Dohnányi Ernő és Bartók Béla eljátszotta Liszt két zongorára írott *Patetikus koncertjét* és még egy Beethoven-szonáta is elhangzott Dohnányi előadásában.

Bartók Béla rádiós szereplései 1939-ben

Bartók Béla rádiós hangversenyeit mindig megkülönböztetett figyelemmel kísértem, az 1939-es évben például öt alkalommal zongorázott. A már említett *november 4-ei* kassai kamarakoncerten kívül, *január 13-án* szólóestet adott, *április 30-án* az Operaház tagjaiból alakult zenekar kíséretében, Dohnányi Ernő vezényletével *Rapszódia*jának zongoraszólamát játszotta. Két alkalommal pedig : *április 23-án* és *október 31-én* felesége társaságában adott kézzongorás műsort. **Pásztory Ditta**, Bartók egykori zongorista növendéke és 1923 óta második felesége másfél évtizeden keresztül csak otthon muzsikált. 1938-ban mutatkozott be Bartók *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre* c. művének ősbemutatóján Bázelen. Ezután több alkalommal is felléptek közösen itthon és külföldön egyaránt. Tóth Aladár a *Pesti Napló*ban megjelent kritikájában így írt Bartók és Bartókné Pásztory Ditta kézzongorás hangversenyéről:

„Ezen a koncerten nemcsak Bartók fejedelmi előadó-művészetében gyönyörködhattunk, hanem abban a rendkívüli pedagógiai hatásban, művészi ösztönző- és vonzóerőben is, melyet ez a művészet, közvetlen környezetében, egy kivételesen fogékony és nagy-kapacitású pianistaszellemeire gyakorol. Ha Pásztory Ditta egyedül saját útját követi: bizonyára már rég zongoraművész-szólistáink első sorában szerepelne. De ő ennél nagyobb feladatot oldott meg, mikor egészen Bartók szellemét követte. És talán éppen ezzel engedelmeskedett leghívebben egyénisége belső parancsának.”

Tóth Aladárnak, a neves zenekritikusnak ezt a véleményét egyik utolsó írásából idéztem, amely még megjelenhetett a *Pesti Napló* hasábjain, a lapot ugyanis 1939. október 31-én betiltották.

Babitsné Török Sophie hanglezfelvételei

Bartók Béla egyik lelkes híve: Babitsné Török Sophie megkérte Makai Istvánt, akinek hangstúdiója volt a belvárosban, hogy készítsen hanglezfelvételeket Bartók rádió sugárzott hangversenyeiről. Ezek az 1936 és 1939 között készült felvételek kezdetleges technikai színvonaluk miatt nem nyújtanak igazi élvezetet.

Megjelent Babits Mihály *Jónás könyve* c. költeménye

Az 1939-es év krónikájához tartozik Babits Mihály nagy versének, a *Jónás könyvének* megjelenése. A mű 1937-38-ban készült, de a befejező részt a *Jónás imáját* a költő 1939-ben írta hozzá. A jóval későbbi, 1963-as Irodalmi Lexikonban ez olvasható:

„Babits Mihályt a hazai politika jobbratolódása, Európa fasizálódása, a közelgő háború tudata újabb hitvallásra kényszeríti. Így születik meg életének egyik főműve a *Jónás könyve*, életútjáról, menekülési kísérleteiről és prófétaküldetésének vállalásáról. Itt már elítéli a politikától, a világtól elzárkózó művész magatartását:

„...mert vétkesek közt cinkos, aki néma. Atyjafiáért számot ad a testvér.”

Babits Mihály a vers írása közben talán nem gondolt minderre ilyen tudatosan. 1939. március 1-jén vendégségben volt náluk Ascher Oszkár, a nagyszerű előadóművész, és elszavalta a költő előtt a *Jónás könyvét*. Az élményről Babits az *Est* c. újságban így számolt be: „Ascher Oszkár kitüntetett azzal, hogy főpróbát tartott előttem, elszavalta hosszú versemet, a *Jónás könyvét*. Különös tükör a költő számára az ilyen szavalat. Azt mondhatom: most fedeztem föl a saját versemet. Most látom, mi mindent rejtettem én ebbe, szinte magam előtt is titokzatosan.

Ezt a verset egy nagy betegségben, egy életveszélyes műtét előtt állva kezdtem és terveztem. Hosszú hónapokon át, fél-önkívületben kísértett a szerencsétlen Jónás próféta alakja, aki a cethal gyomrában lelte időleges koporsóját. A próféta sorsa, a szellem sorsa, a világ hatalmaival szemben: lehet-e izgatóbb tárgy a mai költőnek?”

Finn katonák köszönete a Magyar Rádiónak

A Magyar Rádió és Finnország között megkülönböztetett jó kapcsolat alakult ki, erre utal több műsor is. A baráti együttérzésre szükség is volt, hiszen *1939. november 30-án* a Szovjetunió hadüzenet nélkül hatolt be Finnország területére. A finnek pedig hősiiesen védték hazájukat. A Magyar Rádió az egyik finn műsor után köszönő levelet kapott: „Magyar Rádió! Mi finn katonák szívből köszönjük azt a finn zenét, amelyet Budapest rádiójából hallottunk *december 5-én* este. Jó ismert népdalaink és Sibelius pompás művei itt melengették szívünket a finn keleti harctéren! Éljen a Magyar! Éljen Suomi!”

1940.

Babits Mihály díjat kapott Olaszországban

Dante *Isteni színjáték*ának magyarra fordításáért

1940. február 28-án hangzott el a Rádióban egy beszélgetés Babits Mihállal, abból az alkalomból, hogy a San Remó-i díjat neki ítelték, az olasz irodalom külföldi terjesztéséért és Dante *Isteni színjáték*ának magyarra fordításáért. Az interjút Cs. Szabó László, a Magyar Rádió irodalmi osztályának vezetője készítette a költővel. Arra a kérdésre, hogy mikor kezdett foglalkozni az olasz irodalommal, Babits Mihály így válaszolt: „Igazában nem is az olasz irodalom volt az, amivel foglalkozni kezdtem. Dante volt az. Igen, mindjárt és egyenesen Dante. Vidéki diák voltam, mikor először elém került az *Isteni színjáték*, fordításban. Mintha ködön át láttam volna valami gyönyörűt. Úgy éreztem, nem bírom ki, hogy eredetiben meg ne ismerjem. Megszereztem a könyvet, s kommentár nélkül, nyelvtudás nélkül, egy rossz szótárral próbáltam kihámozni a csodálatos sorok értelmét. Nemsokára fordítani kezdtem, itt is, ott is, csak úgy magamnak. Szinte azért, hogy a magam számára közelebb hozzam, hogy jobban megértsem. Boldog örömmel éreztem egyre jobban és jobban, hogy édes hazai nyelvem megbírja a Dante hatalmas szárnyalását, visszhangozni tudja zenéjét. De hosszú esztendőket teltek még el, míg megfogott a vakmerő gondolat, a fölszaporodott töredékeket teljes magyar Dantévá egészíteni ki.

Ez a gondolat több mint egy évtizedre rabbá tett. S ez az évtized, mintha nem is munkában, hanem lobogásban telt volna. Danténak még fordítása is az alkotás hatalmas élményét adja.” 1940-ben a már nagybeteg Babits Mihály vállalkozott ugyan az olaszországi utazásra, hogy személyesen vegye át a díjat, de ez utolsó külföldi útja lett.

Viski János *Enigma* című művének bemutatója a Rádióban

1940. március 11-én a Rádióban hangzott el első alkalommal Viski János *Enigma* című szimfonikus költeménye, az Operaház tagjaiból alakult zenekar előadásában, Rajter Lajos vezényletével. A zeneszerzőt Balassi Bálint *Aenigma* című verse ihlette komponálásra, amely az elvesztett szerelmes iránti fájdalmat fejezi ki. Az *enigma* szó rejtvényt jelent és Balassi költeményének allegorikus voltára utal. A Rádióban megtartott ősbemutató után röviddel sor került a mű hangversenytermi előadására is, amikor a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarát Sergio Failoni vezényelte. Erről a koncertről Gaál Endre, a Magyar Nemzet kritikusa így írt:

„Az évadnyitó est újdonsága a kiemelkedő tehetségű zeneszerző, Viski János *Enigma* szimfonikus költeménye volt. Balassi hasonló című versét követő program-muzsika.

A mű a legjobb minta, Kodály után indul. A kompozíció faktúrája igen jó. Viskiben van bátorság ahhoz, és ebben sok fiatal szerzőnk példát vehetne tőle, hogy őszinte legyen.

Magyar ízlés szerint való dallam uralkodó szerepe, a tiszta és világos forma, a kifejező ritmus, a harmóniák és a hangszerelés nemes színe jellemzi a művet.”

Az ifjú zeneszerző Willem Mengelbergnek, az amszterdami Concertgebouw zenekar vezető karmesterének ajánlotta művét, aki ezt is, mint ahogy a pályaindító *Szimfonikus szvitjét* is, Európa-szerte sikerrel mutatta be. Az *Enigma* elnyerte a Kisfaludy Társaság tetszését is, olyannyira, hogy Viski Jánosnak, mint az 1935 és 1941 közötti években született legjobb alkotás szerzőjének ítélte oda a Greguss emlékérmét.

Palló Imre énekelte a baritonra átírt Bánk bán szerepét az Operaházban

1940. március 15-én az Operaházban ünnepi est keretében mutatták be Erkel Ferenc *Bánk bán* című operáját, alaposan átdolgozott, felújított formában. Egressy Béni régies szövegét Nádasdy Kálmán, a zenéjét pedig Rékai Nándor dolgozta át.

Mindezt sokan kegyeletsértésnek tartották. Jó néhány kritikus lázadozott az ellen, hogy

Bánk bán megszokott tenor-szólamát bariton-fekvésre írták át.

Tekintélyes muzsikusok adták közre véleményüket ez ügyben, köztük Kodály Zoltán is, akinek a *Nemzeti Újság*ban megjelent nyilatkozatát idézem: „Mindazok, akik előtt Katona József *Bánk bánjának* alakja lebegett, alighanem már annak idején is meglepetéssel fogadhatták, hogy az Operaházban tenoristára bízta ezt a főszerepet, amely sokkal inkább komor, mély hangú énekest kívánna. Lehetséges, hogy Erkel Ferencet az akkori közfelfogás indíthatta erre, amely szerint főszerepet csakis tenoristának tudtak elképzelni. Az is lehetséges, hogy olyan rendkívüli tehetségű tenoristája volt, akiről úgy találta: éppen ő benne kelt teljes illúziót az alak. A magam részéről nagy érdeklődéssel várom az Operaház mostani kísérletét és lehetségesnek tartom, hogy *Bánk bán* valódi karaktere ezzel a változtatással még csak feltűnőbb lesz.”

Bánk bán szerepének átírására az a körülmény is készíthette az Operaház vezetőségét, hogy Székelyhidny Ferenc visszavonulása után nem volt olyan tenorista, aki hangban és kiállásban e nagy magyar operahőst alakíthatta volna. Simándy József, a későbbi legendás *Bánk bán* 1940-ben még csak az Operaház kórusának tagja volt.

A bariton-fekvésre átírt *Bánk bán* szerepét Palló Imrére bízta. Az ő szavait idézem:

„A legnagyobb lelkesedéssel és magasra fokozott becsvágygal készülök a nagy feladatra. Érzem a felelősséget és érzi a felújítás minden tényezője: le kell győznünk bizonyos előítéletet, amely talán stílus-, vagy kegyeletsértést lát abban, hogy megváltoztatjuk a szerep eredeti hangfekvését.”

A vitát végül a közönség döntötte el, mert Palló Imre *Bánk bán* szerepében nagy sikert aratott.

A kritikusok véleménye is pozitív volt. Az *Esti Kurir*ban ez olvasható: „Az a baritonista, akire az új *Bánk bán* címszerepét bízta: Palló Imre. A magyar játékszín egyik legfőbb büszkesége. Nagy színész! Mestere az emberábrázolásnak. Nekünk ünnep volt, hogy tőle hallhattuk, láthattuk ezt a szerepet.”

A *Függetlenség* kritikusa nem lelkesedett az átdolgozásért, de megjegyezte:

„Elfogadjuk az új *Bánkot*, egyszerűen azért, mert amellet, hogy megfelelő hőstenor esetén az eredeti hangnemhez való visszatérés lehetősége változatlanul fennáll: Palló Imre meggyőző és legyőző, valóban él. Szinte pórusaiban hordozza magyarságát. Ki lehet mondani róla, hogy megfelel az Erkel Ferenc és Katona József elképzelései szerint való tragikus hősi eszménynek.”

Kodály Zoltán új kórusműve: a *Norvég leányok*

1940-ben a Rádióban oldott légkörű zenei eseményre már csak ritkán volt alkalom, hiszen mind gyakrabban hangzottak el nyomasztó hírek. Hitler *villámháborúi* megpecsételték Nyugat-Európa sorsát, júniusban lerohanták Franciaországot, és hősie ellenállás után Norvégia is megadta magát. A norvég nép melletti együttérzés indíthatta Kodály Zoltánt, hogy Weöres Sándor *Norvég leányok* c. versére kórusművet írjon.

Íme a költő szavai a vers születéséről: „Egy norvégiai utazásomon gyakran visszatérő látvány volt, ahogy a szinte állandóan szitáló ködben lányok sétálgattak, piros, zöld, sárga, kék, mindenféle színű esőköpenyekben. Ez az élmény az alapja a *Norvég leányok* c. versnek, amit nem sokkal a megírás után elküldtem Kodály mesternek, mint érzésem szerint megzenésítésre alkalmas anyagot. De neki először nem tetszett. Félrerakta, nem volt kedve vele foglalkozni. Aztán később véletlenül akadt rá a fiókjában és akkor egész más szemmel látta.

Kodály szerencsés kézzel nyúlt a vershez, és ami benne bántó, kellemetlen anyag volt, azt szépen korrigálta. Át is vettem az ő javításait, bár nem szükségszerű, hogy egy-egy szövegnek a versalakja és zeneszöveg alakja azonos legyen, de határozottan jobb úgy, ahogy Kodály javított rajta, és mint vers is ebben a javított alakban szerepel.”

Eősze László *Kodály életének krónikája* c. könyvéből is idézek: „1940. június 28. Új vegyes-kari kompozíció születik, a Weöres Sándor versére írt *Norvég leányok*. A tiltakozás, az együttérzés kifejezése ez a mű: Kodály így akarja ébren tartani a leigázott népre való emlékezést.

A mesterien szerkesztett kórus ugyanakkor a táj formálta emberek életét, Észak hegyeinek és lakóinak sorsközösségét is érzékeltetni tudja: a *halszagú szél*, a *puha pára* s a szitáló eső páratlan szófestő készséggel elevenedik meg, és emeli ki a balholmi leányok alakját, akik „mindig mosolyognak, de sohasem nevetnek.”

Lehár Ferenc 70. születésnapja

Századunk első felében az operettmuzsika nagymestere Lehár Ferenc volt. A magyarok éppen olyan büszkék voltak rá, mint az osztrákok Johann Straussra. 1940-ben, hetvenedik születésnapja alkalmából a Rádió a következő műsorral köszöntötte a mestert: „Muzsikál a múlt – Lehár Ferenc élete dalban, muzsikában és prózában.”

„A Magyar Rádió ezen az estén az egész világon elsőként ünnepli a 70 éves Lehárt, aki tíz nappal hamarabb utazott Bécsből Budapestre, hogy személyesen vezethesse a próbákat.

Az ünneplésben lélekben részt vesznek az olasz és a német rádióhallgatók is, mert a két ország adóállomásai is közvetítik a Magyar Rádió Lehár estjét. Első ízben fordul elő, hogy a magyar nyelvű felolvasással párhuzamosan egy másik stúdióból az összekötő szövegek fordítását olvassák fel a közvetítést átvevő külföldi rádióhallgatók számára.”

A történelmi hitelességhez tartozik, hogy az olaszokon kívül nem a német, hanem az osztrák hallgatóknak szólt a muzsika. A *Rádióélet*ben ezt így kellett írni 1940-ben:

„A közvetítést az olasz és a német birodalmi rádió bécsi adója is átveszi.”

Emlékezés Vecsey Ferencre, halálának 5. évfordulóján

Vecsey Ferenc halálának 5-ik évfordulóján a Rádió külön műsorban emlékezett a nagy magyar hegedűművészre. Papp Viktor a *Rádióélet*ben így írt róla: „Vecsey Ferenc az egyik legnagyobb magyar hegedűművész. Zenetörténelmi helyet biztosított magának. Lavotta, Csermák és Bihari nevével kezdődik a díszes sor. Majd Hubay Jenőig emelkedik s az ő ihletett pedagógusi keze nyomán Geyer Stefi, Szigeti József és Vecsey Ferenc nevével teljesedett be.

Magyar lélek sír, jajong és álmódzik ezeknek a mestereknek játékában. Magyar hegedűhang! Hát van ilyen? Nem tudom boncolgatni, sem körülírni, de érzem, hogy van és akinek megvan, aranyküllős szekéren száguldhat végig a világon.

A hegedű elsősorban a líra hangszere. Vecsey: a férfias líra mintaképe volt. Tisztaság, átgondoltság és komolyság jellemezte játékát. Vecsey Ferenc élete utolsó évtizedében külföldi körútjai miatt csak két alkalommal hangversenyezett itthon, 1924-ben és 1926-ban. Budapesten és az ország nagyobb városaiban összesen 25 koncertet tartott. A korabeli kritikus, Rákosi Jenő szerint: „Nem azért, hogy ünnepeltetést, még kevésbé, hogy pénzt keressen, hanem, hogy dicsősége fényét ránk vesse.”

Farkas Ferenc *Fagyöngy* című dalciklusa a Rádióban

1940. szeptember 21-én a *Mai magyar zeneszerzők* sorozatban hangzott el a Rádióban első alkalommal, Farkas Ferenc *Fagyöngy* című dalciklusa Máthé Jolán előadásában, a zeneszerző zongorakíséretével. A Szabó Lőrinc verseire komponált dalokhoz még abban az évben zenekari kíséret is készült. Farkas Ferenc zeneszerző 1940-ben, 35 évesen, már több hazai és nemzetközi sikert mondhatott magáénak. 1937-ben mutatták be a hárfára és zenekarra írt *Concertinóját*, több filmzenét és színpadi művet komponált, majd a vokális zenében is kipróbálta tehetségét.

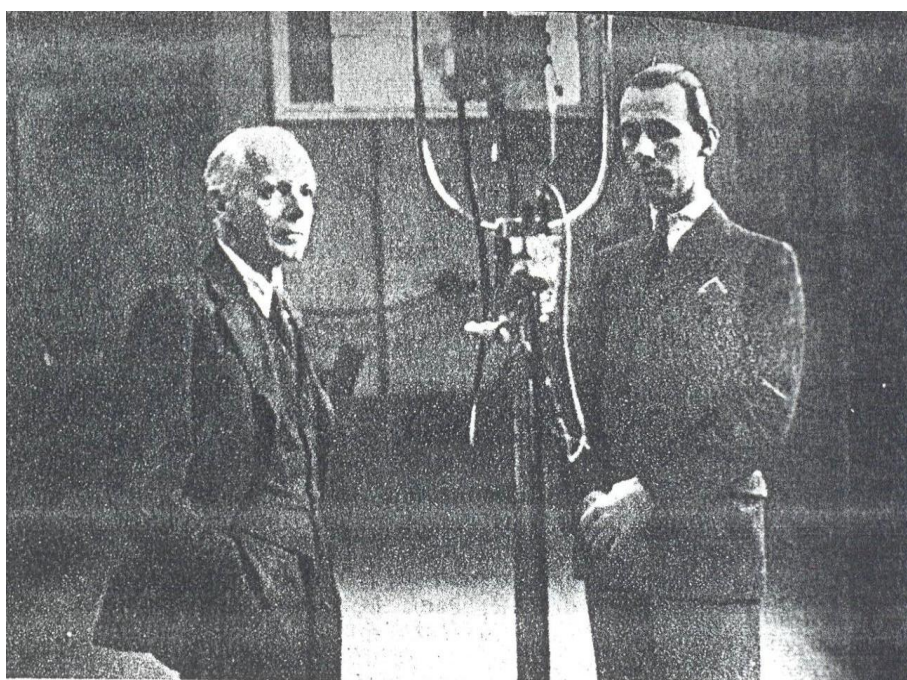
Ujfalussy József így írt erről az időszakról: „Feltűnően megnőtt a korszak termésében a vokális művek aránya. Egy részük kórus-kompozíció, népdalfeldolgozás. Mind több klasszikus és kortárs költő nevét is olvassuk akár kórusainak, akár dalainak jegyzékében. Csokonai, Kazinczy neve mellett feltűnik Babits, Erdélyi, valamivel később Tóth Árpád, József Attila, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Sinka István neve, és tanúsítja, hogy Farkas Ferenc érzékeny irodalmi ízlése a színpadon kívül, a lírai költészetben is társakat keresett zenéjéhez. Színpadi zenék és alkalmi művek között, csendesebb pillanatokban a szöveges aprómunka, a finomra csiszolt prozódiai művészet próbái ezek a miniatúrák.”

Bartók Béla utolsó hangversenyei a Rádióban és a Zeneakadémián

A magyar zenekedvelőknek az 1940-es esztendőről Bartók Béla búcsúhangversenye és amerikai útja jut eszébe. Szomorú volt ez a búcsúzás. Bartók hívei és tisztelői mintha előre megsejtették volna, hogy az egyik legnagyobb magyar zeneszerzőnk véglegesen elhagyja hazáját.

Az 1940-es év eseményei közül most Bartók két rádiós szereplésére és zeneakadémiai hangversenyére emlékezem. 1940. június 17-én volt Bartók utolsó stúdióhangversenye, amikor feleségével, Pásztor Dittával kézzongorás műsort adtak Bach, Mozart és Liszt műveiből, valamint részletek hangzottak el Bartók *Mikrokozmosz*ából.

A *Rádióélet* 1940. októberi számában Böhm László zenei szerkesztő számolt be arról, hogy a Rádió rövidhullámú műsorában új sorozat kezdődött, amelynek első szereplője Bartók Béla volt.

Bartók Béla Böhm Lászlóval, a mikrofon előtt

„A Magyar Rádió a rövidhullámú sávon mindennap 3 órás műsort sugároz Észak- és Dél Amerika számára. E műsorokban a több nyelven adott hírszolgálaton kívül zenét is közvetítünk, lehetőség szerint magyar zeneszerző művét, vagy ha külföldi komponista műve szerepel, azt magyar művész adja elő.

Október hónaptól kezdődően „Az új magyar zeneművészet kiválóságai” címmel új sorozat indul. Az előadás mindig egy zeneszerzőről szól, művei közül bemutatunk néhányat, sőt pár perces beszélgetés keretében megszólaltatjuk magát a szerzőt is.

1940. október 7-én zeneszerzőink egyik legkiválóbbja, Bartók Béla nyitotta meg a sort.

Bartók Béla alig 3 hónappal ezelőtt tért haza amerikai útjáról és néhány nap múlva ismét Amerikába utazik, ezúttal hosszabb tartózkodásra. New Yorkban, Pittsburgban, Denverben, Montrealban tart majd felolvasást és hangversenyt, több hanglemezt is készítenek zongorajátékáról és műveiről. Feleségével, Pásztory Dittával együtt kézzongorás hangversenyeket is adnak.”

1940. október 8. Bartók Béla, feleségével együtt a Zeneakadémia nagytermében megtartotta magyarországi és egyben európai **búcsúhangversenyét**. A Székesfővárosi Zenekart Ferencsik János vezényelte.

Bartók Béla búcsúhangversenye a Zeneakadémián

A másnap megjelent kritikák közül kettőből idézek. Jemnitz Sándor írásának befejező szavai ezek voltak: „A Bartók-házaspár keddi esti búcsúhangversenye a Zeneművészeti Főiskola zsúfolt nagytermében az esemény kiütköző jelentősége jegyében folyt le. Nem csupán a zenevilág színe-java sereglett itt össze, hanem a magyar szellemi élet számos régi meg újabb oszlopos tényezője is. Értékesebb közönséget nagyon régóta nem láttak így együtt ezek a falak.

A műsor éjfél felé végződött, amit nem mentségül hozok fel most, ha nem elemzem részletesebben a hangverseny egyes pontjait. Nem a részletezések időpontja ez, amikor könnyes szemmel búcsúztatjuk az egészet – Bartók Béla közöttünk-élését.

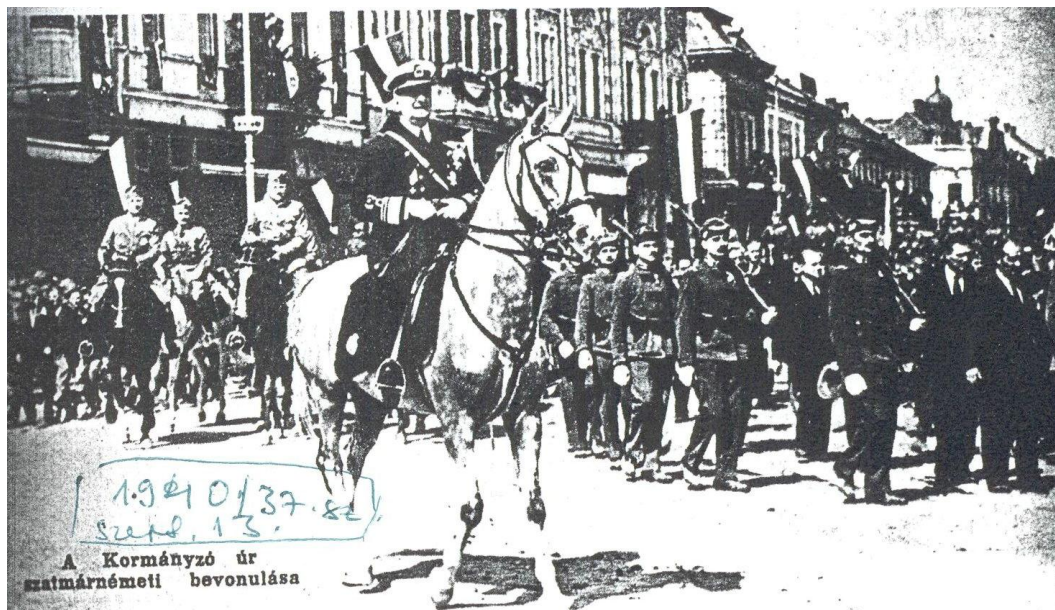
Távozása szimbolikus erejű. S akik forrón tapsoltak neki, e szimbólumok mellett foglaltak állást: az emberi és művészi jellem kristályos tisztasága mellett.”

Bartók hangversenyeinek lelkes, hűséges krónikása: Péterfi István így írt: „Bartók Béla, a nagy magyar zeneszerző, feleségével, Pásztory Dittával, a kiváló zongoraművésznővel a hónap végén hosszabb amerikai körútra indul. Olyan hírek terjedtek el, hogy Bartók véglegesen az Egyesült Államokba költözik, de amint örömmel értesültünk, csak huzamosabb tartózkodás és nem áttelepülés a világhírű művész szándéka. És ezt boldogan veszi tudomásul az egész magyar zenei élet. Dicsőség és büszkeség, biztató és felemelő az a puszta tudat, hogy közöttünk él korunk legkimagaslóbb zeneszerzője, akinek nemcsak újító, alkotó zsenije ragyog, előadó-művészete gyönyörködtet, hanem akinek jelleme, nagyszerű emberi egyénisége a fénylő, útmutató sarkcsillag. Messziről is sugároz az ő példája. Tisztelettel és szeretettel várjuk vissza.”

Történelmi esemény: Erdély visszacsatolása

*1940. augusztus 30-án a nyugati nagyhatalmak bécsi döntése következtében **Észak-Erdélyt visszacsatolták** Magyarországhoz. Kozma Miklós, a Magyar Rádió és a Magyar Távirati Iroda elnökgazgatója a mikrofon előtt rögtönzött beszédben jelentette be a bécsi döntés eredményét: „Elfogódva, reszkető szívvel és mélységesen meghatva közlöm a Magyar Rádió mikrofonján keresztül a történelem kerekének egyik legújabb fordulását, azt, hogy majdnem 45 ezer négyzetkilométer régi Magyarországhoz tartozó terület nagyszámú lakossal visszatér az anyaországhoz. Midőn boldogan, örömmel és az Úristennek hálát adva közli a Magyar Rádió Önökkel a Bécsben elért óriási sikert és eredményt, meghatottan gondolunk mindnyájan azokra, akik hozzánk vissza nem térhetnek. De kérjük őket egy magasabb politika és szükségszerűség érdekében, hogy vállalják bátran azt a különbséget, amely a két sors között kellett, hogy előálljon. Szeretetünk, gondolataink velük vannak.” A történelmi események megváltoztatták a Rádió szokásos műsorrendjét. „A magyar rádióhallgatóknak valószínűleg még emlékezetében élnek azok a helyszíni közvetítések, amelyekben a Magyar Rádió riporterei a felvidéki és kárpátaljai bevonulásról számoltak be. Most, amikor olyan hosszú idő után Erdély visszatért hozzánk, a Magyar Rádió mikrofonja újból mindenütt ott lesz, ahol a magyar honvéd láva alatt megdobbán a föld és ahol visszatért testvéreink ajkán felzúg az *éljen!*”*

A *Rádióélet* 1940. szeptemberi számai tele voltak ilyen és ehhez hasonló, lelkes hangú beszámolókkal. A Magyar Rádió vezetői, bemondói és műszaki dolgozói négy csoportban 12 autón indultak el Erdélybe, hogy részt vegyenek a különböző szakaszokon történt bevonuláson.

Mihalik Kálmán és Csanády György: *Székely himnusz*

Az erdélyi bevonulás napjaiban új melódia szólalt meg a rádióban: a *Székely himnusz*. „Komoly és méltóságteljes, mint a Kárpátok és egyszerű, mint a székely nép maga” írta róla a *Rádióélet*. Csanády György, a Rádió akkori rendezője a *Székely himnusz* születéséről ezt mondta: „Kerek húsz esztendeje, hogy a *Székely himnusz* szövegét megírtam, de soha nem beszéltem róla. 1920-ban mi, a Székelyföldről menekült egyetemi hallgatók az egymásrautaltság tudatában Egyesületet alapítottunk, s hogy ébren tartsuk a székely öntudatot, évenként nagy összejövetelet tartottunk. Az elsőt 1922-ben rendeztük meg az aquincumi amphiteátrumban. Itt hangzott el először a *Székely himnusz*, amelynek zenéjét ugyancsak erdélyi fiú, a fiatalon elhunyt Mihalik Kálmán orvostanhallgató szerezte. A *Székely himnusz* titokban, kéziratban vándorolt Budapestről Erdélybe. Aztán hallottuk, hogy mindenütt elterjedt és a templomokban záróénekként hangzik el.”

A 15 éves Magyar Rádió ünneplése

„1940. december 1-jén egy lázban vergődő világ irtózatos vajúdása közepette ünnepli meg a Magyar Rádió fennállása 15. évfordulóját. Ha visszatekint munkásságára és eredményeire, ettől új biztatást kap az elkövetkező évtizedekre, mert a cél ugyanaz, mint 15 évvel ezelőtt: a nemzeti gondolat jegyében szárnyára bocsájtani mindent, ami jót, nemeset, értékeset alkotott és alkot a magyar szellem!”

1941.

Ádám Jenő előadássorozata: *A skálától a szimfóniáig*

1941. március 8-án hangzott el a Rádióban Ádám Jenő *Vonósnégyese*.

Ám a zeneszerző művei csak ritkán szólaltak meg, de mint a Zeneakadémia tanára annál gyakrabban, nagy sikerrel szerepelt oratóriumok karmestereként, és különösen népszerűek voltak ismeretterjesztő előadásai. Az 1941-es év első felében tíz előadásból álló sorozatot tartott a Rádióban *A skálától a szimfóniáig* címmel.

Az ismeretterjesztő műsorra a *Rádióélet* is felhívta az érdeklődők figyelmét: „A rádió hallgatói közül bizonyára sokan emlékeznek Ádám Jenő *Egy dallam vándorlása a zenekarban*, vagy *A világháború katonadalai* című, népszerű előadásaira. Az ő közvetlen, szórakoztatva tanító előadói készsége biztosítja, hogy *A skálától a szimfóniáig* című újabb előadássorozata is tetszésre fog találni a hallgatók széles körében.”

Íme egy vélemény az előadássorozat elhangzása után:

„Ilyen egyszerűséggel, világos, népszerű, könnyen érthető okfejtéssel még nem hangzottak el előadások e témakörrel.

Lebilincselő, közvetlen hangja a hallgatóságnak különösen azon rétegét ragadta meg, amelynek nem volt alkalma arra, hogy zenei alapismereteket szerezhessen.”

Ádám Jenő rádióban tartott sikeres előadásait később írásba foglalta, majd képekkel, rajzokkal, kotta példákkal kibővítve 1943-ban könyv formájában megjelentette.

Ádám Jenő fiatalon

Horusitzky Zoltán: Dalok kínai versekre

1941. március 15-én az ünnepi műsorszámot a *Mai magyar zeneszerzők bemutató hangversenye* jelentette. Ekkor hangzott el első alkalommal Horusitzky Zoltán *Dalok kínai versekre* c. ciklusa Basilides Mária előadásában, a zeneszerző zongorakíséretével.

Bár Horusitzky Zoltán zongoraművésznak készült, egy kéz-sérülés végül a zeneszerzői tehetségét bontakoztatta ki. Kodály Zoltánnál végezte tanulmányait 1922 és 1926 között. Azonban a zongorához sem lett hűtlen: több évtizeden keresztül tanított a Székesfővárosi Felsőbb zeneiskolában, majd a Zeneakadémián. Horusitzky a zene mellett a költészethez vonzódott legjobban. Gimnazista volt, amikor sorra jelentek meg az Ady, Babits és Kosztolányi kötetek és ő mindig sietett elsőként megvenni azokat. 1913-ban adták ki Kosztolányi Dezső első műfordítás kötetét, amely szinte szenzáció számba ment, hiszen egy akkor még ismeretlen világot mutatott be magyar nyelven.

Horusitzkynek különösen tetszettek a kínai költők: mint Lu Jün, aki 303-ban halt meg és Tu Fu, aki 712 és 770 között él. Ezeket a gondolat gazdag verseket komponálta később dalciklussá.

Ünnepi estek Bartók Béla 60. születésnapján

Röviddel ezelőtt beszámoltam arról, hogy Bartók Béla 1940. október 8-án tartotta meg búcsúhangversenyét a Zeneakadémián, aztán néhány nap múlva feleségével együtt elhagyta az országot. Nehéz körülmények között, sok utazás után érkeztek meg New Yorkba, ahol fárasztó hangverseny-fellépések követték egymást. Öröm lehetett Bartók számára, hogy 1941. január 20-án a Kolisch kvartett bemutatta *VI. vonósnégyesét*, hogy a New York-i Columbia egyetem díszdoktorrá avatta és hogy megbízást kapott a Parry-féle jugoszláv népzenei gyűjtemény lejegyzésére és rendezésére.

Bartók Béla 1941. március 25-én töltötte be 60. életévét, amelyet a budapesti zenei intézmények is megünnepeltek. Az Operaházban két művét: *A kékszakállú herceg vára* c. operát és a *Fából faragott királyfi* c. táncjátékot adták elő Sergio Failoni vezényletével.

Tervezték ugyan Bartók harmadik színpadi művének, *A csodálatos mandarinnak* a bemutatását is, de mint ahogy 1925-ben, majd 1931-ben, ugyanúgy 1941-ben is betiltották.

Természetesen a Zeneakadémián is rendeztek Bartók hangversenyt az évforduló alkalmával, sajnos, igen kis-létszámú közönség részvételével. Jemnitz Sándor kritikája ezt szövé is tette: „Születésének 60. évfordulója alkalmából ünneplő hangversenyt rendeztek Bartók Bélának.

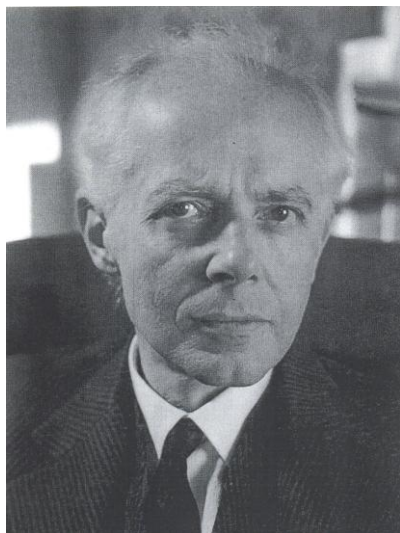
De szomorodott szívvel kell megvallanunk, hogy a Zeneművészeti Főiskola jelentéktelen eseményekre gyakorta zsúfolásig megtelő nagyterme oly mérsékelt látogatottságot mutatott, amely ennek az eseménynek a jelentőségével sehogy sem állott arányban.”

Péterfi István írásában a Bartók iránti mélyes tisztelet kapott hangsúlyt:

„Az ünnep melegét nem hűti le, hogy a nagy magyar zeneszerző személyesen nem lehet jelen. Lángelke itt maradt közöttünk, muzsikájával maga szól hozzánk, és ő biztosan megéri a távoli Amerikában is azt a szeretetet, hálát és hódolatot, amivel ezen a napon hazája reá gondol.”

A születésnap ünnepség legméltóbban talán a Rádióban sikerült. Prahács Margit zenetörténész előadásával és a hangversennyel, amelyen Dohnányi Ernő karmesteri pálcája nyomán szólaltak meg Bartók művei, köztük *A csodálatos mandarin* zenekari szvit formájában. Az est második részében Bartók legszebb kórusművei csendültek fel a Palestrina-kórus női kara és az Egyetemi Énekkarok előadásában, Vaszy Viktor vezényletével.

Néhány sort idézek a *Rádióélet* Bartókot köszöntő írásából:

Bartók Béla

„Bartók Béla ma Magyarország egyik legnagyobb zeneszerzője. Világszerte ismert és ünnepelt művész. Műveinek bemutatója a zenei élet jelentős eseménye. Nagyon kevesen vannak azok, akik első hallásra otthon érzik magukat egy új Bartók-mű szellemében, de kivétel nélkül mindenki, még az is, aki nem érti meg zenéjét, érzi, hogy valami különlegeset, valami egyénit hallott. A nagy mester 60. születésnapján a magyar közönség hálásan gondol Bartók Bélára, azzal a reménnyel, hogy rövidesen újra idehaza üdvözölheti őt.”

Dohnányi Ernő: *Cantus vitae (Az élet dala)* szimfonikus kantáta

1941. április 28-án mutatták be az Operaházban Dohnányi Ernő *Cantus vitae (Az élet dala)* c. öt tételes kantátáját. A szólórészeket Rigó Magda, Basilides Mária, Rösler Endre és Losonczy György énekeltek, a Székesfővárosi Énekkart, az Erzsébet Nőiskola kórusát, valamint a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarát a zeneszerző vezényelte. A koncertet a Rádió is közvetítette. Íme a bemutató előzményei: a *Rádióélet* 1940. novemberi számában örömmel adták hírt, hogy *Dohnányi Ernő meggyógyult*:

„Néhány héttel ezelőtt híre terjedt, hogy Dohnányi Ernő beteg. Az egész zenei világ aggódó szeretettel figyelte a trombózis lefolyását. Ma már elmondhatjuk, hogy a mester erős szervezete és gyógyulni akarása leküzdötte a betegséget. A Gellért szálló szanatóriumi szobájában már dolgozik: most fejezi be *Cantus vitae (Az élet dala)* című szimfonikus kantátáját, amely Madách Imre *Az ember tragédiája* alapján, válogatott szövegrészekre készült. Lélektanilag a zene derülátóbb mint a drámai költemény. Például az Istent dicsőítő ének, amellyel *Az ember tragédiája* kezdődik, a kantáta befejező tétele lett: a kételkedés így vigasztaló harmóniában oldódik fel.” A háború felé sodródó országban Dohnányi Ernő új műve a küzdelem, a jövőbe vetett bizalmat sugallta a bemutató közönsége számára.

Elhunyt Babits Mihály

A *Rádióélet* 1941. augusztus eleji számában gyászkeretben jelent meg Babits Mihály neve, mellette az utolsó fénykép, amely a stúdióban készült a költőről, amikor egyik költeményét hanglezre rögzítették. Íme a rá emlékező írás: „1941. augusztus 4-én, 58 esztendőskorában, hosszú, gyötrő szenvedés után halt meg Babits Mihály, a századforduló és a ma irodalmának egyik legnagyobb költője, írója. Az 1908-ban megalakult *Nyugat* című folyóiratnak kezdettől fogva munkatársa és haláláig szellemi vezetője volt. Költői érdemeiért nemcsak a Kisfaludy Társaság, hanem a Magyar Tudományos Akadémia is tagjai sorába választotta. Mint költő, író, műfordító, tudós esszéista a Rádióban is gyakran szerepelt, bár betegsége jó ideje megakadályozta abban, hogy előadásait, verseit maga olvassa fel. Utolsó hónapjait Esztergomban töltötte az előhegyi kis villájában, könyvei, kéziratok között, makacsul szembenézve betegségével, amiről a *Balázsolás* című megrendítő versében írt.” Babits Mihály költészetének más művészeti ágra is kisugárzó hatását a megzenésített dalok és kórusművek jelzik.

Széchenyi István emlékezete

1941-ben, a háborúba sodródó, szegénységgel küzdő Magyarországon szellemi szükséglet volt a hagyományok ápolása, a nemzet nagyjaira való emlékezés, amelyre jó alkalmat nyújtott gróf Széchenyi István születésének 150. évfordulója. 1941. szeptember 21-től, a születésnaptól kezdve az év végéig a Rádió 20 alkalommal közvetített Széchenyiről szóló emlékünnepeket, zenés összeállítást és hangjátékot, valamint tudományos előadást. A Rádió műsorai példaként mutatták be a reformkor egyik legnagyobb alkotó egyéniségét, aki megalapította a Magyar Tudományos Akadémiát, a Nemzeti Kaszinót és más intézményeket,

megindította a gőzhajózást a Dunán és a Balatonon, megtervezte a Lánchidat, szabályozta a Tiszát, gazdaságpolitikai tanulmányokat írt, miközben tragikus sorsú ember volt. Bár 1848-ban hitet tett a forradalmi átalakulás mellett és az első független kormányban elvállalta a közlekedési miniszterséget, a rettegett fegyveres összeütközés hírére felzaklatott idegei azonban már nem tudták elviselni. Életének utolsó 12 évét a döblingi elmeegógyintézetben töltötte állandó önmarcangolásban, rendőri zaklatás közt, mígnem 1860-ban saját maga vetett véget életének. Széchenyi István halála után a magyar nép gyászát a zeneszerzők is kifejezték: például Mosonyi Mihály és Liszt Ferenc komponáltak műveket emlékére.

150 éve halt meg Wolfgang Amadeus Mozart

Az 1791-es évhez fűződik Széchenyi István születése, de egyben a zenetörténet egyik legnagyobb mesterének, Wolfgang Amadeus Mozartnak halála is, amelyről a Rádió gondosan összeállított műsorban kívánt megemlékezni. A *Rádióélet* zenei ajánlata erről így tudósított: „Mindnyájunk neve már feledésbe ment, mikor még Mozarté élni fog! – mondotta róla egy kortársa, s ez a prófécia máig is érvényes. Európa minden számottevő rádióállomása emlékezik a nagy lángész halálának 150. évfordulójára. A Magyar Rádió is méltó-módon mutatja be Mozart gazdag életművének keresztmetszetét. A Párizsból és Bécsből közvetített hangversenyek műsorán olyan művek szerepelnek, amelyek abban a városban születtek, vagy ott mutatták be azokat. A budapesti Operaházból Mozart színpadi műveit hallhatják a rádión keresztül is. Ezen kívül, a zeneszerzőről szóló előadások és stúdióhangversenyek sora gazdagítja az évforduló anyagát.”

Mozart zongoraversenyei Dohnányi Ernő előadásában

A hangversenyek közül kiemelkedtek azok a zenekari esték, amelyeken Mozart zongoraversenyei hangzottak el Dohnányi Ernő előadásában.

Vázsonyi Bálint Dohnányiról szóló könyvében ezt írta: „Dohnányi életében hagyománnyá vált a hiányzó napsugarat környezete számára pótolni. Még most is, a történelem e teljes napfogyatkozásának idején, megkísérli azt, amire egyénisége, tehetsége kötelezi.

S mi volna kézenfekvőbb, mint éppen Mozart, kit másfél évszázaddal korábban temettek jeltelen tömegsírba. Még most is, 64 éves korában, úttörő munkát végez: a Rádióban Mozart összes zongoraversenyét játssza sorozatban. Nemcsak a manapság számon-tartott 23-at, még a 4

Dohnányi Ernő zongorázik

játszik és ezeket, előkészített vázlat alapján, többnyire a helyszínen rögtönözve. Így ér véget lassan zongorista pályafutása Magyarországon.”

Dohnányi Ernő számára az 1941-es esztendő a sorsdöntő változások kezdetét jelentette. Ekkor mondott le ugyanis a Zeneművészeti Főiskola főigazgatói tisztéről, mert nem értett egyet azokkal, akik a Zeneakadémiáról el akarták távolítani a zsidó tanárokat. A kormány kérésére azonban utódjának kinevezéséig vállalta az igazgatói teendők ellátását.

Kodály Zoltán szereplései a Rádióban

Kodály Zoltán 1941-ben három alkalommal szerepelt személyesen a rádió műsorában.

1940. december 20-án hanglezemre rögzítették Kodály üzenetét az Amerikában élő magyarok számára, amely csak *1941. szeptemberében* hangzott el a Rádió rövidhullámú műsorában.

Ebből a Kodály beszédből idézek néhány mondatot: „Amerikai magyarok! Nagy dolog, hogy a mi szavunk elhallatszik odáig. Bárcsak hozzá segítene a zene is, hogy a világon szétszórt sok magyar ne feledkezzék meg összetartozásáról. Használjátok fel a zenét is arra, hogy jobban megismerjenek bennünket. Énekeljétek régi népdalainkat is, ne csak az új műdalokat. Ezek csak hulló levelei a magyar szellemnek, amaz pedig a gyökere.”

1941. december 8-án tartotta Kodály Zoltán másik előadását a Rádióban *Zene az óvodában* címmel, melynek alap gondolata a következő volt: „Kultúránk legfőbb baja, hogy felülről épült. Mikor a nemzeti élet évszázados lefojtottsága után szabad tér nyílt erre is, túlságos hirtelenséggel akartuk pótolni a mulasztottakat. Nincs ugrás a természetben. A kultúra lassú növekedés eredménye. Azt meggyorsítani, a fejlődés rendjén változtatni nem lehet. Mi előbb a cifra tornyokat raktuk fel. Mikor láttuk, hogy inog az egész alkotmány, akkor fogtunk a falakhoz.

Még hátra van az alapincézés. Az alapincézés az óvodában kezdődik. Ez az első zenei élmények gyűjtésének otthona. Itt játszva tanulja meg a gyermek azt, amire az elemiben már késő lenne.

A tudatalatti magyarság első talpköve a nyelv, a másik a zene.”

Az 1941. december 29-i rádióhangversenyen hallhatta először a magyar közönség

Kodály Zoltán *Fölszállott a páva – változatok magyar népdalra* c. zenekari művét.

Tekintsük át a mű addigi történetét: Közismert, hogy Ady Endre *Fölszállott a páva* című versében a magyar nép szabadságvágyát fejezte ki. A költeményből Kodály 1937-ben forradalmi hangú kórusművet komponált, amelyet a Horthy-korszakban némaságra ítélték. Kodályt azonban tovább foglalkoztatta a szabadságot hozó pávamadár gyönyörű jelképe, és 1939-ben az amszterdami Concertgebouw zenekar felkérésére megírta a *Fölszállott a páva* dallamára épülő, nagy-zenekari variációit. A mű ősbemutatója 1939. november 23-án volt Amszterdamban, Willem Mengelberg vezényletével.

Ezután szerepelt a darab a Magyar Rádió koncertjén, a kinyomtatott műsor szerint Rajter Lajos vezényletével. Ám Eősze László *Kodály életének krónikájában* másról tudósít:

„1941. december. Kodály két ízben szerepel a Rádióban: 8-án hangfelvételekkel illusztrált előadással fordul a közönséghez – ismét *Zene az óvodában* címmel.

29-én pedig – a balesetet szenvedett Mengelberg helyett – maga vezényli a *Fölszállott a páva* zenekari variációk magyarországi bemutatóját.”

Hírek a Rádióból

A *Rádióélet* 1941. novemberi számában olvashatjuk, hogy dr. **Molnár Imre**, a Zeneakadémia tanára, az ismert népdalénekes a Rádió zenei tanácsadója lett, aki ebben a tisztségében is kedvelt témájával, a magyar dallal kíván foglalkozni.

A háborúval kapcsolatos hírek: 1941. áprilisában részleges mozgósítást rendeltek el. Júniusban Hitler megtámadta a Szovjetuniót, és a németek nyomására a magyar kormány is hadat üzent.

Katonáinkat a keleti frontra irányították.

A Rádióban rendszeresítették a közellátási szolgálat közleményeit. Az élelmiszerhiány miatt bevezették a jegyrendszert. A rendkívüli viszonyokra való tekintettel júliustól kezdve engedély nélkül tilos volt belépni a Rádió épületébe, és szükségszerű korlátozásokat vezettek be, mint például a **Budapest II.** adóállomás műsorának szüneteltetését, vagy **Budapest I.**

időnkénti esti üzemszünetét. A közvélemény kérésére szeptembertől kezdve a déli és az éjféli Himnusz előtt imát mondtak az Ukrajnában harcoló magyar katonákért.

A déli ima így hangzott: „Delet harangoznak szerte Magyarországon. Ez a harangszó a nándorfehérvári hősökre emlékeztet. Emlékezzünk élő hőseinkre is. Hiszen ismét harcol a magyar. Az önvédelem adta kezébe a fegyvert és ő bátran elfogadta. A haza határaiért kockán forog a magyar katona élete. Könyörögjünk értük és itthoni szeretteikért. Kérjük az Istent, hogy védje meg a drága magyar életet.”

A magyar Vöröskereszt és a Rádió Honvéd-kívánsághangversenyeket rendezett a Városi Színházban. A műsort a keleti harctéren küzdő honvédek és a hadikórházakban ápolat sebesültek kívánsága alapján állították össze. A zenei intézmények legkiválóbb előadóművészei, színészek, zenekarok és énekkarok jelentkeztek szereplésre. Már az első kívánsághangversenynek is nagy visszhangja volt. A Rádió zenei szerkesztőjéhez tömegesen érkeztek a harcterről a hálás köszönő levelek. Íme az egyik: „Mi, az ukrajnai sáros, őszi éjszakában virrasztó honvédek úgy éreztük, hogy lélekben velünk voltak és vannak az otthonlevők is, amikor ők is, mi is a rádió mellé gyülekezve hallgatjuk a kívánsághangversenyt. Köszönjük!”

Kerpely Jenő gordonkaművész játszik a fronton bajtársainak

1942.

**Elhunyt Felix Weingartner karmester és Emil Sauer zongoraművész,
akik egykor Liszt Ferenc tanítványai voltak**

1942. tavaszán Felix Weingartner osztrák karmester és Emil Sauer zongoraművész halálhíréről értesült a zenei világ. A Magyar Rádió igényes műsorral adózott emléküknél.

A két művész sorsában, életútjában több hasonlóságot fedezhetünk fel. Születésük idejét néhány hónap, halálukat pedig csak néhány nap választotta el egymástól: mindketten 80. életévük határán tértek örök nyugovóra. Pályafutásuk kezdetén, 1883 és 1885 között mindketten Weimarba mentek, hogy Liszt Ferentől kapjanak tanítást, életre-szóló útmutatást.

Hasonlítottak még abban is, hogy mindketten szoros kapcsolatban voltak a magyar zenei élettel. Emléküket Péterfi István zenetörténész írásai alapján idézzük fel:

„**Felix Weingartner** neve több mint félévszázadig a zenekarvezető művészet legmagasabb csúcsát jelentette: átfogó kultúrája, széleskörű műveltsége, kivételes szellemi képessége, zseniális zenei tehetsége sugárzott karmesteri pálcájából.

Megjelenésének, mozdulatainak nemessége, zenekarra és közönségre egyforma szuggesztivitással ható dirigálása karmester-ideállá avatták. Megfordult a világ valamennyi zenei metropolisában és mindenhol rendkívüli sikerrel vendégszerepelt. Budapestre csaknem évenként ellátogatott, ahol számos tisztelője és barátja várta a nagyszerű művészt.”

A német **Emil Sauer** Budapesten szinte második otthonra talált, hiszen rajongóinak egész hada vette körül. Több-száz budapesti koncertje után az utolsó *1941. novemberében* volt, amikor Péterfi István ezt írta az idős mesterről: „Emil Sauer a Vigadó zsúfolt termében ismét felejthetetlen élménnyel ajándékozta meg a közönséget, a nagyanyákat, akik legszebb zenei emlékeiket jöttek felidézni és az unokákat, akik ugyanúgy szívükbe zárhatták korunk legnagyobb pianistáját.” A zongoraművész következő budapesti koncertje *1942. május 6-ra* volt meghirdetve, de helyette már csak halálhíre érkezett.

Péterfi István meghatottan búcsúztatta: „A Mester már soha többé nem ülhet a zongorához, amelynek hatvan év óta páratlan művésze volt. Sauer a zongorajáték Liszt Ferenc lánglelkével megalapított *grand art*jának utolsó nagy képviselője. Művészetében a legtisztább költőiség a legfényesebb virtuozitással párosult. Eszményien csiszolt technika, nemesen csengő zongoratónus, szigorú formaérzék, választékos ízlés jellemezte játékát, melynek fennkölt pátozában egy örökifjú romantikus poétalélek nyilatkozott meg.”

Pongrácz Zoltán: *Gamelán zene*

1942. március 2-án a Zeneakadémián hangzott el a *Magyar szerzők új műveit* bemutató hangverseny, amikor Pongrácz Zoltán *Gamelán zene* című darabja nagy meglepetést keltett, mivel a távoli egzotikus népek hangforrásait, hangszíneit használta fel játékos formában. Sokakban felmerült a kérdés, hogy Kodály Zoltán korábbi zeneszerzés tanítványát vajon mi inspirálta e mű komponálására?

Pongrácz Zoltán a budapesti Zeneakadémia elvégzése után ösztöndíjasként nyugat-európai városokban folytatta tanulmányait. Így 1940-41-ben összehasonlító zenetudományi kutatásokat végzett a Berliini Humboldt egyetemen és főleg az egzotikus népek zenéjével foglalkozott. Az európaiól nagyon eltérő harmónia és ritmusvilág, a különleges hangszerek mély hatással voltak Pongrácz zeneszerzői munkásságára is. E hatás eredményeként született meg a *Gamelán zene* című kompozíciója. A hangverseny után megjelent kritikák közül Lányi Viktor *Pesti Hírlap*ban közölt írásából idézek: „Pongrácz Zoltán *Gamelán zene* című háromtételű szvitjét az operaházi zenészek kitűnő kamaraegyüttese adta elő. A különleges összeállítású jávai gamelán zenét csak hírből ismerjük. Ahogyan Pongrácz élénk varázsolja egy szál hegedű, halk fuvola, érzékeny bűgő vibrafon, néhány ütő- és zörejhanger, valamint hegedűfekvésben virtuózan játszó nagybőgő álmatag összjátékával, - a diszkrét és érdekes stilizáló kísérletet, a hangulat hitelességét nem lehet elvitatni.”

Zathureczky Ede hegedűművészt *Corvin koszorúval* tüntették ki

1942. márciusában Zathureczky Ede hegedűművészt, a Zeneakadémia tanárát, a kormányzó a Corvin-testület tagjává avatta. Ez alkalomból kereste fel a Rádió riporterét.

Zathureczky azonban szerényen elhárította az ünneplést és inkább a világhírű magyar hegedűtanításra terelte a szót: „Felemelő érzés abban a tanteremben tanítani, ahonnan Hubay Jenő munkája nyomán olyan művészek indultak el a világhír felé, mint Vecsey Ferenc, Szigeti József, Pártos Géza, Geyer Stefi és mások. De nemcsak ez a *Hubay-terem* őrzi a nemes hagyományokat, hanem a hegedűtanításban is vannak sajátosan magyar hagyományok. Korántsem tartom véletlennek, hogy Magyarország régen és a jelenben is oly sok neves hegedűst adott a nagyvilágnak. Tulajdonképpen magyar származású volt a nagy Joachim József is, aki Németországban élte le életét és aki újjáteremtette a mai korig is kiható német hegedűiskolát. Hubay az ő növendéke volt. modern hegedűjáték másik nagy megindítója Vieuxtemps, aki a nagy francia és belga hagyományokat egyesítette magában. Hubay nála is tanult, de nemcsak tanítványa volt, hanem munkatársa és később utóda is. Hazatérve szerencsésen egyesítette a latin és germán kultúrák hatását, amelyeknek ápolását magam is célul tűztem ki. Máig elevenen él a magyar hegedűtanítás világhíre, ezen dolgozom tovább tanítványaimmal együtt.”

Zathureczky Ede 1929-től kezdve tanított a Zeneakadémián. De nemcsak a művészképzős hallgatók mestere, hanem maga is Európában és Észak Amerikában ismert művész volt. Kritikusai kiemelték muzikalitását, remek tónusát, virtuóz technikáját, csiszolt forma- és stílusérzékét.

Kókai Rezső: *István király* című oratóriuma

1942. március 15-én Kókai Rezső *István király* című oratóriumát mutatták be az Operaházban szcenírozott formában, azaz színpadi előadásban. A karmester Berg Ottó volt.

A mű, amely a keresztyén és pogány tábor drámai szembenállását fejezte ki, 1938-39-ben készült Vitnyédi Németh István szövegére. A bemutató után azonban évtizedekig feledésbe merült.

Kókai Rezső a budapesti Zeneakadémián Koessler Jánosnál tanult zeneszerzést, de az ott elsajátítható konzervatív zeneszerzési stílus nem elégítette ki. Egy pályadíj elnyerésével lehetősége nyílt arra, hogy nyugat-európai városokban tanulmányozza a modern zenei irányzatokat. 1933-ban zenetudományi doktorátust szerzett a freiburgi egyetemen.

Később ő lett a 20. századi zene egyik legjobb ismerője és ismertetője. Önmaga számára azonban mégsem találta meg azt az utat, amelyen mint zeneszerző biztosan járhatott volna. Fiatal korában írott műveit – bár technikailag hibátlanok – később nem vállalta.

Farkas Ferenc: *A bűvös szekrény* című vígopera bemutatója

1942. április 22-én mutatták be az Operaházban Farkas Ferenc *A bűvös szekrény* c. vígoperáját, Berg Ottó vezényletével. A remekül felépített, szellemesen hangszerelt,

keleties kolorittal átszőtt vígopera főszerepeit Orosz Júlia, Koréh Endre, Maleczky Oszkár és Rösler Endre énekelte. Farkas Ferenc ezt a művét 1938 és 1942 között komponálta. A munka azért húzódott el négy évig, mert a zeneszerző ebben az időben főleg tanítással foglalkozott. Különösen megsokasodtak teendői, amikor 1941-ben Kolozsvárra költözött, hogy az ottani Opera karigazgatója és a Zenekonzervatórium tanára, majd igazgatója legyen.

Szerzőt avat az Operaház címmel a *Rádióélet*ben jelent meg Farkas Ferenc zeneszerzővel egy fényképekkel illusztrált interjú. Íme egy részlete: „Még növendék koromban olvastam az *Ezeregyéjszaka* egyik meséjét, melynek mulatságos története, kerek szerkezete, úgy véltem, operaszínpadra termett. Gondoltam, most már eljött az ideje, hogy megkomponáljam. Kunszery Gyula versei könnyen gördültek és jól ment a munka. Persze, csak nyári szünetben, mert a tanítás mellett sok időm nem jutott a komponálásra. Ezért tartott majd négy esztendeig, míg *A bűvös szekrény* elkészült. Arról szól, hogy egy csinos asszony mennyi ravasz ötlettel és asszonyos furfanggal szabadítja ki ártatlanul elítélt urát a börtönből.”

A kritikusok egy része fölvetette, hogy aktuális-e egy ilyen vígopera bemutatása a pusztító háború kellős közepén? A zenei közvélemény és a sajtó azonban nagy reményekkel várta az új operát.

A számos kritika közül Péterfi István írásából idézek: „Eredeti magyar operabemutató mindig különösen figyelemreméltó esemény. *A bűvös szekrény* című opera premierjén a színház és a közönség nem csalatkozott, sőt a siker felülmúlta a legmerészebb jóslásokat. Ezt az eredményt Kunszery Gyula kitűnő szövegkönyvének, a tudással, tehetséggel, ízléssel, rutinnal komponált partitúrának és a pompás előadás egységének, frissességének, példás összehangolásának lehet köszönni. Farkas Ferenc muzsikájának nincsen ugyan határozott egyéni bélyege, de ötletes, a modern formanyelv minden kifejezését tudatosan felhasználó, lüktető ritmusú zene. Az egész munkának fiatalos jókedv, derű, üdeség adja erejét és hatását. Amint a sok taps bizonyítja, a színház népszerű, állandó, vonzó repertoár-darabbal gazdagodott.”

A tragikus augusztus 20-a

1942. augusztus 20-a, mint minden évben, hagyományos módon kezdődött:

„Nemzetiszínű zászlók pompáztak a főváros utcáin, az ünneplő nép igyekezett a várba, hogy részt vegyen a Szent Jobbot kísérő körmenetben. Zúgtak a koronázó főtemplom harangjai, a rádión keresztül szállt a szó és az ének. Egyszer azonban elhallgatott a rádió és balsejtelmes várakozás után bementek a lesújtó gyász hírt: „**Horthy István** kormányzó-helyettes, a keleti hadszíntéren küzdő magyar hadsereg tisztje **repülőgép-szerencsétlenség áldozata lett.**” Az imént még ünneplő emberek érzéseit a tragikus hír pillanatok alatt könnyes fájdalommal, néma döbbenetté változtatta.”

Elhunyt Móricz Zsigmond

Móricz Zsigmond neve fekete gyászkeretben jelent meg az újságokban, így a *Rádióélet*ben is: „1942. szeptember 4-én hajnalban, amikor Budapesten lefűjték az éjszakai légtalpi riasztást, meghalt Móricz Zsigmond. Agyvérzés ölte meg korunk legnagyobb magyar regényíróját. Immár a „nagy nemzedék”: Ady, Babits, Móricz Zsigmond, Kosztolányi nemzedéke, Juhász Gyula, Tóth Árpád és mind a többiek, a századforduló irodalmi forradalmának megvalósítói rendre követték az első halottat, a vezért. Ady Endrét, aki valóban „a halottak élén” halad. Móricz Zsigmond e nagy nemzedéknek egyik legjelentősebb tagja volt, személye körül a legutóbbi időkig is, hasonlóan Adyéhoz, mindig mozgásban, forrongásban volt a közvélemény, teremtő tehetsége mindig ellentétek, heves és termékenyítő viták közep pontjában állott.”

Móricz Zsigmond kezdettől fogva lelkesen, pártfogóan figyelte a Rádió működését. „*A 10 éves Magyar Rádió*” című albumba írók, költők fogalmazták meg érzéseiket, gondolataikat, többek között Móricz Zsigmond is: „Mikor először ültem le a mikrofon elé, mély meghatottság fogott el. A legnagyobb csodát éreztem: a megszüntetett távolságokat rokonlelkek között. A rádió mindent felülmúl, amit az ember valaha kitalált arra, hogy gondolatot közöljön. Ha megszólalok, mindig van bennem valami felelősségérzet. Ha a rádióban megszólalok, ez a felelősségérzés a legmagasabbra fokozódik: mi az, amit az egész magyarságnak el kell mondanom. A zene az egész emberiséghez szól, a beszéd csak a nyelvközösséghez. De a nyelvközösség nemzeti közösséget jelent: aki a rádióban megszólal, a nemzet munkása.”

Emlékműsor Claude Debussy születésének 80. évfordulóján

Bár az 1942-es esztendő rádiójában a háborús események kerültek előtérbe, mégis sikerült két olyan műsort találni, amelyből a derű sugárzott. Az egyik Claude Debussy születésének 80. évfordulója alkalmából rendezett összeállítás volt. A műsorban felcsendült *A tenger c.* szimfonikus vázlat is. „A napsütötte Földközi-tengerről énekel itt Debussy, az életörömmel igéző szépségű, derűs tengeréről, amit nem ülnek meg nyomasztó ködök, vad viharok.” A. Balogh Pál újságíró *A nagy újító* címmel a *Rádióélet* hasábjain foglalta össze a kiváló francia zeneszerző jelentőségét. Néhány gondolat a cikkből: „A romanticizmust számos szellemi áramlat követte. Ezek közül az egyik legérdekesebb és legeredetibb az, amelynek alapjait Claude Debussy fektette le. Ez a francia muzsikusként olyan újításokat vezetett be, amelyek meghökkentették a hagyományokhoz ragaszkodókat, voltak, akik elítélték, sokan vitáztak felette, ma azonban már világszerte hódolnak zenéjének. Debussy összhangzattani újítása megrendítette a tonalitás alapjait, mivel szakított a dúr és moll hangsorral, ezáltal korlátlan kifejező erejű új hangzatok keletkeztek. Debussy érzéseit a természet irányította, ösztönösen élte bele magát az impressziókba, a pillanatnyi hangulatokba, ezért tudott a zúgó szélnek, a vonuló felhőknek vagy a sziklákhöz verődő hullámoknak hangot adni.”

Budapest vendége: Tito Schipa operaénekes

Gondolatban maradjunk továbbra is a napsütötte mediterrán vidékén. A *Rádióéletben* megjelent ugyanis egy cikk *A bel canto mestere* címmel, amely Tito Schipa operaénekest köszöntötte budapesti hangversenye alkalmával. Az írás így kezdődött:

„Egyetlen ország sem tudja felmutatni azt az énekkészséget, amit Olaszország. Honnan ez a kivételezettség, ez a szárnyaló énektudás? Egyik kiváló zenei esztétikusunk szerint:

„A bel canto az olasz nép anyanyelve. Nemzeti örökség, közkinés. Hozzá tartozik a kék égbolthoz, a párás, sós levegőhöz.” A rendkívüli énekkészség összefügg a napsugárral, az énekkedvvel és az olasz vérmérséklettel.” Tito Schipa Olaszország szülőtte volt, a század első felének talán legnagyobb lírai tenoristája, a bel canto, a szép éneklés nagy mestere. A magyar közönség főleg hanglemezei révén ismerhette művészetét, személyesen pedig (a két világháború közötti időben) két alkalommal találkozhatott vele Budapesten. Az 1942. október 28-án a Vigadóban megtartott nagy-sikerű ária- és dalestjét a Rádió is közvetítette felvételről.

Hangversenyek Kodály Zoltán 60. születésnapja alkalmából

1942. december 16-án Kodály Zoltán 60. születésnapját ünnepelték. A Dalosszövetség az egész évet „Kodály-évnek” nyilvánította, és számos hangversenyt rendeztek tiszteletére Budapesten, vidéken, valamint több külföldi városban is. A Balogh Pál, a *Rádióélet* munkatársa otthonában kereste fel a mestert, hogy interjút készítsen vele. Kodály az elvégzendő feladatok közül a közönségnevelést emelte ki, mivel ebben a Rádiónak is nagy szerepet kell vállalnia.

Íme Kodály szavai: „A művészet virágzásának két feltétele van: a művésznevelés és a közönségnevelés. A harmadikat, a tehetséget, mint magától értetődőt feltételezem.

A Zeneművészeti Főiskola fennállása óta művésznevelésünket tökéletesnek mondhatjuk. Annál inkább elmaradtunk a közönség nevelésében. Pusztán hangversenyek látogatásával nem nevelődik a közönség, már csak azért sem, mert a nevelésre leginkább rászoruló része el sem megy oda, ahol számára érthetetlen zenét kellene hallgatnia. A zenei alapok ismeretét az iskola feladata volna mindenki számára hozzáférhetővé tenni. De az iskolának kellene megadni azt az alapvető élményt is, amelyből a zene iránti érdeklődés életre-szólóan kifejlődhetne.

Az iskolán kívül a Rádióra is nagy feladat vár ezen a téren. Nemcsak a komoly zenének az eddiginél méltóbb és hatékonyabb terjesztésére gondolok, hanem egy kifejezetten nevelő és tanító működésre, amint ez már sikeresen elindult 1941-ben Ádám Jenő *Skálától a szimfóniáig* c. előadássorozatával. Egy rendszeres, több évre kiterjedő tanfolyamra gondolok, ha nem is a tanítani akarás tolakodó formái között, hanem a közönség érdeklődését felkelteni és fenntartani tudó módon. Ha majd a közönségnevelés utoléri a már előrehaladott művésznevelést, s a kettő kölcsönösen egymást kiegészíti, akkor lesz majd virágzó zeneélet Magyarországon.”

A hallgatóság számára emlékezetes maradt az a Kodály est, amelyen a Palestrina- és a Cecília kórus egyesítésével létrehozott **Budapesti Kórus** mutatkozott be **Bárdos Lajos** vezetésével.

Az Operaház pedig négyórás műsorral köszöntötte a 60 éves Kodályt: felújították a *Székely fonót* és színpadi előadás formájában hangzott el a *Psalmus Hungaricus* is, amelyben Dávid király szólamát Set Svanholm énekelte – magyarul. A svéd tenoristának, az akkor már stockholmi emigrációban élő Tóth Aladár segített a szöveg megtanulásában.

December 16.-ra – Kodály születésnapjára volt kitűzve a *Concerto* magyarországi bemutatója, de a zeneszerző betegsége miatt 1943. február 6.-ra halasztották. Ez a mű 1939-ben készült Frederick Stock felkérésére, a Chicagói Szimfonikus Zenekar ötven éves jubileumára. Maga Kodály vezényelte volna az ősbemutatót, de a háborús események miatt nem kerülhetett sor az utazásra, a partitúrát is csak úgy sikerült a zenekarhoz eljuttatni, hogy Bartók Béla vitte ki magával, amerikai emigrációjakor. Az 1941. február 6-ai amerikai bemutató után két évvel hangzott el a magyar közönség előtt is.

Háborús hírek és üzenetek

1941 karácsonyán szólalt meg először a rádióban a *Bajtársi Rádiószolgálat*. Egy év alatt 125 ezer üzenetet közvetített a keleti fronton harcoló magyar katonák és itthon lévő szeretteik között. A *Rádióélet* rendszeresen beszámolt erről a munkáról: „A Honvéd Haditudósító század rádiógépkocsijai a legelső vonalakat járják és hol pihenőkben, hol ütközetek rövid szünetében felsorakoztatják honvéd bajtársaikat mikrofonjuk elé, majd lemezeken örökítik meg a sok-sok hazaszóló üzenetet. Az itthoni Haditudósító század szintén gépkocsikkal járja az országot. Megállnak a községek főterén és hangszórón hívják azokat, akiknek hozzátartozója valahol Oroszországban, a Don mentén harcol. Az otthon üzenetét rögzítő korongokat aztán külön futár viszi Oroszországba, és az ott működő magyar katona-rádióállomás sugározza tovább. Az üzenetsorozat nagy részét a Budapesti Rádió is közvetíti: így mindenki hallhatja azokat a megható, szívszorító üzeneteket, melyekben aggódó anyák, feleségek hangja szól, és felsír egy pár hetes apró magyar is, akit az édesapja még sohasem látott.”

1943.

Requiem egy hadseregért

A Magyar Rádió a maga lehetőségeivel igyekezett kapcsolatot tartani az ország szívéből 1500 km-re, Oroszországban harcoló magyar katonák és itthon-maradt szeretteik között: például az *Üzen az otthon*, vagy a *Honvédeink üzennek* című rendszeresen jelentkező műsoraival, és a *Honvéd-kívánsághangversenyek* szervezésével.

A *Rádióélet* pedig minden számban közölte a Hadtudósító század fotókkal illusztrált beszámolóit. Az 1943-as év elején küldött tudósítások az elviselhetetlen orosz télről szóltak, ahol katonáinknak 35 fokos hidegben kellett harcolniuk hiányos öltözetben, megfelelő táplálkozás nélkül, rossz felszereléssel. „A hó jéggé fagyott körülöttünk, még a vasra is odaragad a kéz. Az ember mindent magára venne, mert fázik kívül-belül. Csikorognak a csontjai. És ez még jó, ha az ember fázik. Mert amikor nem fázik valamije, akkor megfagyott. Nem érzik, mert az idegei is megfagytak. Hát ilyen az orosz tél.” Egy másik beszámoló a Don kanyar egyik őrállásából tudósított: „Egy hóbucka tetején volt az őrállás: csaknem kétméternyi lyuk a hóba vájva és a teteje is betakarva jéggé fagyott hólapokkal. A hóba vágott kis asztalkán állott egy telefonkészülék, ezen adhattam jelet a parancsnokságnak. Egyszer-csak olyasféle hangot hallottam, mintha repülőgép közeledne. Légcsavaros szán. Járőr. Éppen nyúltam a telefon után. A következő pillanatban recsegést hallottam, aztán mintha acélszivaccsal gyorsan megtörölték volna a jobb arcomat. Megsebesültem. A kesztyűvel az arcomhoz nyúltam, majd a hóba nyomtam, vérfolt maradt a helyén. Térdeim meggyengültek és elvesztettem az eszméletemet.” Aztán, egyszer-csak a *Rádióélet*ből és a többi újságokból is elmaradtak a haditudósítások, a hírek, a magyarázatok. Az oka az volt, hogy 1943. január 12-én megkezdődött a szovjetek támadása. A következő két hét alatt a 200 ezer főnyi **2. magyar hadseregből mintegy 150 ezren** meghaltak, megfagytak, megsebesültek, fogságba estek.

Január 24-én a hadsereg maradványa hivatalosan is kivált az arcvonalból és csendben megkezdtek hazaszállításukat. A tragikus esemény 30 éves évfordulóján jelent meg Nemeskürty István *Requiem egy hadseregért* című könyve, amely tárgyilagosan közli a tényeket. Ebből idézek: „Az 1943-as sajtó és az uralkodó osztály agyonhallgatta ezt a vereséget. Döbbenetes közönnnyel tért napirendre az ország a katasztrófa felett. Persze, hogy hírzárlat volt, persze hogy kemény volt a cenzúra és erős a politikai terror: de mégis...A 2. magyar hadsereg másfél százezernyi halottjának megsiratása később is elmaradt. Valószínűleg azért, mert a vereség a Horthy-Magyarország megérdemelt katonai veresége volt. Leírom még egyszer: a doni katasztrófa, amelyben két hét alatt százötvenezer ember pusztult el, történelmünk szám szerint legnagyobb veresége.”

Az 50 éves Telefonhírmondó megszűnése

50 évvel korábban: 1893. február 15-én kezdte meg működését a Telefonhírmondó.

Puskás Tivadar találmányának az volt a lényege, hogy egy központban felolvasott szöveget vezetéken keresztül juttattak el az előfizetőkhez. A jubileum alkalmával a Rádió egész-napos műsorral emlékezett a Telefonhírmondóra, mint a Rádió előfutárára, és munkatársaira.

Felidézem az első közvetítést. A beköszöntő így szólt: „Üdvözöljük Budapest lakosságát. Üdvözöljük oly szokatlan módon, mely páratlan az egész világon. Üdvözöljük az első várost, amelyből a Telefonhírmondó győzedelmes útjára megindul.” A Telefonhírmondóban híreket, politikai eseményeket közöltek, majd zenét, sőt színházi- és operaelőadásokat is közvetítettek. A találmánynak külföldön is nagy visszhangja volt, a múlt század végén úgy emlegették Budapestet, hogy ez az a város, ahol földalatti vasút és telefonhírmondó van.

Az évtizedek alatt azonban a levegőben kiépített vezetékek tönkrementek, felújításra nem volt pénz, ezért 1943. október 31-én úgy döntöttek, hogy a magánlakásokban megszüntetik működését. Csak a kórházakban maradt meg, ahol a földalatti kábeleket ki lehetett építeni.

A *Rádióélet* így búcsúzott az 50 éves Telefonhírmondótól: „Lekerülnek a falakról az odafüggesztett hírmondó fejkagylók és eltűnnek az asztalokról a hangszórók. A búcsúzás fájdalmas pillanatában köszönjük, hogy annyit szórakoztatott és vigasztalt bennünket öt évtizeden át. Emlékét kegyelettel megőrizzük és diadalmas úttörő szerepét mindig hirdetni fogjuk. Isten veled, öreg barátunk, kedves Telefonhírmondó!”

Kenessey Jenő: Az arany meg az asszony című operája

1943. május 8-án mutatta be az Operaház Kenessey Jenő *Az arany meg az asszony* c. operáját, amit a Rádió néhány héttel később közvetített. A sikeres bemutató után a zeneszerző így nyilatkozott a *Rádióélet*nek: „Krudy Gyula színdarabjában találtam meg azt a témakört, amely megfelelt elképzeléseimnek. Krudy prózájának csengése, szavainak lüktető ritmusa és költőisége megragadta a fantáziámat. Közel két esztendeig dolgoztam *Az arany meg az asszony* partitúráján és az Operaház igazgatósága azonnal el is fogadta előadásra a művet. A színpadi történés komikus epizódjainál kihasználtam a zenekar bizarr színeit. A két lírai építkezésű szerelmi kettősön kívül két drámai csúcspont van az operában: az egyik a katona történetéről szóló régi ballada, a másik pedig az arany gonosz hatalmáról szóló kvintett.”

100 éves a *Szózat* zenéje, Egressy Béni alkotása

1943. május 10-én volt száz esztendő a *Szózat* zenéje, amelyről több rádióműsorban és ünnepi hangversenyen is megemlékeztek. Papp Viktor így kezdte előadását: „A *Szózat* zenéje száz éves. Tizenkilenc üteme a magyar múlt, a magyar jelen és a magyar jövő. Muzsikáló szimbólum. Fájdalmaink enyhítője, örömeink gyarapítója, a nemzet béke- és hadi-dala és imádsága.” Tekintsünk vissza a száz évvel korábbi eseményekre: Bartay András, a Nemzeti Színház igazgatója 1843-ban pályázatot hirdetett Vörösmarty Mihály *Szózat* című versének megzenésítésére. A beérkezett 22 pályamű közül a bíráló bizottság kiválasztotta a három legjobb

alkotást: Fáy Gusztáv, Thern Károly és Egressy Béni

kompozícióját, hogy azokat a Nemzeti Színházban bemutassák és a végleges eredményt, illetve a döntést a közönségre bízzák.

„1843. május 10-én, a nevezetes napon a Nemzeti Színházban megjelent a főváros színe-java. A karzatot zsúfolásig megtöltötte a diákság. Amikor a zenekarban felcsendültek Egressy Béni szerzeményének első hangjai, az egész nézőtér varázsütésre felugrott helyéről és állva hallgatta végig a szívbemarkoló, fenséges dallamot. Utána tomboló tapsviharban tört ki és ezzel a pályázat sorsa el is dőlt. Az egybegyűlt közönség egyhangúlag Egressy Béninek ítélte oda a pálmát.”

Egressy Béni, a *Szózat* zeneszerzője

Herczeg Ferenc író 80. születésnapja

1943. szeptember 22-én ünnepelte a magyar kulturális élet Herczeg Ferenc 80. születésnapját. Ezen a napon, sőt, a következő hetekben is, a rádióműsor java-részét az igen népszerű és termékeny író méltatásának szentelték. A születésnap egyik eseménye ifjabb Ábrányi Emil *Bizánc* című operájának bemutatása volt, amelyet Herczeg Ferenc drámájából, Innocent Vincze Ernő szövegkönyve alapján komponált. A *Rádióélet* így írt az opera rádió-bemutatójáról: „Szeptember 22-én, Herczeg Ferenc 80. születésnapján a Nemzeti Színház művészei a Rádióban előadják a *Bizánc* című dráma híres nagy jeleneteit, majd eljátsszák prózában az átírt formát, azaz az opera szövegkönyvét és végül az Operaház tagjai zenekari kísérettel bemutatják a dalmű végleges formáját, az énekelt zenedrámát.

Ezen a módon a rádió hallgatói megismerhetik az operaszerző műhelytitkait is, azaz, hogy hogyan formálódik át a drámai próza operává. Első eset a Rádió történetében, hogy egy új magyar opera először a mikrofonon keresztül jut el a hallgatókhoz, még mielőtt az Operaház színpadára kerülne.”

1943. október 7-én Dohnányi Ernő vezetésével megalakult a Rádiózenekar

„1943. október 7-én a Városi Színház hangversenytermet ábrázoló színpadán, lépcsőzetes dobogón helyezkedett el a frakkba öltözött 70 tagú zenekar. A karmesteri emelvényen megjelent Dohnányi Ernő, a Rádió főzeneigazgatója és intésére felcsendült Liszt Ferenc *Les préludes* című szimfonikus költeménye. A termet zsúfolásig megtöltő közönség, valamint a rádióközvetítés sok százezer hallgatója tanúja lehetett a Rádiózenekar bemutatkozásának. A koncerten jelenlévők fokozódó lelkesedéssel ünnepelték nemcsak a vezénylő Dohnányi mestert, majd Chopin *f-moll zongoraversenyének* elhangzása után a szólót bravúrosan játszó Károlyi Gyula zongoraművészt, hanem az első nyilvános hangverseny tűzpróbáját kiálló Rádiózenekart is.”

A *Rádióéletből* idéztem a Rádiózenekar sikeres bemutatkozásáról szóló tudósítást.

A Rádió házi-zenekara egyébként már évek óta működött, hiszen az úgynevezett *szalonzenekar* 1936. február 1-jén kezdte meg működését Bertha István vezetésével. Ez a kiváló muzikusokból álló együttes főleg hatásos, könnyed, rövid műveket játszott. 1941 augusztusától kezdve nevüket a műsorújság már Rádiózenekarnak írta és időnként, főleg ünnepélyes alkalmakkor szimfonikus igényű, komoly zeneműveket is játszottak. Például Liszt szimfonikus költeményeit, vagy a Dohnányi Ernő által sorozatban játszott Mozart-zongoraversenyek egy részét, valamint modern magyar darabokat.

A Rádiózenekar megalapítását azonban 1943. október 7-től kezdve számítjuk.

Elhunyt Reinitz Béla

1943. október 27-én váratlanul elhunyt Reinitz Béla. Méltatói kiemelték, hogy a jogot végzett, de zeneszerzői tanulmányokat is folytató Reinitz a *Népszava*, majd a *Világ* c. lapok kritikusaként harcos írásaival segítette a fiatal Bartók és Kodály műveinek megismertetését, elfogadását. A Tanácsköztársaság idején őt bízták meg a zenei direktórium vezetésével, emiatt később külföldi emigrációra kényszerült. Reinitz a század első évtizedében tűnt fel, mint Ady Endre verseinek értő tolmácsolója, több mint száz versének megzenésítője.

Nagy Endre kabaréjában, ahol korábban Ady verseiről csak karikatúrák hangzottak el, megrendítő hatással csendültek fel a Reinitz-dalok és az addig idegenkedéssel fogadott Ady-versek hamarosan népszerűek lettek. Ünnepeken, matinékon, a *Nyugat* folyóirat felolvasó körútjain számos Ady-vers hangzott el Reinitz megzenésítésében, elsősorban Medgyaszay Vilma és Basilides Mária tolmácsolásában. Az egyik műsorról az *Újság* c. lap kritikusa így írt: „A zeneszerzők között Reinitz Béla volt az, aki elsőnek értette meg Ady költészetét. Ő találta meg legelőször azokat a zenei formákat, amelyek az Ady-versek mélységét hangokon keresztül érzékelhetővé, a tökéletes prozodiával érthetővé, könnyen énekelhetővé teszik.”

Kodály Zoltán egy 1956-os keltezésű írásában szigorú-szeretettel emlékezett a hányatott sorsú zeneszerzőre: „Egy nem sikerült élet: ügyvédi, hivatalnoki pályával össze nem egyeztethető, de el nem csitítható zenészhajlam, amely éppen ezért teljes kifejlődésre nem juthatott.

Későbbi tanulmány nem pótolhatta az ifjúkorban elmaradt alapvetést. Határozott előadó tehetség: kiváló énekes lehetett volna, ha jó hangja van. Ady tette dalszerzővé: az ő versére írt, félig szavalt, félig énekelt melodramatikus, szinte rögtönzött dalaival, saját szuggesztív előadásában sokak fülét nyitotta meg Ady számára, akik olvasva „nem értették”. Sok csalódás érte, s Adyn kívüli szövegei is: csupa nem sikerült élet tükrei. És mégis: ez az ember egy nagy áradó szeretetforrás volt, nem „szeretném, ha szeretnének” volt a jelszava, hanem „szeretném, ha szerethetnék valakit”.

90 éves a Budapesti Filharmóniai Társaság

1943. november 26-án a Budapesti Filharmóniai Társaság fennállásának 90. évfordulója alkalmából Dohnányi Ernő vezényletével ünnepi magyar estet rendeztek az Operaházban. A Budapesti Filharmóniai Társaság első hangversenyét 1853. november 20-án tartották a Nemzeti Múzeum dísztermében. A zenekart Erkel Ferenc vezényelte, aki nemcsak alapítója és karnagya, de késő öregkoráig éltető lelke volt a Filharmóniai Társaságnak. A zenekar 90 éves történetét négy jelentős elnök-karnagy határozta meg: Erkel Ferenc az alapítástól kezdve 1875-ig, majd fia, Erkel Sándor 1900-ig, Kerner István 1919-ig, és utána Dohnányi Ernő. Az alapítás 90. évfordulóján felcsendültek Liszt, Kodály, Bartók művei, valamint Dohnányi Ernő *Változatok egy gyermekdalra* c. kompozíciója. Amikor ez a darab következett, Dohnányi átadta a karmesteri pálcát Rubányi Vilmosnak, ő pedig a zongora mellé ült, hogy művének szólóját játssza. Az ünneplés azonban csendes volt, mintha csak érezték volna a zenekar tagjai, hogy együttzenélésük hónapjai meg vannak számlálva. Bizonyos faji törvények ugyanis lehetetlenné tették az intézmény munkáját, ezért 1944. május 11-én beszüntették működésüket.

1944.

Bartók Béla *Hegedűversenyének hazai bemutatója*

Az 1943-44-es koncertévad kiemelkedő eseménye Bartók Béla *Hegedűversenyének* hazai bemutatása volt. Bartók ezt a művét 1938-ban írta Székely Zoltán hegedűművész számára, aki az ősbemutatót Hollandiában tartotta. Később több más nagy-sikerű külföldi előadás híre is eljutott hozzánk. A hazai bemutató - három hangversenyen, Szervánszky Péter fiatal hegedűművésznek köszönhető, aki megtanulta a rendkívüli nehézségű szólamot. Előbb zongorakísérettel játszotta el, válogatottan műértő közönség előtt. Zenekarral először 1943. szeptember 27-én Kolozsvárott adta elő, Vaszy Viktor vezényletével. A harmadik hangverseny 1944. január 5-én a Pesti Vigadóban hangzott el, amikor a Székesfővárosi Zenekart Ferencsik János vezényelte. A Magyar Rádió mind a kolozsvári, mind a budapesti koncertet közvetítette.

Néhány mondatot idézek Jemnitz Sándor akkori hangverseny kritikájából:

„Remekmű! S mily egyszerűen indul! Hosszú lélegzetű dallamos főtémával, amelynek melodikus ereje meggyőző és hatalmába keríti még a konzervatív szellemű hallgatót is.

Mintha a szerző fokozatosan akarná bevezetni közönségét sajátos zenei világába.

Először megnyeri tetszését, bizalmát, s ha már kezében érzi kezét, csak akkor indul el vele muzsikájának merészebben sziklás és zordonabban fenséges tájai felé.”

100 éves Erkel Ferenc *Hunyadi László c. operája* és a *Himnusz* zenéje

1944. január 27-én emlékezhetek Erkel Ferenc *Hunyadi László c. operájának* 100 évvel korábbi bemutatójára. Az ősbemutatóról Till Ottó *Opera* című könyvében így írt:

„A bemutató előadás 1844. január 27-én zajlott le, és minden képzeletet felülmúló lelkesedést váltott ki. Ehhez a mű szépségein felül vitathatatlanul hozzájárult a forradalom előtti idők légköre, melyben a legkisebb szikra is lángot gyújthatott, de hozzájárultak az operának a magyar történelemből vett eseményei is, melyek ugyanolyan gyászos képet festettek az akkori idegen uralkodóról, mint amilyent a bemutató korának magyarsága is jól ismert.

De mindenekfelett lelkesített a felismerés, hogy ettől a naptól kezdve már Magyarországnak is volt európai színvonalú és ugyanakkor elejétől végéig magyar ihletésű operája.”

Nemrég számoltam be arról, hogy Egressy Béni 1843-ban komponálta a *Szózat* zenéjét.

Egy évvel később, 1844-ben pedig Erkel Ferenc zenésítette meg Kölcsey Ferenc *Himnuszát*.

Mindkét nemzeti imádságunk megszületését Bartay Andrásnak, a Nemzeti Színház akkori igazgatójának köszönhetjük, aki pályázatot hirdetett Vörösmarty Mihály *Szózat* és Kölcsey Ferenc *Himnusz* című versének megzenésítésére.

60 éves az Operaház

Az előző témák folytatásaként említem meg, hogy 1944-ben a budapesti Operaház is elérkezett megnyitásának 60. évfordulójához.

„A megnyitó előadást *1884. szeptember 27-én* tartották meg. A műsort Erkel *Hunyadi László* című operájának nyitánya vezette be, amelyet maga a zeneszerző vezényelt. Tekintettel azonban arra, hogy Erkel Ferenc ebben az időben 75 esztendő volt, az est további számait, a *Bánk bán* és a *Lohengrin* részleteit már Erkel Sándor vezényelte.”

Az utolsó Zenedélután közvetítése a Hubay-palotából

1944. február 6-án a Rádió hangversenyt közvetített a Hubay-palotából.

A *Rádióéletben Jövőre jubilál a Zenedélután* optimista címmel jelent meg a Hubay özvegyével készített beszélgetés. Hubayné gróf Cebrian Róza így mesélt a híressé vált *Zenedélutánok* megindításáról: „Amikor 1919-ben férjem elfoglalta a Zeneművészeti Főiskola főigazgatói állását, gróf Apponyi Albert és Berzeviczy Albert felszólította, hogy dolgozzon ki egy tervezetet a szétzüllött művészeti élet összefogására.

Sok más terv megvalósítása mellett egyik gondolata az volt, hogy saját otthonában zenedélutánokat szervez, hogy azáltal is lendületet adjon az újonnan meginduló magyar zenei életnek.”

A Hubay-palota egyik bejárata a Margit rakpart 11. szám alatt volt, az épület másik oldala pedig a Fő utcára nézett. A palota legszebb helyisége: a zeneterem – középen fehér, mahagóni-fából készült Bösendorfer zongorával. Ideális környezet volt kamarazenéléshez 150-200 főnyi közönség számára. A Zenedélutánokat évente 4-5 alkalommal rendezték meg, amelyen a legkiválóbb magyar és külföldi művészek, valamint tehetséges, pályakezdő előadók szerepeltek. Az 1920 és 1937 közötti időben 67 koncertet tartottak, de Hubay Jenő váratlan halála után egy ideig csend borult a palotára. Majd a Hubay Jenő Társaság rendezett újra koncerteket 1939. januárjától 1944. tavaszáig. A Magyar Rádió mikrofonja a hangversenyek többségében jelen volt, a közvetítés díját pedig a Hubay Jenő által alapított Lublói utcai gyermekotthon javára utalták át.

Visszatérve Hubayné nyilatkozatára, egyik mondata – utólag olvasva – megdöbbentő: „1920. januárjában, éppen 24 esztendővel ezelőtt kezdtük el megrendezni a vasárnapi Zenedélutánokat, tehát jövőre ünnepeljük meg az „ezüstlakodalmat”. A jubileum helyett azonban, a Hubay-palota 1945. február 8-án bombatalálat következtében összeomlott.

Veress Sándor zeneszerző elmaradt bemutatója

Veress Sándor zeneszerző, a Kodály és Bartók után következő nemzedék egyik legtehetségesebb tagja volt. Fiatalkori művei szerepeltek a Rádió műsorában is, bár nem túl gyakran. 1943-ban komponálta a *Térszili Katicza* című székely témájú egyfelvonásos táncjátékát. Veress Sándor elképzelése szerint Bordy Bella főszereplésével és Millos Aurél, az Olaszországban élő kiváló balettművész koreográfiájával mutatták volna be a budapesti Operaházban. A művelődésügyi szervek azonban nem járultak hozzá Millos szerződtetéséhez, így a táncjáték színpadi bemutatója elmaradt. Ilyen előzmények után Veress Sándor hívei örömmel várhatták azt a hangversenyt, amelyet 1944. március 24-én a Rádió is közvetített volna az Operaházból. Ferencsik János karmester ugyanis egy Mozart és egy Beethoven-mű mellett, bemutatóként műsorára tűzte Veress Sándor *Térszili Katicza* című balettművének szvit változatát. Hogy a német csapatok bevonulása után 5 nappal megtartották-e a hangversenyt, nem tudjuk. Kritikát nem találtunk róla. Ferencsik János így emlékezett erre az időre: „1944-ben egyre csúnyább lett körülöttünk a világ. Hangversenyeket ugyan dirigáltam még, elveimhez híven új magyar szerzők: Veress Sándor, Farkas Ferenc műveit.

Aztán rám köszöntött **március 19-e**. Délután a Székesfővárosi Zenekarral koncerteztem, a műsor utolsó száma Berlioz *Fantasztikus szimfóniája* volt. Mit sem sejtve dirigáltam utolsó tételét, melyben felszabadulnak a gonosz erők. Mire vége lett, kiderült, hogy a németek bevonultak Pestre és szét akarták zavarni a koncertterem közönségét is. Alig bírták megfékezni őket, mondván, hogy nemsokára úgylis vége van a hangversenynek, addig már ne csináljanak pánikot, akkor úgylis hazamegy mindenki.”

Karády Katalin nagy sikere és csendes búcsúja

Karády Katalin a negyvenes évek magyar filmjeinek dekoratív megjelenésű, kedvelt, amerikai értelemben sztárja volt. Népszerűségét hangján kívül erotikus légkört árasztó egyénisége alapozta meg. Igazi területe inkább a rádió, a hanglemez volt, hiszen sikereit főleg dalaival aratta. Mély, bűgő, kissé férfias mikrofonhangja hanglemezek ezerein népszerűsítette a slágereket.

A Rádió műsorában szinte naponta felcsendült a hangja. A Honvéd-kívánsághangversenyeken főleg azokat a dalokat kérték tőle, amelyeknek szövege is kifejezte az idegen földön harcoló katonák és itthon maradt szeretteik érzéseit. Mint például: „Kis hadnagyom, mit keresel te ott,

Karády Katalin filmszínész, énekesnő

messze a fronton? Miért nem jössz haza szeretni engem?” a másikon pedig ezt énekelte: „Minden percben rád gondolok százszor, valahol Oroszországban.”

A *Rádióélet*nek adott utolsó interjúban ezeket mondta:

„Mindennap sok-száz levelezőlapot kapok a harctéren küzdő hőseinktől, akik pihenésük közben rádión hallgatják a hangomat. Köszönő soraikból a lelkük, a szeretetük szól hozzám. Az a legfőbb vágyam, hogy megtarthassam ezt a szeretetet és népszerűséget, amit áldozatos szívvel, sok nehéz munkával megszolgáltam. Szeretném tovább mélyíteni kapcsolatomat a közönséggel, hogy mindig közel legyek szerető szívükhöz.”

Karády Katalin vágya nem teljesült. A közönség hiába szerette, hiába rajongott érte.

A Karády-dalok éneklésének lejárt az ideje. 1944. március 19-e, tehát a német megszállás után a Magyar Rádió lecserélt vezetősége „tiltott listára” tette a Karády-lemezeket, a „magyar lélektől idegennek” bélyegezve azokat, mivel a katonákat nem buzdította a végső győzelemre. Pályája csúcán félreállították, üldözötté vált, elveszítette otthonát, majd hazáját.

Néprajzi-népzenei felvételek 200 Pátria-hanglemezen

Meg kell emlékezni a Rádió értékmentő tevékenységéről is, amely több évig tartott, de éppen 1944-ben ért véget. Ortutay Gyula 1937-ben kezdeményezte, hogy a Néprajzi Múzeum és a Magyar Rádió együttműködésével hanglemezeken örökítsék meg a magyar paraszti kultúra alkotásait: zenét, mesét, népszokást. Mint mondta: „Ha sok gonddal jár is a felvételsorozat elkészítése, megérdemli a fáradságot: a magyarság népi múltjának értékeit, eltűnő kincseit menti át a maradandóságba a fekete lemez.”

Dunántúli énekmondók a Rádió stúdiójában.

Középen Bartók Béla, fent Lajtha László

Fiatalszakemberek, többek között Balla Péter, Veress Sándor és Volly István által gyűjtött népzenei anyagból Kodály Zoltán és Lajtha László válogatták ki a felvételre érdemes dallamokat, énekeseket. Amíg itthon volt, ennek a munkának az irányításában részt vett Bartók Béla is. A vallásos népekeket Bárdos Lajos, a népmeséket pedig Ortutay Gyula szerkesztette, gondozta. Bartók Béla, majd Veress Sándor elkezdte a hanglemezek dalainak lekottázását is, amelyet vastos kötet formájában adtak közre. Így a hanglemezek, a kottákkal együtt mindenki számára megközelíthetővé tették a magyar népzénetét. Az 1944-ig feldolgozott óriási anyag **200 Pátria hanglemezen** jelent meg. A *Rádióélet* egyik írása így összegezte az addigi munka eredményeit: „Az elkészült több mint 200 hanglemez felbecsülhetetlen értékű gyűjteménye a magyar szónak, a magyar dalnak. Lemezre került a határon inneni, sőt a határokon túl élő magyarság népköltészete: a sötét hangú balladák, kedves népdalok, fájdalmas siratók, tündérmesék – mégpedig hiteles paraszti előadásban.”

Magyar ének – magyar lélek. Ádám Jenő népdalfelőrái

1942. januárjától kezdve, 1944. júniusáig a „Magyar ének – magyar lélek” című rádiószorozatában Ádám Jenő, a nagy „néptanító” is megszólaltatta a népzenei kincseket. A népdalfelőrákban népszerűen, mindenki számára élvezetes módon ismertette a népdal eredetét, megidézve az embereket is, akiknek az érzéseit megőrizték ezek a dalok. Szép bariton hangján elénekelte a népdalt, amelyet folytatott az énekkar a kamarazenekar kíséretével.

Idézek néhány mondatot a kortársak, azaz Horusitzky Zoltán és Raics István írásaiból:
 „Ádám Jenő egész életét átfűtötte a magyar népdalokért való rajongása. Azt szerette volna, ha mindenki ráébred népdalaink egyedülálló szépségére. Rádióelőadásain egy-egy népdal elemzése: hogy az miért szép, s az, ahogyan ő maga énekelte, olyan művészi teljesítmény volt, ami átforrósította a lelkeket.” „Ádám Jenő népdalfélőrái, népdalért kiálló igehirdetései képviselték azokban a szikkadt években a kies forrást, az üdítő, felemelő élményt, a népi szépségek közösségi, kultikus tisztelését.”

Kodály Zoltán: *Csendes mise orgonára*

1944. május 7-én Kodály Zoltán orgonára írott *Csendes miséjét* mutatta be Pécsi Sebestyén a Szent István Bazilikában, amelynek felvételét a Rádió néhány héttel később közvetítette. Közismert, hogy Kodály Zoltán sokat tartózkodott Galyatetőn. Egyszer az ottani templom plébánosa megkérte, hogy mise közben játsszék a harmóniumon. Ez a kérés indította el a *Csendes mise* komponálását, amelyről Kodály 1944. június 26-án a Rádió rövidhullámú adásában többek között ezt mondta: „Egy hosszabb vidéki tartózkodásom alkalmával jobb híján engem kértek fel a csendes mise harmóniumon való kíséretére. Hirtelen az előtt a probléma előtt álltam, hogyan kerüljem el a hibákat, amelyeket eddig tapasztaltam. Ugyanis mikor csendes miséken se karének, se népének nem szerepel, az orgonista végig szólózza a misét. Ez a szóló orgonajáték kétféle lehet: vagy előre választott darabokat ad elő, vagy improvizál. Mind a két esetben igen ritkán tapasztaltam, hogy a zene a mise részeit követné, és amennyire lehet, kifejezné a liturgikus szövegek tartalmát. Én valami ilyet akartam, és improvizálás helyett felvázoltam az egyes tételeket, ezekből lett a mise mai alakja.”
 A *Csendes mise* befejező részlete kifejezi az emberiség örök vágyát:

„Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, Dona nobis Pacem”

„Isten Báránya! Te elveszed a világ bűneit: Adj nekünk békét!”

Dohnányi Ernő búcsúja Magyarországtól

1944-ig Dohnányi Ernő zenei nagyhatalom volt: a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának elnök-karnagya, a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója és a Magyar Rádió főzeneigazgatója, a legnépszerűbb zongoraművész, művésznövendékek tanára, támogatója, valamint elismert zeneszerző. Tevékenységének felsorolását még lehetne folytatni.

Mindez 1944-ben Magyarországon lezárult. Vázsonyi Bálint Dohnányiról szóló könyvében ezt írta: „Dohnányi Ernő 67 éves ekkor. Sok tapasztalat áll mögötte. Tudja, hogy minden ember céltábla, aki saját területén kimagaslik a tömegből. A művész még annál is inkább, hisz egész munkássága a nyilvánosság előtt zajlik. Ugyanakkor erősen él még benne 1919-1920 emléke is. Tudja, hogy a háború – különösen a veszített háború – forradalmakat és ellenforradalmakat szül, a forradalom pedig őrségváltást eredményez. Nem kellett különleges képzelőerő ahhoz, hogy tisztán lássa: Magyarországon gigászi lesz az őrségváltás. Huszonöt évvel korábban végigharcolta, kibőjtölte. Már nem volt elég fiatal ahhoz, hogy előlről kezdje.” Ezeket végiggondolva, Dohnányi Ernő *1944. november 24-én* elhagyta az országot.

Nagy változás az országban és a Magyar Rádióban

1944. március 19-én a németek megszállták az országot. A Magyar Rádióban is minden megváltozott: a vezetőséget lecserélték, a műsorban elsősorban a Német Birodalmi Rádióknak megfelelő zenék szerepeltek. Hatályba lépett az a rendelet, amely megtiltotta a külföldi rádióadások hallgatását, beleértve a zenei műsorokat is.

1944. október 15-én Horthy Miklós a rádióban felolvasott proklamációjában bejelentette, hogy fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól. Erre azonban már nem kerülhetett sor, mert a nyilasok mozgósították erőiket, estére már minden fontos pontot megszálltak Budapesten és Szálasi Ferenc, mint „nemzetvezető” átvette a hatalmat.

Az új kormány Sámy Zoltánt – a Hungarista-, és a Nyilas-induló zeneszerzőjét bízta meg a zenei ügyek országos felügyeletével. Íme a zeneügyi kormánybiztos öntudatos nyilatkozata:

„Hatáskörömbbe tartozik az Operaház munkája, amit egyébként igazgatói minőségben is vezetek, a Zeneművészeti Főiskola, a Nemzeti Zenede és a többi zeneiskola, az összes zenekar és azoknak átszervezése, a Zeneszerzők Szövetkezete, az összes zenés színház, a Hangversenyrendező vállalatok, a Zeneműkiadók és természetesen a Rádió zenei műsorainak felügyelete.” Sámy Zoltán zeneügyi kormánybiztos „tevékenysége” azonban nem tartott sokáig. Nyugatra menekülés közben, Sopron bombázásakor vesztette életét.

A TARTALOMBÓL

	oldal
Bevezetés	1
Előzmények, Puskás Tivadar munkássága	2
Telefonhírmondó 1893. február 15-től	3
Új stúdió 1894-től a Rákóczi út 22. szám alatt	4
1924. március 1-től Szóts Ernő a Telefonhírmondó vezetője	4
Elkezdődik a Rádió gondolatának megvalósítása	
1925. december 1. a Magyar Rádió működésének megindulása	5
Az ünnepélyes megnyitás és hangverseny	6
A Rádió személyi állománya	8
(Szóts Ernő, Kern Aurél, Polgár Tibor, Scherz Ede)	
1926 műsorában: Kodály Zoltán, Bartók Béla, Kerpely Jenő	9
1927 műsorában: Dohnányi Ernő, Bartók Béla, Siklós Albert	11
1928.	
Meghalt Kern Aurél	14
Hubay Jenő Zenedélutánjait a Rádió is közvetítette március 4-től	15
Liszt Ferenc, Kerpely Jenő, Bartók Béla, Dohnányi Ernő, Thomán István	17
A Rádió új palotája a Sándor utcában: 1928. október 25-től	20
A Zenei Tanács tagjai: Szabados Béla, Stefániai Imre és Papp Viktor	
Bartók Béla és Kodály Zoltán szereplése	21
1929.	
Farkas Ferenc zeneszerző első rádiós közvetítése	22
Bartók Béla vonzódása Ady Endre költészetéhez	23
Kodály Zoltán a <i>Psalmus Hungaricus</i> t vezényli	25
Dohnányi Ernő <i>A tenor</i> c. operájának bemutatója	26
Dohnányi Ernő: <i>c-moll zongoraötös</i> Op. 1.	27
Arany János dalai	28
Weiner Leó: <i>Csongor és Tünde</i> – kísérőzene	29
Egressy Béni zeneszerző és operaszöveg író	30
Hubay Jenő: <i>A cremonai hegedűs</i> c. operája	31

Lajtha László és a református énekkar	32
Scherz Ede humoros történetei	33
Mihalovich Ödön emlékezete	33
Dohnányi Ernő: <i>Változatok egy gyermekdalra</i>	34
Bartók Béla zongorázott az első külföldre sugárzott műsorban	35
Kerner Istvánt, az Operaház főzeneigazgatóját köszöntötték	35
Kodály Zoltán <i>Háry János</i> című daljátéka Csákváron	36
Közvetítések a Salzburgi Ünnepi játékokról	36
Bartók Béla és Dohnányi Ernő fiatalkori művei a Rádióban	37
Az új műsorújság: a „Rádióélet” megjelenése	39
Ünnepi hangversenyek közvetítése Sopronból	40
Bartók Béla és Kerpely Jenő gordonkaművész szonátaestje	41
Látogatás Bartók Bélánál. A művész nyilatkozik a modern zenéről és a rádióról	41
Bartók Béla <i>IV. vonósnégyesének</i> bemutatója a Rádióban	42
Hubay Jenő <i>Karenina Anna</i> c. operájának közvetítése	43
Emlékünnepély Vörösmarty Mihály születésnapján	44

1930.

Bartók Béla zongorahangversenye a Rádióban	45
Greguss-jutalom Dohnányi Ernőnek	45
A Mátyás templom énekkarának stúdióhangversenye	46
Elfeledett Liszt-mű Hubay Jenő átiratában	47
Húsz éves a Waldbauer-Kerpely Vonósnégyes	47
Szöts Ernő kitüntetése	49
Kálmán Imre-est	50
Bartók Béla zongoraestje	51
Dohnányi Ernő Beethoven-estje	51
Opera hallgatása rádión keresztül	52
Széchenyi-emlékműsor	53
Kósa György zongoraestje	53
Katona József halálának 100. évfordulója	54
„Tapsverseny” a Rádióban	55
Magyar írók és művészek a francia árvízkárosultakért	56
Goldmark Károly születésének 100. évfordulója	56

Zathureczky Ede hegedűművész rádióhangversenye	58
Arturo Toscanini Budapesten vezényel	58
A debreceni Déri Múzeum megnyitása	59
Szabó Ferenc <i>I. vonósnégyese</i> a Rádióban	61
Áprily Lajos költő a mikrofon előtt	62
Kozma Miklós nyilatkozata a Magyar Rádió irányelveiről	63
210 magyar zeneszerző a Rádió műsorában	63
Közvetítés a Salzburgi Ünnepi Játékokról	64
Móricz Zsigmond és Kodály Zoltán barátsága	65
A Wagner-család kettős gyásza 1930-ban	67
A sokoldalú Lányi Viktor: zeneszerző, író, kritikus és műfordító	68
Dohnányi Ernő <i>Szegedi miséjének</i> bemutatója	70
Erkel Ferenc <i>Bánk bán</i> című operája magyar és német nyelven	71
Bartók Béla zongoraestjei a Rádióban 1930 őszén	71
Emlékezés Kisfaludy Károly halálának 100. évfordulójára	72
Ötéves a Magyar Rádió	73
Sándor Erzsi operaénekes 25 éves művészi jubileuma	74
Lehár Ferenc vezényelt az Operaházban és a Rádió stúdiójában	75
1931.	
Bartók Béla és Waldbauer Imre szonátaestje	75
Dohnányi Ernő a Rádió új főzeneigazgatója	76
A magyar Himnusz a Rádióban	76
Szabó Lujza, a koloratúr csillag	76
Beszámoló a Rádió 1930. évi működéséről	77
Hubay Jenő <i>Az álarc</i> című operájának bemutatója	78
Bartók Béla 50 éves	79
Gyermekkórusok hangversenye	80
Szabolcska Mihály emlékünnepély	81
Scherz Ede: <i>A rádió humora</i>	81
Dohnányi Ernő: <i>Gordonkaverseny</i>	82
Bartók Béla és Kodály Zoltán estje a Rádióban	82
Hubay Jenő mesteriskolája	83
Hangverseny Joachim József hegedűművész születésének centenáriumán	84

Kodály Zoltán: <i>Marosszéki táncok</i>	84
Jemnitz Sándor <i>I. zongoraszonátája</i> a Rádióban	85
Az első rádióközvetítés Bayreuthból	86
Kazinczy Ferenc-émlékest halálának 100. évfordulóján	87
Mosonyi Mihály <i>Tisztulás ünnepe az Ungnál c. kantátájának</i> bemutatója	88
Szöts Ernő és Radnai Miklós nyilatkozata az 1931-1932-es évről	89
Dohnányi Ernő rádiósorozata: <i>A zeneművészet klasszikusai</i> címmel	90
Bemutatták Lajtha László <i>III. vonósnégyesét</i>	91
Az első hangverseny-közvetítés New Yorkból	91
Kerpely Jenő gordonkaművész hangversenye	92
Látogatás Dohnányi Ernő otthonában	92
<i>Magyar karácsony.</i> Ádám Jenő daljátéka az Operaházban	93
1932.	
Dohnányi Ernő nyilatkozata	95
Bartók Béla zongoraestje a Rádióban	95
Házi zene és a Rádió	96
Berlioz budapesti hangverseny-élményének felidézése	96
A 25 éves Budapesti Ének- és Zenekar-egyesület koncertje	97
Díszhangverseny Joseph Haydn születésének 200. évfordulóján	98
<i>Szent Vagy, Uram!</i> Harmat Artúr és Sík Sándor egyházi ének tára	99
Bartók Béla nyolc hegedű-duójának bemutatója	100
<i>A Rádióélet</i> nyilvános hangversenye	101
A Szilágyi Erzsébet leánylíceum énekkarának hangversenye a Rádióban	102
Látogatás Sergio Failoni karmester otthonában	102
Kodály Zoltán <i>Székely fonó c. daljátéka</i> az Operaházban	103
Maurice Ravel Budapesten	103
Kodály Zoltán a <i>Psalmus Hungaricus c. művét</i> vezényelte	104
Az ifjú Farkas Ferenc művei a Rádióban	105
Dohnányi Ernő Beethoven-zongoraestje	105
Szabados Béla operettjei egy rádiósorozatban	106
Közvetítés a Salzburgi Ünnepi Játékokról	107
Fischer Annie zongoraestje a Rádióban	107
Lányi Viktor előadása <i>A magyar opera mesterei</i> címmel	108

Dohnányi Ernő <i>A vajda tornya</i> c. operája stúdióhangversenyen	109
Elhunyt gróf Klebelsberg Kunó kultúrpolitikus	110
A Liszt Ferenc Társaság ünnepi estje	110
Arany János emlékünnep halálának 50. évfordulóján	111
Richard Strauss Budapesten	111
Bartók Béla zongorázik a Stúdióban	112
Hangversenyek Kodály Zoltán 50. születésnapja alkalmából	113
Elhunyt Szöts Ernő, a Rádió első igazgatója	114
Az I. honvéd gyalogezred zenekarának 700. rádiószereplése	115

1933.

Elhunyt gróf Apponyi Albert	116
Bartók Béla zongoraestje a Rádióban	117
Kósa György <i>Árva Józsi három csodája</i> c. mesejátéka az Operaházban	118
<i>Az I. nemzetközi Liszt Ferenc zongoraverseny</i>	118
Bartók Béla rádióelőadása <i>A magyar népdalról</i>	119
Bartók Béla <i>II. zongoraversenyének</i> budapesti bemutatója	120
Vincze Zsigmond <i>A hamburgi menyasszony</i> c. operettje	121
Kókai Rezső szerzői estje a Rádióban	121
Dohnányi Ernő <i>Simona néni</i> c. operájának bemutatója a Rádióban	122
A 75 éves Hubay Jenő köszöntése	123
Simonyiné Gróh Klára hegedűművésznő stúdióhangversenye	123
Bartók Béla rádióelőadása: <i>A magyar népdal hatása a szomszéd népek zenéjére</i>	125
A Magyar Rádió 1933. évi személyi és technikai hírei	126
További események röviden	126
Budapest vendége: Bruno Walter karmester	127
A Budapesti Filharmóniai Társaság fennállásának 80. évfordulója	128
Giacomo Puccini születésének 75. évfordulója	128
Robert Volkmann zeneszerző halálának 50. évfordulója	129

1934.

Zichy Géza zongoraművész, zeneszerző halálának 10. évfordulója	130
Bartók-műsorok a Rádióban	131
Lehár Ferenc <i>Giuditta</i> c. operettjének bécsi és budapesti bemutatója	132

Kósa György <i>Mese-szvitjének</i> bemutatója	133
Szigeti József hegedűművész hangversenye	133
Fricsay Richárd katonakarmester búcsúhangversenye	134
Szabó Lujza újra énekel, de meddig?	135
Liszt Ferenc kultusza	136
Kodály Zoltán <i>Háry János</i> c. daljátéka a Debreceni Héten	136
Kodály Zoltán 3 kórusművének bemutatója a kecskeméti Hírös Héten	137
A Szent István ünnepséget 90 külföldi rádióállomás közvetítette	138
Hubay Jenőt nyugdíjazták	138
Az Operaház fennállásának 50 éves jubileuma	139
Arturo Toscanini karmester Bécsben és Budapesten	139
Willem Mengelberg Budapesten vezényel	141
Mosonyi Mihály <i>Álmos</i> c. operájának bemutatója	141
Dohnányi Ernő – Dohnányiné Galafrés Elza: <i>A szent fáklya</i> – táncjáték bemutató	142
Hírek és események a Rádióból	143

1935.

Szergej Prokofjev koncertje Budapesten	144
Hubay Jenő dalai stúdióhangversenyen	145
Finn hangverseny a <i>Kalevala</i> megjelenésének 100. évfordulóján	146
Hubay Jenő <i>A milói Vénusz</i> c. operájának bemutatója	146
<i>Magyar történelmi arcképek</i> . Liszt Ferenc zongoraciklusának bemutató előadása	146
A Waldbauer-Kerpely vonósnégyes 25 éves jubileuma	147
Kodály-hangverseny Békéscsabán	148
Vecsey Ferenc hegedűművész emlékezete	148
Ormándy Jenő diadalmas hangversenye	149
Felépültek a Magyar Rádió új stúdióhelyiségei	150
Bemutatták Dohnányi Ernő <i>C-dúr sextettjét</i>	151
A Zeneművészeti Főiskola fennállásának 60. évfordulója	151
Kodály Zoltán <i>Kuruc mese</i> c. táncjátékának bemutatója az Operaházban	153
Frid Géza és Serly Tibor szerzői estje a Rádióban	154
Weöres Sándor első rádiós szereplése	155
Európa-hangverseny a Liszt-emlékév küszöbén	155
Elhunyt Radnai Miklós, az Operaház igazgatója	157

Budapest vendége: Alfred Cortot zongoraművész	158
Pongrácz Zoltán a Rádió verbunkos-pályázatának egyik nyertese	158
A Rádió irodalmi osztályának vezetője: Németh László, majd Cs. Szabó László	159
A Magyar Rádió 10 éves jubileuma	159
Bartók Béla rádióelőadása: <i>Miért és hogyan gyűjtünk népzeneét?</i>	161
Respighi <i>A láng</i> c. operájának közvetítése	162

1936.

A Rádióban történt változások	163
A Liszt emlékév eseményei	164
Emlékezés Berzsenyi Dánielre, halálának 100. évfordulóján	166
A BBC szimfonikus zenekarának hangversenye Adrian Boult vezényletével	167
Dohnányi Ernő levele Liszt Ferenc jelképes sírhelyével kapcsolatosan	167
Bartók Béla <i>V. vonósnégyese</i> a Rádióban	168
A Rádió muzeális hangfelvételei	169
Kodály Zoltán <i>Molnár Anna</i> c. kórusműve	170
Kodály Zoltán <i>Budavári Te Deum</i> c. művének bemutatója	171
Elhunyt Szabados Béla zeneszerző	171
Magyar kórusok a frankfurti egyházzenei héten	172
Bartók Béla <i>A kékszakállú herceg vára</i> c. operájának felújítása	172
Bartók Béla <i>Cantata profana</i> c. művének bemutatója	173
Meghalt Kosztolányi Dezső	174
Papp Viktor <i>Muzsika</i> c. könyve	174
Scherz Ede bemondó emlékezete	175

1937.

Bartók Béla előadása a Rádióban: <i>Népdalgyűjtés Törökországban</i>	175
Kodály Zoltán <i>Budavári Te Deum</i> c. művének hangversenytermi bemutatója	177
Jemnitz Sándor: <i>Prelúdium és fuga</i>	177
Elhunyt Hubay Jenő	177
Dohnányi Ernő zongoraestjei	179
Meghalt Juhász Gyula költő	179
25 éves a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola	180
Bartók Béla <i>27 a capella</i> kórusműve	180

Az Éneklő Ifjúság hangversenyei	181
Emlékezés Johannes Brahmsra és Edvard Griegre	182
A 60 éves Dohnányi Ernő köszöntése	183
Szabadtéri zeneünnep a Szent István Héten	183
100 éves a Nemzeti Színház	184
Eucharisztia a zene történetében. Harmat Artúr előadása a Rádióban	184
A Reformáció Emlékünnepe	185
Közvetítés Stockholmból: Szent-Györgyi Albert átveszi a Nobel-díjat	186
Sajtóhadjárat Bartók és Kodály tevékenysége ellen	187
Viski János <i>Szimfonikus szvitjének</i> bemutatója	187
75 éves a Debreceni Zeneiskola	188

1938.

Hangverseny Thomán István 75. születésnapja alkalmából	189
Bartók Béla <i>Zene húros-hangszerekre, ütőkre és cselesztára</i> c. műve Budapesten	190
Pongrácz Zoltán <i>Szimfóniájának</i> bemutatója	190
A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Budapesten	191
Dohnányi Ernő <i>Beethoven-szonáta</i> estjei	192
A Szent István-év ünnepei	193
<i>Vessünk gátat kiejtésünk romlásának!</i> Kodály Zoltán előadása a Rádióban	194
<i>Az ember tragédiája.</i> Madách Imre drámája a Rádióban	195
Bartók Béla <i>Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre</i> – hazai bemutató	195
400 éves a Debreceni Református Kollégium	196
Történelmi esemény: a Felvidék visszacsatolása	197

1939.

Európa harangjainak újévi üdvözlője	198
Viski János <i>Szimfonikus szvitje</i> Mengelberg vezényletével	198
Emlékezés Mihalovich Ödönre, halálának 10. évfordulóján	199
Koudela Géza emlékezete	200
Dohnányi Ernő <i>I. hegedűversenye</i> a Rádióban	201
A Rádió szalonzenekarának ezredik hangversenye	201
Rádióközvetítések a Szegedi Szabadtéri Játékokról	201
A történelmi események és a Rádió 1939-ben	202

Kassai Ünnepi Hetek	203
Bartók Béla rádiós szereplései 1939-ben	203
Babitsné Török Sophie hangfelvételei	204
Megjelent Babits Mihály <i>Jónás könyve</i> c. költeménye	204
Finn katonák köszönete a Magyar Rádióknak	205
1940.	
Babits Mihály díjat kapott Olaszországban	205
Viski János <i>Enigma</i> c. művének bemutatója a Rádióban	206
Palló Imre énekelte a baritonra átírt Bánk bán szerepét az Operaházban	206
Kodály Zoltán új kórusműve: a <i>Norvég leányok</i>	208
Lehár Ferenc 70. születésnapja	208
Emlékezés Vecsey Ferencre, halálának 5. évfordulóján	209
Farkas Ferenc <i>Fagyöngy</i> c. dalciklusa a Rádióban	209
Bartók Béla utolsó hangversenyei a Rádióban és a Zeneakadémián	210
Történelmi esemény: Erdély visszacsatolása	212
Mihalik Kálmán és Csanády György: <i>Székely himnusz</i>	213
A 15 éves Magyar Rádió ünneplése	214
1941.	
Ádám Jenő előadássorozata: <i>A skálától a szimfóniáig</i>	214
Horusitzky Zoltán: <i>Dalok kínai versekre</i>	215
Ünnepi estek Bartók Béla 60. születésnapján	215
Dohnányi Ernő: <i>Cantus vitae (Az élet dala)</i> szimfonikus kantáta	216
Elhunyt Babits Mihály	217
Széchenyi István emlékezete	217
150 éve halt meg Wolfgang Amadeus Mozart	218
Mozart zongoraversenyei Dohnányi Ernő előadásában	218
Kodály Zoltán szereplései a Rádióban	219
Hírek a Rádióból	220

1942.

Elhunyt Felix Weingartner karmester és Emil Sauer zongoraművész, akik egykor Liszt Ferenc tanítványai voltak	221
Pongrácz Zoltán: <i>Gamelán zene</i>	222
Zathureczky Ede hegedűművészt <i>Corvin koszorúval</i> tüntették ki	223
Kókai Rezső: <i>István király</i> c. oratóriuma	224
Farkas Ferenc: <i>A bűvös szekrény</i> c. vígopera bemutatója	224
A tragikus augusztus 20-a (Horthy István halála)	225
Elhunyt Móricz Zsigmond	225
Emlékműsor Claude Debussy születésének 80. évfordulóján	226
Budapest vendége: Tito Schipa operaénekes	226
Hangversenyek Kodály Zoltán 60. születésnapja alkalmából	227
Háborús hírek és üzenetek	228

1943.

Requiem egy hadseregért	228
Az 50 éves Telefonhírmondó megszűnése	230
Kenessey Jenő: <i>Az arany meg az asszony</i> c. operája	230
100 éves a <i>Szózat</i> zenéje, Egressy Béni alkotása	231
Herczeg Ferenc író 80. születésnapja	231
1943. október 7-én Dohnányi Ernő vezetésével megalakult a Rádiózenekar	232
Elhunyt Reinitz Béla	232
90 éves a Budapesti Filharmóniai Társaság	233

1944.

Bartók Béla <i>Hegedűversenyének</i> hazai bemutatója	234
100 éves Erkel Ferenc <i>Hunyadi László</i> c. operája és a <i>Himnusz</i> zenéje	234
60 éves az Operaház	235
Az utolsó <i>Zenedélután</i> közvetítése a Hubay-palotából	235
Veress Sándor zeneszerző elmaradt bemutatója	236
Karády Katalin nagy sikere és csendes búcsúja	236
Néprajzi-népzenei felvételek 200 Pátria-hanglemezen	237
<i>Magyar ének – magyar lélek.</i> Ádám Jenő népdalfélórái	238
Kodály Zoltán: <i>Csendes mise orgonára</i>	239

Dohnányi Ernő búcsúja Magyarországtól	239
Nagy változás az országban és a Magyar Rádióban	240

NÉVMUTATÓ

Ádám Jenő	61, 93, 94, 214, 227, 238, 239, 244, 249, 250
Ady Endre	23, 24, 25, 220, 232, 241
Apponyi Albert	4, 10, 110, 116, 117, 152, 235, 245
Áprily Lajos	62, 73, 243
Arany János	28, 29, 53, 73, 81, 111, 241, 245
Babits Mihály	25, 159, 169, 170, 204, 205, 206, 217, 249
Bárdos Lajos	99, 113, 182, 191, 197, 227, 238
Bartay András	231
Bartók Béla	8, 9, 11, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 35, 37, 40, 41, 42, 43, 45, 51, 63, 71, 73, 75, 79, 82, 95, 96, 100, 101, 108, 112, 113, 117, 118, 119, 120, 121, 125, 128, 131, 148, 156, 161, 162, 164, 167, 168, 169, 172, 173, 175, 176, 180, 181, 187, 189, 190, 195, 197, 203, 204, 210, 211, 212, 215, 216, 228, 234, 238, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 250
Bartók Béla ifjabb	21, 56, 112, 120, 125, 161
Bartókné Pásztory Ditta	195, 203
Basilides Mária	9, 10, 11, 56, 94, 97, 103, 122, 127, 128, 131, 215, 216, 233
Beethoven	9, 10, 11, 15, 37, 41, 45, 46, 51, 52, 53, 58, 84, 92, 96, 97, 98, 105, 106, 117, 131, 133, 134, 140, 141, 145, 151, 167, 192, 203, 236, 242, 244, 248
Berlász Melinda	32
Berlioz, Hector	97
Bertha István	163, 201, 232
Berzsenyi Dániel	166
Bónis Ferenc	48, 53, 88, 104
Brahms, Johannes	126, 127, 182
Debrecen	28, 59, 130, 136, 137, 188, 189, 196, 246, 248
Demény János	24
Dohnányi Ernő	10, 14, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 27, 34, 36, 37, 39, 40, 45, 46, 51, 54, 63, 70, 71, 73, 76, 82, 84, 88, 90, 92, 93, 95, 96, 98, 101, 105, 106, 108, 109, 112, 119, 122, 126, 127, 128, 131, 133, 141, 142, 143, 150, 152, 156, 158, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 173, 177, 179, 182, 183, 188, 189, 190, 192, 193, 198, 201, 203, 216, 217, 218, 219, 232, 233, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251
Egressy Béni	30, 55, 206, 231, 234, 241, 250
Eőszé László	48, 66, 67, 170, 208, 220
Erkel Ferenc	17, 19, 30, 54, 55, 71, 73, 108, 152, 188, 189, 206, 207, 233, 234, 235, 243, 250
Failoni, Sergio	102, 103, 172, 206, 215, 244
Farkas Ferenc	22, 23, 105, 163, 195, 209, 210, 224, 225, 236, 241, 244, 249, 250
Ferencsik János	19, 137, 211, 234, 236
Fischer Annie	107, 108, 118, 119, 244
Fricsay Richárd	12, 56, 115, 134, 246
Geyer Stefi	83, 133, 209, 223
Goldmark Károly	27, 56, 57, 108, 242

Grieg, Edvard.....	182
Harmat Artúr.....	46, 63, 99, 100, 184, 244, 248
Haydn, Joseph.....	98, 244
Horusitzky Zoltán.....	180, 191, 215, 239, 249
Hubay Jenő 6, 14, 15, 17, 27, 31, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 58, 60, 61, 63, 73, 78, 81, 83, 84, 96, 108, 112, 123, 133, 138, 143, 145, 146, 152, 160, 161, 167, 177, 178, 182, 223, 235, 241, 242, 243, 245, 246, 247	
Jemnitz Sándor... 42, 58, 79, 85, 100, 103, 113, 118, 120, 127, 146, 148, 154, 162, 169, 177, 195, 211, 215, 234, 244, 247	
Joachim József.....	84, 165, 182, 223, 243
Kacsoh Pongrác.....	8, 93, 180
Kálmán Imre.....	50, 242
Katona József.....	30, 54, 55, 137, 207, 242
Kazinczy Ferenc.....	87, 88, 244
Kern Aurél.....	5, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 20, 241
Kerner István.....	19, 35, 233
Kerntler Jenő.....	6
Kerpely Jenő.....	9, 11, 16, 38, 41, 48, 82, 92, 147, 148, 221, 241, 242, 244
Kisfaludy Károly.....	72, 243
Klebelsberg Kunó.....	70, 110, 245
Kodály Zoltán.. 8, 9, 16, 21, 22, 25, 36, 40, 61, 63, 65, 67, 73, 80, 82, 84, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 113, 118, 128, 136, 137, 140, 148, 153, 154, 158, 166, 167, 170, 171, 173, 177, 188, 191, 194, 196, 197, 207, 208, 219, 220, 222, 227, 233, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250	
Kókai Rezső.....	121, 122, 224, 245, 250
Kósa György.....	8, 19, 53, 54, 82, 118, 133, 242, 245, 246
Kosztolányi Dezső.....	44, 159, 174, 215, 247
Koudela Géza.....	99, 155, 180, 183, 200, 248
Kozma Miklós.....	5, 7, 49, 63, 73, 212, 243
Kroó György.....	109
Lajtha László.....	13, 32, 91, 93, 238, 242, 244
Lányi Viktor.....	68, 69, 74, 108, 109, 122, 145, 223, 243, 244
Lehár Ferenc.....	63, 75, 132, 160, 208, 243, 245, 249
Liszt Ferenc ... 17, 18, 19, 34, 39, 40, 47, 57, 67, 73, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 119, 126, 127, 130, 136, 146, 151, 152, 155, 158, 164, 165, 166, 167, 168, 180, 182, 187, 189, 200, 218, 221, 222, 232, 241, 245, 246, 247, 250	
Madách Imre.....	195, 217, 248
Mengelberg, Willem.....	141, 198, 199, 220, 246
Mihalovich Ödön.....	33, 34, 199, 200, 242
Molnár Antal.....	45, 48, 66, 147, 187, 197
Molnár Imre.....	6, 11, 14, 111, 220
Móricz Zsigmond.....	65, 66, 67, 225, 226, 243, 250
Mosonyi Mihály.....	53, 87, 88, 89, 141, 146, 165, 199, 218, 244, 246
Mozart, Wolfgang Amadeus.....	65, 218, 249
Nemeskürty István.....	229
Németh László.....	159, 247
Ormándy Jenő.....	149, 150, 246
Palló Imre.....	9, 56, 103, 137, 173, 192, 206, 207, 249
Pándi Marianne.....	54, 190

Papp Viktor.	20, 27, 35, 45, 51, 52, 86, 98, 101, 106, 109, 113, 122, 123, 127, 128, 129, 130, 133, 136, 139, 141, 143, 145, 147, 151, 165, 167, 174, 182, 189, 200, 201, 209, 231, 241, 247
Péterfi István.....	43, 59, 80, 104, 117, 119, 127, 132, 141, 150, 172, 190, 195, 199, 201, 212, 216, 222, 225
Polgár Tibor.....	8, 11, 14, 20, 21, 28, 38, 41, 56, 58, 73, 123, 124, 161, 164, 241
Pongrácz Zoltán.....	158, 159, 190, 191, 197, 222, 223, 247, 248, 250
Prokofjev, Szergej	144, 246
Puccini, Giacomo	128, 245
Puskás Tivadar.....	2, 3, 4, 230, 241
Radnai Miklós	26, 73, 89, 93, 102, 135, 139, 153, 157, 244, 246
Rajter Lajos	131, 143, 164, 206, 220
Reinitz Béla	66, 232, 233, 250
Sándor Erzsí.....	6, 74, 243
Scherz Ede	7, 8, 33, 56, 81, 175, 241, 242, 243, 247
Serly Tibor.....	154, 246
Sík Sándor	23, 99, 244
Siklós Albert.....	12, 13, 22, 61, 63, 142, 241
Szabados Béla.....	20, 38, 63, 106, 107, 108, 171, 241, 244, 247
Szabó Ferenc.....	61, 62, 243
Szabó Lujza	12, 56, 69, 71, 76, 77, 118, 122, 135, 243, 246
Széchenyi István.....	53, 146, 217, 218, 249
Székelyhidy Ferenc.....	6, 10, 11, 14, 25, 40, 61, 74, 97, 104, 109, 207
Szervánszky Péter.....	234
Szigeti József.....	75, 83, 133, 209, 223, 246
Szöts Ernő.....	4, 7, 8, 38, 49, 73, 89, 114, 124, 126, 200, 241, 242, 244, 245
Temesváry János	48, 147
Thomán István	17, 18, 83, 165, 189, 190, 192, 241, 248
Toscanini, Arturo.....	58, 139, 140, 243, 246
Tóth Aladár.....	33, 79, 80, 85, 104, 170, 171, 173, 179, 180, 181, 187, 189, 190, 203, 228
Ujfalussy József.....	210
Vaszy Viktor.....	22, 113, 173, 183, 187, 216, 234
Vázsonyi Bálint	28, 34, 82, 119, 142, 151, 218, 240
Vecsey Ferenc.....	83, 133, 148, 149, 209, 223, 246
Végh Sándor	168
Veress Sándor	236, 238, 250
Viski János.....	187, 188, 198, 199, 206, 248, 249
Volkman, Robert	129, 130, 189, 245
Vörösmarty Mihály	29, 30, 44, 146, 166, 184, 231, 235, 242
Wagner.....	34, 58, 67, 68, 86, 87, 102, 115, 121, 122, 126, 127, 136, 185, 199, 243
Waldbauer Imre	48, 75, 100, 101, 147, 243
Walter, Bruno	127, 245
Weiner Leó	22, 29, 61, 63, 91, 241
Weöres Sándor.....	138, 155, 208, 246
Zathureczky Ede.....	58, 105, 131, 203, 223, 243, 250

Vége a **Rádiófónia 1: 1925 – 1944-ig** tartó résznek

Folytatása következik:

Rádiófónia 2: 1945 – 1974-ig és

Rádiófónia 3: 1975 – 2000-ig

Valamint:

Rádiófónia 4: Kiemelt zeneszerzők a Rádió műsorában 1925 – 2000-ig

RÁDIÓFÓNIA

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán 1925 – 2000-ig

Bieliczkyné Buzás Éva összeállítása

- 1. kötet: 1925 – 1944**
- 2. kötet: 1945 – 1974**
- 3. kötet: 1975 – 2000**
- 4. kötet: Kiemelt zeneszerzők a Magyar Rádió műsorában**

Ára kötetenként: 500.-Ft

A 4 kötet ára: 2000.-Ft

